
Jivanmuktivekah

——
ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿವಿವೇಕಃ

——
Document Information

Text title : Jivanmuktivekah by Swami Vidyanaya (Madhvacharya)

File name : jIvanmuktivekah.itx

Category : major_works, , advaita

Location : doc_z_misc_major_works

Author : Swami Vidyanaya or Madhvacharya

Proofread by : Manish Gavkar

Latest update : July 28, 2025

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

August 19, 2025

sanskritdocuments.org

ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿವಿವೇಕಃ

ಸಾಂಕೇತಿಕಶಬ್ದಾನಾಂ ವರ್ಣಾನುಕ್ರಮಣಿಕಾ

ಅಮೃತನಾದೋಪಂ ಅಮೃತನಾದೋಪನಿಷತ್
ಉಪಂ ಉಪನಿಷತ್
ಋಂ ಸಂ ಋಗ್ವೇದಸಂಹಿತಾ
ಕಠ ಉಪಂ; ಕಠೋಪಂ ಕಠೋಪನಿಷತ್
ಛಾಂ ಉಪಂ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್
ತೈಂ ಆಂ ತೈತ್ತಿರಿಯಾರಣ್ಯಕಂ
ತೈಂ ಬ್ರಾಂ ತೈತ್ತಿರಿಯಬ್ರಾಹ್ಮಣಂ
ತೈಂ ಸಂ ತೈತ್ತಿರಿಯಸಂಹಿತಾ
ನಾರದ-ಪರಿಂ ಉಪಂ ನಾರದಪರಿವ್ರಾಜಕೋಪನಿಷತ್
ನೃಂ ಪೂರ್ವತಾಪನೀ ಉಪಂ ನೃಸಿಂಹಪೂರ್ವತಾಪನೀಯೋಪನಿಷತ್
ಪರಮಂ ಉಪಂ ಪರಮಹಂಸೋಪನಿಷತ್
ಭಾಗಂ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತಂ
ಮನುಂ ಮನುಸಂಹಿತಾ
ಮುಂ ಉಪಂ ಮುಂಡಕೋಪನಿಷತ್
ಯೋಂ ಸೂಂ ಪಾತಂಜಲಯೋಗಸೂತ್ರಂ
ರಾಮಾಯಣಂ ವಾಲ್ಮೀಕಿರಾಮಾಯಣಂ
ಲಂ ವಾಂ ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠರಾಮಾಯಣಂ
ವಿಂ ಪುರಾಣಂ ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣಂ
ಶ್ವೇಂ ಉಪಂ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಪನಿಷತ್

ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿವಿವೇಕಃ

ಪರಬ್ರಹ್ಮಣೇ ನಮಃ .

೧. ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಪ್ರಮಾಣಪ್ರಕರಣಂ ಪ್ರಥಮಂ

ಯಸ್ಯ ನಿಃಶ್ವಸಿತಂ ವೇದಾ ಯೋ ವೇದೇಭ್ಯೋಽಖಿಲಂ ಜಗತ್ .
ನಿರ್ಮಮೇ ತಮಹಂ ವಂದೇ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥಮಹೇಶ್ವರಂ .. ೧..
ವಕ್ಷ್ಯೇ ವಿವಿಧಿಷಾನ್ಯಾಸಂ ವಿದ್ವನ್ಯಾಸಂ ಚ ಭೇದತಃ .
ಹೇತೂ ವಿದೇಹಮುಕ್ತೇಶ್ಚ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತೇಶ್ಚ ತೌ ಕ್ರಮಾತ್ .. ೨..
ಸನ್ಯಾಸಹೇತುವೈರಾಗ್ಯಂ ಯದಹರ್ವಿರಜೇತ್ ತದಾ .
ಪ್ರವ್ರಜೇದಿತಿ ವೇದೋಕ್ತೇಸ್ತದ್ಭೇದಸ್ತು ಪುರಾಣಗಃ .. ೩..
ವಿರಕ್ತಿರ್ದ್ವಿವಿಧಾ ಪ್ರೋಕ್ತಾ ತೀವ್ರಾ ತೀವ್ರತರೇತಿ ಚ .
ಸತ್ಯಮೇವ ತು ತೀವ್ರಾಯಾಂ ನ್ಯಸ್ಯೇದ್ ಯೋಗೀ ಕುಟೀಚಕೇ .. ೪..
ಶಕ್ತೋ ಬಹೂದಕೇ ತೀವ್ರತರಾಯಾಂ ಹಂಸಸಂಜ್ಞಿತೇ .
ಮುಮುಕ್ಷುಃ ಪರಮೇ ಹಂಸೇ ಸಾಕ್ಷಾದ್ ವಿಜ್ಞಾನಸಾಧನೇ .. ೫..
ಪುತ್ರದಾರಧನಾದೀನಾಂ ನಾಶೇ ತಾತ್ಕಾಲಿಕೇ ಮತಿಃ .
ಧಿಕ್ ಸಂಸಾರಮಿತೀದೃಕ್ ಸ್ಯಾದ್ ವಿರಕ್ತೇರ್ಮಂದತಾ ಹಿ ಸಾ .. ೬..
ಅಸ್ಮಿನ್ ಜನ್ಮನಿ ಮಾ ಭೂವನ್ ಪುತ್ರದಾರಾದಯೋ ಮಮ .
ಇತಿ ಯಾ ಸುಸ್ಥಿರಾ ಬುದ್ಧಿಃ ಸಾ ವೈರಾಗ್ಯಸ್ಯ ತೀವ್ರತಾ .. ೭..
ಪುನರಾವೃತ್ತಿಸಹಿತೋ ಲೋಕೋ ಮೇ ಮಾಸ್ತು ಕಶ್ಚನ .
ಇತಿ ತೀವ್ರತರತ್ವಂ ಸ್ಯಾನ್ಮಂದೇ ನ್ಯಾಸೋ ನ ಕೋಽಪಿ ಹಿ .. ೮..
ಯಾತ್ರಾದ್ಯಶಕ್ತಿಶಕ್ತಿಭ್ಯಾಂ ತೀವ್ರೇ ನ್ಯಾಸದ್ವಯಂ ಭವೇತ್ .
ಕುಟೀಚಕೋ ಬಹೂದಶ್ಚೈತ್ಯುಭಾವೇತೌ ತ್ರಿದಂಡಿನೌ .. ೯..
ದ್ವಯಂ ತೀವ್ರತರೇ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಮೋಕ್ಷವಿಭೇದತಃ .
ತಲ್ಲೋಕೇ ತತ್ತ್ವವಿದ್ಧಂಸೋ ಲೋಕೇಽಸ್ಮಿನ್ ಪರಹಂಸಕಃ .. ೧೦..
ಏತೇಷಾಂ ತು ಸಮಾಚಾರಾಃ ಪ್ರೋಕ್ತಾಃ ಪಾರಾಶರಸ್ಮೃತೌ .
ವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇಽಸ್ಮಾಭಿರತ್ರಾಯಂ ಪರಹಂಸೋ ವಿವಿಚ್ಛತೇ .. ೧೧..
ಜಿಜ್ಞಾಸುರ್ಜ್ಞಾನವಾಂಶ್ಚೇತಿ ಪರಹಂಸೋ ದ್ವಿಧಾ ಮತಃ .
ಪ್ರಾಹುರ್ಜ್ಞಾನಾಯ ಜಿಜ್ಞಾಸೋರ್ನ್ಯಾಸಂ ವಾಜಸನೇಯಿನಃ .. ೧೨..
“ಪ್ರವ್ರಾಜಿನೋ ಲೋಕಮೇತಮಿಚ್ಛಂತಃ ಪ್ರವ್ರಜಂತಿ ಹಿ” .
ಏತಸ್ಯಾರ್ಥಸ್ತು ಗದ್ಯೇನ ವಕ್ಷ್ಯತೇ ಮಂದಬುದ್ಧಯೇ .. ೧೩..
ಲೋಕೋ ಹಿ ದ್ವಿವಿಧಃ ಆತ್ಮಲೋಕೋಽನಾತ್ಮಲೋಕಶ್ಚೇತಿ .
ತತ್ರಾನಾತ್ಮಲೋಕಸ್ಯ ತ್ರೈವಿದ್ಯಂ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೇ ತೃತೀಯಾಧ್ಯಾಯೇ ಶ್ರುಯತೇ
- “ಅಥ ತ್ರಯೋ ವಾವ ಲೋಕಾ ಮನುಷ್ಯಲೋಕಃ ಪಿತೃಲೋಕೋ ದೇವಲೋಕ

ಇತಿ . ಸೋಽಯಂ ಮನುಷ್ಯಲೋಕಃ ಪುತ್ರೇಣೈವ ಜಯ್ಯೋ ನಾನ್ಯೇನ ಕರ್ಮಣಾ, ಕರ್ಮಣಾ ಪಿತೃಲೋಕೋ ವಿದ್ಯಯಾ ದೇವಲೋಕಃ” (೫.೧೬) ಇತಿ .

ಆತ್ಮಲೋಕಶ್ಚ ತತ್ರೈವ ಶ್ರುಯತೇ - “ಯೋ ಹ ವಾ ಅಸ್ಮಾಲ್ಲೋಕಾತ್ ಸ್ವಂ ಲೋಕಮದೃಷ್ಟ್ವಾ ಪ್ರೈತಿ ಸ ಏನಮವಿದಿತೋ ನ ಭುನಕ್ತಿ” (೪.೧೫) ಇತಿ ; “ಆತ್ಮಾನಮೇವ ಲೋಕಮುಪಾಸೀತ ಸ ಯ ಆತ್ಮಾನಮೇವ ಲೋಕಮುಪಾಸ್ತೇ ನ ಹಾಸ್ಯ ಕರ್ಮ ಕ್ಷೀಯತೇ” (೪.೧೫) ಇತಿ ಚ .

ಯೋ ಮಾಂಸಾದಿಕಪಿಂಡಲಕ್ಷಣಾತ್ ಸ್ವಂ ಲೋಕಂ ಪರಮಾತ್ಮಾಖ್ಯಂ “ಅಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ” ಇತ್ಯವಿದಿತ್ವಾ ಪ್ರಿಯತೇ ಸ ಸ್ವೋ ಲೋಕಃ ಪರಮಾತ್ಮಾವಿದಿತೋಽವಿದ್ಯಯಾ ವ್ಯವಹಿತಃ ಸನ್ನೇನಮವೇದಿತಾರಂ ಪ್ರೇತಂ ಮೃತಂ ನ ಭುನಕ್ತಿ ಲೋಕಮೋಹಾದಿದೋಷಾಪನ ನ ಪಾಲಯತಿ . ಉಪಾಸಕಸ್ಯ ಹ ನಿಶ್ಚಿತಂ ಕರ್ಮ ನ ಕ್ಷೀಯತೇ ಏಕಫಲದಾನೇನೋಪಕ್ಷೀಣಂ ನ ಭವತಿ, ಕಾಮಿತನರ್ವಫಲಂ

ಮೋಕ್ಷಂ ಚ ದದಾತೀತ್ಯರ್ಥಃ .

ಷಷ್ಠಾಧ್ಯಾಯೇಽಪಿ - “ಕಿಮರ್ಥಾ ವಯಮಧ್ಯೇಷ್ಯಾಮಹೇ ಕಿಮರ್ಥಾ ವಯಂ ಯಕ್ಷ್ಯಾಮಹೇ” (ಐ೦ ಆ೦ ೩.೨.೬) “ಕಿಂ ಪ್ರಜಯಾ ಕರಿಷ್ಯಾಮೋ ಯೇಷಾಂ ನೋಽಯಮಾತ್ಮಾಯಂ ಲೋಕಃ” (೪.೪.೨೨) ಇತಿ . “ಯೇ ಪ್ರಜಾಮಿಷರೇ(ಽಧೀರಾ) ತೇ ಶ್ಶಶಾನಾನಿ ಭೇಜಿರೇ . ಯೇ ಪ್ರಜಾಂ ನೇಷಿರೇ (ಧೀರಾ) ತೇಽಮೃತತ್ವಂ ಹಿ ಭೇಜಿರೇ .” ಏವಂ ಚ “ಏತಮೇವ ಪ್ರವ್ರಾಜಿನೋ ಲೋಕಮಿಚ್ಛಂತಃ ಪ್ರವ್ರಜಂತಿ” (೪.೪.೨೨) ಇತ್ಯತ್ರಾತ್ಮಲೋಕೋ ವಿವಕ್ಷಿತ ಇತಿ ಗಮ್ಯತೇ, “ಸ ವಾ ಏಷ ಮಹಾನಜ ಆತ್ಮಾ” (೪.೪.೨೨) ಇತಿ ಪ್ರಕ್ರಾಂತಸ್ಯಾತ್ಮನ ಏತಚ್ಛಬ್ದೇನ ಪರಾಮೃಷ್ಟತ್ವಾತ್ . ಲೋಕೈತೇನುಭೂಯತ ಇತಿ ಲೋಕಃ . ತಥಾ ಚಾತ್ಮಾನುಭವಮಿಚ್ಛಂತಃ ಪ್ರವ್ರಜಂತೀತಿ ಶ್ರುತೇಸ್ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥಃ ಸಂಪದ್ಯತೇ . ಸ್ಮೃತಿಶ್ಚ- “ಬ್ರಹ್ಮವಿಜ್ಞಾನಲಾಭಾಯ ಪರಹಂಸಸಮಾಹ್ವಯಃ . ಶಾಂತಿದಾಂತ್ಯಾದಿಭಿಃ ಸರ್ವೈಃ ಸಾಧನೈಃ ಸಹಿತೋ ಭವೇತ್” .. ಇತಿ .. - (ನಾರದ-ಪರಿ೦ ಉಪ೦ ೬.೨೬) ಇತಿ ..

ಇಹ ಜನ್ಮನಿ ಜನ್ಮಾಂತರೇ ವಾ ಸಮ್ಯಗನುಷ್ಠಿತೈರ್ವೇದಾನುವಚನಾದಿಭಿರುತ್ಪನ್ನಯಾ ವಿವಿದಿಷಯಾ ಸಂಪಾದಿತತ್ವಾದಯಂ ವಿವಿದಿಷಾಸನ್ನ್ಯಾಸ ಇತ್ಯಭಿಧೀಯತೇ . ಅಯಂ ಚ ವೇದನಹೇತುಃ ಸನ್ನ್ಯಾಸೋ ದ್ವಿವಿಧಃ, ಜನ್ಮಾಪಾದಕಕಾಮ್ಯಕರ್ಮಾದಿತ್ಯಾಗಮಾತ್ ಪ್ರೈಷೋಚ್ಚಾರಣಪೂರ್ವಕ - ದಂಡಧಾರಣಾದ್ಯಾಶ್ರಮರೂಪಶ್ಚೇತಿ .

“ಪುಂಜನ್ಮ ಲಭತೇ ಮಾತಾ ಪತ್ನೀ ಚ ಪ್ರೈಷಮಾತ್ರತಃ . ಬ್ರಹ್ಮನಿಷ್ಠಃ ಸುಶೀಲಶ್ಚ ಜ್ಞಾನೀ ಚೈತತ್ಪಭಾವತಃ ..” ತ್ಯಾಗಶ್ಚ ತೈತ್ತಿರೀಯಾದೌ ಶ್ರುಯತೇ - “ನ ಕರ್ಮಣಾ ನ ಪ್ರಜಯಾ ಧನೇನ ತ್ಯಾಗೇನೈಕೇ ಅಮೃತತ್ವಮಾನಶುಃ” (ತ್ಯೈ ಆ .೧೦.೧೦.೨೧) ಇತಿ . ಅಸ್ಮಿಂಶ್ಚ ತ್ಯಾಗೇ ಸ್ತ್ರಿಯೋಽಪ್ಯಧಿಕ್ರಿಯಂತೇ . (“ಭಿಕ್ಷುಕೀ” ಇತ್ಯನೇನ ಸ್ತ್ರೀಣಾಮಪಿ

ಪ್ರಾಗ್ವಿವಾಹಾದ್ವಾ ವೈಧವ್ಯಾದೂರ್ವ್ವಂ ವಾ ಸಂನ್ಯಾಸೇಽಧಿಕಾರೋಽಸ್ತೀತಿ
 ದರ್ಶಿತಂ; ತೇನ ಭಿಕ್ಷಾಚರ್ಯಂ ಮೋಕ್ಷಶಾಸ್ತ್ರಶ್ರವಣಮೇಕಾಂತ ಆತ್ಮಧ್ಯಾನಂ
 ಚ ತಾಭಿಃ ಕರ್ತವ್ಯಂ, ತ್ರಿದಂಡಾದಿಕಂ ಚ ಧಾರ್ಯಂ; ಇತಿ ಮೋಕ್ಷಧರ್ಮೇ
 ಚತುರ್ಧರೀಟೀಕಾಯಾಂ ಸುಲಭಾಜನಕಸಂವಾದೇ .) ಶಾರೀರಕಭಾಷ್ಯೇ
 “ವಾಚಕವೀ” ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಯತೇ ದೇವತಾಧಿಕರಣನ್ಯಾಯೇನ ವಿಧುರನ್ಯಾಧಿಕಾರಪ್ರಸಂಗೇನ
 ತೃತೀಯಾಧ್ಯಾಯೇ ಚತುರ್ಧಪಾದೇ . ಅತ ಏವ ಮೈತ್ರೇಯೀವಾಕ್ಯಮಾಮ್ನಾಯತೇ
 -“ಯೇನಾಹಂ ನಾಮೃತಾ ಸ್ಯಾಂ ಕಿಮಹಂ ತೇನ ಕುರ್ಯಾಂ ಯದೇವ ಭಗವಾನ್
 ವೇದ ತದೇವ ಮೇ ಬ್ರೂಹಿ” (೪.೫.೪) ಇತಿ . ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗೃಹಸ್ಥವಾನಪ್ರಸ್ಥಾನಾಂ
 ಕೇನಚಿನ್ನಿಮಿತ್ತೇನ ಸನ್ನ್ಯಾಸಾಶ್ರಮಸ್ವೀಕಾರೇ ಪ್ರತಿಬದ್ಧೇ ಸತಿ, ಸ್ವಾಶ್ರಮಧರ್ಮೇಷ್ವನುಷ್ಠಿಯಾ
 ವೇದನಾಧೋರ್ಮಾನಸಃ ಕರ್ಮಾದಿತ್ಯಾಗೋ ನ ವಿರುದ್ಧತೇ, ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತೀತಿಹಾಸಪುರಾಣೇವ
 ಲೋಕೇ ಚ ತಾದೃಶಾಂ ತತ್ತ್ವವಿದಾಂ ಬಹೂನಾಮುಪಲಂಭಾತ್ . ಯಸ್ತು
 ದಂಡಧಾರಣಾದಿರೂಪೋ ವೇದನಹೇತುಃ ಪರಮಹಂಸಾಶ್ರಮಃ, ಸ ಪೂರ್ವೈರಾಚಾರ್ಯೈಃ
 ಪ್ರಪಂಚಿತ ಇತ್ಯಸ್ಮಾಭಿರುಪರಮ್ಯತೇ . ಇತಿ ವಿವಿಧಿಷಾಸನ್ನ್ಯಾಸಃ .. ೧..

(ಅಥ ಪುರಾಣೇ ಶ್ಲೋಕಾವುದಾಹರಂತಿ -

ಅಷ್ಟಾಶೀತಿಸಹಸ್ರಾಣಿ ಯೇ ಪ್ರಜಾಮಿಷಿರ ಋಷಯಃ .

ದಕ್ಷಿಣೇನಾರ್ಯಮ್ಣಃ ಪಂಥಾನಂ ತೇ ಶ್ಶಶಾನಾನಿ ಭೇಜಿರೇ .. ೩..

ಅಷ್ಟಾಶೀತಿಸಹಸ್ರಾಣಿ ಯೇ ಪ್ರಜಾಂ ನೇಷಿರ ಋಷಯಃ .

ಉತ್ತರೇಣಾರ್ಯಮ್ಣಃ ಪಂಥಾನಂ ತೇಽಮೃತತ್ವಂ ಹಿ ಕಲ್ಪತೇ .. ೪..) - ಆಪಸ್ತಂಬ
 ಧರ್ಮಸೂತ್ರ (೨.೯.೨೩:೩.೪)

ಅಥ ವಿದ್ವತ್ಸಂನ್ಯಾಸಂ ನಿರೂಪಯಾಮಃ .

ಸಮ್ಯಗನುಷ್ಠಿತ್ಯೈಃ ಶ್ರವಣಮನನನಿದಿಧ್ಯಾಸನೈಃ ಪರಂ ತತ್ತ್ವಂ ವಿದಿತವದ್ಭಿಃ
 ಸಂಪಾದ್ಯಮಾನೋ ವಿದ್ವತ್ಸಂನ್ಯಾಸಃ . ತಂ ಚ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಃ ಸಂಪಾದಯಾಮಾಸ

ತಥಾ ಹಿ-ವಿದ್ವಚ್ಚಿರೋಮಣಿರ್ಭಗವಾನ್ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯೋ ವಿಜಿಗೀಷುಕಥಾಯಾಂ
 ಬಹುವಿಧೇನ ತತ್ತ್ವನಿರೂಪಣೇನಾಶ್ವಲಪ್ರಭೃತೀನ್ ವಿಪ್ರಾನ್ ವಿಜಿತ್ಯ, ವೀತರಾಗಕಥಾಯಾಂ
 ಸಂಕ್ಷೇಪವಿಸ್ತರಾಭ್ಯಾಮನೇಕಥಾ ಜನಕಂ ಬೋಧಯಿತ್ವಾ, ಮೈತ್ರೇಯೀಂ
 ಬುಬೋಧಯಿಷುಸ್ತಸ್ಯಾಸ್ತೃರಯಾ ತತ್ವಾಭಿಮುಖ್ಯಾಯ ಸ್ವಕರ್ತವ್ಯಂ ಸಂನ್ಯಾಸಂ
 ಪ್ರತಿಜಜ್ಞೇ . ತತಸ್ತಾಂ ಬೋಧಯಿತ್ವಾ ಸನ್ನ್ಯಾಸಂ ಚಕಾರ . ತದುಭಯಂ
 ಮೈತ್ರೇಯೀಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯಾದ್ಯಂತಯೋರಾಮ್ನಾಯತೇ -“ಅಥ ಹ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯೋಽನ್ಯದ್ವೃತ್ತವ
 ಹೋವಾಚ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಃ ಪ್ರವ್ರಜಿಷ್ಯನ್ವಾ ಅರೇಹಮಸ್ಮಾತ್ ಸ್ಥಾನಾದಸ್ಮಿ”
 (೪.೫.೧, ೨) ಇತಿ, “ಏತಾವದರೇ ಖಲ್ವಮೃತತ್ವಮಿತಿ ಹೋಕ್ತ್ವಾ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯೋ

ವಿಜಹಾರ” (೪.೫.೧೫) ಇತಿ ಚ .

ಕಹೋಲಬ್ರಾಹ್ಮಣೇಽಪಿ ವಿದ್ವತ್ಸಂನ್ಯಾಸ ಆಮ್ನಾಯತೇ - “ಏತಂ ವೈ ತಮಾತ್ಮಾನಂ
ವಿದಿತ್ವಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಃ ಪುತ್ರೈಷಣಾಯಾಶ್ಚ ವಿತ್ರೈಷಣಾಯಾಶ್ಚ ಲೋಕೈಷಣಾಯಾಶ್ಚ
ವ್ಯುತ್ಥಾಯಾಥ ಭಿಕ್ಷಾಚರ್ಯಂ ಚರಂತಿ” (೩.೫.೧) ಇತಿ . ನ ಚೈತದ್ವಾಕ್ಯಂ
ವಿವಿದಿಷಾಸನ್ಯಾಸಪರಮಿತಿ ಶಂಕನೀಯಂ, ಪೂರ್ವಕಾಲವಾಚಿನಃ “ವಿದಿತ್ವಾ” ಇತಿ
ಕ್ವಾಪ್ರತ್ಯಯಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ವಾಚಿನೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದಸ್ಯ ಬಾಧಪ್ರಸಂಗಾತ್ . ನ ಚಾತ್ರ
ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದೋ ಜಾತಿವಾಚಕಃ, ವಾಕ್ಯಶೇಷೇ ಪಾಂಡಿತ್ಯಬಾಲ್ಯಮಾನಶಬ್ದಾಭಿಧೇಯೈಃ
ಶ್ರವಣಮನನನಿದಿಧ್ಯಾಸನೈಃ ಸಾಧ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಮಭಿಪ್ರೇತ್ಯ “ಅಥ
ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ” (೩.೫.೧) ಇತ್ಯಭಿಹಿತತ್ವಾತ್ .

ನನು ತತ್ರ ವಿವಿದಿಷಾಸಂನ್ಯಾಸೋಪೇತಃ ಪಾಂಡಿತ್ಯಾದೌ ಪ್ರವರ್ತಮಾನೋಽಪಿ
ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದೇನ ಪರಾಮೃಷ್ಟಃ “ತಸ್ಮಾದ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ ಪಾಂಡಿತ್ಯಂ ನಿರ್ವಿದ್ಯ
ಬಾಲ್ಯೇನ ತಿಷ್ಠಾಸೇತ್” (೩.೫.೧) ಇತೀತಿ ಚೇತ್, ಮೈವಂ, ಭಾವಿನೀಂ ವೃತ್ತಿಮಾಶ್ರಿತ್ಯ
ತತ್ರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದಸ್ಯ ಪ್ರಯುಕ್ತತ್ವಾತ್, ಅನ್ಯಥಾ ಕಥಂ “ಅಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ” (೩.೫.೧)
ಇತಿ ಸಾಧನಾನುಷ್ಠಾನೋತ್ತರ-ಕಾಲವಾಚಿನಮಥಶಬ್ದಂ ಪ್ರಯುಂಜೀತ ?

ಶಾರೀರಬ್ರಾಹ್ಮಣೇಽಪಿ ವಿದ್ವತ್ಸಂನ್ಯಾಸವಿವಿದಿಷಾಸನ್ಯಾಸೌ ಸ್ಪಷ್ಟಂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಾ -
“ಏತಮೇವ ವಿದಿತ್ವಾ ಮುನಿರ್ಭವತಿ ಏತಮೇವ ಪ್ರವ್ರಾಜಿನೋ ಲೋಕಮಿಚ್ಛಂತಃ
ಪ್ರವ್ರಜಂತಿ” (೪.೪.೨೨) ಇತಿ .

ಮುನಿತ್ವಂ ಮನನಶೀಲತ್ವಂ ; ತಚ್ಚಾಸತಿ ಕರ್ತವ್ಯಾಂತರೇ ಸಂಭವತೀತ್ಯರ್ಥಾತ್
ಸಂನ್ಯಾಸ ಏವಾಭಿಧೇಯತೇ . ಏತಚ್ಚ ವಾಕ್ಯಶೇಷೇ ಸ್ಪಷ್ಟೀಕೃತಂ - “ಏತದ್ಧ ಸ್ಮ
ವೈತತ್ಪೂರ್ವೇ ವಿದ್ವಾಂಸಃ ಪ್ರಜಾಂ ನ ಕಾಮಯತೇ ಕಿಂ ಪ್ರಜಯಾ ಕರಿಷ್ಯಾಮೋ
ಯೇಷಾಂ ನೋಽಯಮಾತ್ಮಾಯಂ ಲೋಕ ಇತಿ, ತೇ ಹ ಸ್ಮ ಪುತ್ರೈಷಣಾಯಾಶ್ಚ
ವಿತ್ರೈಷಣಾಯಾಶ್ಚ ಲೋಕೈಷಣಾಯಾಶ್ಚ ವ್ಯುತ್ಥಾಯಾಥ ಭಿಕ್ಷಾಚರ್ಯಂ ಚರಂತಿ”
(೪.೪.೨೨) ಇತಿ . “ಅಯಂ ಲೋಕಃ” ಇತ್ಯಪರೋಕ್ಷೇಣಾನುಭೂಯಮಾನ ಇತ್ಯರ್ಥಃ

ನನ್ವತ್ರ ಮುನಿತ್ವೇನ ಫಲೇನ ಪ್ರಲೋಭ್ಯ ವಿವಿದಿಷಾಸಂನ್ಯಾಸಂ ವಿಧಾಯ
ವಾಕ್ಯಶೇಷೇ ಸ ಏವ ಪ್ರಪಂಚಿತಃ ; ಅತೋ ನ ಸನ್ಯಾಸಾಂತರಂ ಕಲ್ಪನೀಯಂ

ಮೈವಂ, ವೇದನಸ್ಯೈವ ವಿವಿದಿಷಾಸಂನ್ಯಾಸಫಲತ್ವಾತ್ . ನ ಚ ವೇದನಮುನಿತ್ವಯೋರೇಕತ್ವಂ
ಶಂಕನೀಯಂ, “ವಿದಿತ್ವಾ ಮುನಿರ್ಭವತಿ” ಇತಿ ಪೂರ್ವೋತ್ತರಕಾಲೀನಯೋಸ್ತಯೋಃ
ಸಾಧ್ಯಸಾಧನಭಾವಪ್ರತೀತೇಃ .

ನನು ವೇದನಸ್ಯೈವ ಪರಿಪಾಕಾತಿಶಯರೂಪಮವಸ್ಥಾಂತರಂ ಮುನಿತ್ವಂ, ಅತೋ

ವೇದನದ್ವಾರಾ ಪೂರ್ವಸಂನ್ಯಾಸಸ್ಯೈವೈತತ್ಪಲಮಿತಿ ಚೇತ್, ಬಾಧಂ ; ಅತ ಏವ ಸಾಧನರೂಪಾತ್ ಸನ್ಯಾಸಾದನ್ಯಂ ಫಲರೂಪಮೇತಂ ಸನ್ಯಾಸಂ ಬ್ರೂಮಃ . ಯಥಾ ವಿವಿಧಿಷಾಸಂನ್ಯಾಸಿನಾ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಾಯ ಶ್ರವಣಾದೀನಿ ಸಂಪಾದನೀಯಾನಿ, ತಥಾ ವಿದ್ವತ್ಸನ್ಯಾಸಿನಾಪಿ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಯೇ ಮನೋನಾಶವಾಸನಾಕ್ಷಯೌ ಸಂಪಾದನೀಯೌ . ಏತಚ್ಚೋಪರಿಷ್ವಾತ್ ಪ್ರಪಂಚಯಿಷ್ಯಾಮಃ .

ಸತ್ಯಪ್ಯನಯೋಃ ಸಂನ್ಯಾಸಯೋರವಾಂತರಭೇದೇ ಪರಮಹಂಸತ್ವಾಕಾರೇಣೈಕೀಕೃತ್ಯ “ಚತುರ್ವಿಧಾ ಭಿಕ್ಷವಃ” ಇತಿ ಸ್ಮೃತಿಷು ಚತುಃ ಸಂಖ್ಯೋಕ್ತಾ . ಪೂರ್ವೋತ್ತರಯೋರುಭಯೋಃ ಸನ್ಯಾಸಯೋಃ ಪರಮಹಂಸತ್ವಂ ಜಾಬಾಲಶ್ರುತಾವಗಮ್ಯತೇ . ತತ್ರ ಹಿ ಜನಕೇನ ಸನ್ಯಾಸೇ ಪೃಷ್ಟೇ ಸತಿ, ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯೋಽಧಿಕಾರವಿಶೇಷವಿಧಾನೇನೋತ್ತರಕಾಲಾನುಷ್ಠೇಯೇ ಚ ಸಹಿತಂ ವಿವಿಧಿಷಾಸನ್ಯಾಸಮಭಿಧಾಯ, ಪಶ್ಚಾದತ್ರಿಣಾ ಯಜ್ಞೋಪವೀತರಹಿತಸ್ಯಾಕ್ಷಿಪ್ತೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯೇ ಸತಿ, ಪಶ್ಚಾದಾತ್ಮಜ್ಞಾನಮೇವ ಯಜ್ಞೋಪವೀತಮಿತಿ ಸಮಾದಧೌ . ಅತೋ ಬಾಹ್ಯಯಜ್ಞೋಪವೀತಾಭಾವಾತ್ ಪರಮಹಂಸತ್ವಂ ನಿಶ್ಚೀಯತೇ .

ತಥಾನ್ಯಸ್ಯಾಂ ಕಂಡಿಕಾಯಾಂ “ತತ್ರ ಪರಮಹಂಸಾ ನಾಮ” (೬) ಇತ್ಯುಪಕ್ರಮ್ಯ ಸಂವರ್ತಕಾದೀನ್ಬಹುನ್ಬಹುವಿದೋ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಾನುದಾಹೃತ್ಯ “ಅವ್ಯಕ್ತಲಿಂಗಾ ಅವ್ಯಕ್ತಾಚಾರಾ ಅನುನ್ಮತ್ತಾ ಉನ್ಮತ್ತವದಾಚರಂತಃ” (೬) ಇತಿ ವಿದ್ವತ್ಸಂನ್ಯಾಸಿನೋ ದರ್ಶಿತಾಃ .

ತಥಾ “ತ್ರಿಕಾಂಡಂ ಕಮಂಡಲುಂ ಶಿಕ್ಯಂ ಪಾತ್ರಂ ಜಲಪವಿತ್ರಂ ಶಿಖಾಂ ಯಜ್ಞೋಪವೀತಂ ಚೇತ್ಯೇತತ್ಸರ್ವಂ ಭೂಃ ಸ್ವಾಹೇತ್ಯಪ್ನು ಪರಿತ್ಯಜ್ಯಾತ್ಮಾನಮನ್ವಿಭ್ಯೇತ್” (೬) ಇತಿ ತ್ರಿದಂಡಿನಃ ಸತ ಏಕದಂಡಲಕ್ಷಣಂ ವಿವಿಧಿಷಾಸಂನ್ಯಾಸಂ ವಿಧಾಯ ತತ್ಪಲರೂಪಂ ವಿದ್ವತ್ಸನ್ಯಾಸಮೇವಮುದಾಜಹಾರ - “ಯಥಾಜಾತರೂಪಧರೋ ನಿರ್ದ್ವಂದ್ವೋ ನಿಷ್ಪರಿಗ್ರಹಸ್ತತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಮಾರ್ಗೇ ಸಮ್ಯಕ್ಸಂಪನ್ನಃ ಶುದ್ಧಮಾನಸಃ ಪ್ರಾಣಸಂಧಾರಣಾರ್ಥಂ ಯಥೋಕ್ತಕಾಲೇ ವಿಮುಕ್ತೋ ಭೈಕ್ಷಮಾಚರನ್ನುದರಪಾತ್ರೇಣ ಲಾಭಾಲಭಯೋಃ ಸಮೋ ಭೂತ್ವಾ ಶೂನ್ಯಾಗಾರದೇವಗೃಹತೃಣಕೂಟವಲ್ಮಿಕವೃಕ್ಷಮೂಲಕ ಕೋಟರನಿರ್ಝರಸ್ಥಂಥಿಲೇಷ್ಟನಿಕೇತವಾಸ್ಯಪ್ರಯತ್ನೋ ನಿರ್ಮಮಃ ಶುಕ್ಲಧ್ಯಾನಪರಾಯಣಃ ಶುಭಾಶುಭಕರ್ಮ-ನಿರ್ಮೂಲನಪರಃ ಸನ್ಯಾಸೇನ ದೇಹತ್ಯಾಗಂ ಕರೋತಿ, ಸ ಪರಮಹಂಸೋ ನಾಮ” (೬) ಇತಿ .

ತನ್ಮಾದನಯೋರುಭಯೋಃ ಪರಮಹಂಸತ್ವಂ ಸಿದ್ಧಮ . ಸಮಾನೇಽಪಿ ಪರಮಹಂಸತ್ವೇ ಸಿದ್ಧೇ ವಿರುದ್ಧಧರ್ಮಾಕ್ರಾಂತತ್ವಾದವಾಂತರ-ಭೇದೋಽಪ್ಯಭ್ಯುಪಗಂತವ್ಯಃ . ವಿರುದ್ಧಧರ್ಮತ್ವಂ ಚಾರುಣಿಕೋಪನಿಷತ್ತರಮಹಂಸೋಪನಿಷದೋಃ ಪರ್ಯಾಲೋಚನಾ . “ಕೇನ ಭಗವನ್ ಕರ್ಮಾಣಿ ಅಶೇಷತೋ ವಿಸೃಜಾಮಿ” (೧) ಇತಿ ಶಿಖಾಯಜ್ಞೋಪವೀತಸ್ವಾದ ವಿವಿಧಿಷಾಸಂನ್ಯಾಸೇ ಶಿಷ್ಯೇಣಾರುಣಿನಾ ಪೃಷ್ಟೇ ಸತಿ, ಗುರುಃ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ

“ಶಿಖಾಂ ಯಜ್ಞೋಪವೀತಂ” (೧) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಸರ್ವತ್ಯಾಗಮಭಿಧಾಯ,
 “ದಂಡಮಾಚ್ಛಾದನಂ ಕೌಪೀನಂ ಚ ಪರಿಗ್ರಹೇತ್” (೧) ಇತಿ ದಂಡಾದಿಸ್ವೀಕಾರಂ
 ವಿಧಾಯ, “ತ್ರಿಸಂಧ್ಯಾದೌ ಸ್ನಾನಮಾಚರೇತ್, ಸಂಧಿಂ ಸಮಾಧಾವಾತ್ಮನ್ಯಾಚರೇತ್,
 ಸರ್ವೇಷು ವೇದೇಷ್ವಾರಣ್ಯಕಮಾವರ್ತಯೇತ್ ಉಪನಿಷದಮಾವರ್ತಯೇತ್ (೨)
 ಇತಿ

ವೇದನ ಹೇತೂನಾಶ್ರಮಧರ್ಮಾನನುಷ್ಠೇಯತಯಾ ವಿಧತ್ತೇ .

ಅಥ ಯೋಗಿನಾಂ ಪರಮಹಂಸಾನಾಂ ಕೋಟಯಂ ಮಾರ್ಗಃ ? ಇತಿ ವಿದ್ವತ್ಸಂನ್ಯಾಸೇ
 ನಾರದೇನ ಪೃಷ್ಟೇ ಸತಿ, ಗುರುರ್ಭಗವಾನ್ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ “ಸ್ವಪುತ್ರಮಿತ್ರ -” ಇತ್ಯಾದಿನಾ
 ಪೂರ್ವವತ್ ಸರ್ವತ್ಯಾಗಮಭಿಧಾಯ, “ಕೌಪೀನಂ ದಂಡಮಾಚ್ಛಾದನಂ
 ಚ ಸ್ವಶರೀರೋಪಭೋಗಾರ್ಥಾಯ ಲೋಕಸ್ಯೋಪಕಾರಾರ್ಥಾಯ ಚ
 ಪರಿಗ್ರಹೇತ್” ಇತಿ ದಂಡಾದಿಸ್ವೀಕಾರಸ್ಯ ಲೌಕಿಕತ್ವಮಭಿಧಾಯ “ತಚ್ಚ ನ
 ಮುಖ್ಯೋಽಸ್ಮಿ” ಇತಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯತ್ವಂ ಪ್ರತಿಷಿದ್ಧ್ಯ, “ಕೋಟಯಂ ಮುಖ್ಯ ಇತಿ
 ಚೇದಯಂ ಮುಖ್ಯೋ ನ ದಂಡಂ ನ ಶಿಖಾಂ ನ ಯಜ್ಞೋಪವೀತಂ
 ನ ಚಾಚ್ಛಾದನಂ ಚರತಿ ಪರಮಹಂಸಃ” , ಇತಿ ದಂಡಾದಿಲಿಂಗರಾಹಿತ್ಯಸ್ಯ
 ಶಾಸ್ತ್ರೀಯತಾಮುಕ್ತಾ “ನ ಶೀತಂ ನ ಚೋಷ್ಣಂ” ಇತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯೇನ “ಆಶಾಂಬರೋ
 ನಿರ್ನಮಸ್ಕಾರಃ” ಇತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯೇನ ಚ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರಾತೀತತ್ವಮಭಿಧಾಯ,
 ಅಂತೇ, “ಯತ್ಪೂರ್ಣಾನಂದೈಕಬೋಧಸ್ತದ್ಬ್ರಹ್ಮಾಹಮಸ್ಮೀತಿ ಕೃತಕೃತ್ಯೋ ಭವತಿ”
 ಇತ್ಯಂತೇನ ಗ್ರಂಥೇನ ಬ್ರಹ್ಮಾನುಭವಮಾತ್ರಪರ್ಯವಸಾನಮಾಚಷ್ಟೇ . ಅತೋ
 ವಿರುದ್ಧಧರ್ಮೋಪೇತತ್ವಾದಸ್ತೇವಾನಯೋರ್ಮಹಾನ್ಭೇದಃ .

ಸ್ಮೃತಿಷ್ಠಪ್ಯಯಂ ಭೇದ ಉಕ್ತದಿಶಾ ದೃಷ್ಟವ್ಯಃ .

“ಸಂಸಾರಮೇವ ನಿಸಾರಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸಾರದಿದೃಕ್ಷಯಾ .

ಪ್ರವ್ರಜಂತ್ಯಕೃತೋದ್ವಾಹಾಃ ಪರಂ ವೈರಾಗ್ಯಮಾಶ್ರಿತಾಃ” .. - (ಬೃಹಸ್ಪತಿಸ್ಮೃತೌ ೩.೩೬)

..

“ಪ್ರವೃತ್ತಿಲಕ್ಷಣೋ ಯೋಗೋ ಜ್ಞಾನಂ ಸಂನ್ಯಾಸಲಕ್ಷಣಂ .

ತಸ್ಮಾಜ್ಜ್ಞಾನಂ ಪುರಸ್ಕೃತ್ಯ ಸಂನ್ಯಸ್ಯೇದಿಹ ಬುದ್ಧಿಮಾನ್” .. - (ಮಹಾಭಾರತೇ
 ೧೪.೪೩.೩೯) ..

ಇತ್ಯಾದಿ ವಿವಿಧಿಷಾಸಂನ್ಯಾಸಃ .

“ಯದಾ ತು ವಿದಿತಂ ತತ್ತ್ಯಾತ್ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಸನಾತನಂ .

ತದೈಕದಂಡಂ ಸಂಗೃಹ್ಯ ಸೋಪವೀತಾಂ ಶಿಖಾಂ ತ್ಯಜೇತ್ .

ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಸಮ್ಯಕ್ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಸರ್ವಂ ತ್ಯಕ್ತ್ವಾ ಪರಿವ್ರಜೇತ್” ..

ಇತ್ಯಾದಿ ವಿದ್ವತ್ಸಂನ್ಯಾಸಃ .

ನನು ಕಲಾವಿದ್ಯಾಸ್ವಿವ ಕದಾಚಿದೌತ್ಸುಕ್ಯಮಾತ್ರೇಣಾಪಿ ವೇದಿತುಮಿಚ್ಛಾ ಸಂಭವತಿ,
ಏವಂ ವಿದ್ವತ್ತಾಪ್ಯಾಪಾತದರ್ಶಿನಃ ಪಂಡಿತಮ್ಯನ್ಯಸ್ಯಾತ್ರಾವಲೋಕ್ಯತೇ, ನ ಚ
ತೌ ಪ್ರವ್ರಜಿತೌ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಅತೋ ವಿವಿಧಿಷಾವಿದ್ವತ್ತೇ ಕೀದೃಶೇ ವಿವಕ್ಷಿತೇ ಇತಿ
ಚೇತ್ . ಉಚ್ಯತೇ- ಯಥಾ ತೀವ್ರಾಯಾಂ ಬುಭುಕ್ಷಾಯಾಮುತ್ಪನ್ನಾಯಾಂ
ಭೋಜನಾದನ್ಯೋ ನ ರೋಚತೇ ವ್ಯಾಪಾರಃ, ಭೋಜನೇ ಚ ವಿಲಂಬೋಽಪಿ
ಸೋಢುಂ

ನ ಶಕ್ಯತೇ, ತಥಾ ಜನ್ಮಹೇತುಷು ಕರ್ಮಸ್ವತ್ಯಂತಮರುಚಿವೇದನಸಾಧನೇಷು ಚ
ಶ್ರವಣಾದಿಷು ತ್ವರಾ ಮಹತೀ ಸಂಪದ್ಯತೇ, ತಾದೃಶೀ ವಿವಿಧಿಷಾ ಸಂನ್ಯಾಸಹೇತುಃ

ವಿದ್ವತ್ತಾಯಾ ಅವಧಿರುಪದೇಶಸಾಹಸ್ಯಾ ಮಭಿಹಿತಃ

“ದೇಹಾತ್ಮಜ್ಞಾನವಜ್ಞಾನಂ ದೇಹಾತ್ಮಜ್ಞಾನಬಾಧಕಂ .

ಆತ್ಮನ್ಯೇವ ಭವೇದ್ಯಸ್ಯ ಸ ನೇಚ್ಛನ್ನಪಿ ಮುಚ್ಯತೇ” .. - (ಉಪದೇಶಸಾಹಸ್ಯಾಂ ೪.೫)

ಇತಿ ...

ಶ್ರುತಾವಪಿ -

“ಭಿದ್ಯತೇ ಹೃದಯಗ್ರಂಥಿಶ್ಚಿದ್ಯಂತೇ ಸರ್ವಸಂಶಯಾಃ .

ಕ್ಷೀಯಂತೇ ಚಾಸ್ಯ ಕರ್ಮಾಣಿ ತಸ್ಮಿಂದೃಷ್ಟೇ ಪರಾವರೇ” .. - (ಮುಂಡಕೋಪನಿಷದಿ

೨.೨.೮) ಇತಿ ..

ಪರಮಪಿ ಹೈರಣ್ಯಗರ್ಭಾದಿಕಂ ಪದಮವರಂ ಯಸ್ಮಾದಸೌ ಪರಾವರಃ, ಹೃದಯೇ
ಬುದ್ಧೌ ಸಾಕ್ಷಿಣಸ್ತಾದಾತ್ಮ್ಯಾಧ್ಯಾಸೋಽನಾದ್ಯವಿದ್ಯಾ-ನಿರ್ಮಿತತ್ವೇನ ಗ್ರಂಥಿವದ್
ದೃಢಸಂಶ್ಲೇಷರೂಪತ್ವಾದ್ ಗ್ರಂಥಿರಿತ್ಯುಚ್ಯತೇ . ಆತ್ಮಾ ಸಾಕ್ಷೀ ವಾ ಕರ್ತಾ ವಾ,
ಸಾಕ್ಷಿತ್ವೇಽಪ್ಯಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಮಸ್ತಿ ವಾ ನವಾ, ಬ್ರಹ್ಮತ್ವೇಽಪಿ ತದ್ಬುದ್ಧ್ಯಾ ವೇದಿತುಂ
ಶಕ್ಯಂ ವಾ ನ ವಾ, ಶಕ್ಯತ್ವೇಽಪಿ ತದ್ವೇದನಮಾತ್ರೇಣ ಮುಕ್ತಿರಸ್ತಿ ವಾ ನ ವಾ
ಇತ್ಯಾದಯಃ ಸಂಶಯಾಃ . ಕರ್ಮಾಣ್ಯನಾರಬ್ಧಾನ್ಯಾಗಾಮಿಜನ್ಮಕಾರಣಾನಿ .
ತದೇತದ್ ಗ್ರಂಥ್ಯಾದಿತ್ರಯಮವಿದ್ಯಾನಿರ್ಮಿತ-ತ್ವಾದಾತ್ಮದರ್ಶನೇನ ನಿವರ್ತತೇ

ಸ್ಮೃತಾವಪ್ಯಯಮರ್ಥ ಉಪಲಭ್ಯತೇ -

“ಯಸ್ಯ ನಾಹಂಕೃತೋ ಭಾವೋ ಬುದ್ಧಿಯಸ್ಯ ನ ಲಿಪ್ಯತೇ .

ಹತ್ವಾಪಿ ಸ ಇಮಾಲ್ಲೋಕಾನ್ ಹಂತಿ ನ ನಿಬದ್ಯತೇ” .. - (ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ ೧೮.೧೭)

ಇತಿ ..

ಯಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮವಿದೋ, ಭಾವಃ ಸತ್ತಾ ಸ್ವಭಾವ, ಆತ್ಮಾ ನಾಹಂಕೃತೋಽಹಂಕಾರೇಣ
ತಾದಾತ್ಮ್ಯಾಧ್ಯಾಸಾದಂತರ್ನಾಚ್ಛಾದಿತಃ . ಬುದ್ಧಿಲೇಪಃ ಸಂಶಯಃ . ತದಭಾವೇ

ತೈಲೋಕ್ಯವಧೇನಾಪಿ ನ ಬದ್ಯತೇ, ಕಿಮುತಾನ್ಯೇನ ಕರ್ಮಣೇತ್ಯರ್ಥಃ .
 ನನ್ನೇವಂ ಸತಿ ವಿವಿಧಿಷಾಸಂನ್ಯಾಸಫಲೇನ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನೇನೈವಾಗಾಮಿಜನ್ಮನೋ
 ವಾರಿತತ್ವಾದ್ವರ್ತಮಾನಜನ್ಮಶೇಷಸ್ಯ ಭೋಗಮಂತರೇಣ ವಿನಾಶಯಿತುಮಶಕ್ಯತ್ವಾತ್
 ಕಿಮನೇನ ವಿದ್ವತ್ಸನ್ಯಾಸಪ್ರಯಾಸೇನೇತಿ ಚೇತ್ . ಮೈವಂ, ವಿದ್ವತ್ಸನ್ಯಾಸಸ್ಯ
 ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಹೇತುತ್ವಾತ್ . ತಸ್ಮಾದ್ವೇದನಾಯ ಯಥಾ ವಿವಿಧಿಷಾಸಂನ್ಯಾಸ ಏವಂ
 ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಯೇ ವಿದ್ವತ್ಸನ್ಯಾಸಃ ಸಂಪಾದನೀಯಃ . ಇತಿ ವಿದ್ವತ್ಸನ್ಯಾಸಃ ..೨..
 ಅಥ ಕೇಯಂ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಃ ಕಿಂ ವಾ ತತ್ರ ಪ್ರಮಾಣಂ ಕಥಂ ವಾ ತತ್ಪ್ರದ್ಧಿಃ ಸಿದ್ಧಾ ವಾ
 ಕಿಂ ಪ್ರಯೋಜನಮಿತಿ ಚೇತ್ .

ಉಚ್ಯತೇ - ಜೀವತಃ ಪುರುಷಸ್ಯ ಕರ್ತೃತ್ವಭೋಕ್ತೃತ್ವಸುಖದುಃಖಾದಿಲಕ್ಷಣಶ್ಚಿತ್ತಧರ್ಮಃ
 ಕ್ಲೇಶರೂಪತ್ವಾದ್ಬಂಧೋಭವತಿ, ತಸ್ಯ ನಿವಾರಣಂ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಃ .

ನನ್ನಯಂ ಬಂಧಃ ಕಿಂ ಸಾಕ್ಷಿಣೋ ನಿವಾರಯತೇ, ಕಿಂ ವಾ ಚಿತ್ತಾತ್ ? ನಾದ್ಯಃ,
 ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನೇನೈವ ನಿವಾರಿತತ್ವಾತ್ . ನ ದ್ವಿತೀಯಃ, ಅಸಂಭವಾತ್ . ಯದಾ
 ತು ಜಲಾದ್ ದ್ರವತ್ವಂ ನಿವಾರಯೇತ ವಹ್ನೇವೋಷ್ಣತ್ವಂ ತದಾ ಚಿತ್ತಾತ್
 ಕರ್ತೃತ್ವಾದಿನಿವಾರಣಸಂಭವಃ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕತ್ವಂ ತು ಸರ್ವತ್ರ ಸಮಾನಂ .

ಮೈವಂ, ಆತ್ಯಂತಿನಿವಾರಣಾಸಂಭವೇಽಪ್ಯಭಿಭವಸ್ಯ ಸಂಭವಾತ್ . ಯಥಾ
 ಜಲಗತಂ ದ್ರವತ್ವಂ ಮೃತ್ತಿಕಾಮೇಲನೇನಾಭಿಭೂಯತೇ ವಹ್ನೇರೌಷ್ಣ್ಯಂ
 ಮಣಿಮಂತ್ರಾದಿನಾ, ತಥಾ ಸರ್ವಾಶ್ಚಿತ್ತವೃತ್ತಯೋ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸೇನಾಭಿಭವಿತುಂ
 ಶಕ್ಯಂತೇ .

ನನು ಪ್ರಾರಬ್ಧಂ ಕರ್ಮ ಕೃತ್ವಾ ವಿದ್ಯಾತತ್ಕಾರ್ಯನಾಶನೇ ಪ್ರವೃತ್ತಸ್ಯ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಸ್ಯ
 ಪ್ರತಿಬಂಧಂ ಕೃತ್ವಾ ಸಫಲದಾನಾಯ ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾದಿಕಮವಸ್ಥಾಪಯತಿ, ನ
 ಚ ಸುಖದುಃಖಾದಿಭೋಗಶ್ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಂ ವಿನಾ ಸಂಪಾದಯಿತುಂ ಶಕ್ಯತೇ, ತತಃ
 ಕಥಮಭಿಭವಃ ?

ಮೈವಂ, ಅಭಿಭವಸಾಧ್ಯಾಯಾ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತೇರಪಿ ಸುಖಾತಿಶಯರೂಪತ್ವೇನ
 ಪ್ರಾರಬ್ಧಫಲ ಏವಾಂತರ್ಭಾವಾತ್ . ತರ್ಹಿ ಕರ್ಮೈವ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಂ ಸಂಪಾದಯಿಷ್ಯತಿ,
 ಮಾ ಭೂತ್ತುರುಷಪ್ರಯತ್ನ ಇತಿ ಚೇತ್; ಕೃಷಿವಾಣಿಜ್ಯಾದಾವಪಿ ಸಮಾನಃ
 ಪರ್ಯನುಯೋಗಃ .

ಕರ್ಮಣಃ ಸ್ವಯಮದೃಷ್ಟರೂಪಸ್ಯ ದೃಷ್ಟಸಾಧನಸಂಪತ್ತಿಮಂತರೇಣ ಫಲಜನನಾಸಮರ್ಥತ
 ಕೃಷ್ಯಾದೌ ಪುರುಷಪ್ರಯತ್ನ ಇತಿ ಚೇತ್,

ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಾವಪಿ ಸಮಂ ಸಮಾಧಾನಂ . ಸತ್ಯಪಿ ಪುರುಷಪ್ರಯತ್ನೇ ಕೃಷ್ಯಾದೇಃ
 ಫಲಪರ್ಯವಸಾನಂ ಯತ್ರ ನ ದೃಶ್ಯತೇ ತತ್ರ ಪ್ರಬಲೇನ ಕರ್ಮಾಂತರೇಣ
 ಪ್ರತಿಬಂಧಃ ಕಲ್ಪನೀಯಃ . ತಚ್ಚ ಪ್ರಬಲಂ ಕರ್ಮ ಸ್ವಾನುಕೂಲವೃಷ್ಟ್ಯಭಾವಾದಿರೂಪಾಂ

ದೃಷ್ಟಸಾಮಗ್ರೀಂ ಸಂಪಾದ್ಯೈವ ಪ್ರತಿಬಧ್ನಾತಿ .

ಸ ಚ ಪ್ರತಿಬಂಧೋ ವಿರೋಧಿನಾ ಪ್ರಬಲತರೇಣೋತ್ತಂಭಕೇನ ಕಾರೀರೀಷ್ಟ್ಯಾದಿರೂಪೇಣ ಕರ್ಮಣಾಪನೀಯತೇ . ತಚ್ಚ ಕರ್ಮ ಸ್ವಾನುಕೂಲಾಂ ವೃಷ್ಟಿಲಕ್ಷಣಾಂ ದೃಷ್ಟಸಾಮಗ್ರೀಂ ಸಂಪಾದ್ಯೈವ ಪ್ರತಿಬಂಧಮಪನಯತಿ . ಕಿಂ ಬಹುನಾ ? ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮಣೈವಾತ್ಯಂತಭಕ್ತೇನ ಭವತಾ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸರೂಪಸ್ಯ ಪುರುಷಪ್ರಯತ್ನಸ್ಯ ವೈಯರ್ಥ್ಯಂ ಮನಸಾಪಿ ಚಿಂತಯಿತುಮಶಕ್ಯಂ . ಅಥವಾ ಪ್ರಾರಬ್ಧಂ ಕರ್ಮ ಯಥಾ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಾತ್ಪ್ರಬಲಂ ತಥಾ ತನ್ನಾದಪಿ ಕರ್ಮಣೋ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸಃ ಪ್ರಬಲೋಽಸ್ತು . ತಥಾ ಚ ಯೋಗಿನಾಮುದ್ದಾಲಕವೀತಹವ್ಯಾದೀನಾಂ ಸ್ವೇಚ್ಛಯಾ ದೇಹತ್ಯಾಗ ಉಪಪದ್ಯತೇ .

ಯದ್ಯಪ್ಯಲ್ಪಾಯುಷಾಮಸ್ಕಾಕಂ ತಾದೃಶೋ ಯೋಗೋ ನ ಸಂಭವತಿ, ತಥಾಽಪಿ ಕಾಮಾದಿರೂಪಚಿತ್ತವೃತ್ತಿನಿರೋಧಮಾತ್ರೇ ಯೋಗೇ ಕೋ ನಾಮ ಪ್ರಯಾಸಃ ? ಯದಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯಸ್ಯ ಪ್ರಯತ್ನಸ್ಯ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಂ ನಾಂಗೀಕ್ರಿಯತೇ ತದಾ ಚಿಕಿತ್ಸಾಮಾರಭ್ಯ ಮೋಕ್ಷಶಾಸ್ತ್ರಪರ್ಯಂತಾನಾಂ ಸರ್ವೇಷಾಮಾನರ್ಥಕ್ಯಂ ಪ್ರಸಜ್ಯೇತ .

ನ ಹಿ ಕದಾಚಿತ್ ಕರ್ಮಫಲವಿಸಂವಾದಮಾತ್ರೇಣ ದೌರ್ಬಲ್ಯಮಾಪಾದಯಿತುಂ ಶಕ್ಯಂ; ಅನ್ಯಥಾ ಕಾದಾಚಿತ್ಕಂ ಪರಾಜಯಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸರ್ವೈರ್ಭೂಮೈರ್ಗಜಾಶ್ವಾದಿಸೇನೋಪೇತ . ಅತ ಏವಾನಂದಬೋಧಾಚಾರ್ಯಾ ಆಹುಃ - “ನ ಹ್ಯಜೀರ್ಣಭಯಾದಾಹಾರಪರಿತ್ಯಾಗಃ, ಭಿಕ್ಷುಕಭಯಾದ್ವಾಸ್ಥಾಲ್ಯನಧಿಶ್ರಯಣಂ, ಯೂಕಾಭಯಾದ್ವಾ ಪ್ರಾವರಣಪರಿತ್ಯಾಗಃ”** ಇತಿ .

(** ಯೂಕಾಭಯಾದ್ವಾ ಪರಿಧಾನವಿಮೋಕಃ ಶೀತಾರ್ತಸ್ಯ ಇತಿ . - ಪ್ರಮಾಣಮಾಲಾ ಪ೨೧)

ಶಾಸ್ತ್ರೀಯಪ್ರಯತ್ನಸ್ಯಪ್ರಾಬಲ್ಯಂ ವಸಿಷ್ಠರಾಮಸಂವಾದೇ ವಿಸ್ತಷ್ಟಮವಗಮ್ಯತೇ “ಸರ್ವಮೇವೇಹ ಹಿ ಸದಾ” ಇತ್ಯಾರಭ್ಯ “ತದನು ತದಪ್ಯವಮುಚ್ಯ ಸಾಧು ತಿಷ್ಠ” ಇತ್ಯಂತೇನ ಗ್ರಂಥೇನ .

ವಸಿಷ್ಠಃ - “ಸರ್ವಮೇವೇಹ ಹಿ ಸದಾ ಸಂಸಾರೇ ರಘುನಂದನ .

ಸಮ್ಯಕ್ಪ್ರಯುಕ್ತಾತ್ ಸರ್ವೇಣ ಪೌರುಷಾತ್ ಸಮವಾಪ್ಯತೇ” .. - (ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ಮುಮುಕ್ಷುವ್ಯವಹಾರಪ್ರಕರಣೇ ೪.೮) ..

ಸರ್ವಂ ಪುತ್ರವಿತ್ತಸ್ವರ್ಗಲೋಕಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಾದಿಫಲಂ . ಪೌರುಷಂ ಪುತ್ರಕಾಮೇಷ್ಟಿಕೃಷಿವಾಣಿ ಪುರುಷಪ್ರಯತ್ನಃ .

“ಉಚ್ಛಾಸ್ತ್ರಂ ಶಾಸ್ತ್ರೀತಂ ಚೇತಿ ಪೌರುಷಂ ದ್ವಿವಿಧಂ ಸ್ಮೃತಂ .

ತತ್ರೋಚ್ಛಾಸ್ತ್ರಮನರ್ಥಾಯ ಪರಮಾರ್ಥಾಯ ಶಾಸ್ತ್ರೀತಂ” .. (ತತ್ತ್ವೈವ ೫.೫) ..

“ಉಚ್ಚಾಸ್ತ್ರಂ ಪರದ್ರವ್ಯಾಪಹಾರಪರಸ್ತ್ರೀಗಮನಾದಿ . ಶಾಸ್ತ್ರೀತಂ ನಿತ್ಯನೈಮಿತ್ತಿಕಾನುಷ್ಠಾನಾದಿ . ಅನರ್ಥೋ ನರಕಃ ಅರ್ಥೇಷು ಸ್ವರ್ಗಾದಿಷು ಪರಮೋ ಮೋಕ್ಷಃ ಪರಮಾರ್ಥಃ .

“ಆಬಾಲ್ಯಾದಲಮಭ್ಯಸ್ತೈಃ ಶಾಸ್ತ್ರಸತ್ಸಂಗಮಾದಿಭಿಃ .

ಗುಣೈಃ ಪುರುಷಯತ್ನೇನ ಸೋರ್ಧ ಸಂಪಾದ್ಯತೇ ಹಿತಃ” .. (ತತ್ತ್ವವ ೫.೨೮) ..

ಅಲಂ ಸಂಪೂರ್ಣಂ ಸಮ್ಯಗಿತ್ಯರ್ಥಃ . ಗುಣೈರ್ಯುಕ್ತೇನೇತ್ಯಧ್ಯಾಹಾರಃ . ಹಿತಃ ಶ್ರೇಯೋರೂಪಃ .

ಶ್ರೀರಾಮಃ - “ಪ್ರಾಕ್ತನಂ ವಾಸನಾಜಾಲಂ ನಿಯೋಜಯತಿ ಮಾಂ ಯಥಾ .

ಮುನೇ ತದ್ಭವ ತಿಷ್ಠಾಮಿ ಕೃಪಣಃ ಕಿಂ ಕರೋಮ್ಯಹಂ” .. - (ತತ್ತ್ವವ ೯.೨೩) .. ಇತಿ ..

ವಾಸನಾ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮರೂಪಾ ಜೀವಗತಾಃ ಸಂಸ್ಕಾರಾಃ .

ವಸಿಷ್ಠಃ - “ಅತ ಏವ ಹಿ ಹೇ ರಾಮ” ಶ್ರೇಯಃ ಪ್ರಾಪ್ನೋಷಿ ಶಾಶ್ವತಂ .

ಸ್ವಪ್ರಯತ್ನೋಪನೀತೇನ ಪೌರುಷೇಣೈವ ನಾನ್ಯಥಾ” .. - (ತತ್ತ್ವವ ೯.೨೪) ..

ಯತೋ ವಾಸನಾಪರತಂತ್ರೋ ಭವಾನತ ಏವ ಹಿ ಪಾರತಂತ್ಯನಿವಾರಣಾಯ ಸ್ವೋತ್ಸಾಹಸಂಪಾದಿತೋ ಮನೋವಾಕ್ಯಾಯಜನ್ಯಃ ಪುರುಷವ್ಯಾಪಾರೋಽಪೇಕ್ಷಿತಃ .

“ದ್ವಿವಿಧೋ ವಾಸನಾವ್ರೂಹಃ ಶುಭಶ್ಚೈವಾಶುಭಶ್ಚ ತೇ .

ಪ್ರಾಕ್ತನೋ ವಿದ್ಯತೇ ರಾಮ ದ್ವಯೋರೇಕತರೋಽಥವಾ” .. (ತತ್ತ್ವವ ೯.೨೫) ..

ಕಿಂ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಾವುಭಾವಪಿ ತ್ವಾಂ ನಿಯೋಜಯತ ಉತ್ಯೇಕತರ ಇತಿ ವಿಕಲ್ಪಃ .

ಏಕತರಪಕ್ಷೇಽಪಿ ಶುಭೋಽಶುಭವೇತ್ಯರ್ಥಾತ್ಸಿದ್ಧೋ ವಿಕಲ್ಪಃ .

“ವಾಸನೌಘೇನ ಶುದ್ಧೇನ ತತ್ರ ಚೇದಪನೀಯಸೇ .

ತತ್ಕರ್ಮೇಣಾಶು ತೇನೈವ ಪದಂ ಪ್ರಾಪ್ಸ್ಯಸಿ ಶಾಶ್ವತಂ” .. - (ತತ್ತ್ವವ ೯.೨೬) ..

ತತ್ರತೇಷು ಪಕ್ಷೇಷು . ತತ್ತರ್ಹಿ . ತೇನೈವ ಕರ್ಮೇಣ ಶುಭವಾಸನಾಪ್ರಾಪ್ತೀನೈವಾಚರಣೇನ ಪ್ರಯತ್ನಾಂತರನಿರಪೇಕ್ಷೇಣ . ಶಾಶ್ವತಂ ಪದಂ ಮೋಕ್ಷಂ .

“ಅಥ ಚೇದಶುಭೋ ಭಾವಸ್ತ್ವಾಂ ಯೋಜಯತಿ ಸಂಕಟೇ .

ಪ್ರಾಕ್ತನಸ್ತದಸೌ ಯತ್ನಾಜ್ಞೇತವ್ಯೋ ಭವತಾ ಸ್ವಯಂ” .. - (ತತ್ತ್ವವ ೯.೨೭) ..

ಭಾವೋ ವಾಸನಾ . ತತ್ತರ್ಹಿ . ಯತ್ನೋಽಶುಭವಿರೋಧಿಶಾಸ್ತ್ರೀಯಧರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಂ

. ತೇನ ಸ್ವಯಂ ಜೇತವ್ಯಃ . ನ ತು ಯುದ್ಧೇ ಮೃತ್ಯುಮುಖೇನೇವ ಪುರುಷಾಂತರಮುಖೇನ ಜೇತುಂ ಶಕ್ಯಃ .

“ಶುಮಾಶುಭಾಭ್ಯಾಂ ಮಾರ್ಗಾಭ್ಯಾಂ ವಹಂತೀ ವಾಸನಾಸರಿತ್ .

ಪೌರುಷೇಣ ಪ್ರಯತ್ನೇನ ಯೋಜನೀಯಾ ಶುಭೇ ಪಥಿ” .. (ತತ್ತ್ವವ ೯.೨೮) ..

ಉಭಯಪಕ್ಷೇ ತು ಶುಭಭಾಗಸ್ಯ ಪ್ರಯತ್ನನೈರಪೇಕ್ಷೇಽಪ್ಯಶುಭಭಾಗಂ

ಶಾಸ್ತ್ರೀಯಪ್ರಯತ್ನೇನ ನಿವಾರ್ಯ ಶುಭಮೇವ ತಸ್ಯ ಸ್ಥಾನೇ ಸಮಾಚರೇತ್ .

“ಅಶುಭೇಷು ಸಮಾವಿಷ್ಟಂ ಶುಭೇಷ್ಟೇವಾವತಾರಯ .

ಸ್ವಮನಃ ಪುರುಷಾರ್ಥೇನ ಬಲೇನ ಬಲಿನಾಂ ವರ” . - (ತತ್ತ್ವೈವ ೯.೩೧) ..

ಅಶುಭೇಷು ಪರಸ್ತ್ರೀದ್ರವ್ಯಾದಿಷು . ಶುಭೇಷು ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥದೇವತಾಧ್ಯಾನಾದಿಷು .
ಪುರುಷಾರ್ಥೇನ ಪುರುಷಪ್ರಯತ್ನೇನ . ಬಲೇನ ಪ್ರಬಲೇನ .

“ಅಶುಭಾಚ್ಚಾಲಿತಂ ಯಾತಿ ಶುಭಂ ತಸ್ಮಾದಪೀತರತ್ .

ಜಂತೋಶ್ಚಿತ್ತಂ ತು ಶಿಶುವತ್ ತಸ್ಮಾತ್ ತಚ್ಚಾಲಯೇದ್ಬಲಾತ್” .. ೧೧.. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೯.೩೨) ..

ಯಥಾ ಶಿಶುರ್ಮೃದ್ಭಕ್ಷಣಾನ್ನಿವಾಯುಃ ಫಲಭಕ್ಷಣೇ ಯೋಜ್ಯತೇ, ಮಣಿಮುಕ್ತಾದ್ಯಾಕರ್ಷಣಾನ್
ಕಂದುಕಾದ್ಯಾಕರ್ಷಣೇ ಯೋಜ್ಯತೇ ತಥಾ ಚಿತ್ತಮಪಿ ಸತ್ಸಂಗೇನ ದುಃಸಂಗಾತ್ತದ್ವಿಪರೀತವಿಷ
ಶಕ್ಯಂ .

“ಸಮತಾಸಾಂತ್ವನೇನಾಶು ನ ದ್ರಾಗಿತಿ ಶನ್ಯಃ ಶನ್ಯಃ .

ಪೌರುಷೇಣ ಪ್ರಯತ್ನೇನ ಲಾಲಯೇಚ್ಚಿತ್ತಬಾಲಕಂ” .. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೯.೩೩) ..

ಚಪಲಸ್ಯ ಪಶೋರ್ಬಂಧಸ್ಥಾನೇ ಪ್ರವೇಶನಾಯ ದ್ವಾವುಪಾಯೌ ಭವತಃ .

ಹರಿತತ್ಯುಣಪ್ರದರ್ಶನಂ ಕಂಡೂಯನಾದಿಕಂ, ವಾಕ್ಯಪಾರುಷ್ಯಂ ದಂಡಾದಿಭರ್ತ್ಸನಂ

ಚೇತಿ . ತತ್ರಾದ್ಯೇನ ಸಹಸಾ ಪ್ರವೇಶ್ಯತೇ, ದ್ವಿತೀಯೇನೇತಸ್ತತೋ ಧಾವಣ್ಯನೈಃ ಶನ್ಯಃ

ಪ್ರವೇಶ್ಯತೇ . ತಥಾ ಶತ್ರುಮಿತ್ರಾದಿಸಮತ್ವಬೋಧನಂ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮಪ್ರತ್ಯಾಹಾರಾದಿಪುರುಷ

ದ್ವೌ ಚಿತ್ತಶಾಂತ್ಯುಪಾಯೌ . ತತ್ರಾದ್ಯೇನ ಮೃದುಯೋಗೇನ ಶೀಘ್ರಂ ಲಾಲಯೇತ್ .

ದ್ವಿತೀಯೇನ ಹರಯೋಗೇನ ದ್ರಾಗಿತಿ ನ ಲಾಲಯೇತ್, ಕಿಂತು ಶನ್ಯಃ ಶನ್ಯಃ .

“ದ್ರಾಭ್ಯಾಸವಶಾದ್ಯಾತಿ ಯದಾ ತೇ ವಾಸನೋದಯಂ .

ತದಾಭ್ಯಾಸಸ್ಯ ಸಾಫಲ್ಯಂ ವಿದ್ಧಿ ತ್ವಮರಿಮರ್ದನ . - (ತತ್ತ್ವೈವ ೯.೩೫) ..

ಮೃದುಯೋಗಾಭ್ಯಾಸಾಚ್ಛೀಘ್ರಮೇವ ಸದ್ವಾಸನೋದಯೇ ಸತಿ ಸಾಫಲ್ಯಮಭ್ಯಾಸಸ್ಯ

ಮಂತವ್ಯಂ, ನ ತ್ವಲ್ಪಕಾಲತ್ವೇನಾಸಂಭಾವನಾ ಶಂಕನೀಯಾ .

“ಸಂದಿಗ್ಧಾಯಾಮಪಿ ಭೃಶಂ ಶುಭಾಮೇವ ಸಮಾಹರ .

ಶುಭ ವಾಸನಾವೃದ್ಧೌ ತಾತ ದೋಷೋ ನ ಕಶ್ಚನ” .. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೯.೩೮) ..

ಶುಭವಾಸನಾಭ್ಯಸ್ಯಮಾನಾ ಸಂಪೂರ್ಣಾ ವಾ ನ ವೇತಿ ಯದಾ ಸಂದೇಹಸ್ತದಾಪಿ

ಶುಭಾಮಭ್ಯಸ್ಯೇದೇವ . ತದ್ಯಥಾ ಸಹಸ್ರಜಪೇ ಪ್ರವೃತ್ತಸ್ಯ ದಶಮೀ ಶತಸಂಖ್ಯಾ

ಯದಾ ಸಂದಿಗ್ಧಾ ನದಾ ಪುನರಪಿ ಶತಂ ಜಪೇತ್, ಅಸಂಪೂರ್ತೌ ಸಂಪೂರ್ತಿಃ

ಫಲಿಷ್ಯತಿ, ಸಂಪೂರ್ತಿಃ ತು ತದ್ವೈದ್ಯಾ ನ ಸಹಸ್ರಜಪೋ ದುಷ್ಯತಿ, ತದ್ವತ್ .

“ಅವ್ಯುತ್ಪನ್ನಮನಾ ಯಾವದ್ಭವಾನಜ್ಞಾತತತ್ಪದಃ .

ಗುರುಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಮಾಣೈಸ್ತು ನಿರ್ಣೀತಂ ತಾವದಾಚರ” .. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೯.೪೧೯) ..

“ತತಃ ಪಕ್ಷಕಷಾಯೇಣ ನೂನಂ ವಿಜ್ಞಾತವಸ್ತುನಾ .

ಭೋಜ್ಯಸೌ ತ್ವಯಾ ತ್ಯಾಜ್ಯೋ ವಾಸನೌಘೋ ನಿರೋಧಿನಾ” .. - (ತತ್ತ್ವವ ೯.೪೨)

“ಯದತಿಸುಭಗಮಾರ್ಯಸೇವಿತಂ ತ-

ಚ್ಚುಭಮನುಸೃತ್ಯ ಮನೋಜ್ಞಭಾವಶುದ್ಧಯಾ ..

ಅಧಿಗಮಯ ಪದಂ ಸದಾ ವಿಶೋಕಂ

ತದನು ತದಪ್ಯವಮುಚ್ಯ ಸಾಧು ತಿಷ್ಠ” .. - (ತತ್ತ್ವವ ೯.೪೩) ಇತಿ ..

ಸ್ವಷ್ಟೋರ್ಥಃ . ತಸ್ಮಾದ್ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸೇನ ಕಾಮಾದ್ಯಭಿಭವಸಂಭವಾಜ್ಜೀವನ್ಮುಕ್ತೌ ನ ವಿವದಿತವ್ಯಂ. ಇತಿ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಸ್ವರೂಪಂ .. ೩..

ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯಾನಿ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಸದ್ಭಾವೇ ಪ್ರಮಾಣಾನಿ . ತಾನಿ ಚ ಕಠವಲ್ಲಾ ದಿಷು

ಪಠ್ಯಂತೇ - ತತ್ರ “ವಿಮುಕ್ತಶ್ಚ ವಿಮುಚ್ಯತೇ” (೫.೧) ಇತಿ ಕಠವಲ್ಲಾಂ.

ಜೀವನ್ನೇವ ದೃಷ್ಟಬಂಧನಾತ್ ಕಾಮಾದೇವಿಫಲೇಷೇಣ ಮುಕ್ತಃ ಸನ್ ದೇಹಪಾತೇ

ಭಾವಿಬಂಧಾದ್ವಿಶೇಷೇಣ ಮುಚ್ಯತೇ . ವೇದನಾತ್ ಪ್ರಾಗಪಿ ಶಮದಮಾದಿಸಂಪಾದನೇನ

ಕಾಮಾದಿಭ್ಯೋ ಮುಚ್ಯತ ಏವ, ತಥಾಪ್ಯುತ್ಪನ್ನಾನಾಂ ಕಾಮಾದೀನಾಂ ತತ್ರ

ಪ್ರಯತ್ನೇನ ನಿರೋಧಃ; ಅತ್ರ ತು ಧೀವೃತ್ತ್ಯಭಾವಾದನುತ್ಪತ್ತಿರೇವ; ತತೋ

ವಿಶೇಷೇಣೇತ್ಯುಚ್ಯತೇ . ತಥಾ ಪ್ರಲಯೇ ದೇಹಪಾತೇ ಚ ಸತಿ ಕಂಚಿತ್ಕಾಲಂ

ಭಾವಿದೇಹಬಂಧಾನುಚ್ಯತೇ; ಅತ್ರ ತ್ವಾತ್ಯಂತಿಕೋ ಮೋಕ್ಷ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರೇತ್ಯ

ವಿಶೇಷೇಣೇತ್ಯುಕ್ತಂ .

ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೇ ಪಠ್ಯತೇ -

“ಯದಾ ಸರ್ವೇ ಪ್ರಮುಚ್ಯಂತೇ ಕಾಮಾ ಯೇಸ್ಯ ಹೃದಿ ಶ್ರಿತಾಃ .

ಅಥ ಮರ್ತ್ಯೋಽಮೃತೋ ಭವತ್ಯತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮ ಸಮಶ್ನುತೇ” .. - (೪.೪.೨) ಇತಿ ..

ಶ್ರುತ್ಯಂತರೇಽಪಿ - “ಸಚಕ್ಷುರಚಕ್ಷುರಿವ ಸಕರ್ಷೋಽಕರ್ಣ ಇವ ಸಮನಾ ಅಮನಾ

ಇವ ಸಪ್ರಾಣೋಽಪ್ರಾಣ ಇವ” ** ಇತಿ . ಏವಮನ್ಯತ್ರಾಪ್ಯುದಾಹಾರ್ಯಂ . ಸ್ಮೃತಿಷು

ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಃ ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞಭಗವದ್ಭಕ್ತಗುಣಾತೀತಬ್ರಾಹ್ಮಣಾತಿವರ್ಣಾಶ್ರಮ್ಯಾದಿನಾಮಭಿ-

ಸ್ತತ್ರ ತತ್ರ ವ್ಯವಹಿಯತೇ . ವಸಿಷ್ಠರಾಮಸಂವಾದೇ - “ನೃಣಾಂ ಜ್ಞಾನೈಕನಿಷ್ಠಾನಾಂ”

ಇತ್ಯಾರಭ್ಯ “ಸತ್ಕಿಂಚಿದವಶಿಷ್ಯತೇ”

ಇತ್ಯಂತೇನ ಗ್ರಂಥೇನ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಃ ಪಠ್ಯತೇ .

ವಸಿಷ್ಠ - “ನೃಣಾಂ ಜ್ಞಾನೈಕನಿಷ್ಠಾನಾಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನವಿಚಾರಿಣಾಂ .

ಸಾ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತೋದೇತಿ ವಿದೇಹೋನ್ಮುಕ್ತತೇವ ಯಾ” .. ೮೮.. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ

೫.೮೮) ..

ಜ್ಞಾನೈಕನಿಷ್ಠತ್ವಂ ಲೌಕಿಕವೈದಿಕಕರ್ಮತ್ಯಾಗಃ . ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಸದಸದ್ಭಾವಮಾತ್ರೇಣ

ಮುಕ್ತಿದ್ವಯಸ್ಯ ವಿಶೇಷೋ ನ ತ್ವನುಭವತಃ ದ್ವೈತಪ್ರತೀತೇರುಭಯತ್ರಾಭಾವಾತ್ .

ಶ್ರೀರಾಮಃ - “ಬ್ರಹ್ಮನ್ವಿದೇಹಮುಕ್ತಸ್ಯ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಸ್ಯ ಲಕ್ಷಣಂ .

ಬ್ರೂಹಿ ಯೇನ ತಥೈವಾಹಂ ಯತೇ ಶಾಸ್ತ್ರಜಯಾ ದೃಶಾ .. ೮೯.. ** - (ತತ್ತ್ವವ ೫.೮೯)

ವಸಿಷ್ಠಃ - “ಯಥಾಸ್ಥಿತಮಿದಂ ಯಸ್ಯ ವ್ಯವಹಾರವತೋಽಪಿ ಚ .

ಅಸ್ತಂ ಗತಂ ಸ್ಥಿತಂ ವ್ಯೋಮ ಸ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ ಉಚ್ಯತೇ .. ೯೦.. - (ತತ್ತ್ವವ ೫.೯೦) ..

ಇದಂ ಪ್ರತೀಯಮಾನಂ ಗಿರಿನದೀಸಮುದ್ರಾದಿಕಂ ಜಗತ್ಪ್ರತಿವತ್ತುದೇಹೇಂದ್ರಿಯವ್ಯವಹಾರಿ

ಸಹ ಮಹಾಪ್ರಲಯೇ ಪರಮೇಶ್ವರೇಣೋಪಸಂಹೃತಂ ಸತ್ತ್ವ ರೂಪೋಪಮದೇನಾಸ್ತಂ

ಗತಂ ಭವತಿ . ಅತ್ರ ತು ನ ತಥಾ ; ಕಿಂ ತು ವಿದ್ಯತ ಏವ ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾದಿವ್ಯವಹಾರಃ .

ಗಿರಿನದ್ಯಾದಿಕಂ ಚ ಪರಮೇಶ್ವರೇಣಾನುಪಸಂಹೃತತ್ವಾದ್ ಯಥಾಪೂರ್ವಮವತಿಷ್ಠಮಾನಂ

ಸತ್ಸರ್ವೈರನ್ಯೈಃ ಪ್ರಾಣಿಭಿರ್ವಿಽಸ್ಪಷ್ಟಮವಲೋಕ್ಯತೇ . ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಸ್ಯ

ತತ್ತ್ವತ್ಯಾಯಕಧೀವೃತ್ತ್ಯಭಾವಾತ್ ಸುಷುಪ್ತಾವಿವ ಸರ್ವಮಸ್ತಂ ಗತಂ ಭವತಿ

. ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶಮಾನಂ ಚಿದ್ವ್ಯೋಮ ಕೇವಲಮವತಿಷ್ಠತೇ . ಬದ್ಧಸ್ಯ

ಸುಷುಪ್ತೌ ತಾತ್ಕಾಲಿಕಧೀವೃತ್ತ್ಯಭಾವಸಾಮ್ಯೇಽಪಿ ಭಾವಿಧೀವೃತ್ತಿಬೀಜಸದ್ಭಾವಾನ್ನ

ಜೀವನ್ಮುಕ್ತತ್ವಂ .

ವಸಿಷ್ಠಃ- “ನೋದೇತಿ ನಾಸ್ತಮಾಯಾತಿ ಸುಖೇ ದುಃಖೇ ಮುಖಪ್ರಭಾ .

ಯಥಾಪ್ರಾಪ್ತೇ ಸ್ಥಿತಿಯಸ್ಯ ಸ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ ಉಚ್ಯತೇ” .. ೯೧.. - (ತತ್ತ್ವವ ೫.೯೧) ..

ಮುಖಪ್ರಭಾ ಹರ್ಷಃ . ಸ್ವಕ್ಷಂದನಸತ್ಕಾರಾದಿಸುಖೇ ಪ್ರಾಪ್ತೇಽಪಿ ಸಂಸಾರಿಣ ಇವ

ಹರ್ಷೋ ನೋದೇತಿ . ಮುಖಪ್ರಭಾಸ್ತಮಯೋ ದೈನ್ಯಂ . ಧನಹಾನಿಧಿಕ್ಕಾರಾದಿದುಃಖೇ

ಪ್ರಾಪ್ತೇಽಪಿ ನ ದೀನೋ ಭವತಿ . ಇದಾನೀಂತನಸ್ವಪ್ರಯತ್ನವಿಶೇಷಮಂತರೇಣ

ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮ-ಪಾದಿತಪೂರ್ವಪ್ರವಾಹಾಗತಭಿಕ್ಷಾನ್ನಾದಿಕಂ ಯಥಾಪ್ರಾಪ್ತಂ,

ತಸ್ಮಿನ್ ಸ್ಥಿತಿದೇಹರಕ್ಷಾ . ಸಮಾಧಿದಾಡ್ಯೇನ ಸ್ವಕ್ಷಂದನಾದಿ-ಪ್ರತೀತ್ಯಭಾವಾತ್,

ಕದಾಚಿದ್ ವ್ಯುತ್ಥಾನದಶಾಯಾಮಾಪಾತತಃ ಪ್ರತೀತಾವಪಿ ವಿವೇಕದಾಡ್ಯೇನೈವ

ಹೇಯೋಪಾದೇಯತ್ವಬುದ್ಧ್ಯ-ಭಾವಾಧ್ವರ್ಷಾದಿರಾಹಿತ್ಯಮುಪಪದ್ಯತೇ .

ವಸಿಷ್ಠಃ- “ಯೋ ಜಾಗರ್ತಿ ಸುಷುಪ್ತಿಸ್ಥೋ ಯಸ್ಯ ಜಾಗ್ರನ್ನ ವಿದ್ಯತೇ .

ಯಸ್ಯ ನಿರ್ವಾಸನೋ ಬೋಧಃ ಸ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ ಉಚ್ಯತೇ” .. ೯೨.. - (ತತ್ತ್ವವ ೫.೯೨)

ಚಕ್ಷುರಾದೀಂದ್ರಿಯಾಣಾಂ ಸ್ವಸ್ವಗೋಲಕೇಷ್ಟವಸ್ಥಾನೇನೋಪರತ್ಯಭಾವಾಜ್ಜಾಗರ್ತಿ

. ಮನೋವೃತ್ತಿರಹಿತತ್ವಾತ್ ಸುಷುಪ್ತಿಸ್ಥಃ . ಅತ ಏವ “ಇಂದ್ರಿಯೈರಧೋಪಲಬ್ಧಿಃ”

ಇತ್ಯೇತಸ್ಯ ಜಾಗರಣಲಕ್ಷಣಸ್ಯಾಭಾವಾಜ್ಜಾಗ್ರನ್ನ ವಿದ್ಯತೇ . ಸತ್ಯಪಿ ಬೋಧೇ

ಜಾಯಮಾನೋ

ಬ್ರಹ್ಮವಿತ್ತಾಭಿಮಾನಾದಿಭಿರ್ಭೋಗಾರ್ಥಾಪಾದಿತಕಾಮಾದಿಭಿಶ್ಚ ಧೀದೋಷೋ

ವಾಸನಾ ; ವೃತ್ತಿರಾಹಿತ್ಯೇನ ತದ್ವೋಷಾಭಾವಾನಿರ್ವಾ-ಸನತ್ವಂ .

ವಸಿಷ್ಠಃ - “ರಾಗದ್ವೇಷಭಯಾದೀನಾಮನುರೂಪಂ ಚರನ್ನಪಿ .
ಯೋಽನ್ತವ್ರೋಮವದತ್ಯಚ್ಛಃ ಸ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ ಉಚ್ಯತೇ” .. ೯೩.. - (ತತ್ತ್ವವ ೫.೯೩)

..
ರಾಗಾನುರೂಪಂ ಭೋಜನಾದಿಪ್ರವೃತ್ತಿಃ . ದ್ವೇಷಾನುರೂಪಂ ಬೌದ್ಧಕಾಪಾಲಿಕಾದಿಭ್ಯೋ
ವಿಮುಖತ್ವಂ . ಭಯಾನುರೂಪಂ ಸರ್ಪವ್ಯಾಘ್ರಾದಿಭ್ಯೋಽಪಸರ್ಪಣಂ .
ಆದಿಶಬ್ದೇನ ಮಾತ್ರಯಾನುರೂಪಮಿತರಯೋಗಿಭ್ಯ ಆಧಿಕ್ಯೇನ ಸಮಾಧ್ಯನುಷ್ಠಾನಂ
. ಸತ್ಯಪಿ ವ್ಯುತ್ಥಾನದಶಾಯಾಮೀದೃಶ ಆಚರಣೇ ಪೂರ್ವಾಭ್ಯಾಸೇನ ಪ್ರಾಪಿತೇ
ವಿಶ್ರಾಂತಚಿತ್ತಸ್ಯ ಕಾಲುಷ್ಯರಹಿತತ್ವಾ-ದತ್ಯಚ್ಛತ್ವಂ . ಯಥಾ ವ್ರೋಮ್ನಿ ಧೂಮಧೂಲಿಮೇಘಾದಿ
ನಿರ್ಲೇಪಸ್ವಭಾವತ್ವಾದತಿಶಯೇನ ಸ್ವಚ್ಛತ್ವಂ ತದ್ವತ್ .

ವಸಿಷ್ಠಃ-
“ಯಸ್ಯ ನಾಹಂಕೃತೋ ಭಾವೋ ಬುದ್ಧಿಯಸ್ಯ ನ ಲಿಪ್ಯತೇ .
ಕುರ್ವತೋಽಕುರ್ವತೋ ವಾಪಿ ಸ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ ಉಚ್ಯತೇ” .. ೯೪.. - (ತತ್ತ್ವವ ೫.೯೪)

..
ಪೂರ್ವಾರ್ಧಂ ವಿದ್ವತ್ಸಂನ್ಯಾಸಪ್ರಸ್ತಾವೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಂ . ಲೋಕೇ ಬದ್ಧಸ್ಯ ಪುರುಷಸ್ಯ
ಶಾಸ್ತ್ರೀಯಂ ಕರ್ಮ ಕುರ್ವತಃ “ಅಹಂ ಕರ್ತಾ” ಇತಿ ಚಿದಾತ್ಮಾಹಂಕೃತೋ ಭವತಿ,
“ಭಾವಿ ಸ್ವರ್ಗಂ ಪ್ರಾಪ್ಸ್ಯಾಮಿ” ಇತಿ ಹರ್ಷೇಣ ಬುದ್ಧಿರ್ಲಿಪ್ಯತೇ . ಅಕುರ್ವತಸ್ತು
“ತ್ಯಕ್ತವಾನಸ್ಮಿ” ಇತ್ಯಹಂಕೃತತ್ವಂ, ಸ್ವರ್ಗಾಲಾಭವಿಷಾದೋ ಲೇಪಃ . ಏವಂ
ಪ್ರತಿಷ್ಠಿಧ್ಧಕರ್ಮಣಿ ಲೌಕಿಕಕರ್ಮಣಿ ಚ ಯಥಾಸಂಭವಂ ಯೋಜನೀಯಂ
. ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಸ್ಯ ತು ತಾದಾತ್ಮ್ಯಾಧ್ಯಾಸಾಭಾವಾದ್ಧರ್ಷಾದ್ಯಭಾವಾಚ್ಚ ನ
ದೋಷದ್ವಯಂ .

ವಸಿಷ್ಠಃ - “ಯಸ್ಮಾನ್ನೋದ್ವಿಜತೇ ಲೋಕೋ ಲೋಕಾನ್ನೋದ್ವಿಜತೇ ಚ ಯಃ .
ಹರ್ಷಾಮರ್ಷಭಯಾನ್ಮುಕ್ತಃ ಸ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ ಉಚ್ಯತೇ” .. ೯೫.. - (ತತ್ತ್ವವ ೫.೯೫) ..
ಅಧಿಕ್ಷೇಪತಾಡನಾದಾವಪ್ರವೃತ್ತತ್ವಾದೇತಸ್ಮಾಲ್ಲೋಕೋ ನೋದ್ವಿಜತೇ . ಅತಃ
ಏವೈತಸ್ಮಿಲ್ಲೋಕಸ್ಯಾಪ್ಯಧಿಕ್ಷೇಪಾದ್ಯಪ್ರವೃತ್ತೇಃ, ಕಸ್ಯಚಿದ್ ದುಷ್ಟಸ್ಯ ತತ್ಪ್ರವೃತ್ತಾವಪ್ರೇತಚ್ಚಿತ್ತೇ
ತಾದೃಶವಿಕಲ್ಪಾನುದಯಾಚ್ಛಾಯಮಪಿ ನೋದ್ವಿಜತೇ .

ವಸಿಷ್ಠಃ - “ಶಾಂತಸಂಸಾರಕಲನಃ ಕಲಾವಾನಪಿ ನಿಷ್ಕಲಃ .
ಯಃ ಸಚಿತ್ತೋಽಪಿ ನಿಶ್ಚಿತ್ತಃ ಸ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ ಉಚ್ಯತೇ” .. ೯೬.. - (ತತ್ತ್ವವ ೫.೯೬) ..
ಶತ್ರುಮಿತ್ರಮಾನಾವಮಾನಾದಿವಿಕಲ್ಪಾಃ ಸಂಸಾರಕಲನಾಃ ಶಾಂತಾ ಯಸ್ಯ ಸಃ .
ಚತುಃಷಷ್ಟಿರ್ವಿದ್ಯಾ ಕಲಾಃ, ತತ್ಸದ್ಭಾವೇಽಪಿ ತದಭಿಮಾನವ್ಯವಹಾರಯೋರಭಾವಾನ್ನಿಷ್ಕಲತ್ವಂ
. ಚಿತ್ತಸ್ಯ ಸ್ವರೂಪೇಣ ಸದ್ಭಾವೇಽಪಿ ವೃತ್ತನುದಯಾನ್ನಿಶ್ಚಿತ್ತತ್ವಂ . “ಸಚಿತ್ತೋಽಪಿ
ನಿಶ್ಚಿಂತಃ” ಇತಿ ಪಾಲೇ ವಾಸನಾವಶಾದಾತ್ಮಧ್ಯಾನವೃತ್ತಿಸದ್ಭಾವೇಽಪಿ ಲೌಕಿಕವೃತ್ತಭಾವಾ-

ನ್ನಿಶ್ಚಿಂತತ್ವಂ .

ವನಿಷ್ಠಃ -

“ಯಃ ಸಮಸ್ತಾರ್ಥಜಾತೇಷು ವ್ಯವಹಾರ್ಯಪಿ ಶೀತಲಃ .

ಪರಾರ್ಥೇಷ್ಟಿವ ಪೂರ್ಣಾತ್ಮಾ ಸ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ ಉಚ್ಯತೇ” .. ೯೭.. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೫.೯೭) ..

ಪರಗೃಹೇ ವಿವಾಹೋತ್ಸವಾದೌ ಸ್ವಯಂ ಗತ್ವಾ ತತ್ತ್ವೀತ್ಯೈ ತದೀಯಕಾರ್ಯೇಷು
ವ್ಯವಹರನ್ನಪಿ ಲಾಭಾಲಾಭಯೋರ್ಹರ್ಷವಿಷಾದರೂಪಂ ಬುದ್ಧಿಸಂತಾಪಂ ನ
ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ ಯಥಾ. ಏವಮಯಂ ಮುಕ್ತಃ ಸ್ವಕಾರ್ಯೇಽಪಿ ಶೀತಲಃ . ನ ಕೇವಲಂ
ಸಂತಾಪಾಭಾವಾಚ್ಛೇತಲತ್ವಂ ಕಿಂ ತು ಪೂರ್ಣಸ್ವರೂಪಾನುಸಂಧಾನಾದಪಿ . ಇತಿ
ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಲಕ್ಷಣಂ .. ೪..

ಅಥ ವಿದೇಹಮುಕ್ತಲಕ್ಷಣಂ-

“ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಪದಂ ತ್ಯಕ್ತ್ವಾ ಸ್ವದೇಹೇ ಕಾಲಸಾತ್ತ್ಯತೇ .

ವಿಶತ್ಯದೇಹಮುಕ್ತತ್ವಂ ಪವನೋಽಸ್ಪಂದತಾಮಿವ .. ೯೮.. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೫.೯೮) ..

ಯಥಾ ವಾಯುಃ ಕದಾಚಿಚ್ಛಲನಂ ತ್ಯಕ್ತ್ವಾ ನಿಶ್ಚಲರೂಪೇಣಾವತಿಷ್ಠತೇ, ತಥಾ
ಮುಕ್ತಾತ್ಮಾಪ್ಯುಪಾಧಿಕೃತಂ ಸಂಸಾರಂ ತ್ಯಕ್ತ್ವಾ ಸ್ವರೂಪೇಣಾವತಿಷ್ಠತೇ .

“ವಿದೇಹಮುಕ್ತೋ ನೋದೇತಿ ನಾಸ್ತಮೇತಿ ನ ಶಾಮ್ಯತಿ .

ನ ಸನ್ನಾಸನ್ನ ದೂರಸ್ಥೋ ನ ಚಾಹಂ ನ ಚ ನೇತರಃ” .. ೯೯.. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೫.೯೯) ..

ಉದಯಾಸ್ತಮಯೌ ಹರ್ಷವಿಷಾದೌ . ನ ಶಾಮ್ಯತಿ ನ ಚ ತತ್ಪರಿತ್ಯಾಗೀ,
ಲಿಂಗದೇಹಸ್ಯಾತ್ಮೈವ ಲೀನತ್ವಾತ್ . ಸದ್ವಾಚ್ಯೋ ಜಗದ್ಧೇತುರವಿದ್ಯಾಮಾಯೋಪಾಧಿರ್ನ
ಪ್ರಾಜ್ಞೇಶ್ವರಃ, ಅಸದ್ವಾಚ್ಯೋ ನಾಪಿ ಭೂತಭೌತಿಕಃ . ನ ದೂರಸ್ಥ ಇತ್ಯುಕ್ತ್ಯಾ ನ
ಮಾಯಾತೀತಃ . ನ ಚೇತ್ಯುಕ್ತ್ಯಾ ಸ್ಥೂಲಭುಕ್ತಮೀಪಸ್ಥೋಽಪಿ ನಿಷಿದ್ಯತೇ . ಅಹಂ
ನ ಚೇತಿ ನ ಸಮಷ್ಟಿಶ್ಚ . ನೇತರ ಇತಿ ನ ವ್ಯಷ್ಟಿಶ್ಚ . ವ್ಯವಹಾರಯೋಗ್ಯೋ ವಿಕಲ್ಪಃ
ಕೋಽಪಿ ನಾಸ್ತೀತ್ಯರ್ಥಃ .

“ತತಃ ಸ್ತಿಮಿತಗಂಭೀರಂ ನ ತೇಜೋ ನ ತಮಸ್ತತಂ .

ಅನಾಖ್ಯಮನಭಿವ್ಯಕ್ತಂ ಸತ್ಕಿಂಚಿದವಶಿಷ್ಯತೇ” .. ೧೦೦.. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೫.೧೦೦) ..

ಏವಂವಿಧಯಾ ವಿದೇಹಮುಕ್ತ್ಯಾ ಸಾದೃಶ್ಯೋಕ್ತೇರ್ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಾವಪಿ ಯಾವದ್ಯಾವನ್ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ
ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಂ ..

ಭಗವದ್ಗೀತಾಸು ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯೇ ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞಃ ಪಠ್ಯತೇ-

ಅರ್ಜುನ ಉವಾಚ-

“ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞಸ್ಯ ಕಾ ಭಾಷಾ ಸಮಾಧಿಸ್ಥಸ್ಯ ಕೇಶವ .

ಸ್ಥಿತಧೀಃ ಕಿಂ ಪ್ರಭಾಷೇತ ಕಿಮಾಸೀತ ವ್ರಜೇತ ಕಿಂ” .. ೫೪..

ಪ್ರಜ್ಞಾ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಂ . ತದ್ ದ್ವಿವಿಧಂ ಸ್ಥಿತಮಸ್ಥಿತಂ ಚೇತಿ . ಯಥಾ ಜಾರೇನುರಕ್ತಾಯಾ
ನಾಯಾಃ ಸರ್ವೇಷ್ಟಪಿ ವ್ಯವಹಾರೇಷು ಬುದ್ಧಿರ್ಜಾರಮೇವ ಧ್ಯಾಯತಿ,
ಪ್ರಮಾಣಪ್ರಮಿತಾನಿ ಕ್ರಿಯಮಾಣಾನ್ಯಪಿ ಗೃಹಕರ್ಮಾಣ ಸದ್ಯ ಏವ ವಿಸ್ಮಯಂತೇ,
ತಥಾ ಪರವೈರಾಗ್ಯೋಪೇತಸ್ಯ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸಪಾಟವೇನಾತ್ಯಂತವಶೀಕೃತಚಿತ್ತಸ್ಯೋತ್ಪನ್ನೇ
ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನೇ ಬುದ್ಧಿರ್ಜಾರಮಿವ ನೈರಂತರ್ಯೇಣ ತತ್ತ್ವಂ ಧ್ಯಾಯತಿ ; ತದಿದಂ ಸ್ಥಿತಂ
ಪ್ರಜ್ಞಾನಂ . ಉಕ್ತಗುಣರಹಿತಸ್ಯ ಕೇನಾಪಿ ಪುಣ್ಯವಿಶೇಷೇಣ ಕದಾಚಿದುತ್ಪನ್ನೇಽಪಿ
ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನೇ ಗೃಹಕರ್ಮವತ್ತತ್ತ್ವೇವ ತತ್ತ್ವಂ ವಿಸ್ಮಯಂತೇ; ತದಿದಮಸ್ಥಿತಂ ಪ್ರಜ್ಞಾನಂ

ಏತದೇವಾಭಿಪ್ರೇತ್ಯ ವಸಿಷ್ಠ ಆಹ-

“ಪರವ್ಯಸನಿನೀ ನಾರೀ ವ್ಯಗ್ರಾಪಿ ಗೃಹಕರ್ಮಣಿ .

ತದೇವಾಸ್ವಾದಯತ್ಯಂತಃ ಪರಸಂಗರಸಾಯನಂ .. ೫೮..

ಏವಂ ತತ್ತ್ವೇ ಪರೇ ಶುದ್ಧೇ ಧೀರೋ ವಿಶ್ರಾಂತಿಮಾಗತಃ .

ತದೇವಾಸ್ವಾದಯತ್ಯಂತರ್ಬಹಿರ್ವ್ಯವಹರನ್ನಪಿ” .. ೫೯.. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ
೨೭.೫೮, ೫೯) ಇತಿ ..

ತತ್ರ ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞಃ ಕಾಲಭೇದಾದ್ ದ್ವಿವಿಧಃ, ಸಮಾಹಿತೋ ವ್ಯುತ್ಥಿತಶ್ಚ . ತಯೋರುಭಯೋರ್ಲಕ್ಷಣ
ಪೂರ್ವೋತ್ತರಾಭ್ಯಾಮರ್ಧಾಭ್ಯಾಂ ಪೃಚ್ಛತಿ - ಸಮಾಧಿಸ್ಥಸ್ಯ ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞಸ್ಯ ಕಾ ಭಾಷಾ
? ಕೀದೃಶೈರ್ಲಕ್ಷಣವಾಚಕೈಃ ಶಬ್ದೈಃ ಸರ್ವೈರಯಂ ಭಾಷ್ಯತೇ ? ವ್ಯುತ್ಥಿತಃ ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞಃ
ಕೀದೃಶಂ ವಾಗ್ವ್ಯವಹಾರಂ ಕರೋತಿ ? ತಸ್ಯೋಪವೇಶನಗಮನೇ ಮಂದೇಭ್ಯೋ
ವಿಲಕ್ಷಣೇ ಕೀದೃಶೇ ?

ಶ್ರೀಭಗವಾನುವಾಚ-

ಪ್ರಜಹಾತಿ ಯಾ ಕಾಮಾನ್ ಸರ್ವಾನ್ ಪಾರ್ಥ ಮನೋಗತಾನ್ .

ಆತ್ಮನೈವಾತ್ಮನಾ ತುಷ್ಟಃ ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞಸ್ತದೋಚ್ಯತೇ” .. ೫೫.. - (ಶ್ರೀಮದ್ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ
೨.೫೫) ..

ಕಾಮಾಸ್ಥಿವಿಧಾಃ ಬಾಹ್ಯಾ ಆಂತರಾ ವಾಸನಾಮಾತ್ರರೂಪಾಶ್ಚೇತಿ . ಉಪಾರ್ಜಿತಮೋದಕಾದ
ಬಾಹ್ಯಾಃ, ಆಶಾಮೋದಕಾದಯ ಆಂತರಾಃ, ಪಥಿಪತಿತತ್ತ್ವಣಾದಿವದಾಪಾತತಃ
ಪ್ರತೀತಾ ವಾಸನಾರೂಪಾಶ್ಚ . ಸಮಾಹಿತೋಽಶೇಷಧೀವೃತ್ತಿಸಂಕ್ಷಯಾತ್
ಸರ್ವಾನ್ ಪರಿತ್ಯಜತಿ . ಅಸ್ತಿ ಚಾಸ್ಯ ಮುಖಪ್ರಸಾದಲಿಂಗಗಮ್ಯ ಸಂತೋಷಃ
 . ಸ ಚ ನ ಕಾಮೇಷು ಕಿಂ ತ್ವಾತ್ಮನೈವ, ಕಾಮಾನಾಂ ತ್ಯಕ್ತತ್ವಾತ್, ಬುದ್ಧೀಃ
ಪರಮಾನಂದರೂಪೇಣಾತ್ಮತತ್ತ್ವಾ ಭಿಮುಖತ್ವಾಚ್ಚ . ನ ಚಾತ್ರ ಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತಸಮಾಧಾವಿವಾತ್ಮಾ
ಮನೋವೃತ್ತೋಲ್ಲಿಖ್ಯತೇ, ಕಿಂ ತು ಸ್ವಪ್ರಕಾಶಚಿದ್ರೂಪೇಣಾತ್ಮನಾ . ಸಂತೋಷಶ್ಚ
ನ ವೃತ್ತಿರೂಪಃ, ಕಿಂ ತು ತತ್ಸಂಸ್ಕಾರರೂಪಃ . ಏವಂವಿದೈರ್ಲಕ್ಷಣವಾಚಕೈಃ ಶಬ್ದೈಃ

ಸಮಾಹಿತೋ ಭಾಷ್ಯತೇ .

“ದುಃಖೇಷ್ಟನುದ್ವಿಗ್ನಮನಾಃ ಸುಖೇಷು ವಿಗತಸ್ವಪ್ನಹಃ .

ವೀತರಾಗಭಯಕ್ರೋಧಃ ಸ್ಥಿತಧೀರ್ಮುನಿರುಚ್ಯತೇ” .. (ತತ್ತ್ವವ ೨.೫೬) ..

ದುಃಖಂ ರಾಗಾದಿನಿಮಿತ್ತಜನ್ಯಾ ರಜೋಗುಣವಿಕಾರರೂಪಾ ಸಂತಾಪಾತ್ಮಿಕಾ ಪ್ರತಿಕೂಲಾ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಃ . ತಾದೃಶೇ ದುಃಖೇ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಸತಿ “ಅಹಂ ಪಾಪಃ, ಧಿಜ್ಞಾಂ ದುರಾತ್ಮಾನಂ” ಇತ್ಯನುತಾಪಾತ್ಮಿಕಾ ತಮೋಗುಣವಿಕಾರತ್ವೇನ ಭ್ರಾಂತಿರೂಪಾ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿರುದ್ದೇಗಃ . ಯದ್ಯಪ್ಯಯಂ ವಿವೇಕ ಇವಾಭಾತಿ ತಥಾಽಪಿ ಪೂರ್ವಸ್ಮಿಂಜನನ್ಮನಿ ಚೇತ್ತತ್ಪ್ರಾಪವೃತ್ತಿಪ್ರತಿಬಂಧಕತ್ವಾತ್ “ಸಪ್ರಯೋಜನೋ ಭವತಿ, ಇದಾನೀಂ ತು ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜನ ಇತಿ ಭ್ರಾಂತಿತ್ವಂ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಂ . ಸುಖಂ ರಾಜ್ಯಪುತ್ರಲಾಭಾದಿನಿಮಿತ್ತಜನ್ಯಾ ಸಾತ್ವಿಕೀ ಪ್ರೀತಿರೂಪಾನುಕೂಲಾ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಃ . ತಸ್ಮಿನ್ನುಖೇ ಸತ್ಯಾಗಾಮಿನಸ್ತಾದೃಶಸ್ಯ ಸುಖಸ್ಯ ಕಾರಣಂ ಪುಣ್ಯಮನನುಷ್ಠಾಯ ವೃಥೈವ ತದಪೇಕ್ಷಾ ತಾಮಸೀ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಃ ಸ್ವಪ್ನಹಾ . ತತ್ರ ಚ ಸುಖದುಃಖಯೋಃ ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮಪ್ರಾಪಿತತ್ವಾದ್ವ್ಯತ್ಥಿತಚಿತ್ತಸ್ಯ ವೃತ್ತಿಸಂಭವಾಚ್ಚ ತದುಭಯಮುಪಪದ್ಯತೇ . ಉದ್ದೇಗಸ್ವಪ್ನಹೇ ತು ನ ವಿವೇಕಿನಃ ಸಂಭವತಃ . ತಥಾ ರಾಗಭಯಕ್ರೋಧಾಶ್ಚ ತಾಮಸತ್ವೇನ ಕರ್ಮಣಾ ಪ್ರಾಪಿತತ್ವಾಭಾವಾನ್ನಾಸ್ಯ ವಿದ್ಯಂತೇ . ಏವಂಲಕ್ಷಣಲಕ್ಷಿತಃ ಸ್ವಾನುಭವಪ್ರಕಟೇನ ಶಿಷ್ಯಶಿಕ್ಷಾರ್ಥಮನುದ್ದೇಗನಿಃಸ್ವಪ್ನಹತ್ವಾದಿಗಮಕಂ ವಚೋ ಭಾಷತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ .

“ಯಃ ಸರ್ವತ್ರಾನಭಿನ್ನೇಹಸ್ತತ್ಪ್ರಾಪ್ಯ ಶುಭಾಶುಭಂ .

ನಾಭಿನಂದತಿ ನ ದ್ವೇಷ್ಟಿ ತಸ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞಾ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾ” .. (ತತ್ತ್ವವ ೨.೫೭) ..

ಯಸ್ಮಿನ್ನತ್ಯನ್ಯದೀಯೇ ಹಾನಿವೃದ್ಧೀ ಸ್ವಸ್ಮಿನ್ನಾರೋಪ್ಯೇತೇ ತಾದೃಶೋಽನ್ಯವಿಷಯಸ್ತಾಮಸವ್ಯ ಸ್ನೇಹಃ . ಸುಖಹೇತುಃ ಸ್ವಕಲತ್ರಾದಿಃ ಶುಭೋ ವಿಷಯಃ . ತದ್ಗುಣಕಥನಾದಿಪ್ರವರ್ತಿಕಾ ಧೀವೃತ್ತಿರಭಿನಂದಃ . ಅತ್ರ ಗುಣಕಥನಸ್ಯ ಪರಪ್ರರೋಚನಾರ್ಥತ್ವಾಭಾವೇನ ವ್ಯರ್ಥತ್ವಾದ್ಧೇತ . ಅಸೂಯೋತ್ಪಾದನೇನ ದುಃಖಹೇತುಃ ಪರಕೀಯವಿದ್ಯಾದಿರೇನಂ ಪ್ರತ್ಯಶುಭೋ ವಿಷಯಃ . ತನ್ನಿಂದಾಪ್ರವರ್ತಿಕಾ ಧೀವೃತ್ತಿದ್ವೇಷಃ . ಸೋಽಪಿ ತಾಮಸಃ, ತನ್ನಿಂದಾಯಾ ನಿವಾರಣಾರ್ಥತ್ವಾಭಾವೇನ ವ್ಯರ್ಥತ್ವಾತ್ . ತ ಏತೇ ತಾಮಸಾ ಧರ್ಮಾಃ ಕಥಂ ವಿವೇಕಿನಿ ಸಂಭವೇಯುಃ ?

“ಯದಾ ಸಂಹರತೇ ಚಾಯಂ ಕೂರ್ಮೋಽಜ್ಞಾನೀವ ಸರ್ವಶಃ .

ಇಂದ್ರಿಯಾಣೀಂದ್ರಿಯಾರ್ಥೇಭ್ಯಸ್ತಸ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞಾ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾ” .. ೨.೫೮.. (ತತ್ತ್ವವ ೨.೫೮)

..
ವ್ಯತ್ಥಿತಸ್ಯ ಸಮಸ್ತತಾಮಸವೃತ್ಯಭಾವಃ ಪೂರ್ವಶ್ಲೋಕಾಭ್ಯಾಮಭಿಹಿತಃ . ಸಮಾಹಿತಸ್ಯ ತು ವೃತ್ತಯ ಏವ ನ ಸಂತಿ ಕುತಸ್ತಾಮಸತ್ವಶಂಕೇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ

“ವಿಷಯಾ ವಿನಿವರ್ತಂತೇ ನಿರಾಹಾರಸ್ಯ ದೇಹಿನಃ .

ರಸವರ್ಜಂ ರಸೋಽಪ್ಯಸ್ಯ ಪರಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ನಿವರ್ತತೇ” .. ೫೯.. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೨.೫೯) ..

ಪ್ರಾರಬ್ಧಂ ಕರ್ಮ ಸುಖದುಃಖಹೇತುನ್ಯಾಂಶ್ಚಿದ್ವಿಷಯಾಂಶ್ಚಂದ್ರೋದಯಾಂಧಕಾರಾದಿರೂಪ
ಸ್ವಯಮೇವ ಸಂಪಾದಯತಿ, ಅನ್ಯಾಂಸ್ತು ಗೃಹಕ್ಷೇತ್ರಾದೀನ್ ಪುರುಷೋದ್ಯೋಗದ್ವಾರೇಣ

. ತತ್ರ ಚಂದ್ರೋದಯಾದಯಃ ಪೂರ್ಣೇನೇಂದ್ರಿಯಾದಿಸಂಹಾರಲಕ್ಷಣೇನ
ಸಮಾಧಿನೈವ ನಿವರ್ತಂತೇ, ನಾನ್ಯಥಾ . ಗೃಹಾದಯಸ್ತು ಸಮಾಧಿಮಂತರೇಣಾಪಿ
ನಿವರ್ತಂತೇ . ಆಹರಣಮಾಹಾರ ಉದ್ಯೋಗಃ . ನಿರುದ್ಯೋಗಸ್ಯ ಗೃಹಾದಿವಿಷಯಾ
ನಿವರ್ತಂತೇ, ರಸಸ್ತು ನ ನಿವರ್ತತೇ . ರಸೋ ಮಾನಸೀ ತೃಷ್ಣಾ . ಸಾಪಿ
ಪರಮಾನಂದರೂಪಸ್ಯ ಪರಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ದರ್ಶನೇ ಸತಿ ಸ್ವಲ್ಪಾನಂದಹೇತುಭ್ಯೋ
ನಿವರ್ತತೇ, “ಕಿಂ ಪ್ರಜಯಾ ಕರಿಷ್ಯಾಮೋ ಯೇಷಾಂ ನೋಽಯಮಾತ್ಮಾಽಯಂ
ಲೋಕಃ” (ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೇ ಉಪನಿಷದಿ ೪.೪.೨೨) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ .

“ಯತತೋ ಹ್ಯಪಿ ಕೌಂತೇಯ ಪುರುಷಸ್ಯ ವಿಪಶ್ಚಿತಃ .

ಇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ಪ್ರಮಾಥೀನಿ ಹರಂತಿ ಪ್ರಸಭಂ ಮನಃ .. ೬೦..

ತಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಸಂಯಮ್ಯ ಯುಕ್ತ ಆಸೀತ ಮತ್ತರಃ .

ವಶೇ ಹಿ ಯಸ್ಯೇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ತಸ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞಾ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾ” .. ೬೧.. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೨.೬೦, ೬೧)

ಉದ್ಯೋಗತ್ಯಾಗಬ್ರಹ್ಮದರ್ಶನಪ್ರಯತ್ನಂ ಕುರ್ವತೋಽಪಿ ಕದಾಚಿತ್ಕಪ್ರಮಾದಪರಿಹಾರಾಯ
ಸಮಾಧ್ಯಭ್ಯಾಸಃ .

ತದೇತತ್ಕಿಮಾಸೀತೇತಿಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರಂ .

“ಧ್ಯಾಯತೋ ವಿಷಯಾನ್ಪಂಸಃ ಸಂಗಸ್ತೇಷೂಪಜಾಯತೇ .

ಸಂಗಾತ್ಪಂಜಾಯತೇ ಕಾಮಃ ಕಾಮಾತ್ಪ್ರೋಧೋಭಿಜಾಯತೇ” .. ೬೨..

“ಕ್ರೋಧಾದ್ಭವತಿ ಸಮೋಹಃ ಸಮೋಹಾತ್ಸ್ಮೃತಿವಿಭ್ರಮಃ .

ಸ್ಮೃತಿಭಂಶಾದ್ಬುದ್ಧಿನಾಶೋ ಬುದ್ಧಿನಾಶಾತ್ಪ್ರಣಶ್ಯತಿ” .. ೬೩.. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೨.೬೨, ೬೩) ..

ಅಸತಿ ಸಮಾಧ್ಯಭ್ಯಾಸೇ ಪ್ರಮಾದಪ್ರಕಾರ ಉಪನ್ಯಸ್ತಃ . ಸಂಗೋ ಧ್ಯೇಯವಿಷಯಸನ್ನಿಧಿಃ,

ಸಮೋಹೋ ವಿವೇಕಪರಾಜುಖತ್ವಂ,

ಸ್ಮೃತಿವಿಭ್ರಮಸ್ತತ್ತ್ವಾನಸಂಧಾನಾಭಾವಃ, ಬುದ್ಧಿನಾಶೋ ವಿಪರೀತಭಾವನೋಪಚಯದೋಷಃ

ಪ್ರತಿಬದ್ಧಸ್ಯ ಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಮೋಕ್ಷಪ್ರದತ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯಭಾವಃ .

“ರಾಗದ್ವೇಷವಿಯುಕ್ತೈಸ್ತು ವಿಷಯಾನಿಂದ್ರಿಯೈಶ್ಚರನ್ .

ಆತ್ಮವಶೈರ್ವಿಧೇಯಾತ್ಮಾ ಪ್ರಸಾದಮಧಿಗಚ್ಛತಿ” .. ೬೪.. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೨.೬೪) ..

ವಿಧೇಯಾತ್ಮತ್ವಂ ವಶೀಕೃತಮನಸ್ತ್ವಂ . ಪ್ರಸಾದೋ ನೈರ್ಮಲ್ಯಂ ಬಂಧರಾಹಿತ್ಯಂ .
ಸಮಾಧ್ಯಭ್ಯಾಸಯುಕ್ತಸ್ತದ್ವಾಸನಾಬಲಾದ್ ವ್ಯುತ್ಥಾನದಶಾಯಾಮಿಂದ್ರಿಯೈರ್ವ್ಯವಹರನ್ನಪಿ
ಪ್ರಸಾದಂ ಸಮ್ಯಕ್ಪ್ರೋತಿ . ತದೇತತ್ಕಿಂ ವ್ರಜೇತೇತಿಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರಂ . ಉಪರಿತನೇನಾಪಿ
ಬಹುನಾ ಗ್ರಂಥೇನ ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞಃ ಪ್ರಪಂಚಿತಃ .
ನನು ಪ್ರಜ್ಞಾಯಾಃ ಸ್ಥಿತ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಭ್ಯಾಂ ಪ್ರಾಗಪಿ ಸಾಧನತ್ವೇನ ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿರಾಹಿತ್ಯಮಪೇಕ್ಷಿತಂ

ಬಾಢಂ; ತಥಾಪ್ಯಸ್ತಿ ವಿಶೇಷಃ. ಸ ಚ ಶ್ರೇಯೋಮಾರ್ಗಕಾರ್ಯೈರ್ದರ್ಶಿತಃ-

“ವಿದ್ಯಾಸ್ಥಿತಯೇ ಪ್ರಾಗ್ಯೇ ಸಾಧನಭೂತಾಃ ಪ್ರಯತ್ನನಿಷ್ಪಾದ್ಯಾಃ .

ಲಕ್ಷಣಭೂತಾಸ್ತು ಪುನಃ ಸ್ವಭಾವತಸ್ತೇ ಸ್ಥಿತಾಃ ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞೇ ..

ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿರಿತಿಮಾಂ ವದಂತ್ಯವಸ್ಥಾಂ ಸ್ಥಿತಾತ್ಮಸಂಬೋಧಾಂ .

ಬಾಧಿತಭೇದಪ್ರತಿಭಾಮಬಾಧಿತಾತ್ಮಾವಬೋಧಸಾಮರ್ಥ್ಯಾತ್” .. ಇತಿ .

ಭಗವದ್ಭಕ್ತೋ ದ್ವಾದಶಾಧ್ಯಾಯೇ ಭಗವತಾ ವರ್ಣಿತಃ -

“ಅದ್ವೇಷ್ವಾ ಸರ್ವಭೂತಾನಾಂ ಮೈತ್ರಃ ಕರುಣ ಏವ ಚ .

ನಿರ್ಮಮೋ ನಿರಹಂಕಾರಃ ಸಮದುಃಖಸುಖಃ ಕ್ಷಮೀ .. ೧೩..

ಸಂತುಷ್ಟಃ ಸತತಂ ಯೋಗೀ ಯತಾತ್ಮಾ ದೃಢನಿಶ್ಚಯಃ .

ಮಯ್ಯರ್ಪಿತಮನೋಬುದ್ಧಿಯೋ ಮದ್ಭಕ್ತಃ ಸ ಮೇ ಪ್ರಿಯಃ” .. ೧೪.. -

(ಶ್ರೀಮದ್ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ ೧೨.೧೩, ೧೪) ..

ಈಶ್ವರಾರ್ಪಿತಮನಸ್ತೇನ ಸಮಾಹಿತಸ್ಯಾನ್ಯಾನುಸಂಧಾನಾಭಾವಾತ್, ವ್ಯುತ್ಥಿತಸ್ಯಾಪ್ಯುದಾಸೀ

ಹರ್ಷವಿಷಾದಾ-ಭಾವಾಚ್ಚ ಸುಖದುಃಖಸಾಮ್ಯಂ . ಏವಂ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣೇಷ್ಟಪಿ

ದ್ವಂದ್ವೇಷು ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಂ .

“ಯಸ್ಮಾನ್ನೋದ್ವಿಜತೇ ಲೋಕೋ ಲೋಕಾನ್ನೋದ್ವಿಜತೇ ಚ ಯಃ .

ಹರ್ಷಾಮರ್ಷಭಯೋದ್ವೇಗೈರ್ಮುಕ್ತೋ ಯಃ ಸ ಚ ಮೇ ಪ್ರಿಯಃ .. ೧೫..

“ಅನಪೇಕ್ಷಃ ಶುಚಿದಕ್ಷ ಉದಾಸೀನೋ ಗತವ್ಯಥಃ .

ಸರ್ವಾರಂಭಪರಿತ್ಯಾಗೀ ಯೋ ಮದ್ಭಕ್ತಃ ಸ ಮೇ ಪ್ರಿಯಃ .. ೧೬..

“ಯೋ ನ ಹೃಷ್ಯತಿ ನ ದ್ವೇಷ್ಠಿ ನ ಶೋಚತಿ ನ ಕಾಂಕ್ಷತಿ .

ಶುಭಾಶುಭಪರಿತ್ಯಾಗೀ ಭಕ್ತಿಮಾನ್ಯಃ ಸ ಮೇ ಪ್ರಿಯಃ .. ೧೭..

ಸಮಃ ಶತ್ರು ಚ ಮಿತ್ರೇ ಚ ತಥಾ ಮಾನಾಪಮಾನಯೋಃ .

ಶೀತೋಷ್ಣಸುಖದುಃಖೇಷು ಸಮಃ ಸಂಗವಿವರ್ಜಿತಃ .. ೧೮..

ತುಲ್ಯನಿಂದಾಸ್ತುತಿಮೌನೀ ಸಂತುಷ್ಟೋ ಯೇನ ಕೇನಚಿತ್ .

ಅನಿಕೇತಃಸ್ಥಿರಮತಿರ್ಭಕ್ತಿಮಾನ್ ಮೇ ಪ್ರಿಯೋ ನರಃ” .. ೧೯.. ಇತಿ .

ಅತ್ರಾಪಿ ಪೂರ್ವವದ್ವಿಶೇಷೋ ವಾರ್ತಿಕಕಾರ್ಯೈರ್ದರ್ಶಿತಃ-

“ಉತ್ಪನ್ನಾತ್ಮಪ್ರಬೋಧಸ್ಯ ಹೃದ್ವೇಷ್ಟ್ಯ ತ್ವಾದಯೋ ಗುಣಾಃ .

ಅಯತ್ನತೋ ಭವಂತ್ಯಸ್ಯ ನ ತು ಸಾಧನರೂಪಿಣಃ” .. - (ನೈಷ್ಕರ್ಮ್ಯಸಿದ್ಧೌ ೪.೬೯)
ಇತಿ ..

ಗುಣಾತೀತಶ್ಚತುರ್ದಶಾಧ್ಯಾಯೇ ವರ್ಣಿತಃ-
ಅರ್ಜುನ ಉವಾಚ .

“ಕೈಲಿಂಗೈಸ್ತ್ರೀನ್ಗುಣಾನೇತಾನತೀತೋ ಭವತಿ ಪ್ರಭೋ .

ಕಿಮಾಚಾರಃ ಕಥಂ ಚೈತಾನ್ಸ್ತ್ರೀನ್ಗುಣಾನತಿವರ್ತತೇ “.. ೨೧.. - (ಶ್ರೀಮದ್ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ
೧೪.೨೧) ..

ತ್ರಯೋ ಗುಣಾಃ ಸತ್ತ್ವರಜಸ್ತಮಾಂಸಿ ; ತೇಷಾಂ ಪರಿಣಾಮವಿಶೇಷಾತ್ಸರ್ವಃ
ಸಂಸಾರಃ ಪ್ರವರ್ತತೇ; ಅತೋ ಗುಣಾತೀತತ್ವಮಸಂಸಾರಿತ್ವಂ; ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ್ಯಮಿತಿ
ಯಾವತ್ . ಲಿಂಗಾನಿ ಪರೇಷಾಮೇತದೀಯಗುಣಾತೀತತ್ವಬೋಧಕಾನಿ . ಆಚಾರ
ಆಚರಣಂ, ತದೀಯಮನಃ ಸಂಚಾರಪ್ರಕಾರಃ . ಕಥಮಿತಿ ಸಾಧನಪ್ರಕಾರಪ್ರಶ್ನಃ .

ಶ್ರೀಭಗವಾನುವಾಚ .

“ಪ್ರಕಾಶಂ ಚ ಪ್ರವೃತ್ತಿಂ ಚ ಮೋಹಮೇವ ಚ ಪಾಂಡವ .

ನ ದ್ವೇಷ್ಟಿ ಸಂಪ್ರವೃತ್ತಾನಿ ನ ನಿವೃತ್ತಾನಿ ಕಾಂಕ್ಷತಿ .. ೨೨..

ಉದಾಸೀನವದಾಸೀನೋ ಗುಣೈರ್ಯೋ ನ ವಿಚಾಲ್ಯತೇ .

ಗುಣಾ ವರ್ತಂತ ಇತ್ಯೇವ ಯೋಽವತಿಷ್ಠತಿ ನೇಂಗತೇ .. ೨೩..

ಸಮದುಃಖಸುಖಃ ಸ್ವಸ್ಥಃ ಸಮಲೋಷ್ಠಾಶ್ಚಕಾಂಚನಃ .

ತುಲ್ಯಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯೋ ಧೀರಸ್ತುಲ್ಯನಿಂದಾತ್ಮಸಂಸ್ತುತಿಃ .. ೨೪..

ಮಾನಾಪಮಾನಯೋಸ್ತುಲ್ಯಸ್ತುಲ್ಯೋ ಮಿತ್ರಾರಿಪಕ್ಷಯೋಃ .

ಸರ್ವಾರಂಭಪರಿತ್ಯಾಗೀ ಗುಣಾತೀತಃ ಸ ಉಚ್ಯತೇ .. ೨೫..

ಮಾಂ ಚ ಯೋಽವ್ಯಭಿಚಾರೇಣ ಭಕ್ತಿಯೋಗೇನ ಸೇವತೇ .

ಸಗುಣಾನ್ಸಮತೀತ್ಯೈತಾನ್ಪ್ರಹ್ಮಭೂಯಾಯ ಕಲ್ಪತೇ” .. ೨೬.. - (ತತ್ತ್ವವ ೧೪.೨೬) ..

ಪ್ರಕಾಶಪ್ರವೃತ್ತಿಮೋಹಾಃ ಸತ್ತ್ವರಜಸ್ತಮೋಗುಣಾಃ . ತೇ ಚ ಜಾಗ್ರತ್ಸ್ವಪ್ನಯೋಃ

ಪ್ರವರ್ತಂತೇ ; ಸುಷುಪ್ತಿಸಮಾಧಿಶೂನ್ಯಚಿತ್ತವೃತ್ತಿ-ತ್ವಾವಸ್ಥಾಸು ನಿವರ್ತಂತೇ .

ಪ್ರವೃತ್ತಿಶ್ಚ ದ್ವಿವಿಧಾ, ಅನುಕೂಲಾ ಪ್ರತಿಕೂಲಾ ಚೇತಿ . ತತ್ರ ಮೂಢೋ ಜಾಗರಣೇ

ಪ್ರತಿಕೂಲಪ್ರವೃತ್ತಿಂ ದ್ವೇಷ್ಟಿ, ಅನುಕೂಲಪ್ರವೃತ್ತಿಮಾಕಾಂಕ್ಷತಿ . ಗುಣಾತೀತಸ್ಯ

ತ್ವನುಕೂಲಪ್ರತಿಕೂಲಾಧ್ಯಾಸಾಭಾವಾದ್ ದ್ವೇಷಾಕಾಂಕ್ಷೇ ನ ಸ್ತಃ . ಯಥಾ ದ್ವಯೋಃ

ಕಲಹಂ ಕುರ್ವತೋರವಲೋಕಯಿತಾ ಕಶ್ಚಿತ್ತಟಸ್ಥಃ ಸ್ವಯಂ ಕೇವಲಮುದಾಸ್ತೇ,

ನ ತು ಜಯಪರಾಜಯಾಭ್ಯಾಮಿ-ತಸ್ತತಶ್ಚಾಲ್ಯತೇ, ತಥಾ ಗುಣಾತೀತೋ ವಿವೇಕೀ

ಸ್ವಯಮುದಾಸ್ತೇ . ಗುಣಾ ಗುಣೇಷು ವರ್ತಂತೇ, ನ ತ್ವಹಮಿತಿವಿವೇಕಾದೌದಾ-

ಸೀನ್ಯಂ . ಅಹಮೇವ ಕರೋಮೀತ್ಯಧ್ಯಾಸೋ ವಿಚಲನಂ, ನ ಚಾಸ್ಯ ತದಸ್ತಿ

. ತದಿದಂ ಕಿಮಾಚಾರ ಇತ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರಶ್ನಸ್ಮೋತ್ತರಂ . ಸಮದುಃಖಸುಖಾದೀನಿ

ಲಿಂಗಾನ್ಯವ್ಯಭಿಚಾರಿಭಕ್ತಿಸಹಿತಜ್ಞಾನಧ್ಯಾನಾಭ್ಯಾಸೇನ ಪರಮಾತ್ಮಸೇವಾ ಚೇತಿ
ಗುಣಾತ್ಯಯ-ಸಾಧನಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರಂ ..

ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ವ್ಯಾಸಾದಿಭಿರ್ವರ್ಣಿತಃ

“ಅನುತ್ತರೀಯವಸನಮನುಪಸ್ತೀರ್ಣಶಾಯಿನಂ .

ಬಾಹೂಪಧಾಯಿನಂ ಶಾಂತಂ ತಂ ದೇವಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂ ವಿದುಃ” .. - (ಮಹಾಭಾರತೇ
ಶಾಂತಿಪರ್ವಣಿಮೋಕ್ಷಧರ್ಮೇ ೨೬೧.೨೯) ..

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದೋ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ವಾಚೇತಿ “ಅಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ” ಇತಿ ಶ್ರುತ್ಯಾ ವರ್ಣಿತಂ,
ಬ್ರಹ್ಮವಿದಶ್ಚ ವಿದ್ವತ್ಸಂನ್ಯಾಸಾಧಿಕಾರಾತ್. “ಯಥಾಜಾತರೂಪಧರೋ” (ಜಾಬಾಲೋಪನಿಷದಿ
೬) , “ನಾಚ್ಛಾದನಂ ಚರತಿ ಪರಮಹಂಸಃ” (ಪರಮಹಂಸೋಪನಿಷದಿ ೧ -೨)
ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತ್ಯಾ ಪರಿಗ್ರಹರಾಹಿತ್ಯಸ್ಯ ಮುಖ್ಯತ್ವಾಭಿಧಾನಾದನುತ್ತರೀಯತ್ವಾದಿಕಂ
ತಸ್ಯ ಯುಕ್ತಂ .

“ಯೇನ ಕೇನಚಿದಾಚ್ಛನ್ನೋ ಯೇನ ಕೇನಚಿದಾಶಿತಃ .

ಯತ್ರಕ್ಷಚನಶಾಯೀ ಸ್ಯಾತ್ತಂ ದೇವಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂ ವಿದುಃ” .. - (ಮಹಾಭಾರತೇ
೫.೯೭.೧೪) ..

ದೇಹನಿರ್ವಾಹಾಯಾಶನಾಚ್ಛಾದನಶಯನಸ್ಥಾನಾಪೇಕ್ಷಾಯಾಮಪ್ಯಶನಾದಿಗತೌ
ಗುಣದೋಷೌ ನಾನ್ವಿಷ್ಟೇತೇ, ಉದರಪೂರಣಪುಷ್ಟ್ಯಾದಿ-ರೂಪಸ್ಯ ನಿರ್ವಾಹಸ್ಯ
ಸಮತ್ವಾನ್ವಿಷ್ಟಯೋಜನಸ್ಯ ಗುಣದೋಷವಿಚಾರಸ್ಯ ಚಿತ್ತದೋಷತ್ವಾತ್ .

ಅತ ಏವ ಭಾಗವತೇ ಪಠ್ಯತೇ -

“ಕಿಂ ವರ್ಣಿತೇನ ಬಹುನಾ ಲಕ್ಷಣಂ ಗುಣದೋಷಯೋಃ .

ಗುಣದೋಷದ್ವೈದೋಷೋ ಗುಣಸ್ತುಭಯವರ್ಜಿತಃ” .. ಇತಿ .- (ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ
೧೧.೧೯.೪೫) ..

“ಕಂಠಾಕೌಪೀನವಾಸಾಸ್ತು ದಂಡಧೃಗ್ಧ್ಯಾನತತ್ಪರಃ .

ಏಕಾಕೀ ರಮತೇ ನಿತ್ಯಂ ತಂ ದೇವಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂ ವಿದುಃ” .. - (ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಕೃತೇ
ಯತಿಧರ್ಮಸಂಗ್ರಹೇ ಪು೦ ೩೭) ..

ಬ್ರಹ್ಮೋಪದೇಶಾದಿನಾ

ಪ್ರಾಣ್ಯನುಜಿಘೃಕ್ಷಾಯಾಮುತ್ತಮತ್ತ್ವಜ್ಞಾಪನೇನ
ಶ್ರದ್ಧಾಮುತ್ಪಾದಯಿತುಂ ದಂಡಕೌಪೀನಾದಿಲಿಂಗಂ ಧಾರಯೇತ್, “ಕೌಪೀನಂ
ದಂಡಮಾಚ್ಛಾದನಂ ಚ ಸ್ವಶರೀರೋಪಭೋಗಾರ್ಥಾಯ ಲೋಕೋಪಕಾರಾರ್ಥಾಯ
ಚ ಪರಿಗ್ರಹೇತ್” (ಪರಮ೦ ಉಪ೦.೧) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ . ಅನುಜಿಘೃಕ್ಷಯಾಪಿ ಸ್ವಯಂ
ತದೀಯಾಂ ಗೃಹಕೃತ್ಯಾದಿವಾರ್ತಾಂ ನ ಕುರ್ಯಾತ್, ಕಿಂ ತು ಧ್ಯಾನಪರೋ ಭವೇತ್
.. “ತಮೇವೈಕಂ

ಜಾನಥ ಆತ್ಮಾನಮನ್ಯಾ ವಾಚೋ ವಿಮುಂಚಥ (ಮುಂಡಕೋಪನಿಷದಿ ೨.೨.೫)

“ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ,

“ತಮೇವ ಧೀರೋ ವಿಜ್ಞಾಯ ಪ್ರಜ್ಞಾಂ ಕುರ್ವೀತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ .
ನಾನುಧ್ಯಾಯಾದ್ ಬಹೂಂಶ್ಯಬ್ಧಾನ್ವಾಚೋ ವಿಗ್ಲಾಪನಂ ಹಿ ತತ್” .. -
(ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೇ ಉಪಂ .೪.೪.೨೧) ..

ಇತಿ ಶ್ರುತೇಶ್ಚ .

ಬ್ರಹ್ಮೋಪದೇಶಸ್ವನ್ಯಾ ವಾಚ್ ನ ಭವತೀತಿ ನ ಧ್ಯಾನವಿರೋಧೀ . ತಚ್ಚ
ಧ್ಯಾನಮೇಕಾಕಿತ್ವೇ ನಿರ್ವಿಘ್ನಂ ಭವತಿ ಅತ ಏವ ಸ್ಮತ್ಯಂತರೇಽಭಿಹಿತಂ -

“ಏಕೋ ಭಿಕ್ಷುರ್ಯಥೋಕ್ತಃ ಸ್ಯಾದ್ವಾವೇವ ಮಿಥುನಂ ಸ್ಮೃತಂ .

ತ್ರಯೋ ಗ್ರಾಮಃ ಸಮಾಖ್ಯಾತ ಊರ್ಧ್ವಂ ತು ನಗರಾಯತೇ ..

ನಗರಂ ಹಿ ಕರ್ತವ್ಯಂ ಗ್ರಾಮೋ ವಾ ಮಿಥುನಂ ತಥಾ .

ರಾಜಾದಿವಾರ್ತಾ ತೇಷಾಂ ಸ್ಯಾದ್ಭಿಕ್ಷಾವಾರ್ತಾ ಪರಸ್ಪರಂ” .. ಇತಿ . - (ದಕ್ಷಸ್ಮೃತೌ
೭.೩೫-೩೭) ..

“ನಿರಾಶಿಷಮನಾರಂಭಂ ನಿರ್ನಮಸ್ಕಾರಮಸ್ತುತಿಂ .

ಅಕ್ಷೀಣಂ ಕ್ಷೀಣಕರ್ಮಾಣಂ ತಂ ದೇವಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂ ವಿದುಃ” .. - (ಮಹಾಭಾರತೇ
ಮೋಕ್ಷಧರ್ಮಪರ್ವಣಿ ೨೩೭.೨೪) ..

ವಿಶಿಷ್ಟೈಃ ಸಂಸಾರಿಭಿಃ ಪ್ರಣಮತಾಂ ಪುರುಷಾಣಾಮಾಶೀರ್ವಾದಃ ಪ್ರಯುಜ್ಯತೇ
ಯಸ್ಯ ಯದಪೇಕ್ಷಿತಂ ತಂ ತಂ ಪ್ರತಿ ತದಭಿವೃದ್ಧಿ-ಪ್ರಾರ್ಥನಮಾಶೀಃ .
ತಥಾ ಚ ಪುರುಷಾಣಾಂ ಭಿನ್ನರುಚಿತ್ವಾತ್ ತದಭಿಮತಾನ್ವೇಷಣೇ ವ್ಯಗ್ರಚಿತ್ತಸ್ಯ
ಲೋಕವಾಸನಾ ವರ್ಧತೇ . ಸಾ ಚ ಜ್ಞಾನವಿರೋಧಿನೀ . ತಥಾ ಚ ಸ್ಮತ್ಯಂತರಂ -

“ಲೋಕವಾಸನಯಾ ಜಂತೋಃ ಶಾಸ್ತ್ರವಾಸನಯಾಪಿ ಚ .

ದೇಹವಾಸನಯಾ ಜ್ಞಾನಂ ಯಥಾವನ್ನೈವ ಜಾಯತೇ” ..

(ಮುಕ್ತಿಕೋಪನಿಷದಿ ೨.೨; ಸೂತಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಯಜ್ಞವೈಭವಖಂಡೇ
ಪೂರ್ವಾರ್ಧೇ ೧೪.೧೫; ವಿವೇಕಚೂಡಾಮಣೌ ೨೦೨) ..

ಏತಚ್ಚಾರಂಭನಮಸ್ಕಾರಾದಿಷ್ಟಪಿ ದೃಷ್ಟವ್ಯಂ . ಆರಂಭಃ ಸ್ವಾರ್ಥಂ ಪರೋಪಕಾರಾರ್ಥಂ
ವಾ ಗೃಹಕ್ಷೇತ್ರಾದಿಸಂಪಾದನಪ್ರಯತ್ನಃ . ತಾವೇತಾವಾಶೀರ್ವಾದಾರಂಭೌ
ಮುಕ್ತೇನ ತ್ಯಾಜ್ಯೌ . ನ ಚಾಶೀರ್ವಾದಾಭಾವೇ ಪ್ರಣಮತಾಂ ನೃಣಾಂ
ಖೇದಃ ಶಂಕನೀಯಃ . ಲೋಕವಾಸನಾಖೇದಯೋರುಭಯೋಃ ಪರಿಹಾರಾಯ
ನಿಖಿಲಾಶೀರ್ವಾದಪ್ರತಿನಿಧಿತ್ವೇನ ನಾರಾಯಣಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗಾತ್ . ಆರಂಭಸ್ತು
ಸರ್ವೋಽಪಿ ದುಷ್ಟ ಏವ . ತಥಾ ಚ ಸ್ಮೃತಿಃ-

“ಸರ್ವಾರಂಭಾ ಹಿ ದೋಷೇಣ ಧೂಮೇನಾಗ್ನಿರಿವಾವೃತಾಃ” . - (ಶ್ರೀಮದ್ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ
೧೮.೪೮) ಇತಿ ..

ನಮಸ್ಕಾರೋಽಪಿ ವಿವಿಧಿಷಾಸಂನ್ಯಾಸಿನೋಽಭಿಹಿತಃ -

“ಯೋ ಭವೇತ್ಪೂರ್ವಸಂನ್ಯಾಸೀ ತುಲ್ಯೋ ವೈ ಧರ್ಮತೋ ಯದಿ .
ತಸ್ಮೈ ಪ್ರಣಾಮಃ ಕರ್ತವ್ಯೋ ನೇತರಾಯ ಕದಾಚನ” ..-(ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ ಉಪ೦ .೧)
ಇತಿ ..

ತತ್ರ ಪೂರ್ವತ್ವಧರ್ಮತುಲ್ಯತ್ವವಿಚಾರೇ ಚಿತ್ತಂ ವಿಕ್ಷಿಪ್ಯತೇ . ಅತ ಏವ
ನಮಸ್ಕಾರಮಾತ್ರ ಏವ ಬಹವಃ ಕಲಹಾಯಮಾನಾ ಉಪಲಭ್ಯಂತೇ .

ತತ್ರ ನಿಮಿತ್ತಂ ವಾರ್ತಿಕಕಾರೈರ್ಧರ್ಮಶಿಠಂ -

“ಪ್ರಮಾದಿನೋ ಬಹಿಶ್ಚಿತ್ತಾಃ ಪಿಶುನಾಃ ಕಲಹೋತ್ಪುಕಾಃ .

ಸಂನ್ಯಾಸಿನೋಽಪಿ ದೃಶ್ಯಂತೇ ದೈವಸಂದೂಷಿತಾಶಯಾಃ” ..-(ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷದ್ವಾತ್ಮಿ
೧.೪.೧೫೮೪) ಇತಿ ..

ಮುಕ್ತಸ್ಯ ನಮಸ್ಕಾರಾಭಾವೋ ಭಗವತ್ಪಾದೈರ್ಧರ್ಮಶಿಠಃ -

“ನಾಮಾದಿಭ್ಯಃ ಪರೇ ಭೂಮ್ನಿ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯೇ ಚೇತ್ ಸ್ಥಿತೋಽದ್ವಯೇ .

ಪ್ರಣಮೇತ್ ಕಂ ತದಾತ್ಮಜ್ಞೋ ನ ಕಾರ್ಯಂ ಕರ್ಮಣಾ ತದಾ” ..-(ಉಪದೇಶಸಾಹಸ್ಯಾಂ
೧೭.೬೪) ಇತಿ ..

ಚಿತ್ತಕಾಲುಷ್ಯಹೇತೋರ್ನಮಸ್ಕಾರಸ್ಯ ಪ್ರತಿಷೇಧೇಽಪಿ ಸರ್ವಸಾಮ್ಯಬುದ್ಧ್ಯಾ
ಪ್ರಸಾದಹೇತುರ್ನಮಸ್ಕಾರೋಽಭ್ಯುಪೇಯತೇ . ತಥಾ ಚ ಸ್ಮೃತಿಃ -

“ಈಶ್ವರೋ ಜೀವಕಲಯಾ ಪ್ರವಿಷ್ಟೋ ಭಗವಾನಿತಿ .

ಪ್ರಣಮೇದ್ಧಂಡವದ್ಭೂಮಾವಶ್ಚಚಂಡಾಲಗೋಖರಂ” .. - (ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ
೩.೨೯.೩೪-೨, ೧೧.೨೯.೧೬-೨) ಇತಿ ..

ಸ್ತುತಿರ್ಮನುಷ್ಯವಿಷಯಾ ಪ್ರತಿಷಿದ್ಧತೇ, ನ ತ್ವೀಶ್ವರವಿಷಯಾ . ತಥಾ ಚ
ಬೃಹಸ್ಪತಿಸ್ಮೃತಿಃ -

“ಆದರೇಣ ಯಥಾ ಸ್ತೂತಿ ಧನವಂತಂ ಧನೇಚ್ಛಯಾ .

ತಥಾ ಚೇದ್ ವಿಶ್ವಕರ್ತಾರಂ ಕೋ ನ ಮುಚ್ಯೇತ ಬಂಧನಾತ್” .. ಇತಿ . -
(ವರಾಹೋಪನಿಷದಿ ೩.೧೩ ; ಗರುಡಪುರಾಣೇ ೨೨೫.೫೦ ಚ .) ..

ಅಕ್ಷೀಣತ್ವಮದೀನತ್ವಂ. ಅತ ಏವ ಸ್ಮೃತಿಃ-

“ಅಲಬ್ಧಾ ನ ವಿಷಾದೀ ಸ್ಯಾತ್ಕಾಲೇ ಯದ್ಯಶನಂ ಕ್ಷಚಿತ್ .

ಲಬ್ಧಾ ನ ಹೃಷ್ಯೇದ್ಧೃತಿಮಾನುಭಯಂ ದೈವತಂತ್ರಿತಂ” .. ಇತಿ .

ಕ್ಷೀಣಕರ್ಮತ್ವಂ ವಿಧಿನಿಷೇಧಾನಧೀನತ್ವಂ “ನಿಸ್ತೈಗುಣ್ಯೇ ಪಥಿ ವಿಚರತಾಂ
ಕೋ ವಿಧಿಃ ಕೋ ನಿಷೇಧಃ” (ಶುಕಾಷ್ಟಕಃ) ಇತಿ ಸ್ಮರಣಾತ್ . ಏತದೇವಾಭಿಪ್ರೇತ್ಯ

ಭಗವತಾಪ್ಯುಕ್ತಂ-

“ತ್ರೈಗುಣ್ಯವಿಷಯಾ ವೇದಾ ನಿಸ್ತೈಗುಣ್ಯೋ ಭವಾರ್ಜುನ .

ನಿರ್ದ್ವಂದ್ವೋ ನಿತ್ಯಸತ್ತ್ವಸ್ಥೋ ನಿಯೋಗಕ್ಷೇಮ ಆತ್ಮವಾನ್” ..-(ಶ್ರೀಮದ್ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ ೨.೪೫) ಇತಿ ..

ನಾರದಃ-

“ಸ್ಮೃತವ್ಯಃ ಸತತಂ ವಿಷ್ಣುವಿಸ್ಮೃತವ್ಯೋ ನ ಜಾತುಚಿತ್ .

ಸರ್ವೇ ವಿಧಿನಿಷೇಧಾಃ ಸ್ಯುರೇತಯೋರೇವ ಕಿಂಕರಾಃ” .. - (ನಾರದಪಾಂಚರಾತ್ರೇ ೪.೨.೨೩) ಇತಿ ..

“ಅಹೇರಿವ ಗಣಾದ್ಭೇತಃ ಸಮಾನಾನ್ಮರಣಾದಿವ .

ಕುಣಪಾದಿವ ಯಃ ಸ್ತ್ರೀಭ್ಯಸ್ತಂ ದೇವಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂ ವಿದುಃ” .. - (ಮಹಾಭಾರತೇ ಶಾಂತಿಪರ್ವಣಿ ಮೋಕ್ಷಂ ೨೩೭.೧೩) ..

“ರಾಜಾದಿವಾರ್ತಾ ತೇಷಾಂ ಸ್ಯಾತ್” ಇತ್ಯುಕ್ತತ್ವಾತ್ ಸರ್ಪವದ್ಗಣಾದ್ಭೇತಿರುಪಪದ್ಯತೇ, ಸಮಾನಸ್ಯಾಸಕ್ತಿಕಾರಣತಯಾ ಪುರುಷಾರ್ಥವಿರೋಧಿತ್ವಾನ್ಮರಣವದ್ಧೇಯತ್ವಂ .

“ನರಕಾದಿವ” ಇತಿ ವಾ ಪಾರಃ . ಅತ ಏವ ಸ್ಮೃತಿಃ -

“ಅಸಮಾನಾತ್ರಪೋವೃದ್ಧಿಃ ಸಮಾನಾತ್ತು ತಪಃ ಕ್ಷಯಃ .

ಅರ್ಚಿತಃ ಪೂಜಿತೋ ವಿಪ್ರೋ ದುಗ್ಧಾ ಗೌರಿವ ಸೀದತಿ” .. - (ಪದ್ಮಪುರಾಣೇ ಸೃಷ್ಟಿಖಂಡೇ ೧೯.೩೪೦) ..

ಏತದೇವಾಭಿಪ್ರೇತ್ಯಾವಮಾನ ಉಪಾದೇಯತಯಾ ಸ್ಮರ್ಯತೇ-

“ತಥಾ ಚರೇತ ವೈ ಯೋಗೀ ಸತಾಂ ಧರ್ಮಮನುಸ್ಮರನ್ .

ಜನಾ ಯಥಾವಮನ್ಯೇರನೃಚ್ಛೇಯುರ್ನೈವ ಸಂಗತಿಂ” ..-(ನಾರದಪರಿವ್ರಾಜಕೋಪನಿಷದಿ ೫.೩೦) ಇತಿ ..

ಸ್ತ್ರೀಷು ದ್ವಿವಿಧೋ ದೋಷಃ, ಪ್ರತಿಷಿದ್ಧತ್ವಂ ಜುಗುಪ್ಸಿತತ್ವಂ ಚೇತಿ . ತತ್ರ ಪ್ರತಿಷಿದ್ಧತ್ವತ್ರಂ ಕದಾಚಿದ್ರಾಗಾತ್ ಪ್ರಾರಬ್ಧಬಲಾದುಲ್ಲಂಘ್ಯತೇ .

ತದೇತದಭಿಪ್ರೇತ್ಯಾಹ ಸ್ಮೃತಿಃ

“ಮಾತ್ರಾ ಸ್ವಸ್ತಾ ದುಹಿತ್ರಾ ವಾ ನೈಕಶಯ್ಯಾಸನೋ ಭವೇತ್ .

ಬಲವಾನಿಂದ್ರಿಯಗ್ರಾಮೋ ವಿದ್ವಾಂಸಮಪಿ ಕರ್ಷತಿ” ..-(ಮನು ೨.೨೧೫) ..

ತಥಾ ಚ ಸ್ಮೃತಿಭಿರ್ಜುಗುಪ್ಸಾ ವರ್ಣಿತಾ-

“ಸ್ತ್ರೀಣಾಮವಾಚ್ಯದೇಶಸ್ಯ ಕ್ಲಿನ್ನನಾಡೀವ್ರಣಸ್ಯ ಚ .

ಅಭೇದೇಽಪಿ ಮನೋಭೇದಾಜ್ಜನಃ ಪ್ರಾಯೇಣ ವಂಚ್ಯತೇ” .. - (ನಾ. ಪ. ಉಪಂ ೩.೨೯) ..

“ಚರ್ಮಖಂಡಂ ದ್ವಿಧಾ ಭಿನ್ನಮಪಾನೋದ್ಗಾರಧೂಪಿತಂ .

ಯದ್ರಮಂತೇ ನರಾಸ್ತತ್ರ ಸಾಹಸಂ ಕಿಮತಃ ಪರಂ” .. - (ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಕೃತೇ ಯತಿಧರ್ಮಸಂಗ್ರಹೇ, ಪೃಂ ೯೩) ..

“ಯೇ ರಮಂತೇ ನರಾಸ್ತತ್ರ ಕ್ರಿಮಿತುಲ್ಯಾಃ ಕಥಂ ನ ತೇ” ಇತಿ ವಾ ಪಾರಃ . ಅತಃ ಪ್ರತಿಷೇಧಜುಗುಪ್ಸಯೋರುಭಯೋರ್ವಿವಕ್ಷಯಾ ಕುಣಪದೃಷ್ಟಾಂತೋಽತ್ರಾಭಿಹಿತಃ

“ಯೇನ ಪೂರ್ಣಮಿವಾಕಾಶಂ ಭವತ್ಯೇಕೇನ ಸರ್ವದಾ .

ಶೂನ್ಯಂ ಯಸ್ಯ ಜನಾಕೀರ್ಣಂ ತಂ ದೇವಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂ ವಿದುಃ” .. - (ಮಹಾಭಾರತೇ ಶಾಂತಿಪರ್ವಣಿ ಮೋಕ್ಷಧರ್ಮೇ ೨೩೭.೧೧) ..

ಸಂಸಾರಿಣಾಮೇಕಾಕಿತ್ವೇನಾವಸ್ಥಾನಂ ಭಯಾಲಸ್ಯಾದಿಹೇತುತ್ವಾದ್ವಜ್ಯಂ . ಜನನಮೂಹಶ್ಚಾತಥಾವಿಧತ್ವಾದಭ್ಯುಪೇಯಃ . ಯೋಗಿನಸ್ತು ತದ್ವಿಪರೀತತ್ವಂ . ಏಕಾಕಿತ್ವೇ ಸತ್ಯವಿಘ್ನೇನ ಧ್ಯಾನಾನುವೃತ್ತೌ ಪರಿಪೂರ್ಣೇನ ಪರಮಾನಂದಾತ್ಮನಾ ಸರ್ವಮಾಕಾಶಂ ಪೂರ್ಣಮಿವಾವಭಾಸತೇ . ಅತೋ ಭಯಾಲಸ್ಯಶೋಕಮೋಹಾದಯೋ ನ ಭವಂತಿ,

“ಯಸ್ಮಿನ್ನರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನಿ ಆತ್ಮೈವಾಭೂದ್ ವಿಜಾನತಃ .

ತತ್ರ ಕೋ ಮೋಹಃ ಕಃ ಶೋಕ ಏಕತ್ವಮನುಪಶ್ಯತಃ” . - (ಈಶ. ಉಪ೦ .೭) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ ..

ಜನಾಕೀರ್ಣಂ ಸ್ಥಾನಂ ರಾಜವಾರ್ತಾದಿನಾ ಧ್ಯಾನವಿರೋಧಿತ್ವಾದಾನಂದಾತ್ಮಪ್ರತೀತಿರಹಿತಂ ತಚ್ಛೂನ್ಯಮಿವ ಚಿತ್ತಂ ಕ್ಲೇಶಯತಿ, ಜಗತೋ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಾದಾತ್ಮನಃ ಪೂರ್ಣತ್ವಾಚ್ಚೇತ್ಯರ್ಥಃ

ಅತಿವರ್ಣಾಶ್ರಮೀ ಸೂತಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಮುಕ್ತಿಖಂಡೇ ಪಂಚಮಾಧ್ಯಾಯೇ ವಿಷ್ಣು ಪ್ರತಿ ಪರಮೇಶ್ವರೇಣ ವರ್ಣಿತಃ -

“ಬ್ರಹ್ಮಚಾರೀ ಗೃಹಸ್ಥಶ್ಚ ವಾನಪ್ರಸ್ಥೋಽಥ ಭಿಕ್ಷುಕಃ .

ಅತಿವರ್ಣಾಶ್ರಮೀ ತೇಽಪಿ ಕ್ರಮಾಚ್ಛೇಷ್ಠಾ ವಿಚಕ್ಷಣಾಃ .. ೯..

“ಅತಿವರ್ಣಾಶ್ರಮೀ ಪ್ರೋಕ್ತೋ ಗುರುಃ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಣಾಂ .

ನ ಕಸ್ಯಾಪಿ ಭವೇಚ್ಛಿಷ್ಯೋ ಯಥಾಹಂ ಪುರುಷೋತ್ತಮ .. ೧೪..

“ಅತಿವರ್ಣಾಶ್ರಮೀ ಸಾಕ್ಷಾದ್ ಗುರೂಣಾಂ ಗುರುರುಚ್ಯತೇ .

ತತ್ಸಮೋ ನಾಧಿಕಶ್ಚಾಸ್ತಿ ಲ್ಲೋಕೇಽಸ್ಯೈವ ನ ಸಂಶಯಃ .. ೧೫..

“ಯಃ ಶರೀರೇಂದ್ರಿಯಾದಿಭ್ಯೋ ವಿಭಿನ್ನಂ ಸರ್ವಸಾಕ್ಷಿಣಂ .

ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಿಜ್ಞಾನಂ ಸುಖಾತ್ಮಾನಂ ಸ್ವಯಂಪ್ರಭಂ .. ೧೬..

ಪರಂ ತತ್ತ್ವಂ ವಿಜಾನಾತಿ ಸೋಽತಿವರ್ಣಾಶ್ರಮೀ ಭವೇತ್ .

“ಯೋ ವೇದಾಂತಮಹಾವಾಕ್ಯಶ್ರವಣೇನೈವ ಕೇಶವ .. ೧೭..

ಆತ್ಮಾನಮೀಶ್ವರಂ ವೇದ ಸೋಽತಿವರ್ಣಾಶ್ರಮೀ ಭವೇತ್ .

“ಯೋ ವರ್ಣಾಶ್ರಮನಿರ್ಮುಕ್ತಮವಸ್ಥಾತ್ರಯಸಾಕ್ಷಿಣಂ .. ೧೮..

ಮಹಾದೇವಂ ವಿಜಾನಾತಿ ಸೋಽತಿವರ್ಣಾಶ್ರಮೀ ಭವೇತ್ ..
 “ವರ್ಣಾಶ್ರಮಾದಯೋ ದೇಹೇ ಮಾಯಯಾ ಪರಿಕಲ್ಪಿತಾಃ .. ೧೯..
 ನಾತ್ಮನೋ ಬೋಧರೂಪಸ್ಯ ಮಮ ತೇ ಸಂತಿ ಸರ್ವದಾ .
 ಇತಿ ಯೋ ವೇದ ವೇದಾಂತ್ಯೈಃ ಸೋಽತಿವರ್ಣಾಶ್ರಮೀ ಭವೇತ್ .. ೨೦..
 “ಆದಿತ್ಯಸನ್ನಿಧೌ ಲೋಕಶ್ಚೇಷ್ಟತೇ ಸ್ವಯಮೇವ ತು .
 ತಥಾ ಮತ್ಸನ್ನಿಧಾನೇನ ಸಮಸ್ತಂ ಚೇಷ್ಟತೇ ಜಗತ್ .. ೨೧..
 ಇತಿ ಯೋ ವೇದ ವೇದಾಂತ್ಯೈಃ ಸೋಽತಿವರ್ಣಾಶ್ರಮೀ ಭವೇತ್ .
 “ಸುವರ್ಣೇ ಹಾರಕೇಯೂರಕಟಕಸ್ವಸ್ತಿಕಾದಯಃ .. ೨೨..
 ಕಲ್ಪಿತಾ ಮಾಯಯಾ ತದ್ವಜ್ಜಗನ್ಮಯ್ಯೇವ ಸರ್ವದಾ .
 ಇತಿ ಯೋ ವೇದ ವೇದಾಂತ್ಯೈಃ ಸೋಽತಿವರ್ಣಾಶ್ರಮೀ ಭವೇತ್ .. ೨೩..
 ಶುಕ್ತಿಕಾಯಾಂ ಯಥಾ ತಾರಂ ಕಲ್ಪಿತಂ ಮಾಯಯಾ ತಥಾ .
 ಮಹದಾದಿ ಜಗನ್ಮಾಯಾಮಯಂ ಮಯ್ಯೇವ ಕಲ್ಪಿತಂ .. ೨೪..
 ಇತಿ ಯೋ ವೇದ ವೇದಾಂತ್ಯೈಃ ಸೋಽತಿವರ್ಣಾಶ್ರಮೀ ಭವೇತ್ .
 “ಚಂಡಾಲದೇಹೇ ಪಶ್ಚಾದಿಶರೀರೇ ಬ್ರಹ್ಮವಿಗ್ರಹೇ .. ೨೫..
 ಅನ್ಯೇಷು ತಾರತಮ್ಯೇನ ಸ್ಥಿತೇಷು ಪುರುಷೋತ್ತಮ .
 ವ್ಯೋಮವತ್ಸರ್ವದಾ ವ್ಯಾಪ್ತಃ ಸರ್ವಸಂಬಂಧವರ್ಜಿತಃ .. ೨೬..
 ಏಕರೂಪೋ ಮಹಾದೇವಃ ಸ್ಥಿತಃ ಸೋಽಹಂ ಪರಾಮೃತಃ .
 ಇತಿ ಯೋ ವೇದ ವೇದಾಂತ್ಯೈಃ ಸೋಽತಿವರ್ಣಾಶ್ರಮೀ ಭವೇತ್ .. ೨೭..
 “ವಿನಷ್ಟದಿಗ್ಭ್ರಮಸ್ಯಾಪಿ ಯಥಾಪೂರ್ವಂ ವಿಭಾತಿ ದಿಕ್ .
 ತಥಾ ವಿಜ್ಞಾನವಿದ್ವಸ್ತಂ ಜಗನ್ಮೇ ಭಾತಿ ತನ್ನ ಹಿ .. ೨೮..
 ಇತಿ ಯೋ ವೇದ ವೇದಾಂತ್ಯೈಃ ಸೋಽತಿವರ್ಣಾಶ್ರಮೀ ಭವೇತ್ .
 “ಯಥಾ ಸ್ವಪ್ನಪ್ರಪಂಚೋಽಯಂ ಮಯಿ ಮಾಯಾವಿಜೃಂಭಿತಃ .. ೨೯..
 ತಥಾ ಜಾಗ್ರತ್ಪ್ರಪಂಚೋಽಪಿ ಮಯಿ ಮಾಯಾವಿಜೃಂಭಿತಃ .
 ಇತಿ ಯೋ ವೇದ ವೇದಾಂತ್ಯೈಃ ಸೋಽತಿವರ್ಣಾಶ್ರಮೀ ಭವೇತ್ .. ೩೦..
 “ಯಸ್ಯ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಾಚಾರೋ ಗಲಿತಃ ಸ್ವಾತ್ಮದರ್ಶನಾತ್ .
 ಸ ವರ್ಣಾನಾಶ್ರಮಾನ್ಸರ್ವಾನತೀತ್ಯ ಸ್ವಾತ್ಮನಿ ಸ್ಥಿತಃ .. ೩೧..
 “ಯಸ್ಯಕ್ತ್ವಾ ಸ್ವಾಶ್ರಮಾನ್ವರ್ಣಾನಾತ್ಮನೈವ ಸ್ಥಿತಃ ಪುಮಾನ್ .
 ಸೋಽತಿವರ್ಣಾಶ್ರಮೀ ಪ್ರೋಕ್ತಃ ಸರ್ವವೇದಾರ್ಥವೇದಿಭಿಃ .. ೩೨..
 “ನ ದೇಹೋ ನೇಂದ್ರಿಯಂ ಪ್ರಾಣೋ ನ ಮನೋ ಬುದ್ಧ್ಯ ಹಂಕೃತಿ .
 ನ ಚಿತ್ತಂ ನೈವ ಮಾಯಾ ಚ ನ ಚ ವ್ಯೋಮಾದಿಕಂ ಜಗತ್ .. ೩೩..
 ನ ಕರ್ತಾ ನೈವ ಭೋಕ್ತಾ ಚ ನ ಚ ಭೋಜಯಿತಾ ತಥಾ .
 ಕೇವಲಂ ಚಿತ್ತದಾನಂದೋ ಬ್ರಹ್ಮೈವಾತ್ಮಾ ಯಥಾರ್ಥತಃ .. ೩೪..

“ಜಲಸ್ಯ ಚಲನಾದೇವ ಚಂಚಲತ್ವಂ ಯಥಾ ರವೇಃ .
 ತಥಾಹಂಕಾರಸಂಸರ್ಗಾದೇವ ಸಂಸಾರ ಆತ್ಮನಃ .. ೩೫..
 “ತಸ್ಮಾದನ್ಯಗತಾ ವರ್ಣಾ ಆಶ್ರಮಾ ಅಪಿ ಕೇಶವ .
 ಆತ್ಮನ್ಯಾರೋಪಿತಾ ಏವ ಭ್ರಾಂತ್ಯಾ ತೇ ನಾತ್ಮವೇದಿನಃ .. ೩೬..
 “ನ ವಿಧಿನ್ ನಿಷೇಧಶ್ಚ ನ ವರ್ಜ್ಯಾವರ್ಜ್ಯಕಲ್ಪನಾ .
 ಆತ್ಮವಿಜ್ಞಾನಿನಾಮಸ್ತಿ ತಥಾ ನಾನ್ಯಜ್ಞನಾದನ .. ೩೭..
 “ಸ್ವಾತ್ಮವಿಜ್ಞಾನಿನಾಂ ನಿಷ್ಕಾಮೀದೃಶೀಮಂಬುಜೇಕ್ಷಣ .
 ಮಾಯಯಾ ಮೋಹಿತಾ ಮರ್ತ್ಯಾ ನೈವ ಜಾನಂತಿ ಸರ್ವದಾ .. ೩೮..
 “ನ ಮಾಂಸಚಕ್ಷುಷಾ ನಿಷ್ಕಾ ಬ್ರಹ್ಮವಿಜ್ಞಾನಿನಾಮಿಯಂ .
 ದ್ರಷ್ಟುಂ ಶಕ್ಯಾ ಸ್ವತಃ ಸಿದ್ಧಾ ವಿದುಷಾಂ ಸೈವ ಕೇಶವ .. ೩೯..
 “ಯತ್ರ ಸುಪ್ತಾ ಜನಾ ನಿತ್ಯಂ ಪ್ರಬುದ್ಧಸ್ತತ್ರ ಸಂಯಮೀ .
 ಪ್ರಬುದ್ಧಾ ಯತ್ರ ತೇ ವಿದ್ವಾನ್ಸುಷುಪ್ತಸ್ತತ್ರ ಕೇಶವ .. ೪೦..
 “ಏವಮಾತ್ಮಾನಮದ್ವಂದ್ವಂ ನಿರಾಕಾರಂ ನಿರಂಜನಂ .
 ನಿತ್ಯಶುದ್ಧಂ ನಿರಾಭಾಸಂ ಸಚ್ಚಿನ್ಮಾತ್ರಂ ಪರಾಮೃತಂ .. ೪೧..
 ಯೋ ವಿಜಾನಾತಿ ವೇದಾಂತೈಃ ಸ್ವಾನುಭೂತ್ಯಾ ಚ ನಿಶ್ಚಿತಂ .
 ಸೋಽತಿವರ್ಣಾಶ್ರಮೀ ಪ್ರೋಕ್ತಃ ಸ ಏವ ಗುರುರುತ್ತಮಃ .. ೪೨..” ಇತಿ .
 ತದೇವಂ “ವಿಮುಕ್ತಶ್ಚ ವಿಮುಚ್ಯತ” ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಯೋ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞಭಗವದ್ಭಕ್ತಗುಣಾ
 ಪ್ರತಿಪಾದಕಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯಾನಿ ಚ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಸದ್ಭಾವೇ ಪ್ರಮಾಣಾನೀತಿ ಸ್ಥಿತಂ . ಇತಿ
 ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಪ್ರಮಾಣಾನಿ .. ೫..
 ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಪ್ರಣೀತೇ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿವಿವೇಕೇ ಪ್ರಥಮಂ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಪ್ರಮಾಣ
 ಪ್ರಕರಣಂ ..

೨. ವಾಸನಾಕ್ಷಯ ನಾಮ ದ್ವಿತೀಯಂ ಪ್ರಕರಣಂ

ಅಥ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಸಾಧನಂ ನಿರೂಪಯಾಮಃ . ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಮನೋನಾಶವಾಸನಾಕ್ಷಯಾಸ್ತತ್ಪ್ರಾ
 . ಅತ ಏವ ವಾಸಿಷ್ಠರಾಮಾಯಣ ಉಪಶಮಪ್ರಕರಣಸ್ಯಾವಸಾನೇ “ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಶರೀರಾಣಾಂ
 (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೨೮.೧) ಇತ್ಯೇತಸ್ಮಿನ್ಪ್ರಸ್ತಾವೇ ವಸಿಷ್ಠ ಆಹ-
 “ವಾಸನಾಕ್ಷಯವಿಜ್ಞಾನಮನೋನಾಶಾ ಮಹಾಮತೇ .
 ಸಮಕಾಲಂ ಚಿರಾಭ್ಯಸ್ತಾ ಭವಂತಿ ಫಲದಾಯಿನಃ .. ೧೧೬..
 ಅನ್ವಯಮುಕ್ತಾ ವ್ಯತಿರೇಕಮಾಹ-
 “ತ್ರಯ ಏತೇ ಸಮಂ ಯಾವನ್ನ ಸ್ವಭ್ಯಸ್ತಾ ಮುಹುರ್ಮುಹುಃ .
 ತಾವನ್ನ ಪದಸಂಪ್ರಾಪ್ತಿರ್ಭವತ್ಯಪಿ ಸಮಾಶತೈಃ .. ೧೧೭.. ಇತಿ ..

ಸಮಕಾಲಾಭ್ಯಾಸಾಭಾವೇ ಬಾಧಕಮಾಹ-

“ಏಕೈಕಶೋ ನಿಷೇವ್ಯಂತೇ ಯದ್ಯೇತೇ ಚಿರಯತ್ನತಃ .

ತನ್ನ ಸಿದ್ಧಿಂ ಪ್ರಯಚ್ಛಂತಿ ಮಂತ್ರಾಃ ಸಂಕಲಿತಾ ಇವ” .. ೧೧೭.. ಇತಿ .

ಯಥಾ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನಮಾರ್ಜನೇ ಸಹವಿನಿಯುಕ್ತಾನಾಂ “ಆಪೋ ಹಿ ಷ್ಠಾ” (ಕೃ. ಸಂ .೧೦.೯.೧) ಇತ್ಯಾದೀನಾಂ ತಿಸೃಣಾಮೃಚಾಂ ಮಧ್ಯೇ ಪ್ರತಿದಿನಮೇಕೈಕಸ್ಯಾ ಋಚಃ ಪಾಲೇ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯಾನುಷ್ಠಾನಂ ನ ಸಿದ್ಧ್ಯತಿ, ಯಥಾ ವಾ ಷಡಂಗಮಂತ್ರಾಣಾಮೇಕೈಕಮಂತ್ರೇಣ ನ ಸಿದ್ಧಿಃ, ಯಥಾ ವಾ ಲೋಕೇ ಶಾಕಸೂಪೌದನಾದೀನಾಮೇಕೈಕೇನ ನ

ಭೋಜನಸಿದ್ಧಿಃ, ತದ್ವತ್ . ಚಿರಾಭ್ಯಾಸಸ್ಯ ಪ್ರಯೋಜನಮಾಹ-

“ತ್ರಿಭಿರೇತೈಶ್ಚಿರಾಭ್ಯಸೈರ್ಹೃದಯಗ್ರಂಥಯೋ ದೃಢಾಃ .

ನಿಃಶಂಕಮೇವ ತ್ರುಟ್ಕಂತಿ ಬಿಚ್ಛೇದಾದ್ಧುಣಾ ಇವ” .. ೧೧೮.. ಇತಿ .

ತಸ್ಯೈವ ವ್ಯತಿರೇಕಮಾಹ-

“ಜನ್ಮಾಂತರಶತಾಭ್ಯಸ್ತಾ ರಾಮ ಸಂಸಾರಸಂಸ್ಥಿತಿಃ .

ಸಾ ಚಿರಾಭ್ಯಾಸಯೋಗೇನ ವಿನಾ ನ ಕ್ಷೀಯತೇ ಕ್ವಚಿತ್” .. ೧೧೯.. ಇತಿ .

ನ ಕೇವಲಮೇಕೈಕಾಭ್ಯಾಸೇ ಫಲಾಭಾವಃ, ಕಿಂ ತು ತತ್ತ್ವರೂಪಮಪಿ ನ ಸಿದ್ಧ್ಯತೀತ್ಯಾಹ-

“ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಂ ಮನೋನಾಶೋ ವಾಸನಾಕ್ಷಯ ಏವ ಚ .

ಮಿಥಃ ಕಾರಣತಾಂ ಗತ್ವಾ ದುಃಸಾಧ್ಯಾನಿ ಸ್ಥಿತಾನಿ ಹಿ” .. ೧೧೩.. ಇತಿ .

ತ್ರಯಾಣಾಮೇತೇಷಾಂ ಮಧ್ಯೇ ದ್ವಯೋರ್ದ್ವಯೋರ್ಮೇಲನೇನ ತ್ರೀಣಿ ದ್ವಂದ್ವಾನಿ ಭವಂತಿ . ಮನೋನಾಶವಾಸನಾಕ್ಷಯದ್ವಂದ್ವಸ್ಯಾನ್ಮೋನ್ಯಕಾರಣತ್ವಂ ವ್ಯತಿರೇಕಮುಖೇನಾಹ-

“ಯಾವದ್ವಿಲೀನಂ ನ ಮನೋ ನ ತಾವದ್ವಾಸನಾಕ್ಷಯಃ .

ನ ಕ್ಷೀಣಾ ವಾಸನಾ ಯಾವತ್ತಾವಚ್ಚಿತ್ತಂ ನ ಶಾಮ್ಯತಿ” .. ೧೧೦..

ಪ್ರದೀಪಜ್ವಾಲಾಸಂತಾನವದ್ವೃತ್ತಿಸಂತಾನರೂಪೇಣ ಪರಿಣಮಮಾನಮಂತಃಕರಣದ್ರವ್ಯಂ ಮನನಾತ್ಮಕತ್ವಾನ್ಮನ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ . ತಸ್ಯ ನಾಶೋ ನಾಮ ವೃತ್ತಿರೂಪಪರಿಣಾಮಂ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ನಿರುದ್ಧತ್ವಾಕಾರೇಣ ಪರಿಣಾಮಃ. ತಥಾ ಚ ಪತಂಜಲಿಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರೇ ಸೂತ್ರಯಾಮಾಸ-

“ವ್ಯುತ್ಥಾನನಿರೋಧಸಂಸ್ಕಾರಯೋರಭಿಭವಪ್ರಾದುರ್ಭಾವ ನಿರೋಧಕ್ಷಣಚಿತ್ತಾನ್ವಯೋ ನಿರೋಧಪರಿಣಾಮಃ” (೩.೯) ಇತಿ .

ವ್ಯುತ್ಥಾನಸಂಸ್ಕಾರಾ ಅಭಿಭೂಯಂತೇ; ನಿರೋಧಸಂಸ್ಕಾರಾಃ ಪ್ರಾದುರ್ಭವಂತಿ; ನಿರೋಧಯುಕ್ತಃ ಕ್ಷಣಶ್ಚಿತ್ತೇನಾನ್ವೀಯತೇ; ಸೋಽಯಂ ಮನೋನಾಶ ಇತ್ಯವಗಂತವ್ಯಂ

ಪೂರ್ವಾಪರಪರಾಮರ್ಶಮಂತರೇಣ ಸಹಸೋತ್ಪದ್ಯಮಾನಸ್ಯ ಕ್ರೋಧಾದಿವೃತ್ತಿವಿಶೇಷಸ್ಯ ಹೇತುಶ್ಚಿತ್ತಗತಃ ಸಂಸ್ಕಾರೋ ವಾಸನಾ, ಪೂರ್ವಪೂರ್ವಭ್ಯಾಸೇನ ಚಿತ್ತೇ ವಾಸ್ಯಮಾನತ್ವಾತ್ .

ತಸ್ಯಾಶ್ಚ ವಾಸನಾಯಾಃ ಕ್ಷಯೋ ನಾಮ ವಿವೇಕಜನ್ಯಾಯಾಂ ಶಾಂತಿದಾಂತ್ಯಾದಿಶುದ್ಧವಾಸನಾ ದೃಢಾಯಾಂ ಸತ್ಯಪಿ ಬಾಹ್ಯನಿಮಿತ್ತೇ ಕ್ರೋಧಾದ್ಯನುತ್ಪತ್ತಿಃ .

ತತ್ರ ಮನೋನಾಶಾಭಾವೇ ವೃತ್ತಿಷೂತ್ಪದ್ಯಮಾನಾಸು ಕದಾಚಿದ್ ಬಾಹ್ಯನಿಮಿತ್ತೇನ ಕ್ರೋಧಾದ್ಯುತ್ಪತ್ತೇರ್ನಾಸ್ತಿ ವಾಸನಾಕ್ಷಯಃ . ಅಕ್ಷೀಣಾಯಾಂ ತು ವಾಸನಾಯಾಂ ತಥೈವ ವೃತ್ಯುತ್ಪಾದನಾನ್ನಾಸ್ತಿ ಮನೋನಾಶಃ .

ತತ್ರ ಜ್ಞಾನಮನೋನಾಶಯೋಃ ಪರಸ್ಪರಕಾರಣತ್ವಂ ವ್ಯತಿರೇಕಮುಖೇಣಾಹ -

“ಯಾವನ್ನ ತತ್ತ ವಿಜ್ಞಾನಂ ತಾವಚ್ಚಿತ್ತಶಮಃ ಕುತಃ .

ಯಾವನ್ನ ಚಿತ್ತೋಪಶಮೋ ನ ತಾವತ್ ತತ್ತ ವೇದನಂ” .. ೧೧೧.. ಇತಿ ..

“ಇದಂ ಸರ್ವಮಾತ್ಮೈವ, ಪ್ರತೀಯಮಾನಂ ತು ರೂಪರಸಾದಿಕಂ ಜಗನ್ಮಾಯಾಮಯಂ

ನ ತ್ವೇತದ್ವಸ್ತುತೋಽಸ್ಮಿ” ಇತಿ ನಿಶ್ಚಯಸ್ತತ್ತ ಜ್ಞಾನಂ . ತಸ್ಯಾನುತ್ಪತ್ತೌ ರೂಪರಸಾದಿವಿಷಯಾಣಾಂ

ಸದ್ಭಾವೇ ಸತಿ ತದ್ಗೋಚರಾಶ್ಚಿತ್ತವೃತ್ತಯೋ ನ ನಿವಾರಯಿತುಂ ಶಕ್ಯಂತೇ ಯಥಾ

ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ಯಮಾಣೇಷ್ವಿಂಧನಾದಿಷು ವಹ್ನಿಜ್ವಾಲಾ ನ ನಿವಾರ್ಯತೇ ತದ್ವತ್ . ಅಸತಿ

ಚಿತ್ತೋಪಶಮೇ ವೃತ್ತಿಭಿರ್ಗೃಹ್ಯಮಾಣೇಷು ರೂಪಾದಿಷು

“ನೇಹ ನಾನಾಸ್ತಿ ಕಿಂಚನ” (ಕಠ. ಉಪ೦ .೪.೧೧) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ “ಯಜಮಾನಃ

ಪ್ರಸ್ತರಃ” (ತೈ೦ ಬ್ರಾ೦ ೩.೯.೨.೩) ಇತ್ಯಾದೇರಿವ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರೋಧಶಂಕಯಾ

“ಬ್ರಹ್ಮಾದ್ವಿತೀಯಂ” ಇತ್ಯೇತಾದೃಶಸ್ತತ್ತ ನಿಶ್ಚಯೋ ನೋದಿಯಾತ್ .

ವಾಸನಾಕ್ಷಯತತ್ತ ಜ್ಞಾನಯೋಃ ಪರಸ್ಪರಕಾರಣತ್ವಂ ವ್ಯತಿರೇಕಮುಖೇನಾಹ-

“ಯಾವನ್ನ ವಾಸನಾನಾಶಸ್ತಾವತ್ತತ್ತ್ವಾ ಗಮಃ ಕುತಃ .

ಯಾವನ್ನ ತತ್ತ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತರ್ನ ತಾವದ್ವಾಸನಾಕ್ಷಯಃ” .. ೧೧೨.. ಇತಿ .

ಕ್ರೋಧಾದಿವಾಸನಾಸ್ವನಷ್ಟಾಸು ಶಮದಮಾದಿಸಾಧನಾಭಾವಾನ್ನ ತತ್ತ ಜ್ಞಾನಮುದೇತಿ

. ಅಜ್ಞಾತೇ ಚಾದ್ವಿತೀಯಬ್ರಹ್ಮತತ್ತೇ ಕ್ರೋಧಾದಿನಿಮಿತ್ತಸ್ಯ ಸತ್ಯತ್ವಭ್ರಮಾನಪಾಯಾನ್ನ

ವಾಸನಾ ಕ್ಷೀಯತೇ . ಯಥೋಕ್ತಾನಾಂ ತ್ರಯಾಣಾಂ ದ್ವಂದ್ವಾನಾಮನ್ಯೋನ್ಯಕಾರಣತ್ವಮನ್ವಂ

ವಯಮುದಾಹರಾಮಃ .

ಮನಸಿ ನಷ್ಟೇ ಸತಿ ಸಂಸ್ಕಾರೋದ್ಬೋಧಕಸ್ಯ ಬಾಹ್ಯನಿಮಿತ್ತಸ್ಯಾಪ್ರತೀತೌ

ವಾಸನಾ ಕ್ಷೀಯತೇ, ಕ್ಷೀಣಾಯಾಂ ಚ ವಾಸನಾಯಾಂ ಹೇತ್ವಭಾವೇನ

ಕ್ರೋಧಾದಿವೃತ್ತನುದಯಾನ್ಮನೋ ನಶ್ಯತಿ . ತದಿದಂ ಮನೋನಾಶವಾಸನಾಕ್ಷಯದ್ವಂದ್ವಂ

“ದೃಶ್ಯತೇ ತ್ವಗ್ನಯಾ ಬುದ್ಧ್ಯಾ” (ಕಠೋಪ೦ ೧.೩.೧೨) ಇತಿ ಶ್ರುತೇರಾತ್ಮೈಕ್ಯಾಭಿಮುಖವೃತ್ತೇದೇ

ನಾಶಸ್ಯ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಹೇತುತ್ವಮವಗಮ್ಯತೇ . ಸತಿ ಚ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನೇ, ಮಿಥ್ಯಾಭೂತೇ ಜಗತಿ ನರವಿಷಾಣಾದಾವಿವ ಧೀವೃತ್ತನುದಯಾದಾತ್ಮನಶ್ಚ ದೃಷ್ಟತೇನ ಪುನರ್ವೃತ್ತನುಪಯೋಗಾನ್ನಿರಿಂಧನಾಗ್ನಿವನ್ಮನೋ ನಶ್ಯತಿ. ತದಿದಂ ಮನೋನಾಶತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನ

ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಕ್ರೋಧಾದಿವಾಸನಾಕ್ಷಯಹೇತುತಾಂ ವಾರ್ತಿಕಕಾರ ಆಹ-

“ರಿಪೌ ಬಂಧೌ ಸ್ವದೇಹೇ ಚ ಸಮೈಕಾತ್ಮ್ಯಂ ಪ್ರಪಶ್ಯತಃ .

ವಿವೇಕಿನಃ ಕುತಃ ಕೋಪಃ ಸ್ವದೇಹಾವಯವೇಷ್ಟಿವ” .. - (ನೈಷ್ಕರ್ಮ್ಯಸಿದ್ಧೌ ೨.೧೮)

ಇತಿ ..

ಕ್ರೋಧಾದಿವಾಸನಾಕ್ಷಯರೂಪಸ್ಯ ಶಮಾದೇರ್ಜ್ಞಾನಹೇತುತ್ವಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಂ .

ವಸಿಷ್ಠೋಽಪಿ -

“ಗುಣಾಃ ಶಮಾದಯೋ ಜ್ಞಾನಾಚ್ಛಮಾದಿಭ್ಯಸ್ತಥಾ ಜ್ಞತಾ .

ಪರಸ್ಪರಂ ವಿವರ್ಧೇತೇ ದ್ವೇ ಪದ್ಮಸರಸೀ ಇವ” .. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೪.೧೦೭) ಇತಿ ..

ತದಿದಂ ವಾಸನಾಕ್ಷಯತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಯೋರ್ವ್ಯವಸ್ಥಂ .

ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಾದೀನಾಂ ತ್ರಯಾಣಾಂ ಸಂಪಾದನೇ ಸಾಧನಮಾಹ-

“ತಸ್ಮಾದ್ರಾಘವ ಯತೇನ ಪೌರುಷೇಣ ವಿವೇಕಿನಾ .

ಭೋಗೇಚ್ಛಾಂ ದೂರತಸ್ತಕ್ತ್ವಾ ತ್ರಯಮೇತತ್ಸಮಾಶ್ರಯೇತ್” .. ಇತಿ . -

(ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೪.೧೧೪) ಇತಿ ..

ಪೌರುಷೋ ಯತ್ನಃ ಕೇನಾಪ್ಯಪಾಯೇನಾವಶ್ಯಂ ಸಂಪಾದಯಿಷ್ಯಾಮೀತ್ಯೇವಂವಿಧೋತ್ಸಾಹ

ನಿರ್ಬಂಧಃ . ವಿವೇಕೋ ನಾಮ ವಿಭಜ್ಯನಿಶ್ಚಯಃ - ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಶ್ರವಣಾದಿಕಂ

ಸಾಧನಂ, ಮನೋನಾಶಸ್ಯ ಯೋಗಃ, ವಾಸನಾಕ್ಷಯಸ್ಯ ಪ್ರತಿಕೂಲವಾಸನೋತ್ಪಾದನಮಿತಿ

. ಭೋಗೇಚ್ಛಾಯಾಃ ಸ್ವಲ್ಪಾಯಾ ಅಪ್ಯಭ್ಯುಪಗಮೇ “ಹವಿಷಾ ಕೃಷ್ಣವರ್ತೇವ

ಭೂಯ ಏವಾಭಿವರ್ಧತೇ” (ಮನು ೨.೯೪) ಇತಿ ನ್ಯಾಯೇನಾತಿಪ್ರಸಂಗಸ್ಯ ದುರ್ವಾರತ್ವಾದು

ಇತ್ಯುಕ್ತಂ .

ನನು ಪೂರ್ವತ್ರ ವಿವಿಧಿಷಾಸಂನ್ಯಾಸಸ್ಯ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಂ ಫಲಂ ವಿದ್ವತ್ಸನ್ಯಾಸಸ್ಯ

ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿರಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥಾ ವರ್ಣಿತಾ ; ತಥಾ ಚ ಸತಿ ಪ್ರಥಮತಸ್ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಂ ಸಂಪಾದ್ಯ

ಪಶ್ಚಾದ್ವಿದ್ವತ್ಸನ್ಯಾಸಂ ಕೃತ್ವಾ ಜೀವತಃ ಸ್ವಸ್ಯ ಬಂಧರೂಪಯೋರ್ವಾಸನಾಮನೋವೃತ್ತೋವಿ

ಸಂಪಾದನೀಯ ಇತಿ ಪ್ರತಿಭಾತಿ ; ಅತ್ರ ತು ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಾದೀನಾಂ ಸಹೈವಾಭ್ಯಾಸೋ

ನಿಯಮ್ಯತೇ ; ಅತಃ ಪೂರ್ವೋತ್ತರವಿರೋಧ ಇತಿ ಚೇತ್ ,

ನಾಯಂ ದೋಷಃ, ಪ್ರಧಾನೋಪಸರ್ಜನಭಾವೇನ ವ್ಯವಸ್ಥೋಪಪತ್ತೇಃ .

ವಿವಿಧಿಷಾಸಂನ್ಯಾಸಿನಸ್ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಂ ಪ್ರಧಾನಂ, ಮನೋನಾಶವಾಸನಾಕ್ಷಯಾವುಪಸರ್ಜನೀಯ

ವಿದ್ವತ್ಸನ್ಯಾಸಿನಸ್ತು ತದ್ವೈಪರೀತ್ಯಂ; ಅತಃ ಸಹಾಭ್ಯಾಸ ಉಭಯತ್ರಾಪ್ಯವಿರುದ್ಧಃ . ನ
ಚ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನೋತ್ಪತ್ತಿಮಾತ್ರೇಣ ಕೃತಾರ್ಥಸ್ಯ ಕಿಮುತ್ತರಕಾಲೀನೇನಾಭ್ಯಾಸಪ್ರಯಾಸೇನೇತಿ
ಶಂಕನೀಯಂ, ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ-ಪ್ರಯೋಜನನಿರೂಪಣೇನ ಪರಿಹರಿಷ್ಯಮಾಣತ್ವಾತ್ .
ನನು ವಿದ್ವತ್ಸನ್ಯಾಸಿನೋ ವೇದನಸಾಧನಶ್ರವಣಾದ್ಯನುಷ್ಠಾನವೈಫಲ್ಯಾದ್ವೇದನಸ್ಯ
ಚ ಸ್ವರೂಪೇಣ ಕರ್ತುಮಕರ್ತುಮನ್ಯಥಾ ವಾ ಕರ್ತುಮಶಕ್ಯಸ್ಯಾನನುಷ್ಠೇಯತ್ವಾದುಪಸರ್ಜನ
ಕೀದೃಶ ಇತಿ ಚೇತ್,

ಕೈನಾಪಿ ದ್ವಾರೇಣ ಪುನಃ ಪುನಸ್ತತ್ತ್ವಾನುಸ್ಮರಣಮಿತಿ ಬ್ರೂಮಃ . ತಾದೃಶಶ್ಚಾಭ್ಯಾಸೋ
ಲೀಲೋಪಾಖ್ಯಾನೇ (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೬) ದರ್ಶಿತಃ-

“ತಚ್ಚಿಂತನಂ ತತ್ಕಥನಮನ್ಯೋನ್ಯಂ ತತ್ಪ್ರಬೋಧನಂ .

ಏತದೇಕಪರತ್ವಂ ಚ ಜ್ಞಾನಾಭ್ಯಾಸಂ ವಿದುರ್ಬುಧಾಃ .. ೧೦೮..

“ಸರ್ಗಾದಾವೇವ ನೋತ್ಪನ್ನಂ ದೃಶ್ಯಂ ನಾಸ್ತೇವ ತತ್ಸದಾ .

ಇದಂ ಜಗದಹಂ ಚೇತಿ ಬೋಧಾಭ್ಯಾಸಂ ವಿದುಃ ಪರೇ” .. ೧೧೧..

ಮನೋನಾಶವಾಸನಾಕ್ಷಯಾಭ್ಯಾಸಾವಪಿ ತತ್ಪೈವ ದರ್ಶಿತೌ -

“ಅತ್ಯಂತಾಭಾವಸಂಪತ್ತೌ ಜ್ಞಾತುರ್ಜ್ಞೇಯಸ್ಯ ವಸ್ತುನಃ .

ಯುಕ್ತ್ಯಾ ಶಾಸ್ತ್ರೈರ್ಯತಂತೇ ಯೇ ತೇ ತತ್ರಾಭ್ಯಾಸಿನಃ ಸ್ಥಿತಾಃ” .. ೧೧೦.. ಇತಿ .

ಜ್ಞಾತೃಜ್ಞೇಯಯೋರ್ಮಿಥ್ಯಾತ್ವದೀರಭಾವಸಂಪತ್ತಿಃ . ಸ್ವರೂಪೇಣಾಪ್ಯಪ್ರತೀತಿರತ್ಯಂತಾಭಾವನಾ

. ಯುಕ್ತಿಯೋಗಃ . ಸೋಸಯಂ ಮನೋನಾಶಾಭ್ಯಾಸಃ .

“ದೃಶ್ಯಸಂಭವಬೋಧೇನ ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿತಾನವೇ .

ರತಿನರ್ವೋದಿತಾ ಯಾಸೌ ಬ್ರಹ್ಮಾಭ್ಯಾಸಃ ಸ ಉಚ್ಯತೇ” .. ೧೧೨.. ಇತಿ .

ಸೋಸಯಂ ವಾಸನಾಕ್ಷಯಾಭ್ಯಾಸಃ .

ತೇಷ್ಟೇತೇಷು ತ್ರಿಷ್ಟಭ್ಯಾಸೇಷು ಸಾಮಾನ್ಯೇನ ಪ್ರತೀಯಮಾನೇಷು ಪ್ರಧಾನೋಪಸರ್ಜನಭಾವ

ನ ವಿವೇಕ್ತುಂ ಶಕ್ಯತ ಇತಿ ಚೇತ್ .

ಮೈವಂ, ಪ್ರಯೋಜನಾನುಸಾರೇಣ ವಿವೇಕ್ತುಂ ಶಕ್ಯತ್ವಾತ್ . ಮುಮುಕ್ಷೋಃ

ಪುರುಷಸ್ಯ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿವಿದೇಹಮುಕ್ತಿಶ್ಚೇತಿ ಪ್ರಯೋಜನದ್ವಯಂ . ಅತಃ

ಏವ “ವಿಮುಕ್ತಶ್ಚ ವಿಮುಚ್ಯತೇ” (ಕಠ ಉಪ೦ ೨.೨.೧) ಇತಿ ಶ್ರುಯತೇ .

ತತ್ರ ಜೀವತಃ ಪುರುಷಸ್ಯ ದೈವಸಂಪದಾ ಮೋಕ್ಷಃ, ಆಸುರಸಂಪದಾ ಬಂಧಃ.

ಏತಚ್ಚ ಷೋಡಶಾಧ್ಯಾಯೇ ಭಗವತಾಭಿಹಿತಂ - “ದೈವೀ ಸಂಪದ್ವಿಮೋಕ್ಷಾಯ

ನಿಬಂಧಾಯಾಸುರೀ ಮತಾ” .. (ಶ್ರೀಮದ್ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ ೧೬.೫) ಇತಿ .

ತೇಚ ಸಂಪದೌ ತತ್ಪ್ರವಾಭಿಹಿತೇ-

“ಅಭಯಂ ಸತ್ತ್ವಸಂಶುದ್ಧಿರ್ಜ್ಞಾನಯೋಗವ್ಯವಸ್ಥಿತಿಃ .

ದಾನಂ ದಮಶ್ಚ ಯಜ್ಞಶ್ಚ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಸ್ತಪ ಆರ್ಜವಂ .. ೧..

“ಅಹಿಂಸಾ ಸತ್ಯಮಕ್ರೋಧಸ್ತ್ಯಾಗಃ ಶಾಂತಿರಪೈಶುನಂ .

ದಯಾ ಭೂತೇಷ್ಟಲೋಲುಪ್ಪಂ ಮಾದರ್ವಂ ಹೀರಚಾಪಲಂ .. ೨..

“ತೇಜಃ ಕ್ಷಮಾ ಧೃತಿಃ ಶೌಚಮದ್ರೋಹೋ ನಾತಿಮಾನಿತಾ .

ಭವಂತಿ ಸಂಪದಂ ದೈವೀಮಭಿಜಾತಸ್ಯ ಭಾರತ .. ೩..

“ದಂಭೋ ದಪೋರ್ಭಿಮಾನಶ್ಚ ಕ್ರೋಧಃ ಪಾರುಷ್ಯಮೇವ ಚ .

ಅಜ್ಞಾನಂ ಚಾಭಿಜಾತಸ್ಯ ಪಾರ್ಥ ಸಂಪದಮಾಸುರೀಂ” .. ೪.. ಇತಿ .

ಪುನರಪ್ಯಾಧ್ಯಾಯಪರಿಸಮಾಪ್ತೇರಾಸುರಸಂಪತ್ಪ್ರಪಂಚಿತಾ ತತ್ರಾಶಾಸ್ತ್ರೀಯಾಯಾಃ
ಸ್ವಭಾವಸಿದ್ಧಾಯಾ ಆಸುರಸಂಪದೋ ದುರ್ವಾಸನಾಯಾಃ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯಯಾ
ಪುರುಷಪ್ರಯತ್ನಸಾಧ್ಯಯಾ ದೈವಸಂಪದಾ ಸದ್ವಾಸನಯಾ ಕ್ಷಯೇ ಸತಿ
ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿರ್ಭವತಿ . ವಾಸನಾಕ್ಷಯವನ್ಮನೋನಾಶಸ್ಯಾಪಿ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಹೇತುತ್ವಂ
ಶ್ರುಯತೇ .

“ಮನ ಏವ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ಕಾರಣಂ ಬಂಧಮೋಕ್ಷಯೋಃ .

ಬಂಧಾಯ ವಿಷಯಾಸಕ್ತಂ ಮುಕ್ತೈ ನಿರ್ವಿಷಯಂ ಸ್ಮೃತಂ .. ೧..

“ಯತೋ ನಿರ್ವಿಷಯಸ್ಯಾಸ್ಯ ಮನಸೋ ಮುಕ್ತಿರಿಷ್ಟತೇ .

ಅತೋ ನಿರ್ವಿಷಯಂ ನಿತ್ಯಂ ಮನಃ ಕಾರ್ಯಂ ಮುಮುಕ್ಷುಣಾ .. ೨..

“ನಿರಂತವಿಷಯಾಸಂಗಂ ಸನ್ನಿರುದ್ಧಂ ಮನೋ ಹೃದಿ .

ಯಾ ಯಾತ್ಮ್ಯನ್ಮನೀಭಾವಂ ತದಾ ತತ್ತರಮಂ ಪದಂ .. ೪..

“ತಾವದೇವ ನಿರೋದ್ಧವ್ಯಂ ಯಾವದ್ ಹೃದಿ ಗತಂ ಕ್ಷಯಂ .

ಏತಜ್ಞಾನಂ ಚ ಮೋಕ್ಷಶ್ಚ ಶೇಷೋ ಗ್ರಂಥಸ್ಯ ವಿಸ್ತರಃ” .. ೫.. ಇತಿ . -

(ಅಮೃತಬಿಂದುರೂಪನಿಷದಿ ೨-೫) ..

ಬಂಧೋ ದ್ವಿವಿಧಃ ತೀವ್ರೋ ಮೃದುಶ್ಚ . ತತ್ರಾಸುರಸಂಪತ್ಸಾಕ್ಷಾದೇವ
ಕ್ಲೇಶಹೇತುತ್ವಾತ್ ತೀವ್ರೋ ಬಂಧಃ . ದ್ವೈತಮಾತ್ರಪ್ರತೀತಿಸ್ತು ಸ್ವಯಮಕ್ಲೇಶರೂಪತ್ವಾದಾಸುರ
ಮೃದುಬಂಧಃ . ತತ್ರ ವಾಸನಾಕ್ಷಯೇಣ ತೀವ್ರಬಂಧ ಏವ ನಿವರ್ತತೇ (ನಿವರ್ತ್ಯತೇ
ಇತಿ ವಾ ಪಾರಃ) . ಮನೋನಾಶೇನ ತೂಭಯಂ . ತರ್ಹಿ ಮನೋನಾಶೇನೈವಾಲಂ
ವಾಸನಾಕ್ಷಯಸ್ತು ನಿರರ್ಥಕ ಇತಿ ಚೇನ್ನಃ ಭೋಗಹೇತುನಾ ಪ್ರಬಲೇನ ಪ್ರಾರಬ್ಧೇನ
ವ್ಯುತ್ಥಾಪಿತೇ ಮನಸಿ ವಾಸನಾಕ್ಷಯಸ್ಯ ತೀವ್ರಬಂಧನಿವಾರಣಾರ್ಥತ್ವಾತ್,
ಭೋಗಸ್ಯ ಮೃದುಬಂಧೇನಾಪ್ಯಪಪತ್ತೇಃ . ತಾಮಸವೃತ್ತಯಸ್ತೀವ್ರಬಂಧಃ .
ಸಾತ್ವಿಕರಾಜಸವೃತ್ತಿದ್ವಯಂ ಮೃದುಬಂಧಃ . ಏತಚ್ಚ “ದುಃಖೇಷ್ಟನುದ್ವಿಗ್ನಮನಾಃ
ಸುಖೇಷು ವಿಗತಸ್ಪೃಹಃ” (ಶ್ರೀಮದ್ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ ೨.೫೬) ಇತ್ಯತ್ರ ಸೃಷ್ಟೀಕೃತಂ .
ಏವಂ ಚ ಸತಿ ಮೃದುಬಂಧಸ್ಯಾಭ್ಯುಪೇಯತ್ವಾತ್ ತೀವ್ರಬಂಧಸ್ಯ ವಾಸನಾಕ್ಷಯೇಣೈವ
ನಿವೃತ್ತೇರನರ್ಥಕೋ ಮನೋನಾಶ ಇತಿ ಚೇತ್ .

ನ, ದುರ್ಬಲಪ್ರಾರಬ್ಧಾಪಾದಿತಾನಾಮವಶ್ಯಂಭಾವಿಭೋಗಾನಾಂ ಪ್ರತೀಕಾರಾರ್ಥತ್ವಾತ್.

ತಾದೃಗ್ಭೋಗಸ್ಯ ಪ್ರತೀಕಾರನಿವರ್ತೃತ್ವಮ-ಭಿಪ್ರೇತ್ಯೇದಮಾಹುಃ -

“ಅವಶ್ಯಂಭಾವಿಭೋಗಾನಾಂ ಪ್ರತೀಕಾರೋ ಭವೇದ್ಯದಿ .

ತದಾ ದುಃಖೈರ್ನ ಲಿಪ್ಯೇರನ್ನಲರಾಮಯುಧಿಷ್ಠಿರಾಃ” . - (ಪಂಚದಶ್ಯಾಂ ೭.೧೫೬) ಇತಿ

ತದೇವಂ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಂ ಪ್ರತಿ ವಾಸನಾಕ್ಷಯಮನೋನಾಶಯೋಃ ಸಾಕ್ಷಾತ್ನಾಧನತ್ವಾದ್
ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಂ; ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಂ ತೂಭಯೋತ್ಪಾದನೇನ ವ್ಯವಹಿತತ್ವಾದುಪಸರ್ಜನಂ .

ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಸ್ಯ ವಾಸನಾಕ್ಷಯಹೇತುತ್ವಂ ಬಹುಶಃ ಶ್ರುತೌ ಶ್ರುತಯತೇ-

“ಜ್ಞಾತ್ವಾ ದೇವಂ ಸರ್ವಪಾಶಾಪಹಾನಿಃ “(ಶ್ವೇಠ ಉಪಂ ೧.೧.೧೧) ;

“ಅಧ್ಯಾತ್ಮಯೋಗಾಧಿಗಮೇನ ದೇವಂ ಮತ್ಪಾ ಧೀರೋ ಹರ್ಷಶೋಕೌ ಜಹಾತಿ” .

(ಕಠ. ಉಪಂ ೧.೨.೧೨) .

“ತರತಿ ಶೋಕಮಾತ್ಮವಿತ್” (ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಉಪಂ ೭.೧.೩) ;

“ತತ್ರ ಕೋ ಮೋಹಃ ಕಃ ಶೋಕ ಏಕತ್ವಮನುಪಶ್ಯತಃ” (ಈಶ ಉಪಂ ೭) ;

“ಜ್ಞಾತ್ವಾ ದೇವಂ ಮುಚ್ಯತೇ ಸರ್ವಪಾಶೈಃ” (ಶ್ವೇ. ಉಪಂ ೧.೧.೮) ಇತಿ .

ಮನೋನಾಶಹೇತುತ್ವಂ ಚ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧಂ . ವಿದ್ಯಾದಶಾಮಭಿಪ್ರೇತ್ಯೇದಂ
ಶ್ರುತಯತೇ- “ಯತ್ರ ತ್ವಸ್ಯ ಸರ್ವಮಾತ್ಮೈವಾಭೂತ್ ತತ್ಯೇನ ಕಂ ಪಶ್ಯೇತ್ ಕೇನ ಕಂ

ಜಿಘ್ರೇತ್” (ಬೃಹ. ಉಪಂ ೪.೫.೧೫) ಇತ್ಯಾದಿ .

ಗೌಡಪಾದಾಚಾರ್ಯಾಶ್ಚಾಹುಃ

“ಆತ್ಮತತ್ವಾನುಬೋಧೇನ ನ ಸಂಕಲ್ಪಯತೇ ಯದಾ .

ಅಮನಸ್ತಾಂ ತದಾ ಯಾತಿ ಗ್ರಾಹ್ಯಾಭಾವೇ ತದಗ್ರಹಃ” .. - (ಮಾಂಡೂಕ್ಯಕಾರಿಕಾಯಾಂ
೩.೩೨) ಇತಿ ..

(ಆತ್ಮತತ್ವಾನುಬೋಧೇನ - ಆಚಾರ್ಯಪಾದೇನ ಶಂಕರಭಗವತಾ ಆತ್ಮಸತ್ಯಾನುಬೋಧೇನ
ಇತಿ ಪಾರೋ ಗೃಹೀತಃ)

ಜೀವನ್ಮುಕ್ತೇರ್ವಾಸನಾಕ್ಷಯಮನೋನಾಶಾವಿವ ವಿದೇಹಮುಕ್ತೇಃ ಸಾಕ್ಷಾತ್ನಾಧನತ್ವಜ್ಞಾನಂ
ಪ್ರಧಾನಂ. “ಜ್ಞಾನಾದೇವ ತು ಕೈವಲ್ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ಯತೇ ಯೇನ ಮುಚ್ಯತೇ” ಇತಿ ಸ್ಮೃತೇಃ .

ಕೇವಲಸ್ಯಾತ್ಮನೋ ಭಾವಃ ಕೈವಲ್ಯಂ ದೇಹಾದಿರಹಿತತ್ವಂ . ತಚ್ಚ ಜ್ಞಾನಾದೇವ
ಪ್ರಾಪ್ಯತೇ. ಸದೇಹತ್ವಸ್ಯಾಜ್ಞಾನಕಲ್ಪಿತತ್ವೇನ ಜ್ಞಾನೈಕನಿವರ್ತೃತ್ವಾತ್ . ಜ್ಞಾನಾದೇವೇತ್ಯೇವಕಾರೋ

ಕರ್ಮವ್ಯಾವೃತ್ತಿಃ “ನ ಕರ್ಮಣಾ ನ ಪ್ರಜಯಾ ಧನೇನ” (ಕೈವಲೋಪನಿಷದಿ ೨;

ತೈತ್ತಿರಿಯಾರಣ್ಯಕೇ ೧೦.೧೦.೨೧) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ .

ಯಸ್ತು ಜ್ಞಾನಶಾಸ್ತ್ರಮನಭ್ಯಸ್ಯ ಯಥಾಸಂಭವಂ ವಾಸನಾಕ್ಷಯಮನೋನಾಶಾವಭ್ಯಸ್ಯ
ಸಗುಣಂ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸ್ತೇ ನ ತಸ್ಯ ಕೈವಲ್ಯಮಸ್ತಿ ಲಿಂಗದೇಹಸ್ಯಾನಪಾಯಾತ್ . ಅತ

ಏವಕಾರೇಣ ತಾವಪಿ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯೇತೇ . ಯೇನ ಮುಚ್ಯತ ಇತ್ಯಸ್ಯಾಯಮರ್ಥಃ -
ಯೇನ ಜ್ಞಾನಪ್ರಾಪಿತಕೇವಲತ್ವೇನ ಕೃತ್ಸ್ಮ ಬಂಧಾದ್ವಿಮುಚ್ಯತ ಇತಿ . ಬಂಧಶ್ಚಾನೇಕವಿಧಃ-
ಅವಿದ್ಯಾಗ್ರಂಥಿಃ, ಅಬ್ರಹ್ಮತ್ವಂ, ಹೃದಯಗ್ರಂಥಿಃ, ಸಂಶಯಃ, ಕರ್ಮಾಣಿ, ಅಸರ್ವಕಾಮತ್ವಂ,
ಮೃತ್ಯುಃ, ಪುನರ್ಜನ್ಮೇತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೈಸ್ತತ್ರ ತತ್ರ ವ್ಯವಹಾರಾತ್ . ತ ಏತೇ ಬಂಧಾಃ
ಸರ್ವೇಽಪಿ ಜ್ಞಾನನಿವರ್ತ್ಯಾಃ. ತಥಾ ಚ ಶ್ರುತಯಃ-

“ಏತದ್ಯೋ ವೇದ ನಿಹಿತಂ ಗುಹಾಯಾಂ ಸೋಽವಿದ್ಯಾಗ್ರಂಥಿಂ ವಿಕಿರತೀಹ
ಸೋಮ್ಯ” (ಮುಂಡಕ ಉಪಂ .೨.೧.೧೦) .

“ಬ್ರಹ್ಮ ವೇದ ಬ್ರಹ್ಮೈವ ಭವತಿ” (ಮುಂಡಕ ಉಪಂ ೩.೨.೯) .

“ಭಿದ್ಯತೇ ಹೃದಯಗ್ರಂಥಿಶ್ಚಿದ್ಯಂತೇ ಸರ್ವಸಂಶಯಾಃ .

ಕ್ಷೀಯಂತೇ ಚಾಸ್ಯ ಕರ್ಮಾಣಿ ತಸ್ಮಿಂದೃಷ್ಟೇ ಪರಾವರೇ” .. - (ಮುಂಡಕ ಉಪಂ
೨.೨.೮) ..

“ಯೋ ವೇದ ನಿಹಿತಂ ಗುಹಾಯಾಂ ಪರಮೇ ವ್ಯೋಮನ್ ಸೋಽಶ್ನುತೇ
ಸರ್ವಾನ್ಕಾಮಾನ್ಸಹ” (ತೈಂ ಉಪಂ೨.೧) ;

“ತಮೇವ ವಿದಿತ್ವಾತಿಮೃತ್ಯುಮೇತಿ” (ಶ್ವೇ.ಉಪ .೩.೮) ..

“ಯಸ್ತು ವಿಜ್ಞಾನವಾನ್ ಭವತಿ ಸಮನಸ್ಯಃ ಸದಾ ಶುಚಿಃ .

ಸ ತು ತತ್ಪದಮಾಪ್ನೋತಿ ಯಸ್ಯಾನ್ಬುಯೋ ನ ಜಾಯತೇ” .. - (ಕಠ ಉಪಂ ೧.೩.೮)

..

“ಯ ಏವಂ ವೇದಾಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮೀತಿ ಸ ಇದಂ ಸರ್ವಂ ಭವತಿ” (ಬೃಂ ಉಪಂ
೧.೪.೧೦) ..

ಇತ್ಯಾದೀನ್ಯಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾದಿಬಂಧನಿವೃತ್ತಿಪರಾಣಿ ವಾಕ್ಯಾನ್ಯತ್ರೋದಾಹರಣೀಯಾನಿ .

ಸೇಯಂ ವಿದೇಹಮುಕ್ತಿರ್ಜ್ಞಾನೋತ್ಪತ್ತಿ-ಸಮಕಾಲೀನಾ ಜ್ಞೇಯಾ, ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯವಿದ್ಯಾರೋಪಿತಾನಾ

ಬಂಧಾನಾಂ ವಿದ್ಯಯಾ ವಿನಾಶೇ ಸತಿ ಪುನರುತ್ಪತ್ತ್ಯಸಂಭವಾದನ-ನುಭವಾಚ್ಚ

. ತದೇತದ್ವಿದ್ಯಾಸಮಕಾಲೀನತ್ವಂ ಭಾಷ್ಯಕಾರಃ ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರೇ (ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರೇ

೧.೧.೪) ಪ್ರಪಂಚಯಾಮಾಸಃ, “ತದಧಿಗಮ ಉತ್ತರಪೂರ್ವಾಘೋರಶ್ಲೇಷವಿನಾಶೌ

ತದ್ವ್ಯಪದೇಶಾತ್” (ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರೇ ೪.೧.೧೩) ಇತ್ಯತ್ರ ಚ .

ನನು ವರ್ತಮಾನದೇಹಪಾತಾನಂತರಭಾವಿನೀ ವಿದೇಹಮುಕ್ತಿರಿತಿ ಬಹವೋ

ವರ್ಣಯಂತಿ .

ತಥಾ ಚ ಶ್ರುತಿಃ - “ತಸ್ಯ ತಾವದೇವ ಚಿರಂ ಯಾವನ್ನ ವಿಮೋಕ್ಷ್ಯೇಽಥ ಸಂಪತ್ಸ್ಯೇ”

(ಛಾಂ ಉಪಂ ೬.೧೪.೨) ಇತಿ .

ವಾಕ್ಯವೃತ್ತಾವಪ್ಯುಕ್ತಂ-

“ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮವೇಗೇನ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತೋ ಯದಾ ಭವೇತ್” .

ಕಂಚಿತ್ಕಾಲಮನಾರಬ್ಧಕರ್ಮಬಂಧಸ್ಯ ಸಂಕ್ಷಯೇ .. ೫೨..

ನಿರಸ್ತಾತಿಶಯಾನಂದಂ ವೈಷ್ಣವಂ ಪರಮಂ ಪದಂ .

ಪುನರಾವೃತ್ತಿರಹಿತಂ ಕೈವಲ್ಯಂ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ .. ೫೩.. ಇತಿ .

ಸೂತ್ರಕಾರೋಽಪ್ಯಾಹ - “ಭೋಗೇನ ತ್ವಿತ್ತರೇ ಕ್ಷಪಯಿತ್ವಾ ಸಂಪದ್ಯತೇ (ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರೇ ೪.೧.೧೯) ಇತಿ . ಇತ್ತರೇ ಪ್ರಾರಬ್ಧಪುಣ್ಯಪಾಪೇ .

ವಸಿಷ್ಠೋಽಪ್ಯಾಹ-

“ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಪದಂ ತ್ಯಕ್ತ್ವಾ ಸ್ವದೇಹೇ ಕಾಲಸಾತ್ಕೃತೇ .

ವಿಶತ್ಯದೇಹಮುಕ್ತತ್ವಂ ಪವನೋಽಸ್ಪಂದತಾಮಿವ” .. - (೮೦ ವಾ೦ ೫.೯೮) ಇತಿ ..

ನಾಯಂ ದೋಷಃ, ವಿವಕ್ಷಾವಿಶೇಷೇಣ ಮತದ್ವಯಸ್ಯಾವಿರೋಧಾತ್ .
ವಿದೇಹಮುಕ್ತಿರಿತ್ಯತ್ರೈನ ದೇಹಶಬ್ದೇನ ಕೃತ್ವಂ ದೇಹಜಾತಂ ವಿವಕ್ಷಿತ್ವಾ
ಬಹುಭಿರ್ವರ್ಣಿತಂ . ಅಸ್ಮಾಭಿಸ್ತು ಭಾವಿದೇಹಮಾತ್ರವಿವಕ್ಷಯೋಚ್ಯತೇ,
ತದನಾರಂಭಾಯೈವ ಜ್ಞಾನಸಂಪಾದನಾತ್ . ಅಯಂ ತು ದೇಹಃ ಪೂರ್ವಮೇವಾರಬ್ಧಃ,
ಅತೋ ಜ್ಞಾನೇನಾಪಿ ನಾನ್ಯಾರಂಭೋ ವಾರಯಿತುಂ ಶಕ್ಯತೇ . ಏತದ್ದೇಹನಿವೃತ್ತಿರಪಿ
ನ ಜ್ಞಾನಫಲಂ, ಅಜ್ಞಾನಿನಾಮಪ್ಯಾರಬ್ಧಕರ್ಮಕ್ಷಯೇ ತನ್ನಿವೃತ್ತೇಃ .

ತರ್ಹಿ ವರ್ತಮಾನಲಿಂಗದೇಹನಿವೃತ್ತಿರ್ಜ್ಞಾನಫಲಮಸ್ತು, ಜ್ಞಾನಮಂತರೇಣ
ತದನಿವೃತ್ತೇರಿತಿ ಚೇತ್,

ನ; ಸತ್ಯಪಿ ಜ್ಞಾನೇ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತೇಸ್ತನ್ನಿವೃತ್ತ್ಯಭಾವಾತ್ .

ನನು ಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಕಂಚಿತ್ಕಾಲಂ ಪ್ರಾರಬ್ಧೇನ ಕರ್ಮಣಾ ಪ್ರತಿಬಂಧೇನಾನಿವರ್ತಕತ್ವೇಽಪಿ
ಪ್ರತಿಬಂಧಕ್ಷಯೇ ಲಿಂಗದೇಹ-ನಿವರ್ತಕತ್ವಂ ಭವಿಷ್ಯತಿತಿ ಚೇತ್ .

ನ, ಪಂಚಪಾದಿಕಾಚಾರ್ಯೇಣ “ಯತೋ ಜ್ಞಾನಮಜ್ಞಾನಸ್ಯೈವ ನಿವರ್ತಕಂ”
ಇತ್ಯುಪಪಾದಿತತ್ವಾತ್ . ತರ್ಹಿ ಲಿಂಗದೇಹನಿವೃತ್ತೇಃ ಕಿಂ ಸಾಧನಮಿತಿ ಚೇತ್,
ಸಾಮಗ್ರೀನಿವೃತ್ತಿರಿತಿ ಬ್ರೂಮಃ . ದ್ವಿವಿಧಂ ಹಿ ಕಾರ್ಯನಿವರ್ತಕಂ, ವಿರೋಧಿಸದ್ಭಾವಃ
ಸಾಮಗ್ರೀನಿವೃತ್ತಿಶ್ಚೇತಿ . ತದ್ಯಥಾ ವಿರೋಧಿನಾ ವಾಯುನಾ ತೈಲವರ್ತಿಸಾಮಗ್ರೀನಿವೃತ್ತ್ಯಾ
ವಾ ದೀಪೋ ನಿವರ್ತತೇ . ಲಿಂಗದೇಹಸ್ಯ ಸಾಕ್ಷಾದ್ವಿರೋಧಿನಂ ನ ಪಶ್ಯಾಮಃ .
ಸಾಮಗ್ರೀ ಹಿ ದ್ವಿವಿಧಾ ಪ್ರಾರಬ್ಧಮನಾರಬ್ಧಂ ಚೇತಿ . ತಾಭ್ಯಾಮುಭಾಭ್ಯಾಮಜ್ಞಾನಿನಾಂ
ಲಿಂಗದೇಹ ಇಹಾಮುತ್ರ ಚಾವತಿಷ್ಠತೇ . ಜ್ಞಾನಿನಾಂ ತ್ವನಾರಬ್ಧಸ್ಯ ಜ್ಞಾನೇನ ನಿವೃತ್ತೇಃ
ಪ್ರಾರಬ್ಧಸ್ಯ ಚ ಭೋಗೇನ ನಿವೃತ್ತೇಃ.

ತೈಲವರ್ತಿರಹಿತದೀಪವತ್ಸಾಮಗ್ರೀನಿವೃತ್ತ್ಯಾ ಲಿಂಗದೇಹೋ ನಿವರ್ತತೇ . ಅತೋ ನ
ತನ್ನಿವೃತ್ತಿರ್ಜ್ಞಾನಫಲಂ .

ನನ್ವನೇನ ನ್ಯಾಯೇನ ಭಾವಿದೇಹಾನಾರಂಭೋಽಪಿ ನ ಜ್ಞಾನಫಲಂ . ತಥಾ
ಹಿ-ಕಿಮನಾರಂಭ ಏವ ಫಲಂ, ಕಿಂ ವಾ ತತ್ಪರಿಪಾಲನಂ ? ನಾದ್ಯಃ, ತಸ್ಯ
ಪ್ರಾಗಭಾವರೂಪತ್ವೇನಾನಾದಿಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್ . ನ ದ್ವಿತೀಯಃ, ಅನಾರಬ್ಧಕರ್ಮರೂಪಸಾಮಗ್ರೀನಿ

ಭಾವಿದೇಹಾರಂಭಪ್ರಾಗಭಾವಪರಿಪಾಲನಸಿದ್ಧೇಃ. ನ ಚ ತನ್ನಿವೃತ್ತಿಃ ಫಲಂ, ಅವಿದ್ಯಾನಿವೃತ್ತೇರೇವ ವಿದ್ಯಾಫಲತ್ವಾತ್ .

ನೈಷ ದೋಷಃ, ಭಾವಿಜನ್ಮಾನಾರಂಭಾದೀನಾಂ ವಿದ್ಯಾಫಲತ್ವಸ್ಯ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತ್ವಾತ್ .
 “ಯಸ್ಮಾದ್ಭೂಯೋ ನ ಜಾಯತೇ” (ಕಠ ಉಪಂ ೧.೩.೮) ಇತ್ಯಾದ್ಯುದಾಹೃತಾಃ ಶ್ರುತಯಸ್ತತ್ರ ಪ್ರಮಾಣಂ. ನ ಚ ಜ್ಞಾನಮಜ್ಞಾನಸ್ಯೈವ ನಿವರ್ತಕಮಿತಿ ನ್ಯಾಯೇನ ವಿರೋಧಃ . ಅಜ್ಞಾನಸಹಭಾವನಿಯತಾನಾಮಬ್ರಹ್ಮತ್ವಾದೀನಾಮಜ್ಞಾನಶಬ್ದೇನ ಪಂಚಪಾದಿಕಾಚಾರ್ಯೈರ್ವಿವಕ್ಷಿತತ್ವಾತ್ . ಅನ್ಯಥಾನುಭವ-ವಿರೋಧಃ .

ಅನುಭೂಯತೇ ಹ್ಯಜ್ಞಾನನಿವೃತ್ತಿವದಬ್ರಹ್ಮತ್ವಾದಿನಿವೃತ್ತಿರಪಿ . ತಸ್ಮಾದ್ಭಾವಿದೇಹರಾಹಿತ್ಯಲಕ್ಷಣವಿದೇಹ-ಮುಕ್ತಿಜ್ಞಾನಸಮಕಾಲೀನಾ . ತಥಾ ಚ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯವಚನಂ ಶ್ರುಯತೇ - “ಅಭಯಂ ವೈ ಜನಕ ಪ್ರಾಪ್ನೋಽಸಿ” (ಬೃಂ ಉಪಂ ೪.೨.೪) ಇತಿ, “ಏತಾವದರೇ ಖಲ್ವಮೃತತ್ವಂ” (ಬೃಂ ಉಪಂ ೪.೫.೧೫) ಇತಿ ಚ . ಶ್ರುತ್ಯಂತರೇಽಪಿ “ತಮೇವಂ ವಿದ್ವಾನಮೃತ ಇಹ ಭವತಿ” (ನೃಂ ಪೂರ್ವತಾಪನೀ ಉಪಂ ೧.೬; ಪುರುಷಸೂಕ್ತೇ ಋಂ ಸಂಂ ೧೦.೯೦.೧೨) ಇತಿ . ಯದ್ಯುತ್ಪನ್ನೇಽಪಿ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನೇ ತತ್ಫಲಭೂತಾ ವಿದೇಹಮುಕ್ತಿಸ್ತದಾನೀಂ ನ ಭವೇತ್, ಕಾಲಾಂತರೇ ಚ ಭವೇತ್, ತದಾ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಣೋಮಾದಾವಿವ ಜ್ಞಾನಜನ್ಯಮಪೂರ್ವಂ ಕಿಂಚಿತ್ಕಲ್ಪೇತಃ; ತಥಾ ಚ ಕರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ಏವ ಜ್ಞಾನಶಾಸ್ತ್ರಮಂತರ್ಭವೇತ್. ಅಥೋಚ್ಯತೇ ಮಂತ್ರಾದಿಪ್ರತಿಬದ್ಧಾಗ್ನಿ-ವತ್ಪಾರಬ್ಧಪ್ರತಿಬದ್ಧಂ ಜ್ಞಾನಂ ಕಾಲಾಂತರೇ ವಿದೇಹಮುಕ್ತಿಂ ದಾಸ್ಯತೀತಿ . ಮೈವಂ, ಅವಿರೋಧಾತ್ . ನ ಹ್ಯಸ್ಮದಭಿಮತಾ ಭಾವಿದೇಹಾತ್ಯಂತಾಭಾವಲಕ್ಷಣಾ ವಿದೇಹಮುಕ್ತಿವರ್ತಮಾನದೇಹಮಾತ್ರಸ್ಥಾಪಕೇನ ಪ್ರಾರಬ್ಧೇನ ವಿರುದ್ಧತೇ, ಯೇನ ಪ್ರತಿಬದ್ಧೇತ .

ಕಿಂಚ ಕ್ಷಣಿಕತ್ವೇನ ಕಾಲಾಂತರೇ ಸ್ವಯಮವಿದ್ಯಮಾನಂ ಜ್ಞಾನಂ ಕಥಂ ಮುಕ್ತಿಂ ದದ್ಯಾತ್ ? ಜ್ಞಾನಾಂತರಂ ಚರಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ-ಲಕ್ಷಣಮುತ್ಪಸ್ಯತ ಇತಿ ಚೇನ್ನಃ; ಸಾಧನಾಭಾವಾತ್ . ಪ್ರತಿಬಂಧಕಪ್ರಾರಬ್ಧನಿವೃತ್ತೈವ ಸಹ ಗುರುಶಾಸ್ತ್ರದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾದ್ಯ-ಶೇಷಜಗತ್ಪ್ರತಿಭಾಸನಿವೃತ್ತೇಃ ಕಿಂ ತತ್ನಾಧನಂ ಸ್ಯಾತ್ ? ತರ್ಹಿ “ಭೂಯಶ್ಚಾಂತೇ ವಿಶ್ವಮಾಯಾನಿವೃತ್ತಿಃ” (ಶ್ವೇಂ ಉಪಂ ೧.೧೦) ಇತ್ಯಸ್ಯಾಃ ಶ್ರುತೇಃ ಕೋಽರ್ಥ ಇತಿ ಚೇತ್; ಆರಬ್ಧಾಂತೇ ನಿಮಿತ್ತಾಭಾವಾದ್ಧೇಹೇಂದ್ರಿಯಾದ್ಯ-ಶೇಷನೈಮಿತ್ತಿ . ತತೋ ಭವದಭಿಮತಾ ವರ್ತಮಾನದೇಹರಾಹಿತ್ಯಲಕ್ಷಣಾ ವಿದೇಹಮುಕ್ತಿಃ ಪಶ್ಚಾದಸ್ತು ದೇಹಪಾತಾನಂತರಂ ಅಸ್ಮದಭಿಮತಾ ತು ಜ್ಞಾನಸಮಕಾಲೀನೈವ . ಏತದೇವಾಭಿಪ್ರೇತ್ಯ ಭಗವಾಇಷ್ಟೇಷ ಆಹ-

“ತೀರ್ಥೇ ಶ್ವಪಚಗೃಹೇ ವಾ ನಷ್ಟಸ್ಮೃತಿರಪಿ ಪರಿತ್ಯಜಂದೇಹಂ .

ಜ್ಞಾನಸಮಕಾಲಮುಕ್ತಃ ಕೈವಲ್ಯಂ ಯಾತಿ ಹತಶೋಕಃ” .. (ಪರಮಾರ್ಥಸಾರೇ ೮೧)

ಇತಿ ..

ತಸ್ಮಾದ್ವಿದೇಹಮುಕ್ತೌ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಸಾಧನಸ್ಯ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಪ್ರಧಾನತ್ವಮುಪಪನ್ನಂ .
ವಾಸನಾಕ್ಷಯಮನೋನಾಶಯೋರ್ಜ್ಞಾನಸಾಧನತ್ವೇನ ವ್ಯವಹಿತತ್ವಾದುಪಸರ್ಜನತ್ವಂ
. ಆಸುರವಾಸನಾಕ್ಷಯಕಾರಿಣ್ಯಾ ದೈವವಾಸನಾಯಾ ಜ್ಞಾನಸಾಧನತ್ವಂ ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತ್ಯೋರುಪಲ
- “ಶಾಂತೋ ದಾಂತ ಉಪರತಸ್ತಿತಿಕ್ಷುಃ ಸಮಾಹಿತೋ ಭೂತ್ವಾತ್ಮನ್ಯೇವಾತ್ಮಾನಂ
ಪಶ್ಯೇತ್” (ಬೃ೦ ಉಪ೦ ೪.೪.೨೩) ಇತಿ ಶ್ರುತಿಃ .

ಸ್ಮೃತಿರಪಿ

“ಅಮಾನಿತ್ವಮದಂಭಿತ್ವಮಹಿಂಸಾ ಕ್ಷಾಂತಿರಾರ್ಜವಂ .

ಆಚಾರ್ಯೋಪಾಸನಂ ಶೌಚಂ ಸ್ಥೈರ್ಯಮಾತ್ಮವಿನಿಗ್ರಹಃ ..

“ಇಂದ್ರಿಯಾರ್ಥೇಷು ವೈರಾಗ್ಯಮನಹಂಕಾರ ಏವ ಚ .

ಜನ್ಮಮೃತ್ಯುಜರಾವ್ಯಾಧಿದುಃಖದೋಷಾನುದರ್ಶನಂ .. - (ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ
೧೩.೮, ೯) ..

“ಅಸಕ್ತಿನಭಿಷ್ಠಂಗಃ ಪುತ್ರದಾರಗೃಹಾದಿಷು .

ನಿತ್ಯಂ ಚ ಸಮಚಿತ್ತತ್ವಮಿಷ್ಟಾನಿಷ್ಟೋಪಪತ್ತಿಷು .. ೧೦..

“ ಮಯಿ ಚಾನನ್ಯಯೋಗೇನ ಭಕ್ತಿರವ್ಯಭಿಚಾರಿಣೀ .

ವಿವಿಕ್ತದೇಶಸೇವಿತ್ವಮರತಿರ್ಜನಸಂಸದಿ .. ೧೧..

“ಅಧ್ಯಾತ್ಮಜ್ಞಾನನಿತ್ಯತ್ವಂ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಾರ್ಥದರ್ಶನಂ .

ಏತಜ್ಞಾನಮಿತಿ ಪ್ರೋಕ್ತಮಜ್ಞಾನಂ ಯದತೋಽನ್ಯಥಾ” .. ೧೨.. - (ತತ್ತ್ವವ ೧೩.೧೨)

..

ಅನ್ಯಸ್ಮಿನ್ನಹಂಬುದ್ಧಿರಭಿಷ್ಠಂಗಃ . ಜ್ಞಾಯತೇಽನೇನೇತಿ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತ್ಯಾ ಜ್ಞಾನಸಾಧನಮಿತ್ಯರ್ಥಃ

. ಮನೋನಾಶಸ್ಯಾಪಿ ಜ್ಞಾನಸಾಧನತ್ವಂ ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿಪ್ರಸಿದ್ಧಂ - “ತತಸ್ತು ತಂ

ಪಶ್ಯತಿ ನಿಷ್ಕಲಂ ಧ್ಯಾಯಮಾನಃ” (ಮು. ಉಪ೦ .೩.೧.೮) ಇತಿ ಶ್ರುತಿಃ .

“ಅಧ್ಯಾತ್ಮಯೋಗಾಧಿಗಮೇನ ದೇವಂ ಮತ್ವಾ ಧೀರೋ ಹರ್ಷಶೋಕೌ ಜಹಾತಿ”

(ಕಠ೦ ಉಪ೦ ೨.೧೨) ಇತಿ ಚ . ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಸಮಾಧಿಪ್ರಾಪ್ತ್ಯಾ ದೇವಂ ಜ್ಞಾತ್ವೇತ್ಯರ್ಥಃ

.

“ಯಂ ವಿನಿದ್ರಾ ಚಿತಶ್ವಾಸಾಃ ಸಂತುಷ್ಟಾಃ ಸಂಯತೇಂದ್ರಿಯಾಃ .

ಜ್ಯೋತಿಃ ಪಶ್ಯಂತಿ ಯುಂಜಾನಾಸ್ತಸ್ಮೈ ವಿದ್ಯಾತ್ಮನೇ ನಮಃ” .. - (ಮಹಾಭಾರತೇ

ಶಾಂತಿ೦ ರಾಜಧರ್ಮ೦ ೪೭.೩೫) ..

ಇತಿ ಸ್ಮೃತಿಃ .

ತದೇವಂ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಾದೀನಾಂ ತ್ರಯಾಣಾಂ ವಿದೇಹಮುಕ್ತಿಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿವಶಾದ್

ಗುಣಪ್ರಧಾನಭಾವವ್ಯವಸ್ಥಾ ಸಿದ್ಧಾ .

ನನು ವಿವಿಧಿಷಾಸಂನ್ಯಾಸಿನಾ ಸಂಪಾದಿತಾನಾಮೇತೇಷಾಂ ಕಿಂ ವಿದ್ವತ್ಸನ್ಯಾಸಾದೂರ್ಧ್ವಮನ
ಕಿಂ ವಾ ಪುನರಪಿ ಸಂಪಾದನಪ್ರಯತ್ನೋಪೇಕ್ಷಿತಃ . ನಾದ್ಯಃ, ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಸ್ಯೇವಾನ್ಯಯೋರಪ್ಯ
ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಪ್ರಯುಕ್ತಾದರಾಭಾವಪ್ರಸಂಗಾತ್ . ನ ದ್ವಿತೀಯಃ, ಇತರಯೋರಿವ
ಜ್ಞಾನಸ್ಯಾಪಿ ಪ್ರಯತ್ನಸಾಪೇಕ್ಷತ್ವೇ ಸತ್ಯುಪಸರ್ಜನತ್ವಪ್ರಯುಕ್ತೌದಾಸೀನ್ಯಾಭಾವಪ್ರಸಂಗಾತ್

ನಾಯಂ ದೋಷಃ, ಜ್ಞಾನಸ್ಯಾನುವೃತ್ತಿಮಾತ್ರಮಿತರಯೋರ್ಯತ್ನಸಾಧ್ಯತ್ವಮಿತ್ಯಂಗೀಕಾರಾತ್
ತಥಾ ಹಿ-ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರೀ ದ್ವಿವಿಧಃ, ಕೃತೋಪಾಸ್ತಿರಕೃತೋಪಾಸ್ತಿಶ್ಚೇತಿ . ತತ್ರೋಪಾಸ್ಯಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ
ಕೃತ್ವಾ ಯದಿ ಜ್ಞಾ ಪ್ರವರ್ತೇತ ತದಾ ವಾಸನಾಕ್ಷಯಮನೋನಾಶಯೋರ್ಧೃಢತರತ್ವೇನ
ಜ್ಞಾನಾದೂರ್ಧ್ವಂ ವಿದ್ವತ್ಸಂನ್ಯಾಸಜೀವನ್ಮುಕ್ತೇ ಸ್ವತ ಏವ ಸಿದ್ಧತಃ . ತಾದೃಶ
ಏವ ಶಾಸ್ತ್ರಾಭಿಮತೋ ಮುಖ್ಯೋ ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರೀ . ತತಸ್ತಂ ಪ್ರತಿ ಶಾಸ್ತ್ರೇಷು
ಸಹೋಪನ್ಯಾಸಾತ್, ಸ್ವರೂಪೇಣ ವಿವಿಕ್ತಾವಪಿ ವಿದ್ವತ್ಸನ್ಯಾಸವಿವಿಧಿಷಾಸನ್ಯಾಸೌ
ಸಂಕೀರ್ಣಾವಿವ ಪ್ರತಿಭಾಸೇತೇ . ಇದಾನೀಂತನಾಸ್ತು ಪ್ರಾಯೇಣಾಕೃತೋಪಾಸ್ತಯ
ಏವೌತ್ಸುಕ್ಯಮಾತ್ರಾತ್ಸಹಸಾ ವಿದ್ಯಾಯಾಂ ಪ್ರವರ್ತಂತೇ . ವಾಸನಾಕ್ಷಯಮನೋನಾಶೌ
ಚ ತಾತ್ಕಾಲಿಕೌ ಸಂಪಾದಯಂತಿ . ತಾವತಾ ಶ್ರವಣಮನನನಿದಿಧ್ಯಾಸನಾನಿ
ನಿಷ್ಪಾದ್ಯಂತೇ . ತೈಶ್ಚ ದೃಢಾಭ್ಯಾಸ್ತೈರಜ್ಞಾನಸಂಶಯವಿಪರ್ಯಯನಿರಾಸಾತ್
ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಂ ಸಮ್ಯಗುದೇತಿ . ಉದಿತಸ್ಯ ಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಬಾಧಕಪ್ರಮಾಣಾಭಾವಾನಿವೃತ್ತಾಯಾ
ಅವಿದ್ಯಾಯಾಃ ಪುನರುತ್ಪತ್ತಿಕಾರಣಾಭಾವಾಚ್ಚ ನಾಸ್ತಿ ತಸ್ಯ ಶೈಥಿಲ್ಯಂ .
ವಾಸನಾಕ್ಷಯಮನೋನಾಶೌ ತು ದೃಢಾಭ್ಯಾಸಾಭಾವಾದ್ಭೋಗಪ್ರದೇನ ಪ್ರಾರಭೇನ
ತದಾ ತದಾಬಾಧ್ಯಮಾನತ್ವಾಚ್ಚ ಸವಾತಪ್ರದೇಶದೀಪವತ್ಸಹಸಾ ನಿವರ್ತೇತೇ . ತಥಾ
ಚ ವಸಿಷ್ಠಃ-

“ಪೂರ್ವೇಭ್ಯಸ್ತು ಪ್ರಯತ್ನೇಭ್ಯೋ ವಿಷಮೋಽಯಂ ಹಿ ಸಮ್ಮತಃ .
ದುಃಸಾಧ್ಯೋ ವಾಸನಾತ್ಯಾಗಃ ಸುಮೇರೂನ್ಮೂಲನಾದಪಿ” .. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ
೨೮.೧೦೯) ಇತಿ ..

ಅರ್ಜುನೋಽಪಿ

“ಚಂಚಲಂ ಹಿ ಮನಃ ಕೃಷ್ಣ ಪ್ರಮಾಥಿ ಬಲವದ್ಧೃಢಂ .
ತಸ್ಯಾಹಂ ನಿಗ್ರಹಂ ಮನ್ಯೇ ವಾಯೋರಿವ ಸುದುಷ್ಕರಂ” .. - (ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ
೬.೩೪) ಇತಿ ..

ತಸ್ಮಾದಿದಾನೀಂತನಾನಾಂ ವಿದ್ವತ್ಸಂನ್ಯಾಸಿನಾಂ ಜ್ಞಾನಸ್ಯಾನುವೃತ್ತಿಮಾತ್ರಂ .
ವಾಸನಾಕ್ಷಯಮನೋನಾಶೌ ತು ಪ್ರಯತ್ನ ಸಂಪಾದ್ಯಾವಿತಿ ಸ್ಥಿತಂ .
ನನು ಕೇಯಂ ವಾಸನಾ ಯಸ್ಯಾಃ ಕ್ಷಯಾಯ ಪ್ರಯತಿತವ್ಯಮಿತಿ ಚೇತ್
ತತ್ಸ್ವರೂಪಮಾಹ ವಸಿಷ್ಠಃ -

“ದೃಢಭಾವನಯಾ ತ್ಯಕ್ತಪೂರ್ವಾಪರವಿಚಾರಣಂ .
ಯದಾದಾನಂ ಪದಾರ್ಥಸ್ಯ ವಾಸನಾ ಸಾ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಾ .. ೪೮..
ಭಾವಿತಂ ತೀವ್ರಸಂವೇಗಾದಾತ್ಮನಾ ಯತ್ತದೇವ ಸಃ .
ಭವತ್ಯಾಶು ಮಹಾಬಾಹೋ ವಿಗತೇತರಸಂಸ್ಪೃತಿಃ .. ೪೯..
ತಾದೃಗ್ರೂಪೋ ಹಿ ಪುರುಷೋ ವಾಸನಾವಿವಶೀಕೃತಃ .
ಸಂಪಶ್ಯತಿ ಯದೇವೈತತ್ ಸದ್ವಸ್ತಿತಿ ವಿಮುಹ್ಯತಿ .. ೫೦..
ವಾಸನಾವೇಗವೈವಶ್ಯಾತ್ ಸ್ವರೂಪಂ ಪ್ರಜಹಾತಿ ತತ್ .
ಭ್ರಾಂತಂ ಪಶ್ಯತಿ ದುದೃಷ್ಟಿಃ ಸರ್ವಂ ಮದವಶಾದಿವ” .. ೫೧.. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ
೨೮.೪೮-೫೧) ಇತಿ ..

ಅತ್ರ ಚ ಸ್ವಸ್ವದೇಶಾಚಾರಕುಲಧರ್ಮಭಾಷಾಭೇದತದ್ಗತಾಪಶಬ್ದಸುಶಬ್ದಾದಿಷು
ಪ್ರಾಣಿನಾಮಭಿನಿವೇಶಃ ಸಾಮಾನ್ಯತ ಉದಾಹರಣಂ . ವಿಶೇಷತಸ್ತು ಭೇದಾನುಕ್ತ್ವಾ
ಪಶ್ಚಾದುದಾಹರಾಮಃ. ಯಥೋಕ್ತಾಂ ವಾಸನಾಮಭಿಪ್ರೇತ್ಯ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೇ
ಶ್ರುಯತೇ - “ಸ ಯಥಾಕಾಮೋ ಭವತಿ ತತ್ಕೃತುರ್ಭವತಿ ಯತ್ಕೃತುರ್ಭವತಿ ತತ್ಕರ್ಮ
ಕುರುತೇ ಯತ್ಕರ್ಮ ಕುರುತೇ ತದಭಿಸಂಪದ್ಯತೇ” (ಬೃ೦ ಉಪ೦ ೪.೪.೫) ಇತಿ .

ವಾಸನಾಭೇದೋ ವಾಲ್ಮೀಕಿನಾ ದರ್ಶಿತಃ

“ವಾಸನಾ ದ್ವಿವಿಧಾ ಪ್ರೋಕ್ತಾ ಶುದ್ಧಾ ಚ ಮಲಿನಾ ತಥಾ .

ಮಲಿನಾ ಜನ್ಮಹೇತುಃ ಸ್ಯಾಚ್ಛುದ್ಧಾ ಜನ್ಮವಿನಾಶಿನೀ ..

“ಅಜ್ಞಾನಸುಘನಾಕಾರಾ ಘನಾಹಂಕಾರಶಾಲಿನೀ .

ಪುನರ್ಜನ್ಮಕರೀ ಪ್ರೋಕ್ತಾ ಮಲಿನಾ ವಾಸನಾ ಬುದ್ಧಿಃ ..

ಪುನರ್ಜನ್ಮಾಂಕುರಂ ತ್ಯಕ್ತ್ವಾ ಸ್ಥಿತಾ ಸಂಭೃಷ್ಟಬೀಜವತ್ .

ದೇಹಾರ್ಥಂ ದ್ರಿಯತೇ ಜ್ಞಾತಜ್ಞೇಯಾ ಶುದ್ಧೇತಿ ಚೋಚ್ಯತೇ” .. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ
೧.೧೦ -೧೨) ಇತಿ ..

ದೇಹಾದೀನಾಂ ಪಂಚಕೋಶಾನಾಂ ತತ್ಸಾಕ್ಷಿಣಶ್ಚಿದಾತ್ಮನಶ್ಚ ಭೇದಾವರಕಮಜ್ಞಾನಂ,
ತೇನ ಸುಷ್ಮ ಘನೀಭೂತ ಆಕಾರೋ ಯಸ್ಯಾಃ ಸೇಯಮಜ್ಞಾನಸುಘನಾಕಾರಾ
. ಯಥಾ ಕ್ಷೀರಂ ತಕ್ರಮೇಲನೇನ ಘನೀಭವತಿ, ಯಥಾ ವಾ ವಿಲೀನಂ
ಘೃತಮತ್ಯಂತಶೀತಲಪ್ರದೇಶೇ ಚಿರಮವಸ್ಥಾಪಿತಂ ಸುಘನೀಭವತಿ ತಥಾ ವಾಸನಾ
ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಾ . ಘನೀಭಾವಶ್ಚಾತ್ರ ಭ್ರಾಂತಿಪರಂಪರಾ . ತಾಂ ಚಾಸುರಸಂಪದ್ವಿವರಣೇ
ಭಗವಾನಾಹ -

“ಪ್ರವೃತ್ತಿಂ ಚ ನಿವೃತ್ತಿಂ ಚ ಜನಾ ನ ವಿದುರಾಸುರಾಃ .

ನ ಶೌಚಂ ನಾಪಿ ಚಾಚಾರೋ ನ ಸತ್ಯಂ ತೇಷು ವಿದ್ಯತೇ ..

ಅಸತ್ಯಮಪ್ರತಿಷ್ಠಂ ತೇ ಜಗದಾಹುರನೀಶ್ವರಂ .

ಅಪರಸ್ಪರಸಂಭೂತಂ ಕಿಮನ್ಯತ್ ಕಾಮಹೈತುಕಂ ..
 ಏತಾಂ ದೃಷ್ಟಿಮವಷ್ಟಭ್ಯ ನಷ್ಟಾತ್ಮನೋಽಲ್ಪಬುದ್ಧಯಃ .
 ಪ್ರಭವಂತ್ಯುಗ್ರಕರ್ಮಾಣಃ ಕ್ಷಯಾಯ ಜಗತೋಽಹಿತಾಃ .
 ಕಾಮಮಾಶ್ರಿತ್ಯ ದುಷ್ಟೂರಂ ದಂಭಮಾನಮದಾನ್ವಿತಾಃ .
 ಮೋಹಾದ್ ಗೃಹೀತ್ವಾಸದ್ಭಾವಾನ್ ಪ್ರವರ್ತಂತೇಽಶುಚಿವ್ರತಾಃ ..
 ಚಿಂತಾಮಪರಿಮೇಯಾಂ ಚ ಪ್ರಲಯಾಂತಾಮುಪಾಶ್ರಿತಾಃ .
 ಕಾಮೋಪಭೋಗಪರಮಾ ಏತಾವದಿತಿ ನಿಶ್ಚಿತಾಃ ..
 ಆಶಾಪಾಶಶತೈರ್ಬದ್ಧಾಃ ಕಾಮಕ್ರೋಧಪರಾಯಣಾಃ .
 ಈಹಂತೇ ಕಾಮಭೋಗಾರ್ಥಮನ್ಯಾಯೇನಾರ್ಥ ಸಂಚಯಾನ್” ..- (ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ
 ೧೬: ೭-೧೨) ಇತಿ ..

ತ ಆಸುರಾ ಜಗದಸತ್ಯಮಾಹುಃ . ನಾಸ್ತಿ ಸತ್ಯಂ ವೇದಪುರಾಣಾದಿಪ್ರಮಾಣಂ
 ಯಸ್ಮಿನ್ಸಾದೃಶಂ ಜಗದಾಹುಃ . ವೇದಾನಾಂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ನ ಮನ್ಯಂತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ
 . ಅತ ಏವ ನಾಸ್ತಿಶ್ವರಃ ಕರ್ತಾ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕಶ್ಚ ಯಸ್ಮಿನ್ಸಾದೃಶಂ ಜಗದಾಹುಃ .
 ತರ್ಹಿ ಕುತೋಽಸ್ಯ ಜಗತ ಉತ್ಪತ್ತಿಂ ವದಂತೀತ್ಯತ್ರಾಹ - ಅಪರಸ್ಪರೇತಿ. ಅಪರಶ್ಚ
 ಪರಶ್ಚೇತ್ಯಪರಸ್ಪರಂ . ಅಪರಸ್ಪರತೋಽನ್ಯೋನ್ಯತಃ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷಮಿಧುನಾತ್
 ಸಂಭೂತಂ ಜಗತ್ . ಕಿಮನ್ಯತ್ಕಾರಣಮಸ್ಯ ? ನಾಸ್ಯನ್ಯತ್ಕಿಂಚಿತ್; ಕಿಂ ತು
 ಕಾಮಹೈತುಕಂ, ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷಯೋಃ ಕಾಮ ಏವ ಪ್ರವಾಹರೂಪೇಣ ಹೇತುರಸ್ಯೇತ್ಯಾಹುರಿತ್ಯರ್ಥಃ
 . ಘನಾಹಂಕಾರಶ್ಚ ತತ್ತ್ವವೋದಾಹೃತಃ-

“ಇದಮದ್ಯ ಮಯಾ ಲಬ್ಧಮಿಮಂ ಪ್ರಾಪ್ಸ್ಯೇ ಮನೋರಥಂ .
 ಇದಮಸ್ತಿದಮಪಿ ಮೇ ಭವಿಷ್ಯತಿ ಪುನರ್ಧನಂ ..
 ಅಸೌ ಮಯಾ ಹತಃ ಶತ್ರುಹನಿಷ್ಯೇ ಚಾಪರಾನಪಿ .
 ಈಶ್ವರೋಽಹಮಹಂ ಭೋಗೀ ಸಿದ್ಧೋಽಹಂ ಬಲವಾನ್ಸುಖೀ ..
 ಆಞ್ಞೋಽಭಿಜನವಾನಸ್ಮಿ ಕೋಽನ್ಯೋಽಸ್ಮಿ ಸದೃಶೋ ಮಯಾ .
 ಯಕ್ಷ್ಯೇ ದಾಸ್ಯಾಮಿ ಮೋದಿಷ್ಯ ಇತ್ಯಜ್ಞಾನವಿಮೋಹಿತಾಃ ..
 ಅನೇಕಚಿತ್ತವಿಭ್ರಾಂತಾ ಮೋಹಜಾಲಸಮಾವೃತಾಃ .
 ಪ್ರಸಕ್ತಾಃ ಕಾಮಭೋಗೇಷು ಪತಂತಿ ನರಕೇಽಶುಚೌ” . - (ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ
 ೧೬.೧೩ -೧೬) ಇತಿ ..

ಏತೇನ ಪುನರ್ಜನ್ಮಕಾರಣತ್ವಮುದಾಹೃತಂ ಭವತಿ, ತಚ್ಚ ಪುನಃ ಪ್ರಪಂಚಿತಂ -
 “ಆತ್ಮಸಂಭಾವಿತಾಃ ಸ್ತಬ್ಧಾ ಧನಮಾನಮದಾನ್ವಿತಾಃ .
 ಯಜಂತೇ ನಾಮಯಜ್ಞೈಸ್ತೇ ದಂಭೇನಾವಿಧಿಪೂರ್ವಕಮ .. ೧೭..
 ಅಹಂಕಾರಂ ಬಲಂ ದರ್ಪಂ ಕಾಮಂ ಕ್ರೋಧಂ ಚ ಸಂಶ್ರಿತಾಃ .

ಮಾಮಾತ್ಮಪರದೇಹೇಷು ಪ್ರದ್ವಿಷಂತೋಽಭ್ಯಸೂಯಕಾಃ .. ೧೮..

ತಾನಹಂ ದ್ವಿಷತಃ ಕ್ರೂರಾನ್ ಸಂಸಾರೇಷು ನರಾಧಮಾನ್ .

ಕ್ಷಿಪಾಮ್ಯಜಸ್ರಮಶುಭಾನಾಸುರೀಷ್ಟೇವ ಯೋನಿಷು .. ೧೯..

ಆಸುರೀ ಯೋನಿಮಾಪನ್ನಾ ಮೂಢಾ ಜನ್ಮನಿ ಜನ್ಮನಿ .

ಮಾಮಪ್ರಾಪ್ಯೈವ ಕೌಂತೇಯ ತತೋ ಯಾಂತ್ಯಧಮಾಂ ಗತಿಂ”...-(ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ ೧೬.೧೭-೨೦) ಇತಿ ..

ಶುದ್ಧವಾಸನಾ ತು ಜ್ಞಾತಜ್ಞೇಯಾ . ಜ್ಞೇಯಸ್ವರೂಪಂ ತ್ರಯೋದಶಾಧ್ಯಾಯೇ ಭಗವಾನಾಹ -

“ಜ್ಞೇಯಂ ಯತ್ತತ್ಪ್ರವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ಯಜ್ಞಾತ್ವಾಮೃತಮಶ್ನುತೇ .

ಅನಾದಿಮತ್ತರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ನ ಸತ್ತನ್ನಾಸದುಚ್ಯತೇ .. ೧೨..

ಸರ್ವತಃ ಪಾಣಿಪಾದಂ ತತ್ಸರ್ವತೋಕ್ಷಿಶಿರೋಮುಖಂ .

ಸರ್ವತಃ ಶ್ರುತಿಮಲ್ಲೋಕೇ ಸರ್ವಮಾವೃತ್ಯ ತಿಷ್ಠತಿ .. ೧೩..

ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಗುಣಾಭಾಸಂ ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯವಿವರ್ಜಿತಂ .

ಅಸಕ್ತಂ ಸರ್ವಭೃಚ್ಛೈವ ನಿರ್ಗುಣಂ ಗುಣಭೋಕ್ತೃ ಚ .. ೧೪..

ಬಹಿರಂತಶ್ಚ ಭೂತಾನಾಮಚರಂ ಚರಮೇವ ಚ .

ಸೂಕ್ಷ್ಮತ್ವಾತ್ ತದವಿಜ್ಞೇಯಂ ದೂರಸ್ಥಂ ಚಾಂತಿಕೇ ಚ ತತ್ .. ೧೫..

ಅವಿಭಕ್ತಂ ಚ ಭೂತೇಷು ವಿಭಕ್ತಮಿವ ಚ ಸ್ಥಿತಂ .

ಭೂತಭರ್ತೃ ಚ ತಜ್ಞೇಯಂ ಗ್ರಸಿಷ್ಣು ಪ್ರಭವಿಷ್ಣು ಚ .. ೧೬..

ಜ್ಯೋತಿಷಾಮಪಿ ತಜ್ಜ್ಯೋತಿಸ್ತಮಸಃ ಪರಮುಚ್ಯತೇ .

ಜ್ಞಾನಂ ಜ್ಞೇಯಂ ಜ್ಞಾನಗಮ್ಯಂ ಹೃದಿ ಸರ್ವಸ್ಯ ವಿಷ್ಠಿತಂ” ..೧೭..-(ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ ೧೩.೧೨ -೧೭) ಇತಿ ..

ಅತ್ರ ತಟಸ್ಥಲಕ್ಷಣಸ್ವರೂಪಲಕ್ಷಣಾಭ್ಯಾಮವಗಂತುಂ ಸೋಪಾಧಿಕನಿರುಪಾಧಿಕಸ್ವರೂಪದ್ವಯಂ

. ಕದಾಚಿತ್ಸಂಬಂಧಿ ಸದ್ಯಲಕ್ಷಯತಿ ತತ್ತಟಸ್ಥಲಕ್ಷಣಂ . ತತ್ಸ್ವರೂಪಲಕ್ಷಣಂ.

ಯಥಾ “ಕಾಕವದ್ದೇವದತ್ತಗೃಹಂ” ಇತಿ ತಥಾ ಕಾಲತ್ರಯಸಂಬಂಧಿ ಸದ್ಯಲಕ್ಷಯತಿ

ತತ್ಸ್ವರೂಪಲಕ್ಷಣಂ . ಯಥಾ “ಪ್ರಕೃಷ್ಟಪ್ರಕಾಶಶ್ಚಂದ್ರಃ” ಇತಿ .

ನನು ತ್ಯಕ್ತಪೂರ್ವಾಪರವಿಚಾರತ್ವಂ ವಾಸನಾಲಕ್ಷಣಮುಕ್ತಂ ; ಜ್ಞೇಯಜ್ಞಾನಂ ಚ ವಿಚಾರಜನ್ಯಂ; ಅತೋ ನ ಶುದ್ಧಾಯಾಂ ತಲ್ಲಕ್ಷಣಮಸ್ತಿ .

ಮೈವಂ, ಲಕ್ಷಣೇ ದೃಢಭಾವನಯೇತ್ಯುಕ್ತತ್ವಾತ್. ಯಥಾ ಬಹುಷು ಜನ್ಮಸು

ದೃಢಭಾವಿತತ್ವೇನಾಸ್ಮಿಂಜನ್ಮನಿ ವಿನೈವ ಪರೋಪದೇಶಮಹಂಕಾರಮಮಕಾರಕಾಮಕ್ರೋಧಾ

ಮಲಿನವಾಸನಾ ಉತ್ಪದ್ಯಂತೇ, ತಥಾ ಪ್ರಾಥಮಿಕಸ್ಯ ಬೋಧಸ್ಯ ವಿಚಾರಜನ್ಯತ್ವೇಽಪಿ

ದೀರ್ಘಕಾಲನೈರಂತರ್ಯಸತ್ಕಾರೈರ್ಭಾವಿತೇ ತತ್ತ್ವೇ ಪಶ್ಚಾದ್ವಾಕ್ಯಯುಕ್ತಿಪರಾಮರ್ಶಮಂತರೆ

ಪುರೋವರ್ತಿಘಟಾದಿವತ್ಸಹಸಾ ತತ್ತ್ವಂ ಪರಿಸ್ಫುರತಿ; ತಾದೃಶ್ಯಾ ಬೋಧಾನುವೃತ್ತ್ಯಾ
ಸಹಿತ ಇಂದ್ರಿಯವ್ಯವಹಾರಃ ಶುದ್ಧವಾಸನಾ . ಸಾ ಚ ದೇಹಜೀವನಮಾತ್ರಾಯೋಪಯುಜ್ಯತೇ
ನ ತು ದಂಭದರ್ಪಾದ್ಯಾಸುರಸಂಪದುತ್ಪಾದನಾಯ, ನಾಪಿ ಜನ್ಮಾಂತರಹೇತುಧರ್ಮಾಧರ್ಮೋ
. ಯಥಾ ಭೃಷ್ಟಾನಿ ವ್ರಿಹ್ಯಾದಿಬೀಜಾನಿ ಕುಸೂಲಪೂರಣಮಾತ್ರಾಯೋಪಯುಕ್ತಾನಿ,
ನ ತು ರುಚಿರಾನ್ನಾಯ ನಾಪಿ ಸಸ್ಯನಿಷ್ಪತ್ತಯೇ, ತದ್ವತ್ .

ಮಲಿನಾ ಚ ವಾಸನಾ ತ್ರಿವಿಧಾ, ಲೋಕವಾಸನಾ ಶಾಸ್ತ್ರವಾಸನಾ ದೇಹವಾಸನಾ
ಚೇತಿ . ಸರ್ವೇ ಜನಾ ಯಥಾ ಮಾಂ ನ ನಿಂದಂತಿ ಯಥಾ ವಾ ಸ್ತುವಂತಿ
ತಥೈವ ಸರ್ವದಾಚರಿಷ್ಯಾಮೀತ್ಯಭಿನಿವೇಶೋ ಲೋಕವಾಸನಾ . ತಸ್ಯಾಶ್ಚ
ಸಂಪಾದಯಿತುಮಶಕ್ಯತ್ವಾನ್ಮಲಿನತ್ವಂ . ತಥಾ ಹಿ -

“ಕೋ ನ್ವಸ್ಮಿನ್ನಾಂಪ್ರತಂ ಲೋಕೇ ಗುಣವಾನ್ಯಶ್ಚ ವೀರ್ಯವಾನ್” . - (ರಾಮಾಯಣೇ
೧.೧.೨) ..

ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಬಹುಧಾ ವಾಲೋಕಿಃ ಪಪ್ರಚ್ಛ .

“ಇಕ್ಷ್ವಾಕುವಂಶಪ್ರಭವೋ ರಾಮೋ ನಾಮ ಜನ್ಯಃ ಶ್ರುತಃ” . - (ರಾಮಾಯಣೇ ೧.೧.೮)

..

ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರಂ ನಾರದೋ ದದೌ .

ತಾದೃಶಸ್ಯಾಪಿ ರಾಮಸ್ಯ ಪತಿವ್ರತಾಶಿರೋಮಣಿಭೂತಾಯಾ ಜಗನ್ಮಾತುಃ
ಸೀತಾಯಾಶ್ಚ ಶ್ರೋತುಮಶಕ್ಯೋ ಜನಾಪವಾದಃ ಸಂಪ್ರವೃತ್ತಃ; ಕಿಮು ವಕ್ತವ್ಯಮನ್ಯೇಷಾಂ
? ತಥಾ ಹಿ ದೇಶವಿಶೇಷೇಣ ಪರಸ್ಪರಂ ನಿಂದಾಬಾಹುಲ್ಯಮುಪಲಭ್ಯತೇ .
ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯಾತ್ಯೈರ್ವಿಪ್ರೈರೌತ್ತರಾ ವೇದವಿದೋ ವಿಪ್ರಾ ಮಾಂಸಭಕ್ಷಿಣೋ ನಿಂದ್ಯಂತೇ
. ಔತ್ತರೈಶ್ಚ ಮಾತುಲಸುತೋದ್ವಾಹಿನೋ ಯಾತ್ರಾಸು ಮೃದ್ಭಾಂಡವಾಹಿನೋ
ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯಾ

ನಿಂದ್ಯಂತೇ . ಬಹ್ವೃಚಾ ಆಶ್ವಲಾಯನಶಾಖಾಂ ಕಾಣ್ವಶಾಖಾಯಾಃ ಪ್ರಶಸ್ತಾಂ
ಮನ್ಯಂತೇ . ವಾಜಸನೇಯಿನಸ್ತು ವೈಪರೀತ್ಯೇನ . ಏವಂ ಸ್ವಸ್ವಕುಲಗೋತ್ರಬಂಧುವರ್ಗೇಷ್ವದೇ
ಪರಕೀಯನಿಂದಾಚ ಆವಿದ್ವದಂಗನಾಗೋಪಾಲಂ ಸರ್ವತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾ .

ಏತದೇವಾಭಿಪ್ರೇತ್ಯೋಕ್ತಂ -

“ಶುಚಿಃ ಪಿಶಾಚೋ ವಿಚಲೋ ವಿಚಕ್ಷಣಃ

ಕ್ಷಮೋಽಪ್ಯಶಕ್ತೋ ಬಲವಾಂಶ್ಚ ದುಷ್ಟಃ .

ನಿಶ್ಚಿತ್ತಚೋರಃ ಸುಭಗೋಽಪಿ ಕಾಮೀ

ಕೋ ಲೋಕಮಾರಾಧಯಿತುಂ ಸಮರ್ಥಃ” .. “ಇತಿ,

“ವಿದ್ಯತೇ ನ ಖಲು ಕಶ್ಚಿದುಪಾಯಃ

ಸರ್ವಲೋಕಪರಿತೋಷಕರೋ ಯಃ .

ಸರ್ವಥಾ ಸ್ವಹಿತಮಾಚರಣೀಯಂ

ಕಿಂ ಕರಿಷ್ಯತಿ ಜನೋ ಬಹುಜಲ್ಪಃ” .. ಇತಿ ಚ .

ಅತೋ ಲೋಕವಾಸನಾಯಾ ಮಲಿನತ್ವಮಭಿಪ್ರೇತ್ಯ ಯೋಗೀಶ್ವರಸ್ಯ ತುಲ್ಯನಿಂದಾಸ್ತುತಿತ್ವಂ
ಮೋಕ್ಷಶಾಸ್ತ್ರೇಷು ವರ್ಣತಂ . ಶಾಸ್ತ್ರವಾಸನಾ ತ್ರಿವಿಧಾ ಪಾಠವ್ಯಸನಂ ಬಹುಶಾಸ್ತ್ರವ್ಯಸನಮನ
ಚೇತಿ . ಪಾಠವ್ಯಸನಂ ಭರದ್ವಾಜೇವಗಮ್ಯತೇ . ಸ ಹಿ ಪುರುಷಾಯುಷತ್ರಯೇಣ
ಬಹುನ್ವೇದಾನಧೀತ್ಯೇಂದ್ರೇಣ ಚತುರ್ಥಾಯುಷಿ ಪ್ರಲೋಭಿತಸ್ತತ್ರಾಪಿ ಪರಿಶಿಷ್ಟವೇದಾಧ್ಯಯ
ಚಕಾರ . ತಸ್ಯಾಪಿ ಪಾಠಸ್ಯಾಶಕ್ಯತ್ವಾನ್ಮಲಿನವಾಸನಾತ್ವಂ . ತಾಂ ಚಾಶಕ್ಯತಾಮಿಂದ್ರಃ
ಪ್ರತಿಬೋಧ್ಯ ಪಾಠಾನ್ನಿವರ್ತ್ಯ ತತೋಽಪ್ಯಧಿಕಾಯ ಪುರುಷಾರ್ಥಾಯ ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾವ
ತದೇತತ್ಸರ್ವಂ ತೈತ್ತಿರೀಯಬ್ರಾಹ್ಮಣೇ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಂ .
ತಥೈವಾತ್ಯಂತಿಕಪುರುಷಾರ್ಥಭಾವಾದ್ಬಹುಶಾಸ್ತ್ರವ್ಯಸನಸ್ಯ ಮಾಲಿನ್ಯಂ ಕಾವರ್ಷೇಯಗೀತಾಂ

“ಕಶ್ಚಿನ್ಮುನಿರ್ದುರ್ವಾಸಾ ಬಹುವಿಧಶಾಸ್ತ್ರಪುಸ್ತಕಭಾರೈಃ ಸಹ ಮಹಾದೇವಂ
ನಮಸ್ಕರ್ತುಮಾಗತಸ್ತತ್ಸಭಾಯಾಂ ಮುನಿನಾ ನಾರದೇನ ಭಾರವಾಹಿಗರ್ದಭಸಾಮ್ಯಮಾಪಾ
ಕೋಪಾತ್ಪುಸ್ತಕಾನಿ ಲವಣಾಣವೇ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ಮಹಾದೇವೇನಾತ್ಮವಿದ್ಯಾಯಾಂ
ಪ್ರವರ್ತಿತಃ” ಇತಿ . ಆತ್ಮವಿದ್ಯಾ ಚಾನಂತರ್ಮುಖಸ್ಯ ಗುರುಕಾರುಣ್ಯರಹಿತಸ್ಯ ನ
ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಮಾತ್ರೇಣೋತ್ಪದ್ಯತೇ .

ತಥಾ ಚ ಶ್ರುತಿಃ-

“ನಾಯಮಾತ್ಮಾ ಪ್ರವಚನೇನ ಲಭ್ಯೋ ನ ಮೇಧಯಾ ನ ಬಹುನಾ ಶ್ರುತೇನ”
(ಕಠೋಪನಿಷದಿ ೧.೨.೨೩) ಇತಿ .

ಅನ್ಯತ್ರಾಪ್ಯುಕ್ತಂ -

“ಬಹುಶಾಸ್ತ್ರಕಥಾಕಂಠಾರೋಮಂಥೇನ ವೃಥೈವ ಕಿಂ .

ಅನ್ವೇಷ್ಟವ್ಯಂ ಪ್ರಯತ್ನೇನ ತತ್ತ್ವಜ್ಞೈರ್ಜ್ಯೋತಿರಾಂತರಂ” .. ಇತಿ,

“ಅಧೀತ್ಯ ಚತುರೋ ವೇದಾಂಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಾಣ್ಯನೇಕಶ .

ಬ್ರಹ್ಮತತ್ತ್ವಂ ನ ಜಾನಾತಿ ದರ್ವೀ ಪಾಕರಸಂ ಯಥಾ” .. ಇತಿ ಚ . -

(ಮುಕ್ತಿಕೋಪನಿಷದಿ ೨.೬೩, ೬೫) ..

ನಾರದಶ್ರುತುಃಷಷ್ಟಿಕಲಾಕುಶಲೋಽಪ್ಯನಾತ್ಮವಿತ್ತ್ವೇನಾನುತಪ್ತಃ ಸನತ್ಕುಮಾರಮುಪಸಸಾದ
ಇತಿಚ್ಛಂದೋಗಾ ಅಧೀಯತೇ . ಅನುಷ್ಠಾನವ್ಯಸನಂ ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣೇ ನಿದಾಘಸ್ಯೋಪಲಭ್ಯತೇ .

ವಾಸಿಷ್ಠರಾಮಾಯಣೇ ದಾಶೂರಸ್ಯ . ನಿದಾಘೋ ಹಿ ಋಭುಣಾ ಪುನಃ
ಪುನಃ ಪ್ರಬೋಧ್ಯಮಾನೋಽಪಿ ಕರ್ಮಶ್ರದ್ಧಾಜಾಡ್ಯಂ ಚಿರಂ ನ ಜಹೌ .
ದಾಶೂರಶ್ಚಾತ್ಯಂತಶ್ರದ್ಧಾಜಾಡ್ಯೇನಾನುಷ್ಠಾನಾಯ ಶುದ್ಧಪ್ರದೇಶಂ ಭೂಮೌ ನ
ಕ್ವಾಪ್ಯುಪಲೇಭೇ . ಅಸ್ಯಾಶ್ಚ ಕರ್ಮವಾಸನಾಯಾಃ ಪುನರ್ಜನ್ಮಹೇತುತ್ವಾನ್ಮಲಿನತ್ವಂ

ತಥಾ ಚಾಧರ್ವಣಿಕಾ ಅಧೀಯತೇ-

“ಪ್ಲವಾ ಹ್ಯೇತೇ ಅದೃಢಾ ಯಜ್ಞರೂಪಾ
 ಅಷ್ಟಾದಶೋಕ್ತಮವರಂ ಯೇಷು ಕರ್ಮ .
 ಏತಚ್ಛ್ರೇಯೋ ಯೇಽಭಿನಂದಂತಿ ಮೂಢಾ
 ಜರಾಮೃತ್ಯುಂ ತೇ ಪುನರೇವಾಪಿ ಯಂತಿ ..
 ಅವಿದ್ಯಾಯಾಮಂತರೇ ವರ್ತಮಾನಾಃ
 ಸ್ವಯಂ ಧೀರಾಃ ಪಂಡಿತಮ್ಮನ್ಯಮಾನಾಃ .
 ಜಂಘನ್ಯಮಾನಾಃ ಪರಿಯಂತಿ ಮೂಢಾ
 ಅಂಧೇನೈವ ನೀಯಮಾನಾ ಯಥಾಂಧಾಃ ..
 ಅವಿದ್ಯಾಯಾಂ ಬಹುಧಾ ವರ್ತಮಾನಾ
 ವಯಂ ಕೃತಾರ್ಥಾ ಇತ್ಯಭಿಮನ್ಯಂತಿ ಬಾಲಾಃ .
 ಯತ್ಕರ್ಮಿಣೋ ನ ಪ್ರವೇದಯಂತಿ ರಾಗಾತ್-
 ತೇನಾತುರಾಃ ಕ್ಷೀಣಲೋಕಾಶ್ಚ್ಯವಂತೇ ..
 ಇಷ್ಟಾಪೂರ್ತಂ ಮನ್ಯಮಾನಾ ವರಿಷ್ಠಂ
 ನಾನ್ಯಚ್ಛ್ರೇಯೋ ವೇದಯಂತೇ ಪ್ರಮೂಢಾಃ .
 ನಾಕಸ್ಯ ಪೃಷ್ಠೇ ತೇ ಸುಕೃತೇಽನುಭೂತ್ವೇ-
 ಮಂ ಲೋಕಂ ಹೀನತರಂ ವಾ ವಿಶಂತಿ” .. - (ಮುಂಡಕೋಪನಿಷದಿ ೧.೨.೭-೧೦) ..

ಭಗವತಾಪ್ಯುಕ್ತಂ-

“ಯಾಮಿಮಾಂ ಪುಷ್ಪಿತಾಂ ವಾಚಂ ಪ್ರವದಂತ್ಯವಿಪಶ್ಚಿತಃ .
 ವೇದವಾದರತಾಃ ಪಾರ್ಥ ನಾನ್ಯದಸ್ತೀತಿ ವಾದಿನಃ ..
 ಕಾಮಾತ್ಮಾನಃ ಸ್ವರ್ಗಪರಾ ಜನ್ಮಕರ್ಮಫಲಪ್ರದಾಂ .
 ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಬಹುಲಾಂ ಭೋಗೈಶ್ಚರ್ವಯಗತಿಂ ಪ್ರತಿ ..
 ಭೋಗೈಶ್ಚರ್ವಪ್ರಸಕ್ತಾನಾಂ ತಯಾಪಹೃತಚೇತಸಾಂ .
 ವ್ಯವಸಾಯಾತ್ಮಿಕಾ ಬುದ್ಧಿಃ ಸಮಾಧೌ ನ ವಿಧೀಯತೇ ..
 ತೈಗುಣ್ಯವಿಷಯಾ ವೇದಾ ನಿಶ್ಚೈಗುಣ್ಯೋ ಭವಾರ್ಜುನ .
 ನಿರ್ದ್ವಂದ್ವೋ ನಿತ್ಯಸತ್ತಸ್ಥೋ ನಿಯೋಗಕ್ಷೇಮ ಆತ್ಮವಾನ್ ..
 ಯಾವಾನರ್ಥ ಉದಪಾನೇ ಸರ್ವತಃ ಸಂಪ್ಲುತೋದಕೇ .
 ತಾವಾನ್ಸರ್ವೇಷು ವೇದೇಷು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ ವಿಜಾನತಃ” .. - (ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ
 ೨.೪೨-೪೬) ಇತಿ ..

ದರ್ಪಹೇತುತ್ವಾಚ್ಚ ಶಾಸ್ತ್ರವಾಸನಾಯಾ ಮಲಿನತ್ವಂ . ಶ್ವೇತಕೇತುರಲ್ಪೇನೈವ
 ಕಾಲೇನ ಸರ್ವಾನ್ವೇದಾನಧೀತ್ಯ ದರ್ಪೇಣ ಪಿತುರಪಿ ಪುರತೋ ವಿನಯಂ ನ
 ಚಕಾರೇತಿಚ್ಛಂದೋಗಾಃ ಷಷ್ಠಾಧ್ಯಾಯೇ ಪಠಂತಿ. ತಥಾ ಬಾಲಾಕಿಃ ಕಾನಿಚಿದುಪಾಸನಾನ್ಯವಗ-
 ದ್ವಪ್ತ ಉಶೀನರಾದಿಷು ಬಹುಷು ದೇಶೇಷು ದಿಗ್ವಿಜಯೇನ ಬಹೂನ್ವಿಪ್ರಾನವಜ್ಞಾಯ

ಕಾಶ್ಯಾಮಜಾತಶತ್ರುಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿಚ್ಛಿರೋಮಣಿಮನುಶಾಸಿತುಂ ಧಾಷ್ಟ್ಯಂ ಚಕಾರೇತಿ
ಕೌಷೀತಕಿನೋ ವಾಜಸನೇಯಿನಶ್ಚಾಧೀಯತೇ .

ದೇಹವಾಸನಾಪ್ಯಾತ್ಮತ್ವಗುಣಾಧಾನದೋಷಾಪನಯನಭ್ರಾಂತಿಭೇದಾತ್ ತ್ರಿವಿಧಾ .

ತತ್ರಾತ್ಮತ್ವಂ ಭಾಷ್ಯಕಾರ ಉದಾಜಹಾರ - “ದೇಹಮಾತ್ರಂ ಚೈತನ್ಯವಿಶಿಷ್ಟಮಾತ್ಮೇತಿ
ಪ್ರಾಕೃತಾ ಜನಾ ಲೌಕಾಯತಿಕಾಶ್ಚ ಪ್ರತಿಪನ್ನಾಃ” (ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯೇ ೧.೧.೧) ಇತಿ

. “ನ ವಾ ಏಷ ಪುರುಷೋಽನ್ನರಸಮಯಃ” ಇತ್ಯಾರಭ್ಯ “ತಸ್ಮಾದನ್ನಂ ತದುಚ್ಯತೇ”
(ತೈ೦ ಉಪ೦ ೨.೧.೨) ಇತ್ಯಂತೇನ ಗ್ರಂಥೇನ ತಾಮೇವ ಪ್ರಾಕೃತಪ್ರತಿಪತ್ತಿಂ

ತೈತ್ತಿರೀಯಾಃ ಸ್ಪಷ್ಟೀಕುರ್ವಂತಿ . “ವಿರೋಚನಃ ಪ್ರಜಾಪತಿನಾನುಶಿಷ್ಟೋಽಪಿ
ಸ್ವಚಿತ್ತದೋಷೇಣ ದೇಹಾತ್ಮಬುದ್ಧಿಂ ದೃಢೀಕೃತ್ಯಾಸುರಾನ್ಸರ್ವಾನನುಶಶಾಸ”

ಇತಿಚ್ಛಂದೋಗಾ ಅಷ್ಟಮಾಧ್ಯಾಯೇ ಸಮಾಮನಂತಿ .
ಗುಣಾಧಾನಂ ದ್ವಿವಿಧಂ ಲೌಕಿಕಂ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯಂ ಚೇತಿ . ಸಮೀಚೀನಶಬ್ದಾದಿಸಂಪಾದನಂ

ಲೌಕಿಕಂ . ಕೋಮಲಧ್ವನಿನಾ ಗಾತುಮಧ್ಯೇತುಂ ವಾ ತೈಲಪಾನಮರೀಚಭಕ್ಷಣಾದಿಷು
ಲೋಕಾಃ ಪ್ರಯತಂತೇ . ಮೃದುಸ್ಪರ್ಶಾಯ ಲೋಕಾಃ ಪುಷ್ಟಿಕರಾವೃಷಧಾಹಾರಾ-

ವುಪಯುಂಜತೇ . ಲಾವಣ್ಯಾಯಾಭ್ಯಂಗೋದ್ವರ್ತನದುಕೂಲಾಲಂಕಾರಾನುಪನೇವಂತೇ
. ಸೌಗಂಧ್ಯಾಯ ಸ್ರಗಾಲೇಪನೇ ಧಾರಯಂತಿ . ಶಾಸ್ತ್ರೀಯಂ ಗುಣಮಾಧಾತುಂ

ಗಂಗಾಸ್ನಾನಸಾಲಗ್ರಾಮತೀರ್ಥಾದಿಕಂ ಸಂಪಾದಯಂತಿ .
ದೋಷಾಪನಯನಂ ಚ ಚಿಕಿತ್ಸಕೋಕ್ತೈರೋಷಧೈರ್ಮುಖಾದಿಪ್ರಕ್ಷಾಲನೇನ

ಚ ಲೌಕಿಕಂ . ಶೌಚಾಚಮನಾದಿಭಿವೈದಿಕ-ಮಿತ್ಯುಭಯವಿಧಂ . ಅಸ್ಯಾಶ್ಚ
ದೇಹವಾಸನಾಯಾ ಮಾಲಿನ್ಯಂ ವಕ್ಷ್ಯತೇ . ದೇಹಸ್ಯಾತ್ಮತ್ವಂ ತಾವದಪ್ರಾಮಾಣಿಕತ್ವಾದಶೇಷ-

ದುಃಖಹೇತುತ್ವಾಚ್ಚ ಮಲಿನತ್ವಂ . ಅಸ್ಮಿಂಶ್ಚಾರ್ಥೇ ಪೂರ್ವಾಚಾಯೈಃ ಸರ್ವೈರಪಿ
ಪರಾಕ್ರಾಂತಂ . ಗುಣಾಧಾನಂ ಚ ಪ್ರಾಯೇಣ ನ ಪಶ್ಯಾಮಃ . ಪ್ರಸಿದ್ಧಾ ಏವ

ಗಾಯಕಾ ಅಧ್ಯಾಪಕಾಶ್ಚ ಪ್ರಯತಮಾನಾ ಅಪಿ ಬಹವೋ ಧ್ವನಿಸೌಷ್ಠವಂ ನ
ಲಭಂತೇ . ಮೃದುಸ್ಪರ್ಶೋಽಭಿಪುಷ್ಟಿಶ್ಚ ನ ನಿಯತೌ . ಲಾವಣ್ಯಸೌಗಂಧ್ಯೇ ಅಪಿ

ದುಕೂಲಸ್ರಗಾದಿನಿಷ್ಠೇ ನ ತು ದೇಹನಿಷ್ಠೇ . ಅತ ಏವ ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣೇಽಭಿಹಿತಂ-
“ಮಾಂಸಾಸ್ಯಕ್ವಯವಿಣ್ಮೂತ್ರಸ್ನಾಯುಮಜ್ಜಾಸ್ಥಿಸಂಹತೌ .

ದೇಹೇ ಚೇತ್ಪ್ರೀತಿಮಾನ್ಮೂಢೋ ಭವಿತಾ ನರಕೇಽಪಿ ಸಃ” .. - (ವಿ. ಪುರಾಣೇ
೧.೧೨.೬೩) ..

“ಸ್ವದೇಹಾಶುಚಿಗಂಧೇನ ನ ವಿರಜ್ಯತೇ ಯಃ ಪುಮಾನ .
ವೈರಾಗ್ಯಕಾರಣಂ ತಸ್ಯ ಕಿಮನ್ಯದುಪದಿಶ್ಯತೇ” .. **ಇತಿ . - (ಮುಕ್ತಿಕೋಪನಿಷದಿ

೨.೬೬) ..
** ಸ್ವದೇಹಸ್ಯ ವಿಗಂಧೇನ ವಿರಜ್ಯತೇ ನ ಯೋ ನರಃ .. ೮೦..
ವಿರಾಗಕಾರಣಂ ತಸ್ಯ ಕಿಮನ್ಯದುಪದಿಶ್ಯತೇ .

ಸರ್ವಮೇವ ಜಗತ್ಪೂತಂ ದೇಹಮೇವಾಶುಚಿಃ ಪರಂ .. ೮೧.. - ಪದ್ಮಪುರಾಣೇ
(ಗುರುಮಂಡಲಗ್ರಂಥಮಾಲಾಯಾಂ) ೨.೬೬.೮೦-೮೧..

ಸ್ವದೇಹಾಶುಚಿಗಂಧೇನ ಯೋ ವಿಗ್ಜ್ಞೇತ ಮಾನವಃ .

ವಿರಾಗಕಾರಣಂ ತಸ್ಯ ಕಿಮನ್ಯದುಪದಿಶ್ಯತೇ .. ೮೦.. - ತತ್ತ್ವೈವ (ಆನಂದಾಶ್ರಮಗ್ರಂಥಾವಲ್ಯಾಂ
೧೩೧) ೨.೬೬.೮೦..

ಶಾಸ್ತ್ರೀಯಂ ಚ ಗುಣಾಧಾನಂ ಪ್ರಬಲೇನ ಶಾಸ್ತ್ರಾಂತರೇಣಾಪೋಹ್ಯತೇ,
ಯಥಾ “ನ ಹಿಂಸ್ಯಾತ್ಸರ್ವಾ ಭೂತಾನಿ” (ಮಹಾಭಾರತೇ ೩.೨೦೩.೪೫)
ಇತ್ಯಸ್ಯ, “ಅಗ್ನಿಷೋಮೀಯಂ ಪಶುಮಾಲಭೇತ (ತೈ೦ ಸಂ೦ ೬-೧-೧೧-೬)
ಇತ್ಯನೇನಾಪವಾದಸ್ತದ್ವತ್ . ಪ್ರಬಲತರಂ ಶಾಸ್ತ್ರಮೇತದನ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಾಪೇಕ್ಷಯಾ-

“ಯಸ್ಯಾತ್ಮಬುದ್ಧಿ ಕುಣಪೇ ತ್ರಿಧಾತುಕೇ

ಸ್ವಧೀಃ ಕಲತ್ರಾದಿಷು ಭೌಮ ಇಜ್ಯಧೀಃ .

ಯಸ್ತೀರ್ಥಬುದ್ಧಿಃ ಸಲಿಲೇ ನ ಕರ್ಹಿಚಿಜ್ -

ಜನೇಷ್ಟಭಿಜ್ಜೇಷು ಸ ಏವಾ ಗೋಖರಃ” .. - (ಭಾಗವತೇ ೧೦.೮೪.೧೩) ..

“ಅತ್ಯಂತಮಲಿನೋ ದೇಹೋ ದೇಹೀ ಚಾತ್ಯಂತನಿರ್ಮಲಃ .

ಉಭಯೋರಂತರಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಕಸ್ಯ ಶೌಚಂ ವಿಧೀಯತೇ” .. ಇತ್ಯಾದಿ . -

(ಸೂತಸಂಹಿತಾಯಾಂ ೨.೧೪.೧೯) ..

ಯದ್ಯಪ್ಯನೇನ ಶಾಸ್ತ್ರೇಣ ದೋಷಾಪನಯನಂ ಪ್ರತಿಷಿದ್ಧತೇ ನ ತು ಗುಣಾಧಾನಂ,
ತಥಾಪಿ ಸತಿ ವಿರೋಧಿನಿ ಪ್ರಬಲಪ್ರದೋಷೇ ಗುಣ ಆಧಾತುಮಶಕ್ಯ
ಇತ್ಯರ್ಥಾದ್ ಗುಣಾಧಾನಸ್ಯ ಪ್ರತಿಷೇಧಃ . ಅತ್ಯಂತಮಾಲಿನ್ಯಂ ಚಾತ್ರ
ಮೈತ್ರಾಯಣೀಯಶಾಖಾಯಾಂ ಶ್ರುಯತೇ - “ಭಗವನ್ಸೃಷ್ಟಿಚರ್ಮಸ್ನಾಯುಮಜ್ಞಾಮಾಂಸಶು
ವಿಣ್ಮೂತ್ರವಾತಪಿತ್ತಕಫಸಂಘಾತೇ ದುರ್ಗಂಧೇ ನಿಸಾರೇಽಸ್ಮಿ-ಇ್ಯಾರೀರೇ ಕಿಂ
ಕಾಮೋಪಭೌಗ್ಯಃ” (೧.೧.೨) ಇತಿ, ಶರೀರಮಿದಂ ಮೈಥುನಾದೇವೋದ್ಭೂತಂ
ಸಂವಿದ್ವ್ಯಪೇತಂ ನಿರಯ ಇವ ಮೂತ್ರದ್ವಾರೇಣ ನಿಷ್ಕ್ರಾಂತಮಸ್ಥಿಭಿಶ್ಚಿತ್ತಂ
ಮಾಂಸೇನಾನುಲಿಪ್ತಂ ಚರ್ಮಣಾವನದ್ಧಂ ವಿಣ್ಮೂತ್ರಪಿತ್ತಕಫಮಜ್ಞಾಮೇದೋವಸಾಭಿರನ್ಯೈ
ಮಲ್ಮೈರ್ಬಹುಭಿಃ ಪರಿಪೂರ್ಣಂ ಕೋಶ ಇವ ವಸುನಾ” ಇತಿ ಚ . ಚಿಕಿತ್ಸಯಾ
ಚ ರೋಗಶಾಂತಿರ್ನ ನಿಯತಾ . ಶಾಂತೋಽಪಿ ರೋಗಃ ಕದಾಚಿತ್ಪುನರುದೇತಿ
ನವಭಿಶ್ಚಿದ್ವೈರ್ನಿರಂತರಂ ಸ್ವವತ್ಸು ಮಲೇಷು ರೋಮಕೂಪೈರಸಂಖ್ಯಾತೇಃ
ಸ್ವಿನ್ನೇ ಗಾತ್ರೇ ಕೋ ನಾಮ ಖೇದೇನ ಪ್ರಕ್ಷಾಲಯಿತುಂ ಶಕ್ನುಯಾತ್ ? ತದುಕ್ತಂ
ಪೂರ್ವಾಚಾರ್ಯೈಃ -

“ನವಚ್ಚಿದ್ರಯುತಾ ದೇಹಾಃ ಸ್ವವಂತಿ ಘಟಿಕಾ ಇವ .

ಬಾಹ್ಯಶೌಚೈರ್ನ ಶುದ್ಧಂತಿ ನಾಂತಃ ಶೌಚಂ ಚ ವಿದ್ಯತೇ” ..

ಅತೋ ದೇಹವಾಸನಾ ಮಲಿನಾ . ತದೇತನ್ಮಾಲಿನ್ಯಮಭಿಪ್ರೇತ್ಯ ವಸಿಷ್ಟ ಆಹ -

“ಆಪಾದಮಸ್ತಕಮಹಂ ಮಾತಾಪಿತೃವಿನಿರ್ಮಿತಃ .

ಇತ್ಯೇಕೋ ನಿಶ್ಚಯೋ ರಾಮ ಬಂಧಾಯಾಸದ್ವಿಲೋಕನಾತ್” .. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೨೦.೪೨) ..

“ಸಾ ಕಾಲಸೂತ್ರಪದವೀ ಸಾ ಮಹಾವೀಚಿವಾಗುರಾ .

ಸಾಸಿಪತ್ರವನಶ್ರೇಣೀ ಯಾ ದೇಹೇಽಹಮಿತಿ ಸ್ಥಿತಿಃ ..

ಸಾ ತ್ಯಾಜ್ಯಾ ಸರ್ವಯತ್ನೇನ ಸರ್ವನಾಶೇಽಪ್ಯುಪಸ್ಥಿತೇ .

ಸ್ಪಷ್ಟವ್ಯಾ ಸಾ ನ ಭವ್ಯೇನ ಸಶ್ವಮಾಂಸೇವ ಪುಲ್ಕಸೀ .. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೧೮.೧೬-೧೭) ಇತಿ ..

ತದೇತಲ್ಲೋಕಶಾಸ್ತ್ರದೇಹವಾಸನಾತ್ರಯಮವಿವೇಕಿನಾಮುಪಾದೇಯತ್ನೇನ

ಪ್ರತಿಭಾಸಮಾನಮಪಿ ವಿವಿಧಿಷೋವೇದನೋತ್ಪತ್ತಿವಿರೋಧಿ-ತ್ವಾದ್ವಿದುಷೋ
ಜ್ಞಾನಪ್ರತಿಷ್ಠಾವಿರೋಧಿತ್ವಾಚ್ಚ ವಿವೇಕಿಭಿರ್ಹೇಯಂ .

ಅತ ಏವ ಸ್ಮರ್ಯತೇ-

“ಲೋಕವಾಸನಯಾ ಜಂತೋಃ ಶಾಸ್ತ್ರವಾಸನಯಾಪಿ ಚ .

ದೇಹವಾಸನಯಾ ಜ್ಞಾನಂ ಯಥಾವನ್ನೈವ ಜಾಯತೇ” .. - (ಸೂತಸಂಹಿತಾಯಾಂ ೪.೧೪.೫೧) ಇತಿ ..

ಯಾ ತು ದಂಭದರ್ಪಾದ್ಯಾಸುರಸಂಪದ್ರೂಪಾ ಮಾನಸವಾಸನಾ, ತಸ್ಯಾ
ನರಕಹೇತುತ್ವಾನ್ಮಾಲಿನ್ಯಮತಿಪ್ರಸಿದ್ಧಂ . ಅತಃ ಕೇನಾಪ್ಯುಪಾಯೇನ ವಾಸನಾಚತುಷ್ಟಯಸ್ಯ
ಕ್ಷಯಃ ಸಂಪಾದನೀಯಃ . ಯಥಾ ವಾಸನಾಯಾಃ ಕ್ಷಯಃ ಸಂಪಾದನೀಯಸ್ತಥಾ
ಮನಸೋಽಪಿ .

ನ ಚ ತಾರ್ಕಿಕವನ್ನಿತ್ಯದ್ರವ್ಯಮಣುಪರಿಮಾಣಂ ಮನೋ ವೈದಿಕಾ ಅಭ್ಯುಪಗಚ್ಛಂತಿ
ಯೇನ ಮನೋನಾಶೋ ದುಃಸಂಪಾದಃ ಸ್ಯಾತ್ . ಕಿಂ ತರ್ಹಿ ಸಾವಯವಮನಿತ್ಯಂ
ಸರ್ವದಾ ಜತುಸುವರ್ಣಾದಿವದ್ಬಹುವಿಧಪರಿಣಾಮಾರ್ಹಂ ದ್ರವ್ಯಂ ಮನಃ .

ತಸ್ಯ ಲಕ್ಷಣಂ ಪ್ರಮಾಣಂ ಚ ವಾಜಸನೇಯಿನಃ ಸಮಾಮನಂತಿ - “ಕಾಮಃ
ಸಂಕಲ್ಪೋ ವಿಚಿಕಿತ್ಸಾ ಶ್ರದ್ಧಾಶ್ರದ್ಧಾ ಧೃತಿರಧೃತಿರ್ಹಿರ್ದೀರ್ಭೀರಿತ್ಯೇತತ್ಸರ್ವಂ ಮನ
ಏವ” (ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೇ ಉಪ೦ .೧.೫.೩) ಇತ್ಯೇತಲ್ಲಕ್ಷಣಂ .

ಯಾಃ ಕಾಮಾದಿವೃತ್ತಯಃ ಕ್ರಮೇಣೋತ್ಪದ್ಯಮಾನಾಶ್ಚಕ್ಷುಷಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಘಟಾದಿವತ್ಸಾಕ್ಷಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೇಃ
ಭಾಸಂತೇ, ತದುಪಾದಾನಂ ಮನ ಇತ್ಯರ್ಥಃ . “ಅನ್ಯತ್ರಮನಾ ಅಭೂವಂ
ನಾದರ್ಶಮನ್ಯತ್ರಮನಾ ಅಭೂವಂ ನಾಶ್ರೌಷಂ” (ಬೃಹ. ಉಪ೦ .೧.೫.೩)
ಇತಿ “ಮನಸಾ ಹ್ಯೇಷ ಪಶ್ಯತಿ ಮನಸಾ ಶೃಣೋತಿ” (ಬೃಹ. ಉಪ೦ .೧.೫.೩)
ಇತ್ಯೇತತ್ಪ್ರಮಾಣಂ .

ಚಕ್ಷುಃಸನ್ನಿಕ್ಯಷ್ಟಃ ಸ್ಥಿತಾಲೋಕಮಧ್ಯವರ್ತಿಃ ಘಟಃ ಶ್ರೋತ್ರಸನ್ನಿಕ್ಯಷ್ಟ ಉಚ್ಚೈಃ
ಪರಿತೋ ವೇದಶ್ಚ ಯಸ್ಯಾನವಧಾನೇ ಸತಿ ನ ಪ್ರತೀಯತೇ, ಸತಿ ತು ಪ್ರತೀಯತೇ,

ಅವಧಾನೇ ತು ಪ್ರತೀಯತೇ, ತಾದೃಶಂ ಸರ್ವವಿಷಯೋಪಲಬ್ಧಿಸಾಧಾರಣಕರಣಮನ್ವಯ-
ವ್ಯತಿರೇಕಾಭ್ಯಾಂ ಪ್ರತೀಯತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ . “ತಸ್ಮಾದಪಿ ಪೃಷ್ಠತ ಉಪಸ್ಪೃಷ್ಟೋ
ಮನಸಾ ವಿಜಾನಾತಿ” (ಬೃ. ಉಪ೦ .೧.೫.೩) ಇತ್ಯೇತದುದಾಹರಣಂ .

ಯಸ್ಮಾಚ್ಚ ಲಕ್ಷಣಪ್ರಮಾಣಾಭ್ಯಾಂ ಸಿದ್ಧಂ ಮನಸ್ತಸ್ಮಾತ್ತದೇವಮುದಾಹರಣೇಯಂ.
ಪೃಷ್ಠಭಾಗೇಪ್ಯಸ್ಯೇನೋಪಸ್ಪೃಷ್ಟೋ ದೇವದತ್ತೋ ವಿಶೇಷೇಣ ಜಾನಾತಿ
ಹಸ್ತಸ್ಪರ್ಶೋಽಯಮಂಗುಲಿಸ್ಪರ್ಶೋಽಯಮಿತಿ . ನ ಹಿ ತತ್ರ ಚಕ್ಷುಃ ಪ್ರಸರತಿ,
ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯಂ ತು ಮಾರ್ದವಕಾರಿನ್ಯಮಾತ್ರಗ್ರಹಣ ಉಪಕ್ಷೇಣಂ . ತಸ್ಮಾನ್ಮನ ಏವ
ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನಕಾರಣಂ ಪರಿಶಿಷ್ಟತೇ . ತಚ್ಚ ಮನನಾನ್ಮನ ಇತಿ ಚೇತನಾಚ್ಚಿತ್ತಮಿತಿ
ಚಾಭಿಧೀಯತೇ . ತಚ್ಚ ಚಿತ್ತಂ ಸತ್ತ್ವ ರಜಸ್ತಮೋಗುಣಾತ್ಮಕಂ ಪ್ರಕಾಶಪ್ರವೃತ್ತಿಮೋಹಾನಾಂ
ಸತ್ತ್ವಾದಿಕಾರ್ಯಾಣಾಂ ತತ್ರ ದರ್ಶನಾತ್ . ಪ್ರಕಾಶಾದೀನಾಂ ಚ ಗುಣಕಾರ್ಯತ್ವಂ
ಗುಣಾತೀತಲಕ್ಷಣೇವಗಮ್ಯತೇ- “ಪ್ರಕಾಶಂ ಚ ಪ್ರವೃತ್ತಿಂ ಚ ಮೋಹಮೇವ ಚ
ಪಾಂಡವ” (ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ ೧೪.೨೨) ಇತ್ಯಭಿಧಾನಾತ್ .

ನಾಂಖ್ಯಶಾಸ್ತ್ರೇಽಪಿ - “ಪ್ರಕಾಶಪ್ರವೃತ್ತಿಮೋಹಾ ನಿಯಮಾರ್ಥಾಃ” ಇತ್ಯುಕ್ತಂ .
ಪ್ರಕಾಶೋ ನಾಮ ನಾತ್ರ ಸಿತಭಾಸ್ವರೂಪಂ ಕಿಂ ತು ಜ್ಞಾನಂ .

“ಸತ್ತ್ವಂ ತನ್ನಜಾಯತೇ ಜ್ಞಾನಂ ರಜಸೋ ಲೋಭ ಏವ ಚ .

ಪ್ರಮಾದಮೋಹೌ ತಮಸೋ ಭವತೋಽಜ್ಞಾನಮೇವ ಚ” .. - (ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ
೧೪.೧೭) ..

ಇತ್ಯುಕ್ತತ್ವಾತ್ .

ಜ್ಞಾನವತ್ಸುಖಮಪಿ ಸತ್ತ್ವ ಕಾರ್ಯಂ . ತದಪ್ಯುಕ್ತಂ-

“ಸತ್ತ್ವಂ ಸುಖೇ ಸಂಜಯತಿ ರಜಃ ಕರ್ಮಣಿ ಭಾರತ .

ಜ್ಞಾನಮಾವೃತ್ಯ ತು ತಮಃ ಪ್ರಮಾದೇ ಸಂಜಯತ್ಯುತ” .. - (ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ
೧೪.೯) ಇತಿ ..

ಸಮುದ್ರತರಂಗವನ್ನಿರಂತರಂ ಪರಿಣಮಮಾನೇಷು ಗುಣೇಷು ಕದಾಚಿತ್ಕಷ್ಟಿದುದ್ಭವತಿ
. ಇತರಾವಭಿಭೂಯೇತೇ . ತದುಕ್ತಂ-

“ರಜಸ್ತಮಶ್ವಾಭಿಭೂಯ ಸತ್ತ್ವಂ ಭವತಿ ಭಾರತ .

ರಜಃ ಸತ್ತ್ವಂ ತಮಶ್ಚೈವ ತಮಃ ಸತ್ತ್ವಂ ರಜಸ್ತಥಾ” .. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೧೪.೧೦) ಇತಿ ..

“ಬಾಧ್ಯಬಾಧಕತಾಂ ಯಾಂತಿ ಕಲ್ಲೋಲಾ ಇವ ಸಾಗರೇ” . - (ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣೇ
೫.೧.೨೦) ಇತಿ ಚ ..

ತತ್ರ ತಮಸ ಉದ್ಭವೇ ಸತ್ಯಾಸುರಸಂಪದುದೇತಿ . ರಜಸ ಉದ್ಭವೇ ಸತಿ
ಲೋಕಾದಿವಾಸನಾಸ್ತಿಸ್ತೋ ಭವಂತಿ . ಸತ್ತ್ವ ಸ್ತೋದ್ಭವೇ ಸತಿ ದೈವೀ ಸಂಪದಪಜಾಯತೇ
. ಏತದೇವಾಭಿಪ್ರೇತ್ಯೋಕ್ತಂ-

“ಸರ್ವದ್ವಾರೇಷು ದೇಹೇಽಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರಕಾಶ ಉಪಜಾಯತೇ .

ಜ್ಞಾನಂ ಯದಾ ತದಾ ವಿದ್ಯಾದ್ವಿವೃದ್ಧಂ ಸತ್ತ್ವಮಿತ್ಯುತ” .. - (ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ ೧೪.೧೧) ಇತಿ ..

ಯದ್ಯಪ್ಯಂತಃಕರಣಂ ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕಂ ಭಾಸತೇ, ತಥಾಪಿ ಸತ್ತ್ವಮೇವಾಸ್ಯ ಮುಖ್ಯಮುಪಾದಾನಕಾರಣಂ . ರಜಸ್ತಮಸೀ ತೂಪಷ್ಟಂಭಕೇ . ಉಪಾದಾನಸಹಕಾರಿಭೂತಾ ಅವಯವಾ ಉಪಷ್ಟಂಭಕಾಃ. ಅತ ಏವ ಜ್ಞಾನಿನೋ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸೇನ ರಜಸ್ತಮಸೋರಪನೀತಯೋಃ ಸತ್ತ್ವಮೇವ ಸ್ವರೂಪಂ ಪರಿಶಿಷ್ಯತೇ . ಏತದೇವಾಭಿಪ್ರೇತ್ಯೋಕ್ತಂ- “ಜ್ಞಸ್ಯ ಚಿತ್ತಮಚಿತ್ತಂ ಸ್ಯಾಜ್ಞ ಚಿತ್ತಂ ಸತ್ತ್ವಮುಚ್ಯತೇ” ಇತಿ .

ತಚ್ಚ ಸತ್ತ್ವಂ ಚಾಂಚಲ್ಯಹೇತುರಜೋಗುಣಶೂನ್ಯತ್ವಾದೇಕಾಗ್ರಂ . ಭ್ರಾಂತಿಕಲ್ಪಿತಾನಾತ್ಮಸ್ವರೂಪ ತಮೋಗುಣಶೂನ್ಯತ್ವತ್ಸೂಕ್ಷ್ಮಂ . ತತ ಆತ್ಮದರ್ಶನಯೋಗ್ಯಂ . ಅತ ಏವ ಶ್ರುತಿಃ-

“ದೃಶ್ಯತೇ ತ್ವಗ್ಯಯಾ ಬುದ್ಧ್ಯಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮಯಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಿಭಿಃ” . - (ಕಠಂ ಉಪಂ ೧.೩.೧೨) ಇತಿ ..

ನ ಖಲು ವಾಯುನಾ ದೋಧೂಯಮಾನೇನ ಪ್ರದೀಪೇನ ಮಣಿಮುಕ್ತಾದಿಲಕ್ಷಣಾನಿ ನಿರ್ಧಾರಯಿತುಂ ಶಕ್ಯಂತೇ . ನಾಪಿ ಸ್ಥೂಲೇನ ಖನಿತ್ರೇಣ ಸೂಚ್ಯೇವ ಸೂಕ್ಷ್ಮಪಟಸ್ಯೂತಿಃ ಸಂಭವತಿ . ತದೇತದೀದೃಶಂ ಸತ್ತ್ವಮೇವಾಯೋಗಿಷು ತಮೋಗುಣಗರ್ಭಿತೇನ ರಜೋಗುಣೇನೋಪಸ್ಪೃಷ್ಟಂ ಬಹುವಿಧದ್ವೈತಸಂಕಲ್ಪೇನ ಚೇತಯಮಾನಂ ಚಿತ್ತಂ ಭವತಿ . ತಚ್ಚಿತ್ತಂ ತಮೋಗುಣಾಧಿಕೈ ಸತ್ಯಾಸುರೀಂ ಸಂಪದಮುಪಚಿನ್ವತ್ತೀನಂ ಭವತಿ . ತಥಾಹ ವಸಿಷ್ಠಃ-

“ಅನಾತ್ಮನ್ಯಾತ್ಮಭಾವೇನ ದೇಹಭಾವನಯಾ ತಥಾ .

ಪುತ್ರದಾರೈಃ ಕುಟುಂಬೈಶ್ಚ ಚೇತೋ ಗಚ್ಛತಿ ಪೀನತಾಂ ..

ಅಹಂಕಾರವಿಕಾರೇಣ ಮಮತಾಮಲಲೀಲಯಾ .

ಇದಂ ಮಮೇತಿಭಾವೇನ ಚೇತೋ ಗಚ್ಛತಿ ಪೀನತಾಂ ..

ಆಧಿವ್ಯಾಧಿವಿಲಾಸೇನ ಸಮಾಶ್ವಾಸೇನ ಸಂಸೃತೌ .

ಹೇಯಾದೇಯವಿಭಾಗೇನ ಚೇತೋ ಗಚ್ಛತಿ ಪೀನತಾಂ ..

ಸ್ನೇಹೇನ ಧನಲೋಭೇನ ಲಾಭೇನ ಮಣಿಯೋಷಿತಾಂ .

ಆಪಾತರಮಣೀಯೇನ ಚೇತೋ ಗಚ್ಛತಿ ಪೀನತಾಂ ..

ದುರಾಶಾಕ್ಷೀರಪಾನೇನ ಭೋಗಾನಿಲಬಲೇನ ಚ .

ಆಸ್ಥಾದಾನೇನ ಚಾರೇಣ ಚಿತ್ತಾಹಿಯಾರ್ತಿ ಪೀನತಾಂ” .. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೨೪.೧೨-೨೧) ಇತಿ ..

ಆಸ್ಥಾ ನಾಮ ಪ್ರಪಂಚೇ ಸತ್ಯತ್ವಬುದ್ಧಿಃ, ತಸ್ಯಾ ಆದಾನಮಂಗೀಕಾರಃ, ಸ ಏವ ಚಾರೋ ಗಮನಾಗಮನಕ್ರಿಯಾ ತೇನೇತಿ . ತದೇವಂ ವಿನಾಶನೀಯಯೋರ್ವಾಸನಾಮನಸೋ ಸ್ವರೂಪಂ ನಿರೂಪಿತಂ .

ಅಥ ವಾಸನಾಕ್ಷಯಮನೋನಾಶೌ ಕ್ರಮೇಣ ನಿರೂಪ್ಯೇತೇ . ತತ್ರ ವಾಸನಾಕ್ಷಯಪ್ರಕಾರಮಾಂವನಿಷ್ಠಃ-

“ಬಂಧೋ ಹಿ ವಾಸನಾಬಂಧೋ ಮೋಕ್ಷಃ ಸ್ಯಾದ್ವಾಸನಾಕ್ಷಯಃ .

ವಾಸನಾಸ್ತ್ವಂ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ಮೋಕ್ಷಾರ್ಥಿತ್ವಮಪಿ ತ್ಯಜ ..

ಮಾನಸೀರ್ವಾಸನಾಃ ಪೂರ್ವಂ ತ್ಯಕ್ತ್ವಾ ವಿಷಯವಾಸನಾಃ .

ಮೈತ್ರ್ಯಾದಿಭಾವನಾನಾಮ್ನೀಗೃಹಾಣಾಮಲವಾಸನಾಃ ..

ತಾ ಅಪ್ಯಂತಃ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ತಾಭಿವ್ಯವಹರನ್ನಪಿ .

ಅಂತಃ ಶಾಂತತಮಸ್ತೇಹೋ ಭವ ಚಿನ್ಮಾತ್ರವಾಸನಾಃ ..

ತಾಮಪ್ಯಂತಃ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ಮನೋಬುದ್ಧಿಸಮನ್ವಿತಾಂ .

ಶೇಷೇ ಸ್ಥಿರಸಮಾನೀನೋ ಯೇನ ತ್ಯಜಸಿ ತತ್ತ್ವಜ” .. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೧೮.೨೦-೨೩) ಇತಿ ..

ಅತ್ರ ಮಾನಸವಾಸನಾಶಬ್ದೇನ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಾಸ್ತಿಸೋ ಲೋಕಶಾಸ್ತ್ರದೇಹವಾಸನಾ ವಿವಕ್ಷಿತಾಃ . ವಿಷಯವಾಸನಾಶಬ್ದೇನ ದಂಭದರ್ವಾದ್ಯಾಸುರಸಂಪದ್ವಿವಕ್ಷಿತಾ . ಮೃದುತೀವ್ರತ್ವೇ ತದ್ವಿವಕ್ಷಾಭೇದಕಾರಣೇ . ಯದ್ವಾ ಶಬ್ದಸ್ಪರ್ಶರೂಪರಸಗಂಧಾ ವಿಷಯಾಃ, ತೇಷಾಂ ಕಾಮ್ಯಮಾನತ್ವದಶಾಜನ್ಯಃ ಸಂಸ್ಕಾರೋ ಮಾನಸವಾಸನಾ . ಭುಜ್ಯಮಾನತ್ವದಶಾಜನ್ಯಃ ಸಂಸ್ಕಾರೋ ವಿಷಯವಾಸನಾ . ಅಸ್ಮಿನ್ನಕ್ಷೇ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಾನಾಂ ಚತಸ್ರಣಾಮನಯೋರೇವಾಂತರ್ಭಾವಃ, ಅಂತರ್ಭಾವ್ಯತೀರೇಕೇಣ ವಾಸನಾಂತರಾಸಂಭವಾತ್ .

ನನು ವಾಸನಾಯಾಃ ಪರಿತ್ಯಾಗಃ ಕಥಂ ಘಟತೇ ? ನ ಹಿ ತಾಸಾಂ ಮೂರ್ತಿರಸ್ತಿ ಸಮ್ಪೂರ್ಜನೀಸಮೂಹಿತಧೂಲಿತೃಣವದ್ಧಸ್ತೇನೋದ್ಧೃತ್ಯ ಬಹಿಸ್ತ್ಯಕ್ಷಾಮಃ .

ಮೈವಂ; ಉಪವಾಸಜಾಗರಣವತ್ತದುಪಪತ್ತೇಃ . ಸ್ವಭಾವಪ್ರಾಪ್ತಯೋರ್ಭುಜಿಕ್ರಿಯಾನಿದ್ರಯೋ ತತ್ತರಿತ್ಯಾಗರೂಪೇ ಉಪವಾಸಜಾಗರಣೇ ಸರ್ವೈರಪ್ಯನುಷ್ಠೀಯೇತೇ; ತದ್ವದತ್ರಾಪ್ಯಸ್ತು

“ಅದ್ಯ ಸ್ಥಿತ್ವಾ ನಿರಾಹಾರಂ” ** ಇತ್ಯಾದಿಮಂತ್ರೇಣ ಸಂಕಲ್ಪಂ ಕೃತ್ವಾ ಸಾವಧಾನತ್ವೇನಾವಸ್ಥಾನಂ ತತ್ರ ತ್ಯಾಗ ಇತಿ ಚೇತ್,

** ಅದ್ಯ ಸ್ಥಿತ್ವಾ ನಿರಾಹಾರಃ ಸರ್ವಭೋಗವಿವರ್ಜಿತಃ .

ಶ್ಲೋ ಭಕ್ತ್ಯೇ ಪುಂಡರೀಕಾಕ್ಷ ಶರಣಂ ಮೇ ಭವಾಚ್ಯುತ .. -ಪದ್ಮಪುರಾಣೇ ಉತ್ತರಖಂಡೇ (೬) ೬೧.೨೩..

ಅತ್ರಾಪಿ ನ ತದ್ಗಂಡನಿವಾರಿತಂ, ಪ್ರೇಷಮಂತ್ರೇಣ ಸಂಕಲ್ಪ್ಯಾಪ್ರಮತ್ತತ್ವೇನಾವಸ್ಥಾತುಂ
ಶಕ್ಯತ್ವಾತ್ . ವೈದಿಕಮಂತ್ರಾನಧಿಕಾರಿಣಾಂ ತು ಭಾಷಯಾ ಸಂಕಲ್ಪೋಽಸ್ತು . ಯದಿ
ತತ್ರ ಶಾಕಸೂಪೌದನಾದಿಸನ್ನಿಧಿತ್ಯಾಗಸ್ತರ್ಹ್ಯತ್ರಾಪಿ ಸ್ವಕ್ಷಂದನವನಿತಾಸನ್ನಿಧಿಪರಿತ್ಯಾಗೋಽಸ್ತು
. ಅಥ ತತ್ರ ಬುಭುಕ್ಷಾನಿದ್ರಾಲಸ್ಯಾದಿವಿಸ್ಮಾರಕೈಃ ಪುರಾಣಶ್ರವಣದೇವಪೂಜಾ-
ನೃತ್ಯಗೀತವಾದಿತ್ರಾದಿಭಿಶ್ಚಿತ್ತಮುಪಲಾಲೈತ, ತರ್ಹ್ಯತ್ರಾಪಿ ಮೈತ್ರ್ಯಾದಿಭಿಸ್ತದುಪಲಾಲಯೇತ್
. ಮೈತ್ರ್ಯಾದಯಶ್ಚ ಪತಂಜಲಿನಾ ಸೂತ್ರೀತಾಃ- “ಮೈತ್ರೀಕರುಣಾಮುದಿತೋಪೇಕ್ಷಾಣಾಂ
ಸುಖದುಃಖಪುಣ್ಯಾಪುಣ್ಯವಿಷಯಾಣಾಂ ಭಾವನಾತಶ್ಚಿತ್ತಪ್ರಸಾದನಂ” (೧.೩೩) ಇತಿ

ಚಿತ್ತಂ ಹಿ ರಾಗದ್ವೇಷಪುಣ್ಯಪಾಪೈಃ ಕಲುಷೀಕ್ರಿಯತೇ . ರಾಗದ್ವೇಷೌ ಚ ಪತಂಜಲಿಃ
ಸೂತ್ರಯಾಮಾಸ - “ಸುಖಾನುಶಯೀ ರಾಗಃ” (೨.೭) ; “ದುಃಖಾನುಶಯೀ ದ್ವೇಷಃ”
(೨.೮) ಇತಿ . ಸ್ವೇನಾನುಭೂಯಮಾನಂ ಸುಖಮನುಶೇತೇ ಕಶ್ಚಿದ್ಧೀವೃತ್ತಿವಿಶೇಷಃ
“ಸುಖಜಾತೀಯಂ ಮೇ ಸರ್ವಂ ಭೂಯಾತ್” ಇತಿ . ತಚ್ಚ ದೃಷ್ಟಾದೃಷ್ಟಸಾಮಗ್ರ್ಯಭಾವಾನ್ನ
ಸಂಪಾದಯಿತುಂ ಶಕ್ಯಂ . ಅತಃ ಸ ರಾಗಶ್ಚಿತ್ತಂ ಕಲುಷೀಕರೋತಿ .

ಯದಾ ಸುಖಷ್ಟಯಂ ಮೈತ್ರೀಂ ಭಾವಯೇತ್ “ಸರ್ವೇಽಪ್ಯೇತೇ ಸುಖಿನೋ
ಮದೀಯಾಃ” ಇತಿ , ತದಾ ತತ್ಸುಖಂ ಸ್ವಕೀಯಮೇವ ಸಂಪನ್ನಮಿತಿ ಭಾವಯತಸ್ತತ್ರ
ರಾಗೋ ನಿವರ್ತತೇ, ಯಥಾ ಸ್ವಸ್ಯ ರಾಜ್ಯಭಾವೇಽಪಿ ಪುತ್ರಾದಿರಾಜ್ಯಮೇವ
ಸ್ವಕೀಯಂ ರಾಜ್ಯಂ ತದ್ವತ್ . ನಿವೃತ್ತೇ ಚ ರಾಗೇ ವರ್ಷಾಸ್ವತೀತಾಸು ಶರತ್ಸರಿದಿವ
ಚಿತ್ತಂ ಪ್ರಸೀದತಿ .

ತಥಾ ದುಃಖಮನುಶೇತೇ ಕಶ್ಚಿತ್ಪ್ರತ್ಯಯಃ “ಈದೃಶಂ ಸರ್ವಂ ದುಃಖಂ ಸರ್ವದಾ ಮೇ
ಮಾ ಭೂತ್” ಇತಿ . ತಚ್ಚ ರೋಗಶತ್ರುವ್ಯಾಘ್ರಾದಿಷು ಸತ್ಸು ನ ನಿವಾರಯಿತುಂ
ಶಕ್ಯಂ . ನ ಚ ಸರ್ವೇ ದುಃಖಹೇತವೋ ಹಂತುಂ ಶಕ್ಯಂತೇ . ತತಃ ಸ ದ್ವೇಷಃ ಸದಾ
ಹೃದಯಂ ದಹತಿ . ಯದಾ ಸ್ವಸ್ಯೇವ ಪರೇಷಾಂ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಪ್ರತಿಕೂಲಂ ದುಃಖಂ
ಮಾ ಭೂದಿತ್ಯನೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣ ಕರುಣಾಂ ದುಃಖಿಷು ಪ್ರಾಣಿಷು ಭಾವಯೇತ್ ತದಾ
ವೈರ್ಯಾದಿಧ್ವೇಷನಿವೃತ್ತೌ ಚಿತ್ತಂ ಪ್ರಸೀದತಿ . ಅತ ಏವ ಸ್ಮರ್ಯತೇ -

“ಪ್ರಾಣಾ ಯಥಾತ್ಮನೋಽಭೀಷ್ಟಾ ಭೂತಾನಾಮಪಿ ತೇ ತಥಾ .

ಆತ್ಮಾಪಮ್ಯೇನ ಭೂತಾನಾಂ ದಯಾಂ ಕುರ್ವಂತಿ ಸಾಧವಃ” .. - (ಮಹಾಭಾರತೇ
೧೩.೧೧೬.೨೧-೨೨**)

(**ಆತ್ಮಾಪಮ್ಯೇನ ಗಂತವ್ಯಂ ಬುದ್ಧಿಮದ್ಧಿರ್ಮಹಾತ್ಮಭಿಃ)

ತತ್ರಕಾರಂ ಚ ಮಹಾಂತೋ ದರ್ಶಯಂತಿ-

“ಸರ್ವೇಽತ್ರ ಸುಖಿನಃ ಸಂತು ಸರ್ವೇ ಸಂತು ನಿರಾಮಯಾಃ .

ಸರ್ವೇ ಭದ್ರಾಣಿ ಪಶ್ಯಂತು ಮಾ ಕಶ್ಚಿದ್ಧುಃಖಮಾಪ್ನುಯಾತ್” .. ಇತಿ .

ತಥಾ ಹಿ ಪ್ರಾಣಿನಃ ಸ್ವಭಾವತ ಏವ ಪುಣ್ಯ ನಾನುತಿಷ್ಠಂತಿ, ಪಾಪಂ ತ್ವನುತಿಷ್ಠಂತಿ .
ತದಾಹುಃ-

“ಪುಣ್ಯಸ್ಯ ಫಲಮಿಚ್ಛಂತಿ ಪುಣ್ಯಂ ನೇಚ್ಛಂತಿ ಮಾನವಾಃ .

ನ ಪಾಪಫಲಮಿಚ್ಛಂತಿ ಪಾಪಂ ಕುರ್ವಂತಿ ಯತ್ನತಃ” .. ಇತಿ .

ತೇ ಚ ಪುಣ್ಯಪಾಪೇ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಂ ಜನಯತಃ . ಸ ಚ ತಾಪಃ ಶ್ರುತ್ಯಾನೂದ್ಯತೇ-
“ಕಿಮಹಂ ಸಾಧು ನಾಕರವಂ, ಕಿಮಹಂ ಪಾಪಮಕರವಂ” (ತ್ವಿ೦ ಉಪ೦ ೨.೯) ಇತಿ .
ಯದ್ಯಸೌ ಪುಣ್ಯಪುರುಷೇಷು ಮುದಿತಾಂ ಭಾವಯೇತ್ ತದಾ ತದ್ವಾಸನಯಾ
ಸ್ವಯಮೇವಾಪ್ರಮತ್ತಃ ಪುಣ್ಯೇಷು ಪ್ರವರ್ತೇತ . ತಥಾ ಪಾಪಿಷೂಪೇಕ್ಷಾಂ
ಭಾವಯನ್ ಸ್ವಯಮಪಿ ಪಾಪಾನಿವರ್ತೇತ . ಅತಃ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಸ್ಯಾಭಾವೇನ
ಚಿತ್ತಂ ಪ್ರಸೀದತಿ . ಸುಖಿಷು ಮೈತ್ರೀಂ ಭಾವಯತೋ ನ ಕೇವಲಂ ರಾಗನಿವೃತ್ತಿಃ ಕಿಂ
ತ್ವಸೂಯೇಷ್ಯಾದಯೋಽಪಿ ನಿವರ್ತಂತೇ . ಗುಣೇಷು ದೋಷಾವಿಷ್ಕರಣಮಸೂಯಾ,
ಪರಗುಣಾನಾಮಸಹನಮೀಷ್ಯಾ . ಯದಾ ಮೈತ್ರೀವಶಾತ್ಪರಕೀಯಂ ಸುಖಂ
ಸ್ವಕೀಯಮೇವ ಸಂಪದ್ಯತೇ, ತದಾ ಕಥಮಸೂಯಾದಿಕಂಸಂಭವೇತ್ ?
ಏವಂ ದೋಷಾಂತರನಿವೃತ್ತಿರಪಿ ಯಥಾಯೋಗಮುನ್ನೇಯಾ . ದುಃಖಿಷು
ಕರುಣಾಂ ಭಾವಯತಃ ಶತ್ರುಧಾದಿಕರೋ ದ್ವೇಷೋ ಯದಾ ನಿವರ್ತತೇ, ತದಾ
ದುಃಖಿತ್ವಪ್ರತಿಯೋಗಿಕಸ್ವಸುಖಿತ್ವಪ್ರಯುಕ್ತೋ ದರ್ಪೋಽಪಿ ನಿವರ್ತತೇ . ಸ ಚ
ದರ್ಪ ಆಸುರಸಂಪದ್ಯಹಂಕಾರ ಪ್ರಸ್ತಾವೇ ಪೂರ್ವಂ ನಿರೂಪಿತಃ -

“ಈಶ್ವರೋಽಹಮಹಂ ಭೋಗೀ ಸಿದ್ಧೋಽಹಂ ಬಲವಾನ್ಸುಖೀ” .

“ಆಡ್ಯೋಽಭಿಜನವಾನಸ್ಮಿ ಕೋಽನ್ಯೋಽಸ್ತಿಸದೃಶೋ ಮಯಾ” . - (ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ
೧೬.೧೪, ೧೫) ಇತ್ಯಾದಿ ..

ನನು ಪುಣ್ಯಾತ್ಮಸು ಮುದಿತಾಂ ಭಾವಯತಃ ಪುಣ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಿಃ ಫಲತ್ವೇನೋಕ್ತಾ,
ಸಾ ಚ ಯೋಗಿನೋ ನ ಯುಕ್ತಾ, ಮಲಿನಾಯಾಂ ಶಾಸ್ತ್ರವಾಸನಾಯಾಂ
ಪುಣ್ಯಮಂತರ್ಭಾವ್ಯ ಪೂರ್ವಮುದಾಹೃತತ್ವಾತ್ . ಮೈವಂ, ಪುನರ್ಜನ್ಮಕಾರಣಸ್ಯ
ಕಾಮ್ಯೇಷ್ವಾಪೂತದಿಸ್ತತ್ರ ಮಲಿನತ್ವೇನೋದಾಹರಣಾತ್ . ಇಹ ತು ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸಜನ್ಯಮಶು
ಜನ್ಮಾನಾಪಾದಕಂ ಪುಣ್ಯಂ ವಿವಕ್ಷಿತಂ .

ಅಶುಕ್ಲಾಕೃಷ್ಣತ್ವಂ ಪತಂಜಲಿಃ ಸೂತ್ರಯಾಮಾಸ-

“ಕರ್ಮಾಶುಕ್ಲಕೃಷ್ಣಂ ಯೋಗಿನಸ್ತ್ರಿವಿಧಮಿತರೇಷಾಂ” (೪.೭) ಇತಿ . ಕಾಮ್ಯಂ ಕರ್ಮ
ವಿಹಿತತ್ವಾಚ್ಛುಕ್ಲಂ, ನಿಷಿದ್ಧಂ ಕೃಷ್ಣಂ, ಮಿಶ್ರಂ ಶುಕ್ಲಕೃಷ್ಣಂ . ತದೇತತ್ತ್ವಯಮಿತರೇಷಾಮಯೋಗಿನ
ಸಂಪದ್ಯತೇ . ತಚ್ಚ ತ್ರಿವಿಧಂ ಜನ್ಮ ಪ್ರಯಚ್ಛತಿ . ತದಾಹುವಿಶ್ವರೂಪಾಚಾರ್ಯಾಃ-

“ಶುಭೈಃ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ ದೇವತ್ವಂ ನಿಷಿದ್ಧೈರ್ನಾರಕೀಂ ಗತಿಂ .

ಉಭಾಭ್ಯಾಂ ಪುಣ್ಯಪಾಪಾಭ್ಯಾಂ ಮಾನುಷ್ಯಂ ಲಭತೇಽವಶಃ” . - (ನೈಷ್ಕರ್ಮ್ಯಸಿದ್ಧೌ
೧.೪೧) ಇತಿ ..

ನನು ಯೋಗಸ್ಯಾನಿಷಿದ್ಧತ್ವಾದಕೃಷ್ಣತ್ವೇಽಪಿ ವಿಹಿತತ್ವಾಚ್ಛುಕ್ಲವ್ಯಮಿತಿ ಚೇತ್,
ಮೈವಂ, ಅಕಾಮ್ಯತ್ವಾಭಿಪ್ರಾಯೇಣಾಶುಕ್ಲತ್ವಾಭಿಧಾನಾತ್ . ಅತೋಽಶುಕ್ಲಕೃಷ್ಣೇ
ಪುಣ್ಯೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೋಗಿನೋಽಪೇಕ್ಷಿತಾ .

ನನು ಯೋಗಿನೋಽಪ್ಯನೇನ ನ್ಯಾಯೇನ ಯಥೋಚಿತಂ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮಸು ಮುದಿತಾಂ
ಭಾವಯಿತ್ವಾ ಪುಣ್ಯೇಷ್ಟೇವ ಪ್ರವರ್ತೇರನ್ನಿತಿ ಚೇತ್,

ಪ್ರವರ್ತಂತಾಂ ನಾಮ, ಯೇ ಮೈತ್ಯಾದಿಭಿಶ್ಚಿತ್ತಂ ಪ್ರಸಾದಯಂತಿ ತೇಷಾಮೇವ
ಯೋಗಿತ್ವಾತ್ . ಮೈತ್ಯಾದಿಚತುಷ್ಟಯಮುಪಲಕ್ಷಣಂ. ತೇನ “ಅಭಯಂ
ಸತ್ತ್ವಸಂಶುದ್ಧಿಃ” (ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ ೧೬.೧) ಇತ್ಯಾದಿದೈವಸಂಪತ್ “ಅಮಾನಿತ್ವಮದಂಭಿತ್ವ
(ತತ್ತ್ವೈವ ೧೩.೭) ಇತ್ಯಾದಿ ಜ್ಞಾನಸಾಧನಾನಿ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞಾದಿವಚನೋಕ್ತಾ
ಧರ್ಮಾಶ್ಲೋಕಪಲಕ್ಷ್ಯತೇ, ಸರ್ವೇಷಾಮೇತೇಷಾಂ ಶುಭವಾಸನಾ-ರೂಪತ್ವೇನ
ಮಲಿನವಾಸನಾನಿವರ್ತಕತ್ವಾತ್ .

ನನು ಸಂತ್ಯನಂತಾಃ ಶುಭವಾಸನಾಃ, ನ ಚೈಕೇನ ತಾಃ ಸರ್ವಾ ಅಭ್ಯಸಿತುಂ ಶಕ್ಯಂತೇ;
ನಿರರ್ಥಕಶ್ಚ ತದಭ್ಯಾಸಪ್ರಯಾಸ ಇತಿ ಚೇತ್,

ನ; ತನ್ನಿವತ್ಯಾನಾಮನಂತಾನಾಂ ಮಲಿನವಾಸನಾನಾಮೇಕಸ್ಯ ಮನಸ್ಯಸಂಭವಾತ್
. ನ ಹ್ಯಾಯುರ್ವೇದೋಕ್ತಾನಿ ಸರ್ವಾಣ್ಯಾಷಧಾನ್ಯೇಕೇನ ಸೇವಿತುಂ ಶಕ್ಯಂತೇ
. ನಾಪಿ ತನ್ನಿವತ್ಯಾಃ ಸರ್ವೇ ರೋಗಾ ಏಕಸ್ಯ ದೇಹೇ ಸಂಭವಂತಿ .
ಏವಂ ತರ್ಹಿ ಸ್ವಚಿತ್ತಂ ಪ್ರಥಮತಃ ಪರೀಕ್ಷ್ಯ ತತ್ರ ಯದಾ ಯಾವತ್ಯೋ
ಮಲಿನವಾಸನಾಸ್ತದಾ ತಾವತೀರ್ವಿರೋಧಿನೀಃ ಶುಭವಾಸನಾ ಅಭ್ಯಸ್ಯೇತ್ . ಯಥಾ
ಪುತ್ರಮಿತ್ರಕಲತ್ರಾದಿಭಿಃ ಪೀಡ್ಯಮಾನಸ್ತತೋ ವಿರಕ್ತಸ್ತನ್ನಿವರ್ತಕಂ ಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯಂ
ಗೃಹ್ಣಾತಿ, ತಥಾ ವಿದ್ಯಾಮದಧನಮದಕುಲಾಚಾರಮದಾದಿಮಲಿನವಾಸನಾಭಿಃ
ಪೀಡ್ಯಮಾನಸ್ತದ್ವಿರೋಧಿನಂ ವಿವೇಕಮಭ್ಯಸ್ಯೇತ್ . ಸ ಚ ವಿವೇಕೋ ಜನಕೇನ
ದರ್ಶಿತಃ-

“ಅದ್ಯ ಯೇ ಮಹತಾಂ ಮೂರ್ಛಾ ತೇ ದಿನೈರ್ನಿಪತಂತ್ಯಧಃ .

ಹಂತ ಚಿತ್ತ ಮಹತ್ತಾಯಾಃ ಕೈಷಾ ವಿಶ್ವಸ್ತತಾ ತವ” .. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ
೧೯.೩೯) ..

“ಕ್ಷ ಧನಾನಿ ಮಹೀಪಾನಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಕ್ಷ ಜಗಂತಿ ವಾ .

ಪ್ರಾಕ್ತನಾನಿ ಪ್ರಯಾತಾನಿ ಕೇಯಂ ವಿಶ್ವಸ್ತತಾ ತವ .. ೧೫೦..

ಕೋಟಯೋ ಬ್ರಹ್ಮಣಾಂ ಯಾತಾ ಗತಾಃ ಸ್ವರ್ಗಪರಂಪರಾಃ .

ಪ್ರಯಾತಾಃ ಪಾಂಸುವದ್ಭೂಪಾಃ ಕಾ ದೃತಿರ್ಮಮ ಜೀವಿತೇ” .. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೧೯.೪೧,
೪೨) ..

“ಯೇಷಾಂ ನಿಮೇಷಣೋನ್ಮೇಷೌ ಜಗತಃ ಪ್ರಲಯೋದಯೌ .

ತಾದೃಶಾಃ ಪುರುಷಾ ನಷ್ಟಾ ಮಾದೃಶಾಂ ಗಣನೈವ ಕಾ” .. - (ತತ್ತ್ವವ ೧೯.೪೯) ಇತಿ ..
 ನನ್ವಯಮಪಿ ವಿವೇಕಸ್ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನೋದಯಾತ್ಪ್ರಾಚೀನಃ ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯವಸ್ತುವಿವೇಕಾದಿಸಾಧನವ್ಯ
 ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಾ-ಸಂಭವಾತ್, ಇಹ ತೂತ್ಪನ್ನಬ್ರಹ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಸ್ಯ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಯೇ
 ವಾಸನಾಕ್ಷಯಾದಿಸಾಧನಂ ವಕ್ತುಮುಪಕ್ರಾಂತಂ ಅತಃ ಕಿಮಿದಮಕಾಂಡೇ
 ತಾಂಡವಮಿತಿ ಚೇತ್ .

ನಾಯಂ ದೋಷಃ . ಸಾಧನಚತುಷ್ಟಯಸಂಪನ್ನಸ್ಯ ಪಶ್ಚಾದ್ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಮಿತ್ಯೇಷ
 ಸರ್ವಪುರುಷಸಾಧಾರಣಃ ಪ್ರೌಢೋ ರಾಜಮಾರ್ಗಃ . ಜನಕಸ್ಯ
 ತು ಪುರ್ವಪುಣ್ಯಪುಂಜಪರಿಪಾಕೇಣಾಕಾಶಫಲಪಾತವದಕಸ್ಮಾತ್ಸಿದ್ಧಗೀತಾಶ್ರವಣಮಾತ್ರೇಣ
 ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಮುತ್ಪನ್ನಂ. ತತಶ್ಚ ಚಿತ್ತವಿಶ್ರಾಂತಯೇ ವಿವೇಕೋಽಯಂ ಕ್ರಿಯತೇ ಇತಿ
 ಕಾಂಡ ವೇದಮುಚಿತಂ ತಾಂಡವಂ .

ನನ್ವೇವಮಪ್ಯಸ್ಯ ವಿವೇಕಸ್ಯ ಜ್ಞಾನಸಮನಂತರಭಾವಿತ್ವೇನ ಮಲಿನವಾಸನಾನುವೃತ್ಯಭಾವಾಃ
 ನಾಪೇಕ್ಷಿತ ಇತಿ ಚೇತ್,

ನ, ಜನಕಸ್ಯ ತದನುವೃತ್ಯಭಾವೇಽಪಿ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಸ್ಯ ಭಗೀರಥಾದೇಸ್ತದನುವೃತ್ತಿದರ್ಶನಾತ್
 . ಅಸ್ತಿ ಹಿ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಸ್ಯ ತತ್ಪ್ರತಿವಾದಿನಾಮುಷಸ್ತಕಹೋಲಾದೀನಾಂ ಚ
 ಭೂಯಾನ್ವಿದ್ಯಾಮದಃ, ತ್ರೈಃ ಸರ್ವೈರಪಿ ವಿಜಿಗೀಷುಕಥಾಯಾಂ ಪ್ರವೃತ್ತತ್ವಾತ್ .

ನನು ತೇಷಾಂ ವಿದ್ಯಾಂತರಮೇವಾಸ್ತಿ ನ ತು ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೇತಿ ಚೇತ್,
 ನ, ಕಥಾಗತಯೋಃ ಪ್ರಶೋತ್ತರಯೋರ್ಬ್ರಹ್ಮವಿಷಯತ್ವಾತ್ .

ನನು ಬ್ರಹ್ಮವಿಷಯತ್ವೇಽಪಿ ತೇಷಾಮಾಪಾತತೋ ಜ್ಞಾನಮೇವ ನ ತು
 ಸಮ್ಯಗ್ವೇದನಮಿತಿ ಚೇತ್,

ನ, ತಥಾ ಸತ್ಯಸ್ಮಾಕಮಪಿ ತದೀಯವಾಕ್ಯೈರುತ್ಪನ್ನಾಯಾ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಯಾ
 ಅಸಮ್ಯಕ್ತ್ವ ಪ್ರಸಂಗಾತ್ .

ನನು ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವೇಽಪಿ ಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಮೇವೇತಿ ಚೇತ್,
 ನ, “ಯತ್ನಾಕ್ಷಾದಪರೋಕ್ಷಾದ್ಬ್ರಹ್ಮ” (ಬೃ0 ಉಪ0 ೩.೪.೧) ಇತಿ ಮುಖ್ಯಾಪರೋಕ್ಷವಿಷಯತಯ
 ವಿಶೇಷತಃ ಪ್ರಶೋಪಲಂಭಾತ್ .

ನನ್ವಾತ್ಮಜ್ಞಾನಿನೋ ವಿದ್ಯಾಮದ ಆಚಾರ್ಯೈರ್ನಾಭ್ಯುಪಗಮ್ಯತೇ; ತಥಾ
 ಚೋಪದೇಶಸಾಹಸ್ಯಾಮಭಿಹಿತಂ

“ಬ್ರಹ್ಮವಿತ್ತ್ವಂ ತಥಾ ಮುಕ್ತಾಃ ಸ ಆತ್ಮಜ್ಞೋ ನ ಚೇತರಃ” . (೧೨.೧೩) ಇತಿ .

ನೈಷ್ಯಮ್ಯಸಿದ್ಧಾವಪಿ-
 “ನ ಚಾಧ್ಯಾತ್ಮಾಭಿಮಾನೋಽಪಿ ವಿದುಷೋಽಸ್ಯಾಸುರತ್ವತಃ .

ವಿದುಷೋಽಪ್ಯಾಸುರಶ್ಚೇತ್ಸ್ಯಾನ್ನಿಷ್ಫಲಂ ಬ್ರಹ್ಮದರ್ಶನಂ” .. (೧.೨೫) ಇತಿ .
 ಇತಿ ಚೇತ್,

ನಾಯಂ ದೋಷಃ . ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಪರ್ಯಂತಸ್ಯ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಸ್ಯ ತತ್ರ ವಿವಕ್ಷಿತತ್ವಾತ್ . ನ ಖಲು ವಯಮಪಿ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಾನಾಂ ವಿದ್ಯಾಮದಮಭ್ಯುಪಗಚ್ಛಾಮಃ .

ನನು ವಿಜಿಗೀಷೋರಾತ್ಮಬೋಧ ಏವ ನಾಸ್ತಿ,

“ರಾಗೋ ಲಿಂಗಮಬೋಧಸ್ಯ ಚಿತ್ತವ್ಯಾಯಾಮಭೂಮಿಷು .

ಕುತಃ ಶಾವ್ದಲತಾ ತಸ್ಯ ಯಸ್ಯಾಗ್ನಿಃ ಕೋಟರೇ ತರೋಃ .. (ನೈಷ್ಕರ್ಮ್ಯ ಸಿದ್ಧೌ ೪.೬೭)

..

ಇತ್ಯಾಚಾರ್ಯೈರಭ್ಯುಪಗಮಾದಿತಿ ಚೇತ್,

ನ .

“ರಾಗಾದಯಃ ಸಂತು ಕಾಮಂ ನ ತದ್ಭಾವೋಽಪರಾಧ್ಯತಿ” . - (ಬೃಹದಾರಣ್ಯೋಪನಿಷದ್ಭಾಷ್ಯವ ೧.೪.೧೫೩೯) ..

“ಉತ್ಪಾತದಂಷ್ಟರೋರಗವದವಿದ್ಯಾ ಕಿಂ ಕರಿಷ್ಯತಿ” .. - (ತತ್ತ್ವವ ೧.೪.೧೭೪೬) ..

ಇತ್ಯತ್ರ ತೈರೇವ ರಾಗಾದ್ಯಭ್ಯುಪಗಮಾತ್ . ನ ಚಾತ್ರ ಪರಸ್ಪರವ್ಯಾಹತಿಃ, ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞೇ ಜ್ಞಾನಿಮಾತ್ರೇ ಚ ವಚನದ್ವಯಸ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪನೋಪಯುಕ್ತತ್ವಾತ್ .

ನನು ಜ್ಞಾನಿನೋ ರಾಗಾದ್ಯಭ್ಯುಪಗಮೇ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮದ್ವಾರೇಣ ಜನ್ಮಾಂತರಪ್ರಸಂಗ ಇತಿ ಚೇತ್,

ಮೈವಂ, ಅದಗ್ಗಬೀಜವದವಿದ್ಯಾಪೂರ್ವಕಕಾಮಾದೇರೇವ ಮುಖ್ಯರಾಗಾದಿತ್ವೇನ ಪುನರ್ಜನ್ಮಹೇತುತ್ವಾತ್ . ಜ್ಞಾನಿನಸ್ತು ದಗ್ಗಬೀಜವದಾಭಾಸಮಾತ್ರಾ ಏವ ರಾಗಾದಯಃ . ಏತದೇವಾಭಿಪ್ರೇತ್ಯೋಕ್ತಂ -

“ಉತ್ಪದ್ಯಮಾನಾ ರಾಗಾದ್ಯಾ ವಿವೇಕಜ್ಞಾನವಕ್ಷಿನಾ .

ತದಾ ತದೈವ ದಹ್ಯಂತೇ ಕುತಸ್ತೇಷಾಂ ಪ್ರರೋಹಣಂ” .. - (ವರಾಹೋಪನಿಷದಿ ೩.೨೪.೨೫) ಇತಿ ..

ತರ್ಹಿ ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞಸ್ಯಾಪಿ ತೇ ಸಂತಿತಿ ಚೇತ್,

ನ, ತತ್ಕಾಲೇ ಮುಖ್ಯವದೇವಾಭಾಸಮಾನಾನಾಂ ಬಾಧಕತ್ವಾತ್; ರಜ್ಜುಸರ್ಪೋಽಪಿ ಮುಖ್ಯಸರ್ಪವದೇವ ತದಾನೀಂ ಭೀಷಯನ್ನುಪಲಭ್ಯತೇ, ತದ್ವತ್ .

ತಹ್ಯಾಭಾಸತ್ವಾನುಸಂಧಾನಾನುವೃತ್ತೌ ನ ಕೋಽಪಿ ಬಾಧ ಇತಿ ಚೇತ್,

ಚಿರಂ ಜೀವತು ಭವಾನ್ . ಇಯಮೇವಾಸ್ಮದಭಿಮತಾ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಃ . ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಸ್ತು ವಿಜಿಗೀಷುದಶಾಯಾಂ ಪಂ ನ ಹೀದೃಶಃ, ಚಿತ್ತವಿಶ್ರಾಂತಯೇ ವಿದ್ವತ್ಸಂನ್ಯಾಸಸ್ಯ ತೇನ ಕರಿಷ್ಯಮಾಣತ್ವಾತ್ . ನ ಕೇವಲಮಸ್ಯ ವಿಜಿಗೀಷಾ ಕಿಂತು ಧನತೃಷ್ಣಾಪಿ ಮಹತೀ ಜಾತಾ, ಯತೋ, ಬಹೂನಾಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿದಾಂ ಪುರತಃ ಸ್ಥಾಪಿತಂ ಸಾಲಂಕಾರಂ ಗೋಸಹಸ್ರಮಪಹೃತ್ಯ ಸ್ವಯಮೇವೇದಮಾಹ - “ನಮೋ ವಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಿಷ್ಠಾಯ ಕುರ್ಮೋ ಗೋಕಾಮಾ ಏವ ವಯಂ ಸ್ಮ” (ಬೃ೦ ಉಪ೦ ೩.೧.೨) ಇತಿ .

ಇತರಾನ್ ಬ್ರಹ್ಮವಿದೋಽವಜ್ಞಾತುಮಿಯಂ ಕಾಚಿದ್ವಚೋಭಂಗೀತಿ ಚೇತ್ .
 ಅಯಮಪಿ ತರ್ಹ್ಯಪರೋ ದೋಷಃ . ಇತರೇ ಚ ಬ್ರಹ್ಮವಿದಃ ಸ್ವಕೀಯಂ
 ಧನಮನೇನಾಪಹೃತಮಿತಿಮತ್ವಾ ಚುಕ್ರುಧಃ . ಅಯಂ ಚ ಕ್ರೋಧಪರವಶಃ ಶಾಕಲ್ಯಂ
 ಶಾಪೇನ ಮಾರಯಾಮಾಸ . ನ ಚಾಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಘ್ನೋ ಮೋಕ್ಷಾಭಾವಃ ಶಂಕನೀಯಃ
 . ಯತಃ ಕೌಷೀತಕಿನಃ ಸಮಾಮನಂತಿ - “ನಾಸ್ಯ ಕೇನ ಚ ಕರ್ಮಣಾ ಲೋಕೋ
 ಮೀಯತೇ ನ ಮಾತೃವಧೇನ ನ ಪಿತೃವಧೇನ ನ ಸ್ತ್ರೀಯೇನ ನ ಭ್ರೂಣಹತ್ಯಯಾ”
 (೩.೧) ಇತಿ .

ಶೇಷೋಽಪಿ ಸ್ವಕೃತಾಯಾಮಾರ್ಯಾಪಂಚಾಶೀತ್ಯಾಮಿದಗಾಹ-
 “ಹಯಮೇಧಶತಸಹಸ್ರಾಣ್ಯಥ ಕುರುತೇ ಬ್ರಹ್ಮಘಾತಲಕ್ಷಾಣಿ .
 ಪರಮಾರ್ಥವಿತ್ರ ಪುಣ್ಯೈರ್ನ ಚ ಪಾಪೈಃ ಸ್ಪೃಶ್ಯತೇ ವಿಮಲಃ” .. - (ಪರಮಾರ್ಥಸಾರೇ
 ೭೭) ಇತಿ ..

ತನ್ಮಾತ್ಮಿಂ ಬಹುನಾ, ಬ್ರಹ್ಮವಿದಾಂ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಾ ದೀನಾಮಸ್ವೇವ ಮಲಿನವಾಸನಾನುವೃತ್ತಿಃ.
 ಭಗೀರಥಸ್ತು ತತ್ತ್ವಂ ವಿದಿತ್ವಾಪಿ ರಾಜ್ಯಂ ಪಾಲಯನ್ಮಲಿನವಾಸನಾಭಿಶ್ಚಿತ್ತವಿಶ್ರಾಂತ್ಯಭಾವೇ
 ಸತಿ ಸರ್ವಂ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ಪಶ್ಚಾದ್ವಿಶ್ರಾಂತವಾನಿತಿ ವಸಿಷ್ಠೇನೋಪಾಖ್ಯಾಯತೇ . ಅತಃ
 ಸ್ವಕೀಯಂ ವರ್ತಮಾನಂ ಮಲಿನವಾಸನಾದೋಷಂ ಪರಕೀಯದೋಷವತ್ಸಮ್ಯಗುತ್ಪ್ರೇಕ್ಷ್ಯ
 ತತ್ಪ್ರತೀಕಾರಮಭ್ಯಸ್ಯೇತ್ . ಅನೇನೈವಾಭಿಪ್ರಾಯೇಣ ಸ್ಮರ್ಯತೇ-
 “ಯಥಾ ಸುನಿಪುಣಃ ಸಮ್ಯಕ್ಪರದೋಷೇಕ್ಷಣೇ ರತಃ .
 ತಥಾ ಚೇನ್ನಿಪುಣಃ ಸ್ವೇಷು ಕೋ ನ ಮುಚ್ಯೇತ ಬಂಧನಾತ್” .. - (ವರಾಹೋಪನಿಷದಿ
 ೩.೨೫) ಇತಿ ..

ನನ್ವಾದೌ ತಾವದ್ವಿದ್ಯಾಮದಸ್ಯ ಕಃ ಪ್ರತೀಕಾರ ಇತಿ ಚೇತ್,
 ಕಿಂ ಸ್ವನಿಷ್ಠಸ್ಯ ಪರನಿಷ್ಠಯಸ್ಯ ಮದಸ್ಯ, ಕಿಂವಾ ಸ್ವನಿಷ್ಠಯಸ್ಯ ಪರನಿಷ್ಠಸ್ಯ
 ? ಆದ್ಯೇ ಭಂಗೋಽವಶ್ಯಂ ಕ್ವಚಿದ್ಭವಿಷ್ಯತೀತಿ ನಿರಂತರಂ ಭಾವಯೇತ್ .
 ತದ್ಯಥಾ ಶ್ವೇತಕೇತುವಿದ್ಯಯಾ ಮತ್ತಃ ಪ್ರವಾಹಣಸ್ಯ ರಾಜ್ಞಃ ಸಭಾಂ ಗತ್ವಾ
 ತೇನ ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯಾಯಾಂ ಪೃಷ್ಠಾಯಾಂ ಸ್ವಯಮಜಾನಾನೋ ನಿರುತ್ತರೋ
 ರಾಜ್ಞಾ ಬಹುಧಾ ಭರ್ತ್ಸಿತಃ ಪಿತುಃ ಸಮೀಪಮಾಗತ್ಯ ಸ್ವನಿರ್ವೇದಮುದಾಜಹಾರ
 . ಪಿತಾ ತು ನಿರ್ಮದಸ್ತಮೇವ ರಾಜಾನಮನುಸೃತ್ಯ ತಾಂ ವಿದ್ಯಾಂ ಲೇಭೇ
 . ದೃಪ್ತಬಾಲಾಕಿಶ್ಚಾಜಾತಶತ್ರುಣಾ ರಾಜ್ಞಾ ಭರ್ತ್ಸಿತೋ ದರ್ಪಂ ಸಂತ್ಯಜ್ಯ
 ರಾಜಾನಮುಪಸಸಾದ. ಉಷಸ್ತಕಹೋಲಾದಯಶ್ಚ ಮದೇನ ಕಥಾಂ ಕೃತ್ವಾ
 ಪರಾಜಿತಾಃ . ಯದಾ ಸ್ವನಿಷ್ಠಯಃ ಪರನಿಷ್ಠೋ ಮದಃ ಪ್ರವರ್ತೇತ ತದಾ ಮತ್ತಃ
 ಸ ಪರೋ ಮಾಂ ನಿಂದತು, ಅವಮನ್ಯತಾಂ ವಾ ಸರ್ವಥಾಪಿ ನ ಮೇ ಹಾನಿರಿತಿ
 ಭಾವಯೇತ್ . ತಥಾ ಹಿ -

“ಆತ್ಮಾನಂ ಯದಿ ನಿಂದಂತಿ ನಿಂದಂತಿ ಸ್ವಯಮೇವ ಹಿ .

ಶರೀರಂ ಯದಿ ನಿಂದಂತಿ ಸಹಾಯಾಸ್ತೇ ಮತಾ ಮಮ ..

ನಿಂದಾವಮಾನಾವತ್ಯಂತಂ ಭೂಷಣಂ ಯಸ್ಯ ಯೋಗಿನಃ .

ವಿಕ್ಷೇಪಃ ಕಥಂ ತಸ್ಯ ವಾಚಾಟ್ಯೈಃ ಕ್ರಿಯತಾಮಿಹ” . ಇತಿ .

ನೈಷ್ಕರ್ಮ್ಯಸಿದ್ಧೌ-

“ವರ್ಚಸ್ಯೇ ಸಂಪರಿತ್ಯಕ್ತೇ ದೋಷತಶ್ಚಾವಧಾರಿತೇ .

ಯದಿ ದೋಷಂ ವದೇತ್ ತಸ್ಮೈ ಕಿಂ ತತ್ರೋಚ್ಚರಿತುರ್ಭವೇತ್” .. (೨.೧೬) .

“ತದ್ವತ್ಸೂಲೇ ತಥಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮೇ ದೇಹೇ ತ್ಯಕ್ತೇ ವಿವೇಕತಃ .

ಯದಿ ದೋಷಂ ವದೇತ್ ತಾಭ್ಯಾಂ ಕಿಂ ತತ್ರ ವಿದುಷೋ ಭವೇತ್” .. (೨.೧೭) ..

“ಶೋಕಹರ್ಷಭಯಕ್ರೋಧಲೋಭಮೋಹಸ್ವಪ್ನಹಾದಯಃ .

ಅಹಂಕಾರಸ್ಯ ದೃಶ್ಯಂತೇ ಜನ್ಮ ಮೃತ್ಯುಶ್ಚ ನಾತ್ಮನಃ” .. - (ಭಾಗವತೇ ೧೧.೨೮.೧೬)

ಇತಿ ..

ನಿಂದಾಯಾ ಭೂಷಣತ್ವಂ ಚ ಜ್ಞಾನಾಂಕುಶೇ ದರ್ಶಿತಂ-

“ಮನ್ನಿಂದಯಾ ಯದಿ ಜನಃ ಪರಿತೋಷಮೇತಿ

ನನ್ವಪ್ರಯತ್ನಸುಲಭೋಽಯಮನುಗ್ರಹೋ ಮೇ .

ಶ್ರೇಯೋರ್ಥಿನೋ ಹಿ ಪುರುಷಾಃ ಪರತುಷ್ಟಿಹೇತೋ-

ದುಃಖಾರ್ಜಿತಾನ್ಯಪಿ ಧನಾನಿ ಪರಿತ್ಯಜಂತಿ ..

ಸತತಸುಲಭದೈನ್ಯೇ ನಿಸುಖೇ ಜೀವಲೋಕೇ

ಯದಿ ಮಮ ಪರಿವಾದಾತ್ ಪ್ರೀತಿಮಾಪ್ನೋತಿ ಕಶ್ಚಿತ್ .

ಪರಿವದತು ಯಥೇಷ್ಟಂ ಮತ್ಸಮಕ್ಷಂ ತಿರೋ ವಾ

ಜಗತಿ ಹಿ ಬಹುದುಃಖೇ ದುರ್ಲಭಃ ಪ್ರೀತಿಯೋಗಃ” .. ಇತಿ .

ಅವಮಾನಸ್ಯ ಭೂಷಣತ್ವಂ ಸ್ಮರ್ಯತೇ-

“ತಥಾ ಚರೇತ ವೈ ಯೋಗೀ ಸತಾಂ ಧರ್ಮಮದೂಷಯನ್ .

ಜನಾ ಯಥಾವಮನ್ಯೇರನ್ ಗಚ್ಛೇಯುರ್ನೈವ ಸಂಗತಿಂ” .. - (ನಾರದಪರಿ. ಉಪ೦

.೫.೩೦) ಇತಿ ..

ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯೋಷಸ್ತಾದೀನಾಂ ಯೌ ಸ್ವನಿಷ್ಠಪರನಿಷ್ಠೌ ವಿದ್ಯಾಮದೌ ತಯೋರ್ಯಥಾ

ವಿವೇಕೇನ ಪ್ರತೀಕಾರಸ್ತಥಾ ಧನಾಭಿಲಾಷಕ್ರೋಧಯೋರಪ್ಯವಗಂತವ್ಯಃ .

“ಅರ್ಥಾನಾಮರ್ಜನೇ ಕ್ಲೇಶಸ್ತಥೈವ ಪರಿಪಾಲನೇ .

ನಾಶೇ ದುಃಖಂ ವ್ಯಯೇ ದುಃಖಂ ಧಿಗರ್ಥಾನ್ಕೈಶಕಾರಿಣಃ” ..

ಇತಿ ಧನವಿಷಯೇ ವಿವೇಕಃ ..

(ಅರ್ಥಾನಾಮರ್ಜನೇ ದುಃಖಮರ್ಜಿತಾನಾಂ ಚ ರಕ್ಷಣೇ .

ನಾಶೇ ದುಃಖಂ ವ್ಯಯೇ ದುಃಖಂ ಧಿಗರ್ಥಂ ದುಃಖಭಾಜನಂ .. - ಮಹಾಭಾರತ)

ಕ್ರೋಧೋಽಪಿ ದ್ವಿವಿಧಃ - ಸ್ವನಿಷ್ಠಃ ಪರವಿಷಯಃ, ಪರನಿಷ್ಠಃ ಸ್ವವಿಷಯಶ್ಚೇತಿ . ತತ್ರ ಸ್ವನಿಷ್ಠಂ ಪರವಿಷಯಂ ಪ್ರತ್ಯೇವಮುಕ್ತಂ-

“ಅಪಕಾರಿಣಿ ಕೋಪಶ್ಚೇತ್ ಕೋಪಃ ಕೋಪೇ ಕಥಂ ನ ತೇ .

ಧರ್ಮಾರ್ಥಕಾಮಮೋಕ್ಷಾಣಾಂ ಪ್ರಸಹ್ಯ ಪರಿಪಂಥಿನಿ” .. (ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯೋಪನಿಷದಿ ೨೦) ..

“ಫಲಾರ್ಥಿನೋ ಧರ್ಮಯಶೋರ್ಥನಾಶನಃ

ನ ಚೇದಪಾರ್ಥಃ, ಸ್ವಶರೀರತಾಪನಃ .

ನ ಚೇಹ ನಾಮುತ್ರ ಹಿತಾಯ ಯಃ ಸತಾಂ

ಮನಾಂಸಿ ಕೋಪಃ ಸಮುಪಾಶ್ರಯೇತ್ ಕಥಂ” .. ಇತಿ .

ಸ್ವವಿಷಯಂ ಪರನಿಷ್ಠಂ ಪ್ರತ್ಯೇವಮೀರಿತಂ -

“ನ ಮೇಽಪರಾಧಃ ಕಿಮಕಾರಣೇ ನೃಣಾಂ

ಮದಭ್ಯಸೂಯೇತ್ಯಪಿ ನೈವ ಚಿಂತಯೇತ್ .

ನ ಯತ್ಕೃತಾ ಪ್ರಾಗ್ಭವಬಂಧನಿಷ್ಕೃತಿ-

ಸ್ತತೋಽಪರಾಧಃ ಪರಮೋಽನುಚಿಂತ್ಯತಾಂ” ..

“ನಮೋಽಸ್ತು ಕೋಪದೇವಾಯ ಸ್ವಾಶ್ರಯಜ್ವಾಲಿನೇ ಭೃಶಂ .

ಕೋಪ್ಯಸ್ಯ ಮಮ ವೈರಾಗ್ಯದಾಯಿನೇ ದೋಷಬೋಧಿನೇ” .. ಇತಿ . -

(ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯೋಪನಿಷದಿ ೨೧) ..

ಧನಾಭಿಲಾಷಕ್ರೋಧವದ್ಯೋಷಿತ್ತುತ್ರಾಭಿಲಾಷಾವಪಿ ವಿವೇಕೇನ ನಿವರ್ತನೀಯೌ .

ತತ್ರ ಯೋಷಿದ್ವಿವೇಕೋ ವನಿಷ್ಠೇನ ದರ್ಶಿತಃ-

“ಮಾಂಸಪಾಂಚಾಲಿಕಾಯಾಸ್ತು ಯಂತ್ರಲೋಲೇಽಜ್ಞಪಂಜರೇ .

ಸ್ನಾಯುಸ್ಥಿಗ್ರಂಥಿಶಾಲಿನ್ಯಾಃ ಸ್ತ್ರಿಯಾಃ ಕಿಮಿವ ಶೋಭನಂ .. (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೀ

೨.೯೦) ..

“ತ್ವಜ್ಞಾಂಸರಕ್ತವಾಷ್ಪಾಂಬು ಪೃಥಕ್ಕೃತ್ವಾ ವಿಲೋಚನೇ .

ಸಮಾಲೋಕಯ ರಮ್ಯೇ ಚೇತ್ ಕಿಂ ಮುಧಾ ಪರಿಮುಹ್ಯಸಿ .. ೨.೯೧..

“ಮೇರುಶೃಂಗತಟೋಲ್ಲಾಸಿಗಂಗಾಜಲರಯೋಪಮಾ .

ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಯಸ್ಮಿನ್ಮನೇ ಮುಕ್ತಾಹಾರಸ್ಯೋಲ್ಲಾಸಶಾಲಿತಾ .. ೨.೯೨..

ಶ್ಮಶಾನೇಷು ದಿಗಂತೇಷು ಸ ಏವ ಲಲನಾಸ್ತನಃ .

ಶ್ವಭಿರಾಸ್ವಾದ್ಯತೇ ಕಾಲೇ ಲಘುಪಿಂಡ ಇವಾಂಧಸಃ .. ೨.೯೩..

“ಕೇಶಕಜ್ಜಲಧಾರಿಣ್ಯೋ ದುಃಸ್ವರ್ಶಾ ಲೋಚನಪ್ರಿಯಾಃ .

ದುಷ್ಕೃತಾಗ್ನಿಶಿಖಾ ನಾರ್ಯೋ ದಹಂತಿ ತೃಣವನ್ನರಾನ್ .. ೨.೯೪..

“ಜ್ವಲತಾಮತಿದೂರೇಽಪಿ ಸರಸಾ ಅಪಿ ನೀರಸಾಃ .

ಸ್ತ್ರಿಯೋ ಹಿ ನರಕಾಗ್ನಿನಾಮಿಂಧನಂ ಚಾರು ದಾರುಣಂ .. ೨.೯೫..

“ಕಾಮನಾಮ್ನಾ ಕಿರಾತೇನ ವಿಕೀರ್ಣಾ ಮುಗ್ಧಚೇತಸಾಂ .

ನಾರ್ಯೋ ನರವಿಹಂಗಾನಾಮಂಗಬಂಧನವಾಗುರಾಃ .. ೨.೯೬..

“ಜನ್ಮಪಲ್ವಲಮತ್ಯಾ ನಾಂ ಚಿತ್ತಕರ್ದಮಚಾರಿಣಾಂ .

ಪುಂಸಾಂ ದುರ್ವಾಸನಾರಜ್ಞಿ ನಾರೀ ಬಡಿಶಪಿಂಡಿಕಾ .. ೨.೯೭..

“ಸರ್ವೇಷಾಂ ದೋಷರತ್ನಾನಾಂ ಸುಸಮುದ್ಗಿಕಯಾನಯಾ .

ದುಃಖಶೃಂಖಲಯಾ ನಿತ್ಯಮಲಮಸ್ತು ಮಮ ಸ್ತ್ರಿಯಾ .. ೨.೯೮..

“ಇತೋ ಮಾಂಸಮಿತೋ ರಕ್ತಮಿತೋಽಸ್ಥಿನೀತಿ ವಾಸರೈಃ .

ಬ್ರಹ್ಮನ್ಯತಿಪಯೈರೇವ ಯಾತಿ ಸ್ತ್ರೀ ವಿಶರಾರುತಾಂ .. ೨.೯೯..

“ಯಸ್ಯ ಸ್ತ್ರೀ ತಸ್ಯ ಭೋಗೇಚ್ಛಾ ನೀಸ್ತ್ರೀಕಸ್ಯ ಕ್ಷ ಭೋಗಭೂಃ .

ಸ್ತ್ರಿಯಂ ತ್ವಕ್ತ್ವಾ ಜಗತ್ಯಕ್ತಂ ಜಗತ್ಯಕ್ತ್ವಾ ಸುಖೀ ಭವೇತ್” .. (೨.೧೦೦)

ಪುತ್ರವಿವೇಕೋ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದೇ ದರ್ಶಿತಃ-

“ಅಲಭ್ಯಮಾನಸ್ತನಯಃ ಪಿತರೌ ಕ್ಲೇಶಯೇಚ್ಚಿರಂ .

ಲಬ್ಧೋಽಪಿ ಗರ್ಭಪಾತೇನ ಪ್ರಸವೇನ ಚ ಬಾಧತೇ .. - (ಪಂಚದಶ್ಯಾಂ ೧೨.೬೫) ..

“ಜಾತಸ್ಯ ಗ್ರಹರೋಗಾದಿಃ ಕುಮಾರಸ್ಯ ಚ ಮೂರ್ಛಿತಾ .

ಉಪನೀತೇ ತ್ವವಿದ್ಯತ್ವಮನುದ್ವಾಹಶ್ಚ ಪಂಡಿತೇ .. ೧೨.೬೬..

“ಪುನಶ್ಚ ಪರದಾರಾದಿದಾರಿದ್ರಯಂ ಚ ಕುಟುಂಬಿನಃ .

ಪಿತ್ರೋದುಃಖಸ್ಯ ನಾಸ್ಯಂತೋ ಧನೀ ಚೇಂದ್ರಿಯತೇ ತದಾ” .. ೧೨.೬೭.. -

(ಪಂಚದಶ್ಯಾಂ ೧೨.೬೫ -೬೭) ಇತಿ ..

ಯಥಾ ವಿದ್ಯಾಧನಕ್ರೋಧಯೋಷಿತ್ತುತ್ರವಿಷಯಾಣಾಂ ಮಲಿನವಾಸನಾನಾಂ

ವಿವೇಕೇನ ಪ್ರತೀಕಾರಸ್ತಥಾನ್ಯಾಸಾಮಪಿ ವಾಸನಾನಾಂ ಯಥಾಯೋಗಂ ಶಾಸ್ತ್ರೈಃ

ಸ್ವಯುಕ್ತ್ಯಾ ಚ ದೋಷಂ ವಿವಿಚ್ಯ ಪ್ರತೀಕಾರಂ ಕುರ್ಯಾತ್ . ಕೃತೇ ಚ ಪ್ರತೀಕಾರೇ

ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಲಕ್ಷಣಂ ಪರಮಂ ಪದಂ ಲಭ್ಯತೇ . ತದಾಹ ವಸಿಷ್ಠಃ -

“ವಾಸನಾನಾಂ ಪರಿತ್ಯಾಗೇ ಯದಿ ಯತ್ನಂ ಕರೋಷ್ಯಲಂ .

ತತ್ತೇ ಶಿಥಿಲತಾಂ ಯಾಂತಿ ಸರ್ವಾಧಿವ್ಯಾಧಯಃ ಕ್ಷಣಾತ್ . - (ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ

ರಾಮಾಯಣೇ ಉಪಶಮಪ್ರಕರಣೇ ೯೨.೯) ..

“ಪೌರುಷೇಣ ಪ್ರಯತ್ನೇನ ಬಲಾತ್ಸಂತ್ಯಜ್ಯ ವಾಸನಾಃ .

ಸ್ಥಿತಿಂ ಬಧ್ನಾಸಿ ಚೇತ್ತರ್ಹಿ ಪದಮಾಸಾದಯಸ್ಯಲಂ” .. - (ತತ್ತ್ವವ ೯೨.೩ -೪) ಇತಿ ..

ನನ್ವತ್ರ ಪೌರುಷಃ ಪ್ರಯತ್ನೋ ನಾಮ ಪೂರ್ವೋಕ್ತೋ ವಿಷಯದೋಷವಿವೇಕಃ . ಸ

ಚ ಪುನಃ ಪುನಃ ಕ್ರಿಯಮಾಣೋಽಪಿ ಪ್ರಬಲೇಂದ್ರಿಯವ್ಯವಹಾರೇಣಾಭಿಭೂಯತೇ

. ತದುಕ್ತಂ ಭಗವತಾ -

“ಯತತೋ ಹ್ಯಪಿ ಕೌಂತೇಯ ಪುರುಷಸ್ಯ ವಿಪಶ್ಚಿತಃ .

ಇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ಪ್ರಮಾಥೀನಿ ಹರಂತಿ ಪ್ರಸಭಂ ಮನಃ.. - (ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ ೨.೬೦)

“ಇಂದ್ರಿಯಾಣಾಂ ಹಿ ಚರತಾಂ ಯನ್ಮನೋಽನುವಿಧೀಯತೇ .

ತದಸ್ಯ ಹರತಿ ಪ್ರಜ್ಞಾಂ ವಾಯುರ್ನಾವಮಿವಾಂಭಸಿ” .. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೨.೬೨) ಇತಿ ..

ಏವಂ ತರ್ಹ್ಯತ್ಪನ್ನವಿವೇಕರಕ್ಷಾರ್ಥಮಿಂದ್ರಿಯಾಣಿ ನಿರೋದ್ಧವ್ಯಾನಿ . ತದಪಿ ತತ್ತ್ವೈವೋತ್ತರಶ್ಲೋಕಾಭ್ಯಾಂ ದರ್ಶಿತಂ-

“ತಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಸಂಯಮ್ಯ ಯುಕ್ತ ಆಸೀತ ಮತ್ತರಃ .

ವಶೇ ಹಿ ಯಸ್ಯೇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ತಸ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞಾ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾ . - (ತತ್ತ್ವೈವ ೨.೬೧) ..

“ತಸ್ಮಾದ್ಯಸ್ಯ ಮಹಾಬಾಹೋ ನಿಗೃಹೀತಾನಿ ಸರ್ವಶಃ .

ಇಂದ್ರಿಯಾಣೀಂದ್ರಿಯಾರ್ಥೇಭ್ಯಸ್ತಸ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞಾ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾ .” - (ತತ್ತ್ವೈವ ೨.೬೮) ಇತಿ ..

ಸ್ತೃತ್ಯಂತರೇಽಪಿ -

“ನ ಪಾಣಿಪಾದಚಪಲೋ ನ ನೇತ್ರಚಪಲೋ ಯತಿಃ .

ನ ಚ ವಾಕ್ಷಪಲಶ್ಚೈವಮಿತಿ ಶಿಷ್ಟಸ್ಯ ಲಕ್ಷಣಂ” .. ಇತಿ .

ಏತದೇವಾನ್ಯತ್ರ ಸಂಗ್ರಹವಿವರಣಾಭ್ಯಾಂ ಸ್ಪಷ್ಟೀಕೃತಂ-

“ಅಜಿಹ್ವಃ ಷಂಡಕಃ ಪಂಗುರಂಧೋ ಬಧಿರ ಏವ ಚ .

ಮುಗ್ಧಶ್ಚ ಮುಚ್ಯತೇ ಭಿಕ್ಷುಃ ಷಡ್ಧಿರೇತೈರ್ನ ಸಂಶಯಃ .. - (ನಾರದಪರಿವ್ರಾಜಕೋಪನಿಷದಿ ೩.೬೨) ..

(** ನ ಪಾಣಿಪಾದಚಪಲೋ ನ ನೇತ್ರಚಪಲೋ ಭವೇತ್ .

ನ ಚಾಂಗಚಪಲೋ ವಿಪ್ರ (ನ ಚ ವಾಗಂಗಚಪಲ) ಇತಿ ಶಿಷ್ಟಸ್ಯ ಗೋಚರಃ ..

(ವಸಿಷ್ಠಸ್ಮತ್ಯಾಂ ೬.೩೯) ..

ನ ಪಾಣಿಪಾದಚಪಲೋ ನ ನೇತ್ರಚಪಲೋ ಮುನಿಃ .

ನ ಚ ವಾಗಂಗಚಪಲ ಇತಿ ಶಿಷ್ಟಸ್ಯ ಗೋಚರಃ .. (ಮಹಾಭಾರತೇ ೧೪.೪೫.೧೮)

ನ ಪಾಣಿಪಾದಚಪಲೋ ನ ನೇತ್ರಚಪಲೋಽನ್ಯಜುಃ .

ನ ಚ ವಾಗಂಗಚಪಲೋ ನ ಚಾಶಿಷ್ಟಸ್ಯ ಗೋಚರಃ .. (ಸ್ಕಂದಪುರಾಣೇ ಮಾಹೇಶ್ವರಖಂಡೇ ೪೧.೧೩೯-೪೦)

“ಇಮಿಷ್ಟಮಿದಂ ನೇತಿ ಯೋಽಶ್ನನ್ನಪಿ ನ ಸಜ್ಜತೇ .

ಹಿತಂ ಸತ್ಯಂ ಮಿತಂ ವಕ್ತಿ ತಮಜಿಹ್ವಂ ಪ್ರಚಕ್ಷತೇ” .. ೩.೬೩..

“ಅದ್ಯ ಜಾತಾಂ ಯಥಾ ನಾರೀಂ ತಥಾ ಷೋಡಶವಾರ್ಷಿಕೀಂ .

ಶತವರ್ಷಾಂ ಚ ಯೋ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ನಿರ್ವಿಕಾರಃ ಸ ಷಂಡಕಃ” .. ೩.೬೪..

“ಭಿಕ್ಷಾರ್ಥಮಟನಂ ಯಸ್ಯ ವಿಣೂತ್ಪ್ರಕರಣಾಯ ಚ .

ಯೋಜನಾನ್ ಪರಂ ಯಾತಿ ಸರ್ವಥಾ ಪಂಗುರೇವ ಸಃ” .. ೩.೬೫..

“ತಿಷ್ಠತೋ ವ್ರಜತೋ ವಾಪಿ ಯಸ್ಯ ಚಕ್ಷುರ್ನ ದೂರಗಂ .
 ಚತುರ್ಯುಗಾಂ ಭುವಂ ತ್ಯಕ್ತ್ವಾ ಪರಿವಾಟ್ ಸೋಽನ್ಧ ಉಚ್ಯತೇ” .. ೩.೬೬..
 “ಹಿತಂ ಮಿತಂ ಮನೋರಮ್ಯಂ ವಚಃ ಶೋಕಾಪಹಂ ಚ ಯತ್ .
 ಶ್ರುತ್ವಾ ಯೋ ನ ಶೃಣೋತೀವ ಬಧಿರಃ ಸ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಃ” .. ೩.೬೭..
 “ಸನ್ನಿಧೌ ವಿಷಯಾಣಾಂ ಚ ಸಮರ್ಥೋಽವಿಕಲೇಂದ್ರಿಯಃ .
 ಸುಪ್ತವದ್ವರ್ತತೇ ನಿತ್ಯಂ ಭಿಕ್ಷುಮುಗ್ಧಃ ಸ ಉಚ್ಯತೇ” .. ೩.೬೮..
 “ನ ನಿಂದಾಂ ನ ಸ್ತುತಿಂ ಕುರ್ಯಾನ್ನ ಕಂಚಿನ್ಮರ್ಮಣಿ ಸ್ವಶೇತ್ .
 ನಾತಿವಾದೀ ಭವೇತ್ ತದ್ವತ್ಸರ್ವತ್ರೈವ ಸಮೋ ಭವೇತ್” ..
 “ನ ಸಂಭಾಷೇತ್ಸ್ತ್ರಿಯಂ ಕಾಂಚಿತ್ಪೂರ್ವದೃಷ್ಟಾಂ ನ ಚ ಸ್ಮರೇತ್ .
 ಕಥಾಂ ಚ ವರ್ಜಯೇತ್ ತಸ್ಯಾ ನ ಪಶ್ಯೇಲ್ಲಿಖಿತಾಮಪಿ” .. - (ನಾರದಪರಿಂ ಉಪಂ
 ೪.೩) ..

ಯಥಾ ಕಶ್ಚಿದ್ ವ್ರತೀ ನಕೈಕಭುಕ್ತೋಪವಾಸಮೌನಾದಿವ್ರತಂ ಸಂಕಲ್ಪ್ಯ
 ಸಾವಧಾನೋ ಭಂಶಮಕೃತ್ವಾ ಸಮ್ಯಕ್ಪಾಲಯತಿ, ತಥೈವಾಜಿಹ್ವತ್ವಾದಿವ್ರತೇ ಸ್ಥಿತಃ
 ಸಾವಧಾನೋ ವಿವೇಕಂ ಪಾಲಯೇತ್ . ತದೇವಂ ವಿವೇಕೇಂದ್ರಿಯನಿರೋಧಾಭ್ಯಾಂ
 ದೀರ್ಘಕಾಲನೈರಂತರ್ಯಸತ್ಕಾರಸೇವಿತಾಭ್ಯಾಂ ಮೈತ್ಯಾದಿಭಾವನಾಸು
 ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾಸ್ವಾಸುರಸಂಪದ್ರೂಪಾ ಮಲಿನವಾಸನಾಃ ಕ್ಷೀಯಂತೇ . ತತೋ
 ನಿಃಶ್ವಾಸೋಚ್ಚ್ವಾಸವನ್ನಿಮೇಷೋನೈಷವಚ್ಚ ಪುರುಷಪ್ರಯತ್ನಮಂತರೇಣ
 ಪ್ರವರ್ತಮಾನಾಭಿರ್ಮೈತ್ಯಾದಿವಾಸನಾಭಿಲೋಕೇ ವ್ಯವಹರನ್ನಪಿ ತದೀಯಸಾಕಲ್ಯವೈಕಲಾ
 ಚಿತ್ತೇ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ನಿದ್ರಾತಂದ್ರಾಮನೋರಾಜ್ಯಾದಿರೂಪಾಃ ಸಮಸ್ತಚೇಷ್ಟಾಃ
 ಪ್ರಯತ್ನೇನ ಶಾಂತಾಃ ಕೃತ್ವಾ ಚಿನ್ಮಾತ್ರವಾಸನಾಮಭ್ಯಸ್ಯೇತ್ . ಸ್ವತಸ್ತಾವದಿದಂ
 ಜಗಚ್ಚಿಜ್ಜಡೋಭಯಾತ್ಮಕಂ ಭಾಸತೇ; ಯದ್ಯಪಿ
 ಶಬ್ದಸ್ಪರ್ಶಾದಿಜಡವಸ್ತುಭಾಸನಾಯೈವೇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ಸೃಷ್ಟಾನಿ “ಪರಾಂಚಿ
 ಖಾನಿ ವ್ಯತ್ಯಣತ್ ಸ್ವಯಂಭೂಃ” (ಕಠ. ಉಪಂ .೨.೧.೧) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ, ತಥಾಪಿ
 ಚೈತನ್ಯಸ್ಯೋಪಾದಾನತಯಾ ವರ್ಜಯಿತುಮಶಕ್ಯತ್ವಾಚ್ಚೈತನ್ಯಪೂರ್ವಕಮೇವ
 ಜಡಂ ಜಗದ್ಭಾಸತೇ; “ತಮೇವ ಭಾಂತಮನು ಭಾತಿ ಸರ್ವಂ ತಸ್ಯ ಭಾಸಾ
 ಸರ್ವಮಿದಂ ವಿಭಾತಿ” (ಕಠ. ಉಪಂ .೨.೨.೧೫) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ; ತಥಾ ಸತಿ
 ಪಶ್ಚಾದ್ಭಾಸಮಾನಸ್ಯ ಜಡಸ್ಯ ಪ್ರಥಮತೋ ಭಾಸಮಾನಮೇವ ಚೈತನ್ಯಂ ವಾಸ್ತವಂ
 ರೂಪಮಿತಿ ನಿಶ್ಚಿತ್ಯ ಜಡಮುಪೇಕ್ಷ್ಯ ಚಿನ್ಮಾತ್ರಂ ಚಿತ್ತೇ ವಾಸಯೇತ್ . ಏತಚ್ಚ
 ಬಲಿಶುಕ್ರಯೋಃ ಪ್ರಶೋತ್ತರಾಭ್ಯಾಂ ವಿಸ್ಪಷ್ಟಮವಗಮ್ಯತೇ-
 “ಕಿಮಿಹಾಸ್ತೀಹ ಕಿಮ್ಮಾತ್ರಮಿದಂ ಕಿಮ್ಮಯಮೇವ ಚ .

ಕಸ್ತ್ವಂ ಕೋಽಹಂ ಕ ಏತೇ ವಾ ಲೋಕಾ ಇತಿ ವದಾಶು ಮೇ” ..-(ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೨೧.೫೦) ..

“ಚಿದಿಹಾಸ್ತೀಹ ಚಿನ್ಮಾತ್ರಮಿದಂ ಚಿನ್ಮಯಮೇವ ಚ .

ಚಿತ್ತ್ವಂ ಚಿದಹಮೇತೇ ಚ ಲೋಕಾಶ್ಚಿದಿತಿ ಸಂಗ್ರಹಃ” ..-(ತತ್ತ್ವವ ೨೧.೫೨) ಇತಿ ..

ಯಥಾ ಸುವರ್ಣಕಾಮಃ ಕಟಕಂ ಕ್ರೀಣನ್ನಪಿ ವಲಯಾಕಾರಸ್ಯ ಗುಣದೋಷಾವುಪೇಕ್ಷ್ಯ ಗುರುತ್ವವರ್ಣಯೋರೇವ ಮನಃ ಪ್ರಣಿಧಿತ್ಸತಿ, ತಥಾ ಚಿನ್ಮಾತ್ರೇ ಮನಃ ಪ್ರಣಿಧಾತವ್ಯಂ . ಯಾವತಾ ಕಾಲೇನ ಜಡಂ ಸರ್ವಥೈವೋಪೇಕ್ಷ್ಯ ಚಿನ್ಮಾತ್ರ ಮನಸಃ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಃಶ್ವಾಸಾದಿವತ್ಸ್ವಾಭಾವಿಕೇ ಸಂಪದ್ಯತೇ, ತಾವಂತಂ ಕಾಲಂ ಚಿನ್ಮಾತ್ರ ವಾಸನಾಯಾಂ ಪ್ರಯತೇತ .

ನನ್ನಾದಾವೇವ ಚಿನ್ಮಾತ್ರವಾಸನಾಸ್ತು, ತಯೈವ ಮಲಿನವಾಸನಾನಿವೃತ್ತೇಃ, ಕಿಮನೇನಾಂತರ್ಗಡುನಾ ಮೈತ್ರ್ಯಾದ್ಯಭ್ಯಾಸೇನೇತಿ ಚೇತ್,

ನ, ಚಿದ್ವಾಸನಾಯಾ ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಿತತ್ವಪ್ರಸಂಗಾತ್ . ಯಥಾ ಕುಟ್ಟಿಮದಾರ್ಥ್ಯವ್ಯತಿರೇಕೇನ ಕ್ರಿಯಮಾಣಮಪಿ ಸ್ತಂಭಕುಡ್ಯಾತ್ಮಕಂ ಗೃಹಂ ನ ಪ್ರತಿತಿಷ್ಠತಿ, ಯಥಾ ವಾ ವಿರೇಚನೇನ ಪ್ರಬಲದೋಷಮನಿಸಾರ್ಯ ಸೇವಿತಮಪ್ಯೌಷಧಂ ನಾರೋಗ್ಯಕರಂ ತದ್ವತ್ .

ನನು “ತಾಮಪ್ಯಥ ಪರಿತ್ಯಜೇತ್” (ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ಸ್ಥಿತಿ ೫೨.೨೦) ಇತಿ ಚಿನ್ಮಾತ್ರವಾಸನಾಯಾಪಿ ಪರಿತ್ಯಾಗೋಽವಗಮ್ಯತೇ; ತದಪ್ಯಯುಕ್ತಂ ಚಿನ್ಮಾತ್ರಂ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯಾನ್ಯಸ್ಯ ಕಸ್ಯಚಿದುಪಾದೇಯಸ್ಯಾಭಾವಾತ್ .

ನಾಯಂ ದೋಷಃ ದ್ವಿವಿಧಾ ಚಿನ್ಮಾತ್ರವಾಸನಾ - ಮನೋಬುದ್ಧಿಸಮನ್ವಿತಾ ತದ್ರಹಿತಾ ಚೇತಿ . ಕರಣಂ ಮನಃ, ಕರ್ತೃತ್ವೋಪಾಧಿಬುಧ್ಧಿಃ . ತಥಾ ಚ ಸತ್ಯಪ್ರಮತ್ತೋಽಹಮೇಕಾಗ್ರೇಣ ಮನಸಾ ಚಿನ್ಮಾತ್ರಂ ಭಾವಯಿಷ್ಯಾಮೀತ್ಯೇತಾದೃಶೇನ ಕರ್ತೃಕರಣಾನುಸಂಧಾನೇನ ಸಮನ್ವಿತಾ ಪ್ರಾಥಮಿಕೇ ಯಾ ಚಿನ್ಮಾತ್ರವಾಸನಾ ಧ್ಯಾನಶಬ್ದಾಭಿಧೇಯಾ ತಾಂ ಪರಿತ್ಯಜೇತ್ . ಯಾ ತ್ವಭ್ಯಾಸಪಾಟವೇನ ಕರ್ತೃತ್ವಾದ್ಯನುಸಂಧಾನವ್ಯವಧಾನರಹಿತಾ ಸಮಾಧಿಶಬ್ದಾಭಿಧೇಯಾ ತಾಮುಪಾದದೀತ

ಧ್ಯಾನಸಮಾಧ್ಯೋಸ್ತು ಲಕ್ಷಣಂ ಪತಂಜಲಿಃ ಸೂತ್ರಯಾಮಾಸ-

“ತತ್ರ ಪ್ರತ್ಯಯೈಕತಾನತಾ ಧ್ಯಾನಂ” (೩.೨) .

“ತದೇವಾರ್ಥಮಾತ್ರನಿರ್ಭಾಸಂ ಸ್ವರೂಪಶೂನ್ಯಮಿವ ಸಮಾಧಿಃ” (೩.೩) ಇತಿ .

ತಾದೃಶೇ ಸಮಾಧೌ ದೀರ್ಘಕಾಲನೈರಂತರ್ಯಸತ್ಕಾರೈಃ ಸೇವಿತೇ ಸ್ಥೈರ್ಯಂ ಲಬ್ಧ್ವಾ ಪಶ್ಚಾತ್ಕರ್ತೃಕರಣಾನುಸಂಧಾನಪರಿತ್ಯಾಗಾರ್ಥೋ ಯಃ ಪ್ರಯತ್ನಸ್ತಮಪಿ ಪರಿತ್ಯಜೇತ್ .

ಮೈವಂ . ಕತಕರಜೋನ್ಯಾಯೇನ ಸ್ವಪರನಿವರ್ತಕತ್ವಾತ್ . ಯಥಾ ಕಲುಷಿತೇ ಜಲೇ ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತಂ ಕತಕರಜ ಇತರರಜಸಾ ಸಹ ಸ್ವಾತ್ಮಾನಮಪಿ ನಿವರ್ತಯತಿ ತಥಾ ತ್ಯಾಗಾರ್ಥಃ ಪ್ರಯತ್ನಃ ಕರ್ತೃಕರಣಾನುಸಂಧಾನಂ ನಿವರ್ತಯನ್ವಾತ್ಮಾನಮಪಿ ನಿವರ್ತಯಿಷ್ಯತಿ . ನಿವೃತ್ತೇ ಚ ತಸ್ಮಿನ್ನಲಿನವಾಸನಾವಚ್ಛುಧ್ಧವಾಸನಾನಾಮಪಿ ಕ್ಷೀಣತ್ವಾನ್ನಿರ್ವಾಸನಂ ಮನೋನವತಿಷ್ಠತೇ . ಏತದೇವಾಭಿಪ್ರೇತ್ಯ ವಸಿಷ್ಠ ಆಹ-

“ತಸ್ಮಾದ್ವಾಸನಯಾ ಬದ್ಧಂ ಮುಕ್ತಂ ನಿರ್ವಾಸನಂ ಮನಃ .

ರಾಮ ನಿರ್ವಾಸನೀಭಾವಮಾಹರಾಶು ವಿವೇಕತಃ . - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೧೬.೪೫) ..

“ಸಮ್ಯಗಾಲೋಚನಾತ್ಸತ್ಯಾದ್ವಾಸನಾ ಪ್ರವಿಲೀಯತೇ .

ವಾಸನಾವಿಲಯೇ ಚೇತಃ ಶಾಮ್ಯತ್ಯನ್ನೇಹದೀಪವತ್ .. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೧೬.೪೬) ಇತಿ ..

“ಯೋ ಜಾಗರ್ತಿ ಸುಷುಪ್ತಿಸ್ಥೋ ಯಸ್ಯ ಜಾಗ್ರನ್ನ ವಿದ್ಯತೇ .

ಯಸ್ಯ ನಿರ್ವಾಸನೋ ಬೋಧಃ ಸ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ ಉಚ್ಯತೇ .. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೫.೯೨) ಇತಿ ಚ ..

“ಸುಷುಪ್ತವತ್ಪ್ರಶಮಿತಭಾವವೃತ್ತಿನಾ

ಸ್ಥಿತಂ ಸದಾ ಜಾಗ್ರತಿ ಯಸ್ಯ ಚೇತಸಾ .

ಕಲಾನ್ವಿತೋ ವಿಧುರಿವ ಯಃ ಸದಾ ಬುದ್ಧೈ-

ರ್ನಿರ್ಷೇವ್ಯತೇ ಮುಕ್ತ ಇತಿಹ ಸ ಸ್ಮೃತಃ .. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೨೦.೩೬) ಇತಿ ಚ ..

“ಹೃದಯಾತ್ ಸಂಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ಸರ್ವಮೇವ ಮಹಾಮತಿಃ .

ಯಸ್ತಿಷ್ಠತಿ ಗತವ್ಯಗ್ರಃ ಸ ಮುಕ್ತಃ ಪರಮೇಶ್ವರಃ .. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೧೮.೨೬) ..

“ಸಮಾಧಿಮಥ ಕರ್ಮಾಣಿ ಮಾ ಕರೋತು ಕರೋತು ವಾ .

ಹೃದಯೇನಾಸ್ತಸರ್ವಾಶೋ ಮುಕ್ತ ಏವೋತ್ತಮಾಶಯಃ .. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೧೮.೨೭) ..

“ನೈಷ್ಯಮ್ಯೇಣ ನ ತಸ್ಯಾರ್ಥಸ್ತಸ್ಯಾರ್ಥೋಽಸ್ಮಿ ನ ಕರ್ಮಭಿಃ .

ನ ಸಮಾಧಾನಜಪ್ಯಾಭ್ಯಾಂ ಯಸ್ಯ ನಿರ್ವಾಸನಂ ಮನಃ .. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೧೮.೨೮) ..

“ವಿಚಾರಿತಮಲಂ ಶಾಸ್ತ್ರಂ ಚಿರಮುದ್ಗ್ರಾಹಿತಂ ಮಿಥಃ .

ಸಂತ್ಯಕ್ತವಾಸನಾನೌನಾದೃತೇ ನಾಸ್ಪೃತ್ತಮಂ ಪದಂ” .. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೧೮.೨೯) ಇತಿ ಚ ..

ನ ಚ ನಿರ್ವಾಸನಮನಸ್ಯಸ್ಯ ಜೀವನಹೇತುವ್ಯವಹಾರೋ ಉಪ್ಯೇತೇತಿ ಶಂಕನೀಯಂ . ಕಿಂ ಚಕ್ಷುರಾದಿವ್ಯವಹಾರಸ್ಯ ಲೋಪಃ ಕಿಂ ವಾ ಮಾನಸವ್ಯವಹಾರಸ್ಯ ? ತತ್ರಾದ್ಯಮುದ್ಗ್ರಾಹಕೋ ನಿರಾಚಷ್ಟೇ-

“ವಾಸನಾಹೀನಮಪ್ಯೇತಚ್ಚಕ್ಷುರಾದೀಂದ್ರಿಯಂ ಸ್ವತಃ .

ಪ್ರವರ್ತತೇ ಬಹಿಃ ಸ್ವಾರ್ಥೇ ವಾಸನಾ ನಾತ್ರ ಕಾರಣಂ .. - (ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೫.೫೨.೫೯; ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೨೪.೨೦) ಇತಿ ..

ದ್ವಿತೀಯಂ ವಸಿಷ್ಠೋ ನಿರಾಚಷ್ಟೇ -

“ಅಯತೋಪನತೇಷ್ಟಕ್ಷಿ ದಿಗ್ಭ್ರಮೇಷು ಯಥಾ ಪುನಃ .

ನೀರಾಗಮೇವ ಪತತಿ ತದ್ವತ್ಕಾರ್ಯೇಷು ಧೀರಧೀಃ” .. - (ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೪.೨೩.೪೪; ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೧೫.೧೩) ಇತಿ ..

ತಾದೃಶ್ಯಾ ಧಿಯಾ ಪ್ರಾರಬ್ಧಭೋಗಂ ಸ ಏವೋಪಪಾದಯತಿ -

“ಪರಿಜ್ಞಾಯೋಪಭುಕ್ತೋ ಹಿ ಭೋಗೋ ಭವತಿ ತುಷ್ಟಯೇ .

ವಿಜ್ಞಾಯ ಸೇವಿತಶ್ಚೋರೋ ಮೈತ್ರೀಮೇತಿ ನ ಚೋರತಾಂ ..

ಅಶಂಕಿತೋಪಸಂಪ್ರಾಪ್ತಾ ಗ್ರಾಮಯಾತ್ರಾ ಯಥಾದ್ವೈಗೈಃ .

ಪ್ರೇಕ್ಷ್ಯತೇ ತದ್ವದೇವ ಜ್ಞೈ ಭೋಗಗ್ರೀರವಲೋಕ್ಯತೇ” .. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೧೫.೧೪, ೧೫) ಇತಿ ..

ಭೋಗಕಾಲೇಽಪಿ ಸವಾಸನೇಭ್ಯೋ ನಿರ್ವಾಸನಾನಾಂ ವಿಶೇಷಮಾಹ -

“ನಾಪದಿ ಗ್ಲಾನಿಮಾಯಾಂತಿ ಹೇಮಪದ್ಮಂ ಯಥಾ ನಿಶಿ .

ನೇಹಂತೇ ಪ್ರಕೃತಾದನ್ಯದ್ರಮಂತೇ ಶಿಷ್ಟವತ್ಕನಿ .. - (ತತ್ತ್ವವ ೧೮.೪೨) ..

“ನಿತ್ಯಮಾಪೂರ್ಣತಾಮಂತರಕ್ಷಬ್ಧಾಮಿಂದುಸುಂದರೀಂ .

ಆಪದ್ಯಪಿ ನ ಮುಂಚಂತಿ ಶಶಿನಃ ಶೀತತಾಮಿವ .. - (ತತ್ತ್ವವ ೧.೪೩) ..

“ಅಭಿವದ್ಭೃತಮರ್ಯಾದಾ ಭವಂತಿ ವಿತತಾಶಯಾಃ .

ನಿಯಂತಿ ನ ವಿಮುಂಚಂತಿ ಮಹಾಂತೋ ಭಾಸ್ಕರಾ ಇವ” ..

(ತತ್ತ್ವವ ೧.೪೫) ಇತಿ .

ಜನಕಸ್ಯಾಪಿ ಸಮಾಧಿವ್ಯತ್ಥಿಸ್ಯೇದೃಶಮೇವಾಚರಣಂ ಪಠ್ಯತೇ-

“ತೂಷ್ಟೀಮಥ ಚಿರಂ ಸ್ಥಿತ್ವಾ ಜನಕೋ ಜನಜೀವಿತಂ .

ವ್ಯತ್ಥಿತಶ್ಚಿಂತಯಾಮಾಸ ಮನಸಾ ಶಮಶಾಲಿನಾ .. ೬೦..

ಕಿಮುಪಾದೇಯಮಸ್ತೀಹ ಯತ್ನಾತ್ಸಂಸಾಧಯಾಮಿ ಕಿಂ .

ಸ್ವತಃ ಸ್ಥಿತಸ್ಯ ಶುದ್ಧಸ್ಯ ಚಿತಃ ಕಾ ಮೇಽಸ್ತಿ ಕಲ್ಪನಾ .. ೬೯..

ನಾಭಿವಾಂಭಾಮ್ಯಸಂಪ್ರಾಪ್ತಂ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಂ ನ ತ್ಯಜಾಮ್ಯಹಂ .

ಸ್ವಸ್ಥ ಆತ್ಮನಿ ತಿಷ್ಠಾಮಿ ಯನ್ಮಮಾಸ್ತಿ ತದಸ್ತು ಮೇ .. ೬೨..

ಇತಿ ಸಂಚಿಂತ್ಯ ಜನಕೋ ಯಥಾಪ್ರಾಪ್ತಕ್ರಿಯಾಮಸೌ .

ಅಸಕ್ತಃ ಕರ್ತುಮುತ್ಸನ್ನೌ ದಿನಂ ದಿನಪತಿಯಥಾ .. ೬೩..

ಭವಿಷ್ಯನ್ನಾನುಸಂಧತ್ತೇ ನಾತೀತಂ ಚಿಂತಯತ್ಯಸೌ .

ವರ್ತಮಾನನಿಮೇಷಂ ತು ಹಸನ್ನೇವಾನುವರ್ತತೇ” .. ೬೪.. - (ತತ್ತ್ವವ ೧೯.೬೦ - ೬೪)

ಇತಿ ..

ತದೇವಂ ಯಥೋಕ್ತೇನ ವಾಸನಾಕ್ಷಯೇಣ ಯಥೋಕ್ತಾ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿರ್ಭವಿಷ್ಯತೀತಿ ಸುಸ್ಥಿತಂ ..

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಪ್ರಣೀತೇ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿವಿವೇಕೇ ವಾಸನಾಕ್ಷಯನಿರೂಪಣಂ ನಾಮ ದ್ವಿತೀಯಂ ಪ್ರಕರಣಂ .. ೨..

೩. ಮನೋನಾಶನಿರೂಪಣಂ ನಾಮ ತೃತೀಯಂ ಪ್ರಕರಣಂ

ಅಥ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಸಾಧನಂ ಮನೋನಾಶಂ ನಿರೂಪಯಾಮಃ . ಯದ್ಯಪ್ಯಶೇಷವಾಸನಾಕ್ಷಯೋ ಸತಿ ಅರ್ಥಾನ್ಮನೋ ನಶ್ಯತ್ಯೇವ, ತಥಾಪಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೇಣ ಮನೋನಾಶೇ ಸಮ್ಯಗಭ್ಯಸ್ತೇ ಸತಿ ವಾಸನಾಕ್ಷಯೋ ರಕ್ಷಿತೋ ಭವತಿ .

ನ ಚಾಜಿಹ್ವತ್ವಷಂಡಕತ್ವಾದ್ಯಭ್ಯಾಸೇನೈವ ತದ್ರಕ್ಷಾ ಸಿದ್ಧೇತಿ ವಾಚ್ಯಂ,

ನಷ್ಟೇ ಮನಸ್ಯಜಿಹ್ವತ್ವಾದೀನಾಮರ್ಥಸಿದ್ಧತ್ವೇನಾಭ್ಯಾಸಪ್ರಯಾಸಾಭಾವಾತ್ .

ನನು ಮನೋನಾಶಾಭ್ಯಾಸಪ್ರಯಾಸಸ್ತತ್ರಾಪ್ಯಸ್ತಿತಿ ಚೇತ್ .

ಅಸ್ತು ನಾಮ, ತಸ್ಯಾವಶ್ಯಿಕತ್ವಾತ್ . ಅಂತರೇಣ ಮನೋನಾಶಮಭ್ಯಸ್ತಾ ಅಪ್ಯಜಿಹ್ವತ್ವಾದಯೋ ನ ಸ್ಥಿರಾ ಭವಂತಿ . ಅತ ಏವ ಮನಸೋ ನಾಶನೀಯತ್ವಂ ಜನಕ ಆಹ-

“ಸಹಸ್ರಾಂಕುರಶಾಖಾತ್ಮಫಲಪಲ್ಲವಶಾಲಿನಃ .

ಅಸ್ಯ ಸಂಸಾರವೃಕ್ಷಸ್ಯ ಮನೋ ಮೂಲಮಿತಿ ಸ್ಥಿತಂ .. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೧೯.೫೩) ಇತಿ ..

“ಸಂಕಲ್ಪಮೇವ ತನ್ಮನ್ಯೇ ಸಂಕಲ್ಪೋಪಶಮೇನ ತತ್ .

ಶೋಷಯಾಮಿ ಯಥಾ ಶೋಷಮೇತಿ ಸಂಸಾರಪಾದಪಃ .. - (ತತ್ತ್ವವ ೧೯.೫೪) ..

“ಪ್ರಬುದ್ಧೋಽಸ್ಮಿ ಪ್ರಬುದ್ಧೋಽಸ್ಮಿ ದೃಷ್ಟಶ್ಚೋರೋ ಮಯಾತ್ಮನಃ .

ಮನೋನಾಮೇಹ ಹನ್ಮ್ಯೇನಂ ಮನಸಾಸ್ಮಿ ಚಿರಂ ಹತಃ” .. - (ತತ್ತ್ವವ ೧೯.೫೫) ಇತಿ

..

ವಸಿಷ್ಠೋಽಪ್ಯಾಹ-

“ಅಸ್ಯ ಸಂಸಾರವೃಕ್ಷಸ್ಯ ಸರ್ವೋಪದ್ರವದಾಯಿನಃ .

ಉಪಾಯ ಏಕ ಏವಾಸ್ತಿ ಮನಸಃ ಸ್ವಸ್ಯ ನಿಗ್ರಹಃ .. - (ತತ್ತ್ವವ ೧೨.೧) ..

“ಮನಸೋಽಭ್ಯುದಯೋ ನಾಶೋ ಮನೋನಾಶೋ ಮಹೋದಯಃ .

ಜ್ಞಮನೋ ನಾಶಮಭ್ಯೇತಿ ಮನೋಽಜ್ಞಸ್ಯ ಹಿ ಶೃಂಖಲಾ .. - (ತತ್ತ್ವವ ೧೨.೫) ..

“ತಾವನ್ನಿಶೀಢವೇತಾಲಾ ವಲ್ಗಂತಿ ಹೃದಿ ವಾಸನಾಃ .

ಏಕತತ್ತ್ವ ದೃಢಾಭ್ಯಾಸಾದ್ಯಾವನ್ನ ವಿಜಿತಂ ಮನಃ .. - (ತತ್ತ್ವವ ೧೫.೨೩) ..

“ಪ್ರಕ್ಷೀಣಚಿತ್ತದರ್ಪಸ್ಯ ನಿಗೃಹೀತೇಂದ್ರಿಯದ್ವಿಷಃ .

ಪದ್ಮಿನ್ಯ ಇವ ಹೇಮಂತೇ ಕ್ಷೀಯಂತೇ ಭೋಗವಾಸನಾಃ .. - (ತತ್ತ್ವವ ೧೫.೨೨) ..
 “ಹಸ್ತಂ ಹಸ್ತೇನ ಸಂಪೀಡ್ಯದಂತ್ಯೈರ್ದಂತಾನ್ ವಿಚೂರ್ಣ್ಯ ಚ .
 ಅಂಗಾನ್ಯಂಗೈಃ ಸಮಾಕ್ರಮ್ಯ ಜಯೇದಾದೌ ಸ್ವಕಂ ಮನಃ .. - (ತತ್ತ್ವವ ೧೫.೧೮) ..
 “ಏತಾವತಿ ಧರಣಿತಲೇ ಸುಭಗಾಸ್ತೇ ಸಾಧುಚೇತಸಃ ಪುರುಷಾಃ .
 ಪುರುಷಕಥಾಸು ಚ ಗಣ್ಯಾ ನ ಜಿತಾ ಯೇ ಚೇತಸಾ ಸ್ವೇನ .. - (ತತ್ತ್ವವ ೧೫.೧೯) ..
 “ಹೃದಯಬಿಲೇ ಕೃತಕುಂಡಲ ಉಲ್ಬಣಕಲನಾವಿಷೋ ಮನೋಭುಜಗಃ .
 ಯಸ್ಯೋಪಶಾಂತಿಮಗಮಚ್ಚಂದ್ರವದುದಿತಂ ತಮವ್ಯಯಂ ವಂದೇ .. - (ತತ್ತ್ವವ
 ೧೫.೨೦) ..
 “ಚಿತ್ತಂ ನಾಭಿಃ ಕಿಲಾಸ್ಯೇದಂ ಮಾಯಾಚಕ್ರಸ್ಯ ಸರ್ವತಃ .
 ಸ್ಥೀಯತೇ ಚೇತ್ತದಾಕ್ರಮ್ಯ ತನ್ನ ಕಿಂಚಿತ್ಪ್ರಬಾಧತೇ” .. - (ತತ್ತ್ವವ ೨೩.೯೨) ಇತಿ ..
 ಗೌಡಪಾದಾಚಾರ್ಯೈರಪ್ಯುಕ್ತಂ-
 “ಮನಸೋ ನಿಗ್ರಹಾಯತ್ತಮಭಯಂ ಸರ್ವಯೋಗಿನಾಂ .
 ದುಃಖಕ್ಷಯಃ ಪ್ರಬೋಧಶ್ಚಾಪ್ಯಕ್ಷಯಾ ಶಾಂತಿರೇವ ಚ” .. - (ಮಾಂಡೂಕಕಾರಿಕಾಯಾಂ
 ೩.೪೦) ಇತಿ ..
 ಯತ್ತಜ್ಞಜ್ಞಾನೋಕ್ತಂ-
 “ಚಂಚಲಂ ಹಿ ಮನಃ ಕೃಷ್ಣ ಪ್ರಮಾಥಿ ಬಲವದ್ಧೃಢಂ .
 ತಸ್ಯಾಹಂ ನಿಗ್ರಹಂ ಮನ್ಯೇ ವಾಯೋರಿವ ಸುದುಷ್ಕರಂ” .. - (ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ
 ೬.೩೪) ಇತಿ ..
 ತದ್ವಚನಂ ಹರಯೋಗವಿಷಯಂ . ಅತ ಏವ ವಾಲ್ಮೀಕಿರಾಹ-
 “ಉಪವಿಶ್ಯೋಪವಿಶ್ಯೈಕಚಿತ್ತಕೇನ ಮುಹುರ್ಮುಹುಃ .
 ನ ಶಕ್ಯತೇ ಮನೋ ಜೇತುಂ ವಿನಾ ಯುಕ್ತಿಮನಿಂದಿತಾಂ .. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ
 ೨೮.೧೨೬) ..
 “ಅಂಕುಶೇನ ವಿನಾ ಮತ್ತೋ ಯಥಾ ದುಷ್ಟಮತಂಗಜಃ .
 ವಿಜೇತುಂ ಶಕ್ಯತೇ ನೈವ ತಥಾ ಯುಕ್ತ್ಯಾ ವಿನಾ ಮನಃ” .. - (ತತ್ತ್ವವ ೨೮.೧೨೭) ..
 “ಮನೋವಿಲಯ ಹೇತೂನಾಂ ಯುಕ್ತೇನಾಂ ಸಮ್ಯಗೀರಣಂ .
 ವಸಿಷ್ಠೇನ ಕೃತಂ ತಾವತ್ ತನ್ನಿಷ್ಯಸ್ಯ ವಶೇ ಮನಃ ..
 “ಹರತೋ ಯುಕ್ತಿಶ್ಚಾಪಿ ದ್ವಿವಿಧೋ ನಿಗ್ರಹೋ ಮತಃ .
 ನಿಗ್ರಹೋ ಧೀಕ್ರಿಯಾಕ್ಷಾಣಾಂ ಹರೋ ಗೋಲಕನಿಗ್ರಹಾತ್ ..
 ಕದಾಚಿಜ್ಞಾಯತೇ ಕಶ್ಚಿನ್ನನಸ್ತೇನ ವಿಲೀಯತೇ .
 “ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಿದ್ಯಾಧಿಗಮಃ ಸಾಧುಸಂಗಮ ಏವ ಚ ..
 ವಾಸನಾಸಂಪರಿತ್ಯಾಗಃ ಪ್ರಾಣಸ್ವಂದನಿರೋಧನಂ ..

ಏತಾಸ್ತು ಯುಕ್ತಯಃ ಪುಷ್ಪಾಃ ಸಂತಿ ಚಿತ್ತಜಯೇ ಕಿಲ .. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ
೨೮.೧೨೮, ೧೨೯) ..

“ಸತೀಷು ಯುಕ್ತಿಷ್ಟೇತಾಸು ಹರಾನ್ನಿಯಮಯಂತಿ ಯೇ .

ಚೇತಸ್ತೇ ದೀಪಮುತ್ಸೃಜ್ಯ ವಿನಿಷ್ಠಂತಿ ತಮೋಽಜ್ಞಾನೈಃ .. - (ತತ್ತ್ವವ ೨೮.೧೩೦) ..

“ವಿಮೂಢಾಃ ಕರ್ತುಮದ್ಯುಕ್ತಾ ಯೇ ಹರಾಚ್ಛೇತಸೋ ಜಯಂ .

ನಿಬದ್ಧಂತಿ ನಾಗೇಂದ್ರಮುನ್ಮತ್ತಂ ಬಿಸತಂತುಭಿಃ” .. - (ತತ್ತ್ವವ ೨೮.೧೩೧) ..

ನಿಗ್ರಹೋ ದ್ವಿವಿಧಃ. ಹರನಿಗ್ರಹಃ ಕ್ರಮನಿಗ್ರಹಶ್ಚೇತಿ . ತತ್ರ ಚಕ್ಷುಃಶ್ರೋತ್ರಾದಿಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಾಣಿ
ವಾಕ್ಯಾಣ್ಯಾದಿಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ಚ ತತ್ತದ್ಗೋಲಕೋಪರೋಧಮಾತ್ರೇಣ
ಹರಾನ್ನಿಗ್ರಹ್ಯಂತೇ; ತದ್ಭ್ರಷ್ಟಾಂತೇನ ಮನೋಽಪಿ ತಥಾ ನಿಗ್ರಹೀಷ್ಯಾಮೀತಿ
ಮೂಢಸ್ಯ ಭ್ರಾಂತಿಭವತಿ . ನ ತು ತನ್ನಿಗ್ರಹೀತುಂ ಶಕ್ಯತೇ, ತದ್ಗೋಲಕಸ್ಯ
ಹೃದಯಕಮಲಸ್ಯ ನಿರೋದ್ಯಮಶಕ್ಯತ್ವಾತ್ . ಅತಃ ಕ್ರಮನಿಗ್ರಹ ಏವ ಯೋಗ್ಯಃ
. ಕ್ರಮನಿಗ್ರಹೇ ಚಾಧ್ಯಾತ್ಮವಿದ್ಯಾಪ್ರಾಪ್ತ್ಯಾದಯ ಏವೋಪಾಯಾಃ . ಸಾ ಚ
ವಿದ್ಯಾ ದೃಶ್ಯಮಿಧ್ಯಾತ್ಮಂ ದೃಗ್ವಸ್ತುನಃ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶತ್ವಂ ಚ ಬೋಧಯತಿ . ತಥಾ ಚ
ಸತ್ಯೇತನ್ಮನಃ ಸ್ವಗೋಚರೇಷು ದೃಶ್ಯೇಷು ಪ್ರಯೋಜನಾಭಾವಂ ಪ್ರಯೋಜನವತಿ
ದೃಗ್ವಸ್ತುನ್ಯಗೋಚರತ್ವಂ ಚ ಬುದ್ಧ್ವಾ ನಿರಿಂಧನಾಗ್ನಿವತ್ಸ್ವಯಮೇವೋಪಶಾಮ್ಯತಿ .
ತಥಾ ಚ ಶ್ರೂಯತೇ-

“ಯಥಾ ನಿರಿಂಧನೋ ವಕ್ಷಿಃ ಸ್ವಯೋನಾವುಪಶಾಮ್ಯತಿ .

ತಥಾ ವೃತ್ತಿಕ್ಷಯಾಚ್ಚಿತ್ತಂ ಸ್ವಯೋನಾವುಪಶಾಮ್ಯತಿ” .. - (ಮೈತ್ರಾಯಣಿ ಉಪ೦ .೪.೧
; ಪಂಚದಶ್ಯಾಂ ೧೧.೧೧೧) ..

ಯೋನಿರಾತ್ಮಾ . ಯಸ್ತು ಬೋಧಿತಮಪಿ ತತ್ತ್ವಂ ನ ಸಮ್ಯಗ್ಬುದ್ಧತೇ, ಯಶ್ಚ ವಿಸ್ಮರತಿ,
ತಯೋರುಭಯೋಃ ಸಾಧುಸಂಗಮ ಏವೋಪಾಯಃ . ಸಾಧವೋ ಹಿ ಪುನಃ
ಪುನರ್ಬೋಧಯಂತಿ ಸ್ಮಾರಯಂತಿ ಚ . ಯಸ್ತು ವಿದ್ಯಾಮದಾದಿದುರ್ವಾಸನಯಾ
ಪೀಡ್ಯಮಾನೋ ನ ಸಾಧೂನನುವರ್ತಿತುಮುತ್ಸಹತೇ, ತಸ್ಯ ಪೂರ್ವೋಕ್ತವಿವೇಕೇನ
ವಾಸನಾಪರಿತ್ಯಾಗ ಉಪಾಯಃ . ವಾಸನಾನಾಂ ಪ್ರಾಬಲ್ಯೇನ ತ್ಯಕ್ತುಮಶಕ್ಯತ್ವೇ
ಪ್ರಾಣಸ್ವಂದನಿರೋಧನಮುಪಾಯಃ . ಪ್ರಾಣಸ್ವಂದವಾಸನಯೋಶ್ಚಿತ್ತಪ್ರೇರಕತ್ವಾತ್ತಯೋನಿ
ಚಿತ್ತಶಾಂತಿರುಪಪದ್ಯತೇ . ಪ್ರೇರಕತ್ವಂ ಚ ವಸಿಷ್ಠ ಆಹ-

“ದ್ವೇ ಬೀಜೇ ಚಿತ್ತವೃಕ್ಷಸ್ಯ ವೃತ್ತಿವೃತ್ತಿಧಾರಿಣಃ .

ಏಕಂ ಪ್ರಾಣಪರಿಸ್ವಂದೋ ದ್ವಿತೀಯಂ ದೃಢವಾಸನಾ .. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ
೨೮.೩೮) ..

“ಸತೀ ಸರ್ವಗತಾ ಸಂವಿತ್ಪ್ರಾಣಸ್ವಂದೇನ ಬೋಧ್ಯತೇ .

ಸಂವೇದನಾದನಂತಾನಿ ತತೋ ದುಃಖಾನಿ ಚೇತಸಃ” . - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೨೮.೪೦-೪೧) ..

ಯಥಾ ಭಸ್ಮಚ್ಛನ್ನಮಗ್ನಿಂ ಲೋಹಕಾರಾ ದೃತಿಭ್ಯಾಂ ಧಮಂತಿ, ತತ್ರ ಚ ದೃತ್ಯುತ್ಪನ್ನೇನ ವಾಯುನಾ ಸೋಽಗ್ನಿಜ್ವಲತಿ, ತಥಾ ಚಿತ್ತೋಪಾದಾನೇನ ಕಾಷ್ಠಸ್ಥಾನೀಯೇನಾಜ್ಞಾನೇನಾವೃತಾ ಸಂವಿತ್ಪ್ರಾಣಸ್ವಂದೇನ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿರೂಪೇಣ ಪ್ರಜ್ವಲತಿ . ತಸ್ಮಾಚ್ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿನಾಮಕಾತ್ ಸಂವಿಜ್ಞಾ ಲಾರೂಪಾತ್ ಸಂವೇದನಾದ್ ದುಃಖಾನ್ಯುತ್ಪದ್ಯಂತೇ . ಸೇಯಂ ಪ್ರಾಣಸ್ವಂದೇನ ಪ್ರೇರಿತಾ ಚಿತ್ತೋತ್ಪತ್ತಿಃ . ಅನ್ಯಾಂ ಚ ಸ ಏವಾಹ -

“ಭಾವಸಂವಿತ್ಪ್ರಕಟಿತಾಮನುಭೂತಾಂ ಚ ರಾಘವ .

ಚಿತ್ತಸ್ಯೋತ್ಪತ್ತಿಮಪರಾಂ ವಾಸನಾಜನಿತಾಂ ಶೃಣು .. - (ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೫.೯೧.೨೮) ..

“ದೃಢಾಭ್ಯಸ್ತಪದಾರ್ಥೈಕಭಾವನಾದತಿಚಂಚಲಂ .

ಚಿತ್ತಂ ಸಂಜಾಯತೇ ಜನ್ಮಜರಾಮರಣಕಾರಣಂ” .. ಇತಿ . - (ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೫.೯೧.೩೫) ..

ನ ಕೇವಲಂ ಪ್ರಾಣವಾಸನಯೋಶ್ಚಿತ್ತಪ್ರೇರಕತ್ವಂ, ಕಿಂ ತು ಪರಸ್ಪರಪ್ರೇರಕತ್ವಮಪ್ಯಸ್ತಿ . ತದಾಹ ವಸಿಷ್ಠಃ -

“ವಾಸನಾವಶತಃ ಪ್ರಾಣಸ್ವಂದಸ್ತೇನ ಚ ವಾಸನಾ .

ಜಾಯತೇ ಚಿತ್ತವೃಕ್ಷಸ್ಯ ತೇನ ಬೀಜಾಂಕುರಕ್ರಮಃ” .. ಇತಿ . - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೨೮.೬೫) ..

ಅತ ಏವಾನ್ಯತರನಾಶೇನೋಭಯನಾಶಮಪ್ಯಾಹ-

“ದ್ವೇ ಬೀಜೇ ಚಿತ್ತವೃಕ್ಷಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಸ್ವಂದನವಾಸನೇ .

ಏಕಸ್ಮಿಂಶ್ಚ ತಯೋಃ ಕ್ಷೀಣೇ ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ದ್ವೇ ಅಪಿ ನಶ್ಯತಃ” .. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೨೮.೬೪) ಇತಿ ..

ತಯೋರ್ನಾಶೋಪಾಯಂ ನಾಶಫಲಂ ಚಾಹ-

“ಪ್ರಾಣಾಯಾಮದೃಢಾಭ್ಯಾಸೈರ್ಯುಕ್ತ್ಯಾ ಚ ಗುರುದತ್ತಯಾ .

ಆಸನಾಶನಯೋಗೇನ ಪ್ರಾಣಸ್ವಂದೋ ನಿರುದ್ಯತೇ .. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೨೮.೧೨೨) ..

“ಅಸಂಗವ್ಯವಹಾರಿತ್ವಾದ್ಭವಭಾವನವರ್ಜನಾತ್ .

ಶರೀರನಾಶದರ್ಶಿತ್ವಾದ್ವಾಸನಾ ನ ಪ್ರವರ್ತತೇ” .. - (ಅನ್ನಪೂರ್ಣೋಪನಿಷದಿ ೪.೮೮; ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೨೮.೧೨೩) ..

“ವಾಸನಾಸಂಪರಿತ್ಯಾಗಾಚ್ಚಿತ್ತಂ ಗಚ್ಛತ್ಯಚಿತ್ತತಾಂ .

ಪ್ರಾಣಸ್ವಂದನಿರೋಧಾಚ್ಚ ಯಥೇಚ್ಛಸಿ ತಥಾ ಕುರು .. - (ಅನ್ನಪೂರ್ಣೋಪನಿಷದಿ ೪.೮೬; ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೨೮.೧೨೧) ..

“ಏತಾವನ್ಮಾತ್ರಕಂ ಮನ್ಯೇ ರೂಪಂ ಚಿತ್ತಸ್ಯ ರಾಘವ .

ಯದ್ಭಾವನಂ ವಸ್ತುನೋಽನ್ತರ್ವಸ್ತುತ್ವೇನ ರಸೇನ ಚ .. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೨೮.೫೭) ..

“ಯದಾ ನ ಭಾವ್ಯತೇ ಕಿಂಚಿದ್ಧೇಯೋಪಾದೇಯರೂಪಿ ಯತ್ .

ಸ್ಥಿಯತೇ ಸಕಲಂ ತ್ಯಕ್ತ್ವಾ ತದಾ ಚಿತ್ತಂ ನ ಜಾಯತೇ .. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೨೮.೫೪) ..

“ಅವಾಸನತ್ಪ್ರಾತ್ನತತಂ ಯದಾ ನ ಮನುತೇ ಮನಃ .

ಅಮನಸ್ತಾ ತದೋದೇತಿ ಪರಮೋಪಶಮಪ್ರದಾ” .. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೨೮.೫೫) ಇತಿ ..

ಅಮನಸ್ತಾನುದಯೇ ಶಾಂತ್ಯಭಾವಮಾಹ-

“ಚಿತ್ತಯಕ್ಷದೃಢಾಕ್ರಾಂತಂ ನ ಮಿತ್ರಾಣಿ ನ ಬಾಂಧವಾಃ .

ಶಕ್ನುವಂತಿ ಪರಿತ್ರಾತುಂ ಗುರವೋ ನ ಚ ಮಾನವಾಃ” .. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೩೦.೧೮) ಇತಿ ..

ಆಸನಾಶನಯೋಗೇನೇತಿ ಯದುಕ್ತಂ ತತ್ರಾಸನಸ್ಯ ಲಕ್ಷಣಮುಪಾಯಂ ಫಲಂ ಚ

ತ್ರಿಭಿಃ ಸೂತ್ರೈಃ ಪತಂಜಲಿಃ ಸೂತ್ರಯಾಮಾಸ-“ಸ್ಥಿರಸುಖಮಾಸನಂ” (೨.೪೬) ;

“ಪ್ರಯತ್ನಶೈಥಿಲ್ಯಾನಂತಸಮಾಪತ್ತಿಭ್ಯಾಂ” (೨.೪೭) ; “ತತೋ ದ್ವಂದ್ವಾನಭಿಧಾತಃ”

(೨.೪೮) ಇತಿ .

ಪದ್ಮಕಸ್ತಸ್ತಿಕಾದಿನಾ ಯಾದೃಶೇನ ದೇಹಸ್ಥಾಪನರೂಪೇಣ ಯಸ್ಯ ಪುರುಷಸ್ಯಾವಯವವ್ಯಥಾ

ಸುಖಂ ಸ್ವದೇಹಚಲನರಾಹಿತ್ಯಲಕ್ಷಣಂ ಸ್ಥೈರ್ಯಂ ಚ ಸಂಪದ್ಯತೇ, ತಸ್ಯ ತದೇವ

ಸುಖಮಾಸನಂ .

ತಸ್ಯ ಚ ಪ್ರಯತ್ನಶೈಥಿಲ್ಯಂ ಲೌಕಿಕ ಉಪಾಯಃ . ಗಮನಗೃಹಕೃತ್ಯತೀರ್ಥಯಾತ್ರಾಸ್ನಾನಹೋವ

ಯಃ ಪ್ರಯತ್ನೋ ಮಾನಸ ಉತ್ಸಾಹಸ್ತಸ್ಯ ಶೈಥಿಲ್ಯಂ ಕರ್ತವ್ಯಂ . ಅನ್ಯಥಾ ಸ

ಉತ್ಸಾಹೋ ಬಲಾದ್ಧೇಹಮುತ್ಥಾಪ್ಯ ಯತ್ರ ಕ್ವಾಪಿ ಪ್ರೇರಯತಿ .

ಅಲೌಕಿಕೋಪಾಯಶ್ಚ “ಘಣಾಸಹಸ್ರೇಣ ಧರಣೀಂ ಧಾರಯಿತ್ವಾ ಸ್ಥೈರ್ಯೇಣಾವತಿಷ್ಠತೇ

ಯೋಽಯಮನಂತಃ ಸ ಏವಾಹಮಸ್ಮಿ” ಇತಿ ಧ್ಯಾನಂ ಚಿತ್ತಸ್ಯಾನಂತಸಮಾಪತ್ತಿಃ .

ತಯಾ ಯಥೋಕ್ತಾಸನಸಂಪಾದಕಮದೃಷ್ಟಂ ನಿಷ್ಪದ್ಯತೇ .

ಸಿದ್ಧೇ ಚಾಸನೇ ಶೀತೋಷ್ಣಸುಖದುಃಖಮಾನಾವಮಾನಾದಿದ್ವಂದ್ವೈರ್ಯಥಾಪೂರ್ವಂ

ನಾಭಿಹನ್ಯತೇ . ತಥಾವಿಧಸ್ಯ ಚಾಸನಸ್ಯ ಯೋಗ್ಯೋ ದೇಶಃ ಶ್ರೂಯತೇ-

ವಿವಿಕ್ತದೇಶೇ ಚ ಸುಖಾಸನಸಃ

ಶುಚಿಃ ಸಮಗ್ರೀವಶಿರಃ ಶರೀರಃ .. - (ಕೈವಲ್ಯೋಪನಿಷದಿ ೪) ಇತಿ,

ಸಮೇ ಶುಚೌ ಶರ್ಕರವಕ್ಷಿವಾಲುಕಾ-

ವಿವರ್ಜಿತೇ ಶಬ್ದಜಲಾಶಯಾದಿಭಿಃ .

ಮನೋನುಕೂಲೇ ನ ತು ಚಕ್ಷುಪೀಡನೇ

ಗುಹಾನಿವಾತಾಶ್ರಯಣೇ ಪ್ರಯೋಜಯೇತ್ .. - (ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಪನಿಷದಿ ೨.೧೦)

ಇತಿ ಚ ..

ಸೋಽಯಮಾಸನಯೋಗಃ .

ಅಶನಯೋಗಸ್ತು ಮಿತಾಹಾರತ್ವಂ.

“ಅತ್ಯಾಹಾರಮನಾಹಾರಂ ನಿತ್ಯಂ ಯೋಗೀ ವಿವರ್ಜಯೇತ್” .. - (ಅಮೃತಬಿಂದೂಪನಿಷದಿ

೨೭) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ ..

ಭಗವತಾಪ್ಯುಕ್ತಂ-

“ನಾತ್ಯಶ್ವತಸ್ತು ಯೋಗೋಽಸ್ತಿ ನ ಚೈಕಾಂತಮನಶ್ಚತಃ .

ನ ಚಾತಿಷ್ಟಪ್ಪಶೀಲಸ್ಯ ಜಾಗ್ರತೋ ನೈವ ಚಾರ್ಜುನ ..

ಯುಕ್ತಾಹಾರವಿಹಾರಸ್ಯ ಯುಕ್ತಚೇಷ್ಟಸ್ಯ ಕರ್ಮಸು .

ಯುಕ್ತಸ್ವಪ್ನಾವಬೋಧಸ್ಯ ಯೋಗೋ ಭವತಿ ದುಃಖಹಾ” .. - (ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ

೬.೧೬, ೧೭) ಇತಿ ..

ಜಿತಾಸನಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮೇನ ಮನೋವಿನಾಶಃ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೈರಾಮ್ನಾಯತೇ-

“ತ್ರಿರುನ್ನತಂ ಸ್ಥಾಪ್ಯ ಸಮಂ ಶರೀರಂ

ಹೃದೀಂದ್ರಿಯಾಣಿ ಮನಸಾ ಸನ್ನಿವೇಶ್ಯ .

ಬ್ರಹ್ಮೋಡುಪೇನ ಪ್ರತರೇತ ವಿದ್ವಾನ್ .

ಸ್ತೋತಾಂಸಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಭಯಾವಹಾನಿ ..

ಪ್ರಾಣಾನ್ವಪೀಡ್ಯೇಹ ಸ ಯುಕ್ತಚೇಷ್ಟಃ

ಕ್ಷೀಣೇ ಪ್ರಾಣೇ ನಾಸಿಕಯೋಚ್ಛ್ವಸೀತ .

ದುಷ್ಟಾಶ್ವಯುಕ್ತಮಿವ ವಾಹಮೇನಂ

ವಿದ್ವಾನ್ಮನೋ ಧಾರಯೇತಾಪ್ರಮತ್ತಃ” .. - (ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಪನಿಷದಿ ೨.೮, ೯) ಇತಿ ..

ಯೋಗೀ ದ್ವಿವಿಧಃ, ವಿದ್ಯಾಮದಾದ್ಯಾಸುರಸಂಪದ್ರಹಿತಸ್ತತ್ಸಹಿತಶ್ಚೇತಿ . ತಯೋರಾದ್ಯಸ್ಯ

ಬ್ರಹ್ಮಧ್ಯಾನೇನ ಮನಸಿ ನಿರುದ್ಧೇ ಸತಿ, ತನ್ನಾಂತರೀಯಕತಯಾ ಪ್ರಾಣೋ

ನಿರುದ್ಧತೇ . ತಂ ಪ್ರತಿ “ತ್ರಿರುನ್ನತಂ -” (ಶ್ವೇ೦ ಉಪ೦ ೨.೮) ಇತಿ ಮಂತ್ರಃ ಪಠಿತಃ .

ದ್ವಿತೀಯಸ್ಯಾಭ್ಯಾಸೇನ ಪ್ರಾಣೇ ನಿರುದ್ಧೇ, ತನ್ನಾಂತರೀಯಕತಯಾ ಮನೋ

ನಿರುದ್ಧತೇ . ತಂ ಪ್ರತಿ “ಪ್ರಾಣಾನ್ವಪೀಡ್ಯ-” (ಶ್ವೇ೦ ಉಪ೦ ೨.೯) ಇತಿ ಮಂತ್ರಃ

ಪ್ರವೃತ್ತಃ .

ಪ್ರಾಣಪೀಡನಪ್ರಕಾರೋ ವಕ್ಷ್ಯತೇ . ತೇನ ಚ ಪೀಡನೇನ ಯುಕ್ತಚೇಷ್ಟೋ

ಭವತಿ . ಮನಶ್ಚೇಷ್ಟಾ ವಿದ್ಯಾಮದಾದಯೋ ನಿರುದ್ಧಂತೇ . ಪ್ರಾಣನಿರೋಧೇನ

ಚಿತ್ತದೋಷನಿರೋಧೇ ದೃಷ್ಟಾಂತೋಽನ್ಯತ್ರ ಶ್ರೂಯತೇ-

“ಯಥಾ ಪರ್ವತಧಾತೂನಾಂ ದಹ್ಯಂತೇ ಧಮನಾನ್ಮಲಾಃ .

ತಥೇಂದ್ರಿಯಕೃತಾ ದೋಷಾ ದಹ್ಯಂತೇ ಪ್ರಾಣನಿಗ್ರಹಾತ್” ..-(ಅಮೃತನಾದೋಪನಿಷದಿ
೭) ಇತಿ ..

ಅತ್ರೋಪಪತ್ತಿವರ್ತಿಸಿಷ್ಟೇನ ದರ್ಶಿತಾ -

“ಯಃ ಪ್ರಾಣಪವನಸ್ಪಂದಶ್ಚಿತ್ತಸ್ಪಂದಃ ಸ ಏವ ಹಿ .

ಪ್ರಾಣಸ್ಪಂದಕ್ಷಯೇ ಯತ್ನಃ ಕರ್ತವ್ಯೋ ಧೀಮತೋಚ್ಚಕ್ರೈಃ” ..-(ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಟೇ
೨೮.೧೨೫) ಇತಿ ..

ಮನೋವಾಕ್ಷಕ್ಷುರಾದೀಂದ್ರಿಯದೇವತಾಃ ಸ್ವಸ್ವವ್ಯಾಪಾರಂ ನಿರಂತರಂ ಕರಿಷ್ಯಾಮು
ಇತಿ ವ್ರತಂ ಧೃತ್ವಾ ಶ್ರಮರೂಪೇಣ ಮೃತ್ಯುನಾ ಗ್ರಸ್ತಾಃ . ಸ ಚ ಮೃತ್ಯುಃ ಪ್ರಾಣಂ
ನಾಪ್ನೋತ್ . ತತೋ ನಿರಂತರಮುಚ್ಛ್ವಾಸನಿಃಶ್ವಾಸೌ ಕುರ್ವನ್ನಪ್ಯಯಂ ಪ್ರಾಣೋ
ನ ಶ್ರಾಮ್ಯತಿ . ತದಾ ವಿಚಾರ್ಯ ದೇವತಾಃ ಪ್ರಾಣರೂಪಂ ಪ್ರಾವಿಶನ್ .
ಸೋಽಯಮಧೋಽವಾಜಸನೇಯಿಭಿರಾಮ್ನಾಯತೇ-

“ಅಯಂ ವೈ ನಃ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಯಃ ಸಂಚರಂಶ್ಚಾಸಂಚರಂಶ್ಚ ನ ವ್ಯಥತೇ ಅಥೋ
ನ ರಿಷ್ಯತಿ ಹಂತಾಸ್ಯೈವ ಸರ್ವೇ ರೂಪಮಸಾಮೇತಿ . ತ ಏತಸ್ಯೈವ ಸರ್ವೇ
ರೂಪಮಭವಂಸ್ತಸ್ಮಾದೇತ ಏತೇನಾಖ್ಯಾಯಂತೇ ಪ್ರಾಣಾ ಇತಿ” (ಬೃ0 ಉಪ0
೧.೫.೨೧) .

ಅತ ಇಂದ್ರಿಯಾಣಾಂ ಪ್ರಾಣರೂಪತ್ವಂ ನಾಮ ಪ್ರಾಣಾಧೀನಚೇಷ್ಟಾವತ್ತ್ವಂ .
ತಚ್ಚಾಂತರ್ಯಾಮಿಬ್ರಾಹ್ಮಣೇ ಸೂತ್ರಾತ್ಮಪ್ರಸ್ತಾವೇ ಶ್ರುಯತೇ-

“ವಾಯುರ್ವೈ ಗೌತಮ ತತ್ಸೂತ್ರಂ ವಾಯುನಾ ವೈ ಗೌತಮ ಸೂತ್ರೇಣಾಯಂ ಚ
ಲೋಕಃ ಪರಶ್ಚ ಲೋಕಃ ಸರ್ವಾಣಿ ಚ ಭೂತಾನಿ ಸಂದೃಬ್ಧಾನಿ ಭವಂತಿ . ತಸ್ಮಾದ್ವೈ
ಗೌತಮ ಪುರುಷಂ ಪ್ರೇತಮಾಹುರ್ವ್ಯಸ್ರಂಸಿಷತಾಸ್ಯಾನಾನೀತಿ . ವಾಯುನಾ ಹಿ
ಗೌತಮ ಸೂತ್ರೇಣ ಸಂದೃಬ್ಧಾನಿ ಭವಂತಿ” (ಬೃ0 ಉ0 ೩.೭.೨) ಇತಿ . ಅತಃ
ಪ್ರಾಣಮನಃಸ್ಪಂದಯೋಃ ಸಹಭಾವಿತ್ವಾತ್ ಪ್ರಾಣನಿಗ್ರಹೇ ಮನೋ ನಿಗ್ರಹ್ಯತೇ

ನನು ಸಹಸ್ಪಂದೋ ನ ಯುಕ್ತಃ ಸುಷುಪ್ತೌ ಚೇಷ್ಟಮಾನೇಽಪಿ ಪ್ರಾಣೇ
ಮನಸೋಽಚೇಷ್ಟಮಾನತ್ವಾತ್ .

ನ ವಿಲೀನತ್ವೇನ ತದಾನೀಂ ಮನಸಃ ಸತ್ತ್ವಾಭಾವಾತ್ .

ನನು ಕ್ಷೀಣೇ ಪ್ರಾಣೇ ನಾಸಿಕಯೋಚ್ಛ್ವಸೀತೇತಿ ವ್ಯಾಹತಂ . ನ ಹಿ ಕ್ಷೀಣಪ್ರಾಣಸ್ಯ
ಮೃತಸ್ಯ ಶ್ವಾಸಂ ಕ್ವಚಿತ್ಪಶ್ಯಾಮಃ . ನಾಪಿ ಶ್ವಸತೋ ಜೀವತಃ ಪ್ರಾಣಕ್ಷಯೋಽಸ್ತಿ .

ಮೈವಂ . ಅನುಲ್ಬಣತ್ವಸ್ಯ ಕ್ಷಯತ್ವೇನಾತ್ರ ವಿವಕ್ಷಿತತ್ವಾತ್ . ಯಥಾ ಖನನಚ್ಛೇದನಾದಿಷು
ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಮಾಣಸ್ಯ ಪರ್ವತಮಾರೋಹತಃ ಶೀಘ್ರಂ ಧಾವತೋ ವಾ ಶ್ವಾಸವೇಗೋ

ಯಾವಾನ್ಭವತಿ, ನ ತಾವಾನ್ಸ್ಥಿತಸ್ಯಾಸೀನಸ್ಯ ನಿದ್ರಿತಸ್ಯ ವಾ ವಿದ್ಯತೇ, ತಥಾ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮಪಾಟವೋಪೇತಸ್ಯೇತರಸ್ಮಾದಲ್ಪಃ ಶ್ವಾಸೋ ಭವತಿ . ಏತದೇವಾಭಿಪ್ರೇತ್ಯ ಶ್ರುಯತೇ-

“ಭೂತ್ವಾ ತತ್ರಾಯತಪ್ರಾಣಃ ಶನೈರೇವ ಸಮುಚ್ಚ್ವಸೇತ್” . - (ಘೃರಿಕೋಪನಿಷದಿ ೫) ಇತಿ ..

ಯಥಾ ದುಷ್ಟೈರಶ್ಚೈರುಪೇತೋ ರಥೋ ಮಾರ್ಗಂ ತ್ಯಕ್ತ್ವಾ ಯತ್ರ ಕ್ವಾಪಿ ನೀಯತೇ, ಸ ಚ ಸಾರಥಿನಾ ದೃಢಮಶ್ವಂ ರಜ್ಜುಷ್ಣಾಕೃಷ್ಯ ಸುಖಮಾರ್ಗೇ ಪುನರ್ಧಾರ್ಯತೇ, ತಥೇಂದ್ರಿಯೈರ್ವಾಸನಾದಿಭಿರಿತಸ್ತತೋ ನೀಯಮಾನಂ ಚಿತ್ತಂ ಪ್ರಾಣರಜ್ಜ್ವಾ ದೃಢಂ ದೃತಾಯಾಂ ಧಾರ್ಯತೇ . “ಪ್ರಾಣಾನ್ವಪೀಡ್ಯ-” (ಶ್ವೇತೋ ಉಪನಿಷತ್ ೨.೯) ಇತಿ ಯದುಕ್ತಂ ತತ್ರ ಪ್ರಾಣಪೀಡನಪ್ರಕಾರೋಽನ್ಯತ್ರ ಶ್ರುಯತೇ-

“ಸವ್ಯಾಹೃತಿಂ ಸಪ್ರಣವಾಂ ಗಾಯತ್ರೀ ಶಿರಸಾ ಸಹ .

ತ್ರಿಃ ಪರೇದಾಯತಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮಃ ಸ ಉಚ್ಯತೇ” .. ೧೧.. - (ಅಮೃತನಾದೋಪನಿಷದಿ ೧೧) ..

ಪ್ರಾಣಾಯಾಮಾಸ್ತ್ರಯಃ ಪ್ರೋಕ್ತಾ ರೇಚಕಪೂರಕಕುಂಭಕಾಃ .. ೧೦..

ಉತ್ಕಿಷ್ಟ ವಾಯುಮಾಕಾಶಂ ಶೂನ್ಯಂ ಕೃತ್ವಾ ನಿರಾತ್ಮಕಂ .

ಶೂನ್ಯಭಾವೇನ ಯುಂಜೀತ ರೇಚಕಸ್ಯೇತಿ ಲಕ್ಷಣಂ .. ೧೨.. - (ಅಮೃತನಾದೋಪನಿಷತ್ ೧೦, ೧೨) ..

“ವಕ್ತ್ರೇಣೋತ್ಪಲನಾಲೇನ ತೋಯಮಾಕರ್ಷಯೇನ್ನರಃ .

ಏವಂ ವಾಯುಗ್ರಹೀತವ್ಯಃ ಪೂರಕಸ್ಯೇತಿ ಲಕ್ಷಣಂ” .. ೧೩.. - (ಅಮೃತನಾದೋಪನಿಷತ್ ೧೩) ..

ನೋಚ್ಚವಸೇನ್ನಿಶ್ವಸೇನ್ನೈವ ನೈವ ಗಾತ್ರಾಣಿ ಚಾಲಯೇತ್ .

ಏವಂ ತಾವನ್ನಿಯುಂಜೀತ ಕುಂಭಕಸ್ಯೇತಿ ಲಕ್ಷಣಂ” .. ೧೪.. - (ಅಮೃತನಾದೋಪನಿಷತ್ ೧೪) ಇತಿ ..

ಅತ್ರ ಶರೀರಾಂತರ್ಗತಂ ವಾಯುಂ ಬಹಿರ್ನಿಃಸಾರಯಿತುಮುತ್ಕಿಷ್ಟ ವ್ಯಾಶಾರೀರಮಾಕಾಶಂ ಶೂನ್ಯಂ ನಿರಾತ್ಮಕಂ ವಾಯುರಹಿತಂ ಕೃತ್ವಾ ಸ್ವಲ್ಪಮಪಿ ವಾಯುಮಪ್ರವೇಶ್ಯ ಶೂನ್ಯಭಾವೇನೈವ ನಿಯಮಯೇತ್ . ಸೋಽಯಂ ರೇಚಕೋ ಭವತಿ . ಕುಂಭಕೋ ದ್ವಿವಿಧಃ, ಆಂತರೋ ಬಾಹ್ಯಶ್ಚೇತಿ . ತದುಭಯಂ ಚ ವಸಿಷ್ಠ ಆಹ-

“ಅಪಾನೇಽಸ್ತಂ ಗತೇ ಪ್ರಾಣೋ ಯಾವನ್ನಾಭ್ಯುದಿತೋ ಹೃದಿ .

ತಾವತ್ಸಾ ಕುಂಭಕಾವಸ್ಥಾ ಯೋಗಿಭಿಯಾರ್ನುಭೂಯತೇ” .. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೨೯.೨೧೧) ..

“ಬಹಿರಸ್ತಂ ಗತೇ ಪ್ರಾಣೇ ಯಾವನ್ನಾಪಾನ ಉದ್ಗತಃ .

ತಾವತ್ಪೂರ್ಣಸಮಾವಸ್ಥಾಂ ಬಹಿಃಷ್ಠಂ ಕುಂಭಕಂ ವಿದುಃ” .. - (ತತ್ತ್ವವ ೨೯.೨೧೬) ..
ತತ್ರೋಚ್ಚಾಸ್ತ ಆಂತರಕುಂಭಕವಿರೋಧೀಃ ನಿಃಶ್ವಾಸೋ ಬಾಹ್ಯಕುಂಭಕವಿರೋಧೀಃ
ಗಾತ್ರಚಾಲನಮುಭಯವಿರೋಧಿ, ತಸ್ಮಿನ್ನತಿ ನಿಃಶ್ವಾಸೋಚ್ಚಾಸ್ತಯೋರನ್ಯತರನ್ಯಾವಶ್ಯಂಭಾ
. ಪತಂಜಲಿರಪ್ಯಾಸನಾಂತರಭಾವಿನಂ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮಂ ಸೂತ್ರಯಾಮಾಸ-

“ತಸ್ಮಿನ್ನತಿ ನಿಃಶ್ವಾಸೋಚ್ಚಾಸ್ತಯೋರ್ಗತಿವಿಚ್ಛೇದಃ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮಃ” (೨.೪೯) ಇತಿ .
ನನು ಕುಂಭಕೇ ಗತ್ಯಭಾವೇಽಪಿ ರೇಚಕಪೂರಕಯೋರುಚ್ಚಾಸ್ತನಿಃಶ್ವಾಸಗತೀ
ವಿದ್ಯೇತೇ ಇತಿ ಚೇತ್

ನ, ಅಧಿಕಮಾತ್ರಾಭ್ಯಾಸೇನ ಸ್ವಭಾವಸಿದ್ಧಾಯಾಃ ಸಮಪ್ರಾಣಗತೇವಿಚ್ಛೇದಾತ್ .
ತಮೇವಾಭ್ಯಾಸಂ

ಸೂತ್ರಯತಿ-

“ಬಾಹ್ಯಾಭ್ಯಂತರಸ್ತಂಭವೃತ್ತಿದೇಶಕಾಲಸಂಖ್ಯಾಭಿಃ ಪರಿದೃಷ್ಟೋ ದೀರ್ಘಃ ಸೂಕ್ಷ್ಮಃ”
(೨.೫೦) ಇತಿ .

ರೇಚಕೋ ಬಾಹ್ಯವೃತ್ತಿಃ . ಪೂರಕ ಆಭ್ಯಂತರವೃತ್ತಿಃ . ಕುಂಭಕಃ ಸ್ತಂಭವೃತ್ತಿಃ .
ತತ್ತ್ವಕೈಕೋ ದೇಶಾದಿಭಿಃ ಪರೀಕ್ಷಣೀಯಃ . ತದ್ಯಥಾ-ಸ್ವಭಾವಸಿದ್ಧೇ ರೇಚಕೇ
ಹೃದಯಾನಿರ್ಗತ್ಯ ನಾಸಾಗ್ರಸಮ್ಮುಖೇ ದ್ವಾದಶಾಂಗುಲಪರ್ಯಂತೇ ಶ್ವಾಸಃ
ಸಮಾಪ್ಯತೇ; ಅಭ್ಯಾಸೇನ ತು ಕ್ರಮೇಣ ನಾಭೇರಾಧಾರಾದ್ವಾ ವಾಯುರ್ನಿರ್ಗಚ್ಛತಿ;
ಚತುರ್ವಿಂಶತ್ಯಂಗುಲಪರ್ಯಂತೇ ಷಟ್ತ್ರಿಂಶದಂಗುಲಪರ್ಯಂತೇ ವಾ ಸಮಾಪ್ತಿಃ .
ಅತ್ರ

ರೇಚಕೇ ಪ್ರಯತ್ನಾತಿಶಯೇ ಸತಿ ನಾಭ್ಯಾದಿಪ್ರದೇಶಕ್ಷೋಭೇಣಾಂತರ್ನಿಶ್ಚೇತುಂ
ಶಕ್ಯಂ; ಬಹಿಶ್ಚ ಸೂಕ್ಷ್ಮಂ ತೂಲಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತಚ್ಚಾನೇನ ನಿಶ್ಚೇತವ್ಯಂ . ಸೇಯಂ
ದೇಶಪರೀಕ್ಷಾ . ರೇಚಕಕಾಲೇ ಪ್ರಣವನ್ಯಾವೃತ್ತಯೋ ದಶ ವಿಂಶತಿಸ್ತ್ರಿಂಶದಿತ್ಯಾದಿಭಿಃ
ಕಾಲಪರೀಕ್ಷಾ . ಅಸ್ಮಿನ್ಮಾಸೇ ಪ್ರತಿದಿನಂ ದಶ ರೇಚಕಾಃ ಉತ್ತರಮಾಸೇ
ತ್ರಿಂಶದಿತ್ಯಾದಿಭಿಃ ಸಂಖ್ಯಾ ಪರೀಕ್ಷಾ . ಯಥೋಕ್ತದೇಶಕಾಲವಿಶಿಷ್ಟಾಃ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮಾ
ಏಕಸ್ಮಿಂದಿನೇ ದಶ ವಿಂಶತಿಸ್ತ್ರಿಂಶದಿತ್ಯಾದಿಭಿಃ ಸಂಖ್ಯಾಪರೀಕ್ಷಾ . ಪೂರಕೇಽಪ್ಯೇವಂ
ಯೋಜನೀಯಂ . ಯದ್ಯಪಿ ಕುಂಭಕೇ ದೇಶವ್ಯಾಪ್ತಿವಿಶೇಷೋ ನಾವಗಮ್ಯತೇ,
ತಥಾಪಿ ಕಾಲಸಂಖ್ಯಾವ್ಯಾಪ್ತಿರವಗಮ್ಯತ ಏವ . ಯಥಾ ಘನೀಭೂತಸ್ತೂಲಪಿಂಡಃ
ಪ್ರಸಾರ್ಯಮಾಣೋ ದೀರ್ಘೋ ವಿರಲತಯಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮಶ್ಚ ಭವತಿ, ತಥಾ
ಪ್ರಾಣೋಽಪಿ ದೇಶಕಾಲಸಂಖ್ಯಾಧಿಕೈನಾಭ್ಯಸ್ಯಮಾನೋ ದೀರ್ಘೋ ದುರ್ಲಕ್ಷ್ಯತಯಾ
ಸೂಕ್ಷ್ಮಶ್ಚ ಸಂಭವತಿ .

ರೇಚಕಾದಿಭ್ಯಸ್ತ್ರಿಭ್ಯೋಽನ್ಯಂ ಪ್ರಕಾರಂ ಸೂತ್ರಯತಿ-

“ಬಾಹ್ಯಾಭ್ಯಂತರವಿಷಯಾನಪೇಕ್ಷೀ ಚತುರ್ಥಃ” (೨.೫೧) ಇತಿ .

ಯಥಾಶಕ್ತಿ ಸರ್ವಂ ವಾಯುಂ ವಿರೇಚ್ಯಾನಂತರಂ ಕ್ರಿಯಮಾಣೋ ಬಹಿಷ್ಕಂಭಕಃ
ಯಥಾಶಕ್ತಿ ವಾಯುಮಾಪೂರ್ಯಾನಂತರಂ ಕ್ರಿಯಮಾಣೋಽನ್ತಃ ಕುಂಭಕಃ ಇತಿ,
ರೇಚಕಪೂರಕಾವನಾದ್ಯತ್ಯ ಕೇವಲಃ ಕುಂಭಕೋಽಭ್ಯಸ್ಯಮಾನಃ ಪೂರ್ವತ್ರಯಾಪೇಕ್ಷಯಾ
ಚತುರ್ಥೋ ಭವತಿ . ನಿದ್ರಾತಂದ್ರಾದಿಪ್ರಬಲದೋಷಯುಕ್ತಾನಾಂ ರೇಚಕಾದಿತ್ರಯಂ;
ದೋಷರಹಿತಾನಾಂ ಚತುರ್ಥ ಇತಿ ವಿವೇಕಃ . ಪ್ರಾಣಾಯಾಮಫಲಂ ಸೂತ್ರಯತಿ-
“ತತಃ ಕ್ಷೀಯತೇ ಪ್ರಕಾಶಾವರಣಂ” (೨.೫೨) ಇತಿ .

ಪ್ರಕಾಶಸ್ಯ ಸತ್ತ್ವಸ್ಯಾವರಣಂ ತಮೋ ನಿದ್ರಾಲಸ್ಯಾದಿಹೇತುಃ, ತಸ್ಯ ಕ್ಷಯೋ ಭವತಿ .
ಕ್ಷಯೇ ಸತಿ ಫಲಾಂತರಂ ಸೂತ್ರಯತಿ-

“ಧಾರಣಾಸು ಚ ಯೋಗ್ಯತಾ ಮನಸಃ” (೨.೫೩) ಇತಿ .

ಆಧಾರನಾಭಿಚಕ್ರಹೃದಯಭ್ರೂಮಧ್ಯಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರಾದಿದೇಶವಿಶೇಷೇ ವಿಕೃಷ್ಣ ಚಿತ್ತಸ್ಯ
ಸ್ಥಾಪನಂ ಧಾರಣಾ, “ದೇಶಬಂಧಶ್ಚಿತ್ತಸ್ಯ ಧಾರಣಾ” (೩.೧) ಇತಿ ಸೂತ್ರಣಾತ್ .

ಶ್ರುತಿಶ್ಚ -

“ಮನಃ ಸಂಕಲ್ಪಕಂ ಧ್ಯಾತ್ವಾ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ಯಾತ್ಮನಿ ಬುದ್ಧಿಮಾನ್” .

ಧಾರಯಿತ್ವಾ ತಥಾತ್ಮಾನಂ ಧಾರಣಾ ಪರಿಕೀರ್ತಿತಾ” .. - (ಅಮೃತನಾದೋಪನಿಷದಿ
೧೬) ಇತಿ ..

ಪ್ರಾಣಾಯಾಮೇನ ರಜೋಗುಣಕಾರ್ಯಾಚ್ಚಾಂಚಲ್ಯಾತ್ತಮೋಗುಣಕಾರ್ಯದಾಲಸ್ಯಾದೇಶ
ನಿವಾರಿತಂ ಮನಸ್ತಸ್ಯಾಂ ಧಾರಣಾಯಾಂ ಯೋಗ್ಯಂ ಭವತಿ .

“ಪ್ರಾಣಾಯಾಮದೃಢಾಭ್ಯಾಸೈರ್ಯುಕ್ತ್ಯಾ ಚ ಗುರುದತ್ತಯಾ” . (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ
೨೮.೧೨೨) ಇತ್ಯತ್ರತ್ಯೇನ ಯುಕ್ತಿಶಬ್ದೇನ ಯೋಗಿಜನಪ್ರಸಿದ್ಧಂ ಶಿರೋರೂಪಮೇರುಚಾಲನಂ,
ಜಿಹ್ವಾಗ್ರೇಣ ಘಂಟಿಕಾಭ್ರಮಣಂ, ನಾಭಿಚಕ್ರೇ ಹೃದಯೇ ಚ ಜ್ಯೋತಿರ್ಧ್ಯಾನಂ,
ವಿಸ್ಮೃತಿಪ್ರದೌಷಧಸೇವಾ ಚೇತ್ಯೇವಮಾದಿಕಂ ಗೃಹ್ಯತೇ .

ತದೇವಮಧ್ಯಾತ್ಮವಿದ್ಯಾಸಾಧುಸಂಗಮವಾಸನಾಕ್ಷಯಪ್ರಾಣನಿರೋಧಾಶ್ಚಿತ್ತನಾಶೋಪಾಯ
ದರ್ಶಿತಾಃ ಅಥ ತದುಪಾಯಭೂತಂ ಸಮಾಧಿಂ ವಕ್ಷ್ಯಾಮಃ .

ಪಂಚಭೂಮ್ಯುಪೇತಸ್ಯ ಚಿತ್ತಸ್ಯ ಭೂಮಿತ್ರಯತ್ಯಾಗೇನಾವಶಿಷ್ಟಂ ಭೂಮಿದ್ವಯಂ
ಸಮಾಧಿಃ . ಭೂಮಯಶ್ಚ ಯೋಗಭಾಷ್ಯಕೃತಾ ದರ್ಶಿತಾಃ -

“ಕ್ಷಿಪ್ತಂ ಮೂಢಂ ವಿಕ್ಷಿಪ್ತಮೇಕಾಗ್ರಂ ನಿರುದ್ಧಮಿತಿ ಚಿತ್ತಸ್ಯ ಭೂಮಯಃ”
(ಯೋಗಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯೇ ೧.೧) ಇತಿ .

ಆಸುರಸಂಪಲ್ಲೋಕಶಾಸ್ತ್ರದೇಹವಾಸನಾಸು ವರ್ತಮಾನಂ ಚಿತ್ತಂ ಕ್ಷಿಪ್ತಂ,
ನಿದ್ರಾತಂದ್ರಾದಿಗ್ರಸ್ತಂ ಮೂಢಂ, ಕಾದಾಚಿತ್ಕಥಾನಯುಕ್ತಂ ಕ್ಷಿಪ್ತಾದ್ವಿಶಿಷ್ಟತಯಾ
ವಿಕ್ಷಿಪ್ತಂ . ತತ್ರ ಕ್ಷಿಪ್ತಮೂಢಯೋಃ ಸಮಾಧಿಶಂಕೈವ ನಾಸ್ತಿ . “ವಿಕ್ಷಿಪ್ತೇ ತು
ಚೇತಸಿ ವಿಕ್ಷೇಪೋಪಸರ್ಜನೀಭೂತಃ ಸಮಾಧಿಯೋಗಪಕ್ಷೇ ನ ವರ್ತತೇ”
(ತತ್ತ್ವವ) .. ವಿಕ್ಷೇಪಾಂತರ್ಗತತಯಾ ದಹನಾಂತರ್ಗತಬೀಜವತ್ಸ ಸದ್ಯ ಏವ

ವಿನಶ್ಯತಿ . “ಯಸ್ತೇಕಾಗ್ರೇಚೇತಸಿ ಸಂಭೂತಮರ್ಥಂ ದ್ಯೋತಯತಿ, ಕ್ಷಿಣೋತಿ ಚ ಕ್ಲೇಶಾನ್, ಕರ್ಮಬಂಧನಾನಿ ಶ್ಲಥಯತಿ, ನಿರೋಧಮಭಿಮುಖೀಕರೋತಿ, ಸ ಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತಯೋಗ ಇತ್ಯಾಖ್ಯಾಯತೇ” . (ತತ್ತ್ವೈವ) .. “ಸರ್ವವೃತ್ತಿನಿರೋಧೇ ತ್ವಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತಸಮಾಧಿಃ” . (ತತ್ತ್ವೈವ) .. ತತ್ರ ಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತಸಮಾಧಿಭೂಮಿಮೇಕಾಗ್ರತಾಂ ಸೂತ್ರಯತಿ-

“ಶಾಂತೋದಿತೌ ತುಲ್ಯಪ್ರತ್ಯಯೌ ಚಿತ್ತಸೈಕ್ಯಕಾಗ್ರತಾಪರಿಣಾಮಃ” (೩.೧೨) ಇತಿ .

ಶಾಂತೋಽತೀತಃ . ಉದಿತೋ ವರ್ತಮಾನಃ . ಪ್ರತ್ಯಯಶ್ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಃ . ಅತೀತಃ ಪ್ರತ್ಯಯೋ ಯಂ ಪದಾರ್ಥಂ ಗೃಹ್ಣಾತಿ ತಮೇವ ಚೇದುದಿತೋ ಗೃಹ್ಣೀಯಾತ್ತದಾ ತಾವುಭೌ ತುಲ್ಯಾ ಭವತಃ . ತಾದೃಶಶ್ಚಿತ್ತಸ್ಯ ಪರಿಣಾಮ ಏಕಾಗ್ರತೇತ್ಯುಚ್ಯತೇ . ಏಕಾಗ್ರತಾಭಿವೃದ್ಧಿಲಕ್ಷಣಂ ಸಮಾಧಿಂ ಸೂತ್ರಯತಿ-

“ಸರ್ವಾರ್ಥತೈಕಾಗ್ರತಯೋಃ ಕ್ಷಯೋದಯೌ ಚಿತ್ತಸ್ಯ ಸಮಾಧಿಪರಿಣಾಮಃ” (೩.೧೧) ಇತಿ .

ರಜೋಗುಣೇನ ಚಾಲ್ಯಮಾನಂ ಚಿತ್ತಂ ಕ್ರಮೇಣ ಸರ್ವಾನ್ವದಾರ್ಥಾನ್ಗೃಹ್ಣಾತಿ . ತಸ್ಯ ರಜೋಗುಣಸ್ಯ ನಿರೋಧಾಯ ಕ್ರಿಯಮಾಣೇನ ಯೋಗಿನಃ ಪ್ರಯತ್ನವಿಶೇಷೇಣ ದಿನೇ ದಿನೇ ಸರ್ವಾರ್ಥತಾ ಕ್ಷೀಯತೇ, ಏಕಾಗ್ರತಾ ಚೋದೇತಿ; ತಾದೃಶಶ್ಚಿತ್ತಸ್ಯ ಪರಿಣಾಮಃ ಸಮಾಧಿರ್ದುಚ್ಯತೇ . ತಸ್ಯ ಸಮಾಧೇರಷ್ಟಸ್ವಂಗೇಷು ಯಮನಿಯಮಾಸನಪ್ರಾಪಂಚ ಬಹಿರಂಗಾನಿ . ತತ್ರ ಯಮಾನ್ಸೂತ್ರಯತಿ-

“ಅಹಿಂಸಾಸತ್ಯಾಸ್ತೇಯಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾಪರಿಗ್ರಹಾ ಯಮಾಃ” (೨.೩೦) ಇತಿ .

ಹಿಂಸಾದಿಭ್ಯೋ ನಿಷಿದ್ಧಧರ್ಮೇಭ್ಯೋ ಯೋಗಿನಂ ಯಮಯಂತೀತಿ ಯಮಾಃ . ನಿಯಮಾನ್ಸೂತ್ರಯತಿ-

“ಶೌಚಸಂತೋಷತಪಃಸ್ವಾಧ್ಯಾಯೇಶ್ವರಪ್ರಣಿಧಾನಾನಿ ನಿಯಮಾಃ” (೨.೩೨) ಇತಿ .

ಜನ್ಮಹೇತೋಃ ಕಾಮ್ಯಧರ್ಮಾನ್ನಿವರ್ತ್ಯ ಮೋಕ್ಷಹೇತೌ ನಿಷ್ಕಾಮಧರ್ಮೇ ನಿಯಮಯಂತಿ ಪ್ರೇರಯಂತೀತಿ ನಿಯಮಾಃ . ಯಮನಿಯಮಯೋರನುಷ್ಠಾನವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಂ ಸ್ಮರ್ಯತೇ-

“ಯಮಾನ್ಕುರ್ವೀತ ಸತತಂ ನ ಕುರ್ಯಾನ್ನಿಯಮಾನ್ಪುಧಃ .

ಯಮಾನ್ಪ್ರತತ್ಯಕುರ್ವಾಣೋ ನಿಯಮಾನ್ಕೇವಲಾನ್ಭಜನ್” ..- (ಮನುಸಂಹಿತಾಯಾಂ ೪.೨೦೪) ..

“ಪತತಿ ನಿಯಮವಾನ್ಯಮೇಷ್ಟಸಕ್ತೋ

ನ ತು ಯಮವಾನ್ನಿಯಮಾಲಸೋಽವಸೀದೇತ್ .

ಇತಿ ಯಮನಿಯಮೌ ಸಮೀಕ್ಷ್ಯ ಬುದ್ಧ್ಯಾ ಯಮಬಹುಷ್ಟನುಸಂಧೀತ ಬುದ್ಧಿಂ” .. ಇತಿ .

ಯಮನಿಯಮಫಲಾನಿ ಸೂತ್ರಯತಿ-

(ಅಹಿಂಸಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾಯಾಂ) “ತತ್ಸನ್ನಿಧೌ ವೈರತ್ಯಾಗಃ” (ಯೋಗಸೂತ್ರೇಷು ೨.೩೫) ..
 (ಸತ್ಯಪ್ರತಿಷ್ಠಾಯಾಂ) “ಕ್ರಿಯಾಫಲಾಶ್ರಯತ್ವಂ” (ಯೋಗ ಸೂಂ ೨.೩೬) .
 (ಅಸ್ತೇಯಪ್ರತಿಷ್ಠಾಯಾಂ) “ಸರ್ವರತ್ನೋಪಸ್ಥಾನಂ” . (ಯೋಗ ಸೂಂ ೨.೩೭) ..
 (ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಪ್ರತಿಷ್ಠಾಯಾಂ) “ವೀರ್ಯಲಾಭಃ” . (ಯೋಗ ಸೂಂ ೨.೩೮) .
 (ಅಪರಿಗ್ರಹಸ್ಥೈರ್ಯೇ) “ಜನ್ಮಕಥಂತಾಸಂಬೋಧಃ” . (ಯೋಗ ಸೂಂ ೨.೩೯) ..
 ಜನನಾದಿಭಯಾಭಾವಃ .

“ಶೌಚಾತ್ವಾಂಗಜುಗುಪ್ಸಾ ಪರೈರಸಂಸರ್ಗಃ .” (ಯೋಗ ಸೂಂ ೨.೪೦) ..
 “ಸತ್ತ್ವ ಶುದ್ಧಿಸೌಮನಸ್ತ್ಯೈಕಾಗ್ರ್ಯೇಂದ್ರಿಯಜಯಾತ್ಮದರ್ಶನಯೋಗ್ಯತ್ವಾನಿ ಚ”
 (ಯೋಗ ಸೂಂ ೨.೪೧) ಸಂಭವಂತಿ .

“ಸಂತೋಷಾದನುತ್ತಮಃ ಸುಖಲಾಭಃ” (ಯೋಗ ಸೂಂ.೨.೪೨) ..
 “ಕಾಯೇಂದ್ರಿಯಸಿದ್ಧಿರಶುದ್ಧಿಕ್ಷಯಾತ್ಮಪಸಃ” (ಯೋಗ ಸೂಂ ೨.೪೩) ..
 “ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಾದಿಷ್ಟದೇವತಾಸಂಪ್ರಯೋಗಃ” . (ಯೋಗ ಸೂಂ.೨.೪೪) .
 “ಸಮಾಧಿಸಿದ್ಧಿರೀಶ್ವರಪ್ರಣಿಧಾನಾತ್” (ಯೋಗ ಸೂಂ.೨.೪೫) ಇತಿ .
 ಆಸನಪ್ರಾಣಾಯಾಮೌ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತೌ . ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರಂ ಸೂತ್ರಯತಿ -
 “ಸ್ವವಿಷಯಾಸಂಪ್ರಯೋಗೇ ಚಿತ್ತಸ್ವರೂಪಾನುಕಾರ ಇವೇಂದ್ರಿಯಾಣಾಂ
 ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರಃ” (ಯೋಗ ಸೂಂ.೨.೫೪) ಇತಿ .

ಶಬ್ದಸ್ಪರ್ಶರೂಪರಸಗಂಧಾ ವಿಷಯಾಃ ತೇಭ್ಯೋ ನಿವರ್ತಿತಾಃ ಶ್ರೋತ್ರಾದಯಶ್ಚಿತ್ತಸ್ವರೂಪವ
 ಇವಾತಿಷ್ಠತೇ . ಶ್ರುತಿಶ್ಚ ಭವತಿ -

“ಶಬ್ದಾದಿವಿಷಯಾನ್ವಂಚ ಮನಶ್ಚೈವಾತಿಚಂಚಲಂ .
 ಚಿಂತಯೇದಾತ್ಮನೋ ರಶ್ಮೀನ್ ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರಃ ಸ ಉಚ್ಯತೇ” ..- (ಅಮೃತನಾದೋಪನಿಷದಿ
 ೫) ..

ಶಬ್ದಾದಯೋ ವಿಷಯಾ ಯೇಷಾಂ ಶ್ರೋತ್ರಾದೀನಾಂ ತೇ ಶ್ರೋತ್ರಾದಯಃ ಪಂಚಃ
 ಮನಃ ಷಷ್ಠಾನಾಮೇತೇಷಾಮನಾತ್ಮರೂಪೇಭ್ಯಃ ಶಬ್ದಾದಿಭ್ಯೋ ನಿವರ್ತನಮಾತ್ಮರಶ್ಮಿತ್ವೇನ
 ಚಿಂತನಂ; ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರಃ ಸ ಇತ್ಯರ್ಥ . ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರಫಲಂ ಸೂತ್ರಯತಿ-

“ತತಃ ಪರಮಾ ವಶ್ಯತೇಂದ್ರಿಯಾಣಾಂ” (ಯೋಗ ಸೂಂ.೨.೫೫) ಇತಿ .
 ಧಾರಣಾಧ್ಯಾನಸಮಾಧೀನ್ಮೂತ್ಪ್ರಸ್ಥಿಭಿಃ ಸೂತ್ರಯತಿ-

“ದೇಶಬಂಧಶ್ಚಿತ್ತಸ್ಯ ಧಾರಣಾ” (ಯೋಗ ಸೂಂ.೨.೫೬) ;

“ತತ್ರ ಪ್ರತ್ಯಯೈಕತಾನತಾ ಧ್ಯಾನಂ” (ಯೋಗ ಸೂಂ.೨.೫೭) ;

“ತದೇವಾರ್ಥಮಾತ್ರನಿರ್ಭಾಸಂ ಸ್ವರೂಪಶೂನ್ಯಮಿವ ಸಮಾಧಿಃ” (ಯೋಗ
 ಸೂಂ.೨.೫೮) ಇತಿ .

ಆಧಾರಾದಿದೇಶಾಃ ಪೂರ್ವಮುಕ್ತಾಃ . ದೇಶಾಂತರಂ ಶ್ರುಯತೇ-

“ಮನಃ ಸಂಕಲ್ಪಕಂ ಧ್ಯಾತ್ವಾ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ಯಾತ್ಮನಿ ಬುದ್ಧಿಮಾನ್ .

ಧಾರಯಿತ್ವಾ ತಥಾತ್ಮಾನಂ ಧಾರಣಾ ಪರಿಕೀರ್ತಿತಾ” .. - (ಅಮೃತನಾದೋಪನಿಷದಿ ೧೬) ಇತಿ ..

“ಯತ್ಸರ್ವವಸ್ತುಸಂಕಲ್ಪಕಂ ಮನಃ, ತದಾತ್ಮಾನಮೇವ ಸಂಕಲ್ಪಯತು ನ ತ್ವನ್ಯತ್” ಇತ್ಯೇವಂವಿಧಃ ಪ್ರಯತ್ನ ಆತ್ಮನಿ ಸಂಕ್ಷೇಪಃ . ಪ್ರತ್ಯಯಸ್ಯೈಕತಾನತಾ ತತ್ತ್ವೈಕವಿಷಯಃ ಪ್ರವಾಹಃ . ಸ ಚ ದ್ವಿವಿಧಃ ವಿಚ್ಛಿದ್ಯ ವಿಚ್ಛಿದ್ಯ ಜಾಯಮಾನಃ, ಸಂತತಶ್ಚೇತಿ . ತಾವುಭೌ ಕ್ರಮೇಣ ಧ್ಯಾನಸಮಾಧೀ ಭವತಃ . ತದುಭಯಂ ಸರ್ವಾನುಭವಯೋಗಿನಾ ದರ್ಶಿತಂ-

“ಚಿತ್ತೈಕಾಗ್ರ್ಯಾದ್ಯತೋ ಜ್ಞಾನಮುಕ್ತಂ ಸಮುಪಜಾಯತೇ .

ತತ್ಸಾಧನಮತೋ ಧ್ಯಾನಂ ಯಥಾವದುಪದಿಶ್ಯತೇ” .. - (ಮುಕ್ತಿಕೋಪನಿಷದಿ ೨.೪೯)

..

“ವಿಲಾಪ್ಯ ವಿಕೃತಿಂ ಕೃತ್ಸಾಂ ಸಂಭವವ್ಯತ್ಯಯಕ್ರಮಾತ್ .

ಪರಿಶಿಷ್ಟಂ ಚ ಸನ್ಮಾತ್ರಂ ಚಿದಾನಂದಂ ವಿಚಿಂತಯೇತ್” .. ಇತಿ . - (ಮುಕ್ತಿಕೋಪನಿಷದಿ ೨.೫೦) ..

“ಬ್ರಹ್ಮಾಕಾರಮನೋವೃತ್ತಿಪ್ರವಾಹೋಽಹಂಕೃತಿಂ ವಿನಾ .

ಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತಸಮಾಧಿಃ ಸ್ಯಾದ್ಧ್ಯಾನಾಭ್ಯಾಸಪ್ರಕರ್ಷಜಃ” .. - (ಮುಕ್ತಿಕೋಪನಿಷದಿ ೨.೫೨) ಇತಿ ಚ ..

ತಂ ಚ ಭಗವತ್ಪಾದಾ ಉದಾಜಹ್ರುಃ

“ದೃಶಿಸ್ವರೂಪಂ ಗಗನೋಪಮಂ ಪರಂ

ಸಕೃದ್ವಿಭಾತಂ ತ್ವಮೇಕಮಕ್ಷರಂ .

ಅಲೇಪಕಂ ಸರ್ವಗತಂ ಯದದ್ವಯಂ

ತದೇವ ಚಾಹಂ ಸತತಂ ವಿಮುಕ್ತ ಓಂ .. - (ಉಪದೇಶಸಾಹಸ್ರ್ಯಾಂ ೧೦.೧) ..

“ದೃಶಿಸ್ತು ಶುದ್ಧೋಽಹಮವಿಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕೋ

ನ ಮೇಽಸ್ತಿ ಕಶ್ಚಿದ್ವಿಷಯಃ ಸ್ವಭಾವತಃ .

ಪುರಸ್ತಿರಶ್ಚೋರ್ಧ್ವಮಧಶ್ಚ ಸರ್ವತಃ

ಸಂಪೂರ್ಣಭೂಮಾ ತ್ವಜ ಆತ್ಮನಿ ಸ್ಥಿತಃ .. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೧೦.೨) ಇತಿ ..

“ಅಜೋಽಮರಶ್ಚೈವ ತಥಾಜರೋಽಮೃತಃ ಸ್ವಯಂಪ್ರಭಃ ಸರ್ವಗತೋಽಹಮದ್ವಯಃ

.

ನ ಕಾರಣಂ ಕಾರ್ಯಮತೀವ ನಿರ್ಮಲಃ ಸದೈಕತ್ವಪ್ತಶ್ಚ ತತೋ ವಿಮುಕ್ತ ಓಂ” .. -

(ತತ್ತ್ವೈವ ೧೦.೩) ಇತಿ ..

ನನು ಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತಸಮಾಧಿರಂಗೀಃ ಸ ಕಥಂ ಧ್ಯಾನಾನಂತರಭಾವಿನೋಽಷ್ಟಮಾಂಗಸ್ಯ ಸಮಾಧೇಃ ಸ್ಥಾನ ಉದಾಹ್ರಿಯತೇ ?

ನಾಯಂ ದೋಷಃ, ಅತ್ಯಂತಭೇದಾಭಾವಾತ್ . ಯಥಾ ವೇದಮಧೀಯಾನೋ ಮಾಣವಕಃ ಪದೇ ಪದೇ ಸ್ವಲನ್ನುನಃ ಪುನಃ ಸಮಾದಧಾತಿ, ಅಧೀತವೇದಸ್ತು ಸಾವಧಾನೋ ನ ಸ್ವಲತಿ, ಅಧ್ಯಾಪಕೋ ನಿರವಧಾನಸ್ತಂದ್ರಾಂ ಕುರ್ವನ್ನಪಿ ನ ಸ್ವಲತಿ; ತಥಾ ಪರಿಪಾಕತಾರತಮ್ಯೇನ ಧ್ಯಾನಸಮಾಧಿಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತಾನಾಮವಾಂತರಭೇದೋಽವಗಂತಂ . ಧಾರಣಾದಿತ್ರಯಂ ಮನೋವಿಷಯತ್ವಾತ್ ಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತಸಮಾಧೇರಂತರಂಗಂ . ಯಮಾದಿಪಂಚಕಂ ತು ಬಹಿರಂಗಂ . ತದೇತತ್ಸೂತ್ರಯತಿ-

“ತ್ರಯಮಂತರಂಗಂ ಪೂರ್ವೇಭ್ಯಃ” (ಯೋಽಽ ಸೂಽ.೩.೨) ಇತಿ .

ತತಃ ಕೇನಾಪಿ ಪುಣ್ಯೇನಾಂತರಂಗೇ ಪ್ರಥಮಂ ಲಭ್ಯೇ ಬಹಿರಂಗಲಾಭಾಯ ನಾತಿಪ್ರಯಾಸಃ ಕರ್ತವ್ಯಃ . ಯದ್ಯಪಿ ಪತಂಜಲಿನಾ ಭೌತಿಕಭೂತತನ್ಮಾತ್ರೇಂದ್ರಿಯಾಹಂಕಾರಾ ಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತಸವಿಕಲ್ಪಸಮಾಧಯೋ ಬಹುಧಾ ಪ್ರಪಂಚಿತಾಃ, ತಥಾಪಿ ತೇಷಾಮಂತರ್ಧಾನಾದಿ ಮುಕ್ತಿಹೇತುಸಮಾಧಿವಿರೋಧಿತ್ವಾನ್ನಾಸ್ಮಾಭಿಸ್ತತ್ರಾದರಃ ಕ್ರಿಯತೇ . ತಥಾ ಚ ಸೂತ್ರೀತಂ-

“ತೇ ಸಮಾಧಾವುಪಸರ್ಗಾ ವ್ಯುತ್ಥಾನೇ ಸಿದ್ಧಯಃ” (ಯೋಽಽ ಸೂಽ.೩.೩೮) ಇತಿ,

“ಸ್ಥಾನ್ಯುಪನಿಮಂತ್ರಣೇ ಸಂಗಸ್ಕಯಾಕರಣಂ ಪುನರನಿಷ್ಟಪ್ರಸಂಗಾತ್” (ಯೋಽಽ ಸೂಽ.೩.೫೨) ಇತಿ ಚ .

ಸ್ಥಾನಿನೋ ದೇವಾಃ . ಉದ್ದಾಲಕೋ ದೇವೈರಾಮಂತ್ರಿತೋಽಪ್ಯವಜ್ಞಾಯ ತಾಂದೇವಾನ್ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಸಮಾಧಿಮೇವ ಚಕಾರೇತ್ಯುಪಾಖ್ಯಾಯತೇ . ಪ್ರಶೋತ್ತರಾಭ್ಯಾಮಪ್ಯೇ

ಶ್ರೀರಾಮಃ -

“ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಶರೀರಾಣಾಂ ಕಥಮಾತ್ಮವಿದಾಂ ವರ .

ಶಕ್ತೋ ನೇಹ ದೃಶ್ಯಂತ ಆಕಾಶಗಮನಾದಿಕಾಃ .. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೨೮.೧) ..
ವಸಿಷ್ಠಃ -

“ಅನಾತ್ಮವಿದಮುಕ್ತೋಽಪಿ ನಭೋವಿಹರಣಾದಿಕಂ .

ದ್ರವ್ಯಮಂತ್ರಕ್ರಿಯಾಕಾಲಶಕ್ತ್ಯಾಪೋತ್ಯೇವ ರಾಘವ” . (ತತ್ತ್ವವ ೨೮.೨) ..

“ನಾತ್ಮಜ್ಞಸ್ಯೇಷ ವಿಷಯ ಆತ್ಮಜ್ಞೋ ಹ್ಯಾತ್ಮಮಾತ್ರದೃಕ್ .

ಆತ್ಮನಾತ್ಮನಿ ಸಂತ್ರಪ್ತೌ ನಾವಿದ್ಯಾಮನುಧಾವತಿ” .. - (ತತ್ತ್ವವ ೨೮.೩) ..

“ಯೇ ಕೇಚನ ಜಗದ್ಭಾವಾಸ್ತಾನವಿದ್ಯಾಮಯಾನ್ನಿದುಃ .

ಕಥಂ ತೇಷು ಕಿಲಾತ್ಮಜ್ಞಸ್ಥ ಕ್ವಾವಿದ್ಯೋ ನಿಮಜ್ಜತಿ .. - (ತತ್ತ್ವವ ೨೮.೫) ..

“ದ್ರವ್ಯಮಂತ್ರಕ್ರಿಯಾಕಾಲಶಕ್ತಯಃ ಸಾಧು ಸಿದ್ಧಿದಾಃ .

ಪರಮಾತ್ಮಪದವ್ರಾಪ್ತೌ ನೋಪಕುರ್ವಂತಿ ಕಾಶ್ಚನ .. - (ತತ್ತ್ವವ ೨೮.೭) ..

“ಸರ್ವೇಚ್ಛಾಜಾಲಸಂಶಾಂತಾವಾತ್ಮಲಾಭೋದಯೋ ಹಿ ಯಃ .
 ಸ ಕಥಂ ಸಿದ್ಧಿವಾಂಭಾಯಾಂ ಮಗ್ನಚಿತ್ತೇನ ಲಭ್ಯತೇ .. - (ತತ್ತ್ವವ ೨೮.೯) ..
 “ನ ಕೇಚನ ಜಗದ್ಭಾವಾಸ್ತತ್ತ್ವಜ್ಞಂ ರಂಜಯಂತ್ಯಮೀ .
 ನಾಗರಂ ನಾಗರೀಕಾಂತಂ ಕುಗ್ರಾಮಲಲನಾ ಇವ .. ಇತಿ . - (ಲ. ವಾ .೧೮.೩೪) ..
 “ಅಪಿ ಶೀತರುಚಾವರ್ಕೇ ಸುತೀಕ್ಷ್ಣೇಽಪೀಂದುಮಂಡಲೇ .
 ಅಪ್ಯಧಃ ಪ್ರಸರತ್ಯಗ್ನೌ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತೋ ನ ವಿಸ್ಮಯೀ .. - (ತತ್ತ್ವವ ೨೭.೬೬) ..
 “ಚಿದಾತ್ಮನ ಇಮಾ ಇತ್ಥಂ ಪ್ರಸ್ಫುರಂತೀಹ ಶಕ್ತಯಃ .
 ಇತ್ಯಸ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯಜಾಲೇಷು ನಾಭ್ಯುದೇತಿ ಕುತೂಹಲಂ” .. - (ತತ್ತ್ವವ ೨೭.೬೭) ..
 “ಯಸ್ತು ವಾ ಭಾವಿತಾತ್ಮಾಪಿ ಸಿದ್ಧಿಜಾಲಾನಿ ವಾಂಭತಿ .
 ಸ ಸಿದ್ಧಿಸಾಧಕೈರ್ದ್ರವ್ಯೈಸ್ತಾನಿ ಸಾಧಯತಿ ಕ್ರಮಾತ್” .. ಇತಿ ಚ . - (ತತ್ತ್ವವ ೨೮.೬; ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೮೯.೨೩) ..
 ಆತ್ಮವಿಷಯಸ್ತು ಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತಸಮಾಧಿರ್ವಾಸನಾಕ್ಷಯಸ್ಯ ನಿರೋಧಸಮಾಧೇಶ್ಚ ಹೇತುಃ . ತಸ್ಮಾದತ್ರಾದರಃ ಕೃತಃ .
 ಅಥ ಪಂಚಮಭೂಮಿರೂಪೋ ನಿರೋಧಸಮಾಧಿರ್ನಿರೂಪ್ಯತೇ . ತಂ ಚ ನಿರೋಧಂ ಸೂತ್ರಯತಿ-
 “ವ್ಯುತ್ಥಾನನಿರೋಧಸಂಸ್ಕಾರಯೋರಭಿಭವಪ್ರಾದುರ್ಭಾವೌ ನಿರೋಧಕ್ಷಣಚಿತ್ತಾನ್ವಯೋ ನಿರೋಧಪರಿಣಾಮಃ” - (ಯೋಗ ಸೂ.೩.೯) ಇತಿ ..
 ವ್ಯುತ್ಥಾನಸಂಸ್ಕಾರಾಃ ಸಮಾಧಿವಿರೋಧಿನಃ . ತೇ ಚೋದ್ದಾಲಕಸ್ಯ ಸಮಾಧಾವುದಾಹೃತಾಃ-
 “ಕದಾಹಂ ತ್ಯಕ್ತಮನನೇ ಪದೇ ಪರಮಪಾವನೇ .
 ಚಿರಂ ವಿಶ್ರಾಂತಿಮೇಷ್ಯಾಮಿ ಮೇರುಶೃಂಗ ಇವಾಂಬುದಃ .. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೨೪.೨೯) ..
 “ಇತಿ ಚಿಂತಾಪರವಶೋ ಬಲಾದುದ್ದಾಲಕೋ ದ್ವಿಜಃ .
 ಪುನಃ ಪುನಸ್ತೂಪವಿಶ್ಯ ಧ್ಯಾನಾಭ್ಯಾಸಂ ಚಕಾರ ಹ .. - (ತತ್ತ್ವವ ೨೪.೩೫) ..
 “ವಿಷಯೈರ್ನೀಯಮಾನೇ ತು ಚಿತ್ತೇ ಮರ್ಕಟಚಂಚಲೇ .
 ನ ಸ ಲೇ ಸಮಾಧಾನೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಂ ಪ್ರೀತಿದಾಯಿನೀಂ .. - (ತತ್ತ್ವವ ೨೪.೩೬) ..
 “ಕದಾಚಿದ್ಬಾಹ್ಯಸಂಸ್ಪರ್ಶಪರಿತ್ಯಾಗಾದನಂತರಂ .
 ತಸ್ಯಾಗಚ್ಛಚ್ಚಿತ್ತಕಪಿರಾಂತರಸ್ಪರ್ಶಸಂಚಯಾನ್” .. - (ತತ್ತ್ವವ ೨೪.೩೭) ..
 “ಕದಾಚಿದಾಂತರಸ್ಪರ್ಶಾದ್ಬಾಹ್ಯಂ ವಿಷಯಮಾದದೇ .
 ತಸ್ಮೋಡ್ಡೀಯ ಮನೋ ಯಾತಿ ಕದಾಚಿತ್ ತ್ರಸ್ತಪಕ್ಷಿವತ್” .. - (ತತ್ತ್ವವ ೨೪.೩೮) ..
 “ಕದಾಚಿದುದಿತಾರ್ಕಾಭಂ ತೇಜಃ ಪಶ್ಯತಿ ವಿಸ್ವತಂ .

ಕದಾಚಿತ್ಕೇವಲಂ ವ್ಯೋಮ ಕದಾಚಿನ್ನಿಬಿಡಂ ತಮಃ .. - (ತತ್ತ್ವವ ೨೪.೩೯) ..
 “ಆಗಚ್ಛತೋ ಯಥಾಕಾಮಂ ಪ್ರತಿಭಾಸಾನ್ ಪುನಃ ಪುನಃ .
 ಅಚ್ಛಿನನ್ಮನಸಾ ಶೂರಃ ಖಡ್ಗೇನೇವ ರಣೇ ರಿಪೂನ್” .. - (ತತ್ತ್ವವ ೨೪.೧೦೯) ..
 “ವಿಕಲ್ಪೋಘೇ ಸಮಾಲೂನೇ ಸೋಽಪಶ್ಯದ್ಧ ದಯಾಂಬರೇ .
 ತಮಶ್ಚನ್ನವಿವೇಕಾರ್ಕಂ ಲೋಲಕಜ್ವಲಮೇಚಕಂ .. - (ತತ್ತ್ವವ ೨೪.೧೧೦) ..
 ತದಪ್ಯುತ್ಸಾದಯಾಮಾಸ ಸಮ್ಯಗ್ಜ್ಞಾನವಿವಸ್ವತಾ .
 ತಮಸ್ಯುಪರತೇ ಸ್ವಾಂತೇ ತೇಜಃಪುಂಜಂ ದದರ್ಶ ಸಃ .
 ತಲ್ಲಲಾವ ಸ್ಥಲಾಬ್ಜಾನಾಂ ವನಂ ಬಾಲ ಇವ ದ್ವಿಪಃ .. - (ತತ್ತ್ವವ ೨೪.೧೧೧) ..
 “ತೇಜಸ್ಯುಪರತೇ ತಸ್ಯ ಘೂರ್ಣಮಾನಂ ಮನೋ ಮುನೇಃ .
 ನಿಶಾಬ್ಜವದಗಾನ್ನಿದ್ರಾಂ ತಾಮಪ್ಯಾಶು ಲುಲಾವ ಸಃ .. - (ತತ್ತ್ವವ ೨೪.೧೧೨) ..
 “ನಿದ್ರಾವ್ಯಪಗಮೇ ತಸ್ಯ ವ್ಯೋಮಸಂವಿತ್ಸಮುದ್ಯಯೌ .
 ವ್ಯೋಮಸಂವಿದಿ ನಷ್ಟಾಯಾಂ ಮೂಢಂ ತಸ್ಯಾಭವನ್ನನಃ .
 ಮೋಹಮಪ್ಯೇಷ ಮನಸಸ್ತಂ ಮಮಾರ್ಜ ಮಹಾಶಯಃ .. - (ತತ್ತ್ವವ ೨೪.೧೧೩) ..
 ತತಸ್ತೇಜಸ್ತಮೋನಿದ್ರಾಮೋಹಾದಿಪರಿವರ್ಜಿತಾಂ .
 ಕಾಮಪ್ಯವಸ್ಥಾಮಾಸಾದ್ಯ ವಿಶಶ್ರಾಮ ಮನಃ ಕ್ಷಣಂ” .. - (ತತ್ತ್ವವ ೨೪.೧೧೪) ಇತಿ ..
 ತ ಏತೇ ವ್ಯುತ್ಥಾನಸಂಸ್ಕಾರಾ ನಿರೋಧಹೇತುನಾ ಯೋಗಿಪ್ರಯತ್ನೇನ ಪ್ರತಿದಿನಂ
 ಪ್ರತಿಕ್ಷಣಂ ಚಾಭಿಭೂಯಂತೇ; ತದ್ವಿರೋಧಿನಶ್ಚ ನಿರೋಧಸಂಸ್ಕಾರಾಃ ಪ್ರಾದುರ್ಭವಂತಿ
 . ತಥಾ ಸತಿ ನಿರೋಧ ಏಕೈಕಸ್ಮಿನ್ನ್ಷಣೇ ಚಿತ್ತಮನುಗಚ್ಛತಿ . ಸೋಽಯಮೀದೃಶಶ್ಚಿತ್ತಸ್ಯ
 ನಿರೋಧಪರಿಣಾಮೋ ಭವತಿ .
 ನನು “ಪ್ರತಿಕ್ಷಣಪರಿಣಾಮಿನೋ ಹಿ ಭಾವಾ ಋತೇ ಚಿತಿಶಕ್ತೇಃ” (ಸಾಂಖ್ಯಕೌಮುದ್ಯಾಂ
 (೫)) ಇತಿ ನ್ಯಾಯೇನ ಚಿತ್ತಸ್ಯ ಸರ್ವದಾ ಪರಿಣಾಮಪ್ರವಾಹೋ ವಕ್ತವ್ಯಃ .
 ಬಾಢಂ . ತತ್ರ ವ್ಯುತ್ಥಿತಚಿತ್ತಸ್ಯ ವೃತ್ತಿಪ್ರವಾಹಃ ಸ್ಫುಟಃ ನಿರುದ್ಧಚಿತ್ತಸ್ಯ ತು
 ಕಥಮಿತ್ಯಾಶಂಕ್ಯೋತ್ತರಂ ಸೂತ್ರಯತಿ -
 “ತತಃ ಪ್ರಶಾಂತವಾಹಿತಾ ಸಂಸ್ಕಾರಾತ್” (ಯೋಃ ಸೂಂ ೩.೧೦) ಇತಿ .
 ಯಥಾ ಸಮಿದಾಜ್ಯಾಹುತಿಪ್ರಕ್ಷೇಪೇ ವಹ್ನಿರುತ್ತರೋತ್ತರವೃದ್ಧ್ಯಾ ಪ್ರಜ್ವಲತಿ,
 ಸಮಿದಾದಿಕ್ಷಯೇ ಪ್ರಥಮಕ್ಷಣೇ ಕಿಂಚಿತ್ಪ್ರಾಪ್ಯತಿ, ಉತ್ತರೋತ್ತರಕ್ಷಣೇ ಶಾಂತಿವರ್ಧತೇ
 . ತಥಾ ನಿರುದ್ಧಚಿತ್ತಸ್ಯೋತ್ತರೋತ್ತರಾಧಿಕಃ ಪ್ರಶಮಃ ಪ್ರವಹತಿ . ತತ್ರ ಪೂರ್ವಪೂರ್ವಪ್ರಶಮಂ
 ಸಂಸ್ಕಾರ ಏವೋತ್ತರೋತ್ತರಪ್ರಶಮಸ್ಯ ಕಾರಣಂ . ತಾಮೇತಾಂ ಪ್ರಶಾಂತವಾಹಿತಾಂ
 ಭಗವಾನ್ವಿಸ್ಪಷ್ಟಮುದಾಜಹಾರ -
 “ಯದಾ ವಿನಿಯತಂ ಚಿತ್ತಮಾತ್ಮನೈವಾವತಿಷ್ಠತೇ .

ನಿಸ್ಪೃಹಃ ಸರ್ವಕಾಮೇಭ್ಯೋ ಯುಕ್ತ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ ತದಾ .. - (ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ ೬.೧೮) ..

“ಯಥಾ ದೀಪೋ ನಿವಾತಸ್ಥೋ ನೇಂಗತೇ ಸೋಪಮಾ ಸ್ಮೃತಾ .

ಯೋಗಿನೋ ಯತಚಿತ್ತಸ್ಯ ಯುಂಜತೋ ಯೋಗಮಾತ್ಮನಃ” .. - (ತತ್ತ್ವವ ೬.೧೯) ..

“ಯತ್ಪ್ರೋಪರಮತೇ ಚಿತ್ತಂ ನಿರುದ್ಧಂ ಯೋಗಸೇವಯಾ .

ಯತ್ರ ಚೈವಾತ್ಮನಾತ್ಮಾನಂ ಪಶ್ಯನ್ನಾತ್ಮನಿ ತುಷ್ಯತಿ .. - (ತತ್ತ್ವವ ೬.೨೦) ..

“ಸುಖಮಾತ್ಮಂತಿಕಂ ಯತ್ತದ್ಬುದ್ಧಿಗ್ರಾಹ್ಯಮತೀಂದ್ರಿಯಂ .

ವೇತ್ತಿ ಯತ್ರ ನ ಚೈವಾಯಂ ಸ್ಥಿತಶ್ಚಲತಿ ತತ್ತತಃ .. - (ತತ್ತ್ವವ ೬.೨೧) ..

“ಯಂ ಲಬ್ಧ್ವಾ ಚಾಪರಂ ಲಾಭಂ ಮನ್ಯತೇ ನಾಧಿಕಂ ತತಃ .

ಯಸ್ಮಿನ್ನಿತ್ಥೋ ನ ದುಃಖೇನ ಗುರುಣಾಪಿ ವಿಚಾಲ್ಯತೇ .. - (ತತ್ತ್ವವ ೬.೨೨) ..

“ತಂ ವಿದ್ಯಾದ್ ದುಃಖಸಂಯೋಗವಿಯೋಗಂ ಯೋಗಸಂಜ್ಞಿತಂ ..

ಸ ನಿಶ್ಚಯೇನ ಯೋಕ್ತವ್ಯೋ ಯೋಗೋಽನಿರ್ವಿಣ್ಣಚೇತಸಾ” .. - (ತತ್ತ್ವವ ೬.೨೩)

ಇತಿ ..

ನಿರೋಧಸಮಾಧೇಃ ಸಾಧನಂ ಸೂತ್ರಯತಿ -

“ವಿರಾಮಪ್ರತ್ಯಯಾಭ್ಯಾಸಪೂರ್ವಕಃ ಸಂಸ್ಕಾರಶೇಷೋಽನ್ಯಃ” (ಯೋಽಽ ಸೂಽಽ ೧.೧೮) ಇತಿ .

ವಿರಾಮೋ ವೃತ್ತ್ಯುಪರಮಃ, ತಸ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಯಃ ಕಾರಣಂ ವೃತ್ತ್ಯುಪರಮಾರ್ಥಃ ಪುರುಷಪ್ರಯತ್ನಃ, ತಸ್ಯಾಭ್ಯಾಸಃ ಪೌನಃಪುನ್ಯೇನ ಸಂಪಾದನಂ, ತತ್ಪೂರ್ವಕಸ್ತಜ್ಜನ್ಯಃ, ಅನಂತರಾತೀತಸೂತ್ರೇ ಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತಸಮಾಧೇರುಕ್ತತ್ವಾತ್ ತದಪೇಕ್ಷಯಾನ್ಯೋಽಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತಃ ಸಮಾಧಿ . ತತ್ರ ವೃತ್ತಿರಹಿತಸ್ಯ ಚಿತ್ತಸ್ವರೂಪಸ್ಯ ದುರ್ಲಕ್ಷ್ಯತ್ವಾತ್ ಸಂಸ್ಕಾರರೂಪೇಣ ಚಿತ್ತಂ ಶಿಷ್ಯತೇ . ವಿರಾಮಪ್ರತ್ಯಯಜನ್ಯತ್ವಂ ಭಗವಾನ್ವಿಸ್ಪಷ್ಟಮಾಹ-

“ಸಂಕಲ್ಪಪ್ರಭವಾನ್ಯಾಮಾಂಸ್ಯಕ್ತ್ವಾ ಸರ್ವಾನಶೇಷತಃ .

ಮನಸೈವೇಂದ್ರಿಯಗ್ರಾಮಂ ವಿನಿಯಮ್ಯ ಸಮಂತತಃ .. - (ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ ೬.೨೪) ..

“ಶನೈಃ ಶನೈರುಪರಮೇದಬುದ್ಧ್ಯಾ ಧೃತಿಗೃಹೀತಯಾ .

ಆತ್ಮಸಂಸ್ಥಂ ಮನಃ ಕೃತ್ವಾ ನ ಕಿಂಚಿದಪಿ ಚಿಂತಯೇತ್” .. - (ತತ್ತ್ವವ ೬.೨೫) ..

“ಯತೋ ಯತೋ ನಿಶ್ಚರತಿ ಮನಶ್ಚಂಚಲಮಸ್ಥಿರಂ .

ತತಸ್ತತೋ ನಿಯಮ್ಯೈತದಾತ್ಮನೈವ ವಶಂ ನಯೇತ್” .. - (ತತ್ತ್ವವ ೬.೨೬) ಇತಿ ..

ಕಾಮ್ಯಮಾನಾಃ ಸ್ವಕ್ಷಂದನವನಿತಾಪುತ್ರಮಿತ್ರಗೃಹಕ್ಷೇತ್ರಾದಯೋ ಮೋಕ್ಷಶಾಸ್ತ್ರಕುಶಲವಿವೇಕಿ

ಅಪ್ಯನಾದ್ಯವಿದ್ಯಾವಶಾತ್ ತಾಂದೋಷಾನಾಚ್ಛಾದ್ಯ ತೇಷು ವಿಷಯೇಷು ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವಂ

ಮನಃ ಕಲ್ಪಯತಿ . ತಸ್ಮಾಚ್ಚ ಸಂಕಲ್ಪಾದಿದಂ ಮೇ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯೇವಂರೂಪಾಃ ಕಾಮಾಃ ಪ್ರಭವಂತಿ . ತಥಾ ಚ ಸ್ಮರ್ಯತೇ-

“ಸಂಕಲ್ಪಮೂಲಃ ಕಾಮೋ ವೈ ಯಜ್ಞಾಃ ಸಂಕಲ್ಪಸಂಭವಾಃ .” - (ಮನುಸಂಹಿತಾಯಾಂ ೨.೩) ..

“ಕಾಮ ಜಾನಾಮಿ ತೇ ಮೂಲಂ ಸಂಕಲ್ಪಾತ್ ಕಿಲ ಜಾಯಸೇ .

ನ ತ್ವಾಂ ಸಂಕಲ್ಪಯಿಷ್ಯಾಮಿ ಸಮೂಲಸ್ತ್ವಂ ವಿನಂಕ್ಷ್ಯಸಿ” .. - (ಮಹಾಭಾರತೇ ಶಾಂತಿಪರ್ವಣಿ ೧೭೧.೨೫) ಇತಿ ..

ತತ್ರ ವಿವೇಕೇನ ವಿಷಯದೋಷೇಷು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕೃತೇಷು ಶುನಾ ವಾಂತೇ ಪಾಯಸ ಇವ ಕಾಮಾಸ್ತುಚ್ಯಂತೇ . ಸ್ವಕ್ಷಂದನಾದಿಷ್ಟಿವ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಾದಿಷ್ಟಣಿಮಾದ್ಯಷ್ಟೈಶ್ಚಯೇಷು ಚ ಕಾಮಾಸ್ತಾಜ್ಯಾ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರೇತ್ಯ ಸರ್ವಾನಿತ್ಯುಕ್ತಂ . ಮಾಸೋಪವಾಸವ್ರತಿನಾ ತಸ್ಮಿನ್ಮಾನೇಽನ್ನೇ ತ್ಯಕ್ತೇಽಪಿ ಕಾಮಃ ಪುನಃ ಪುನರುದೇತಿ; ತದ್ವನ್ಮಾ ಭೂದಿತ್ಯಶೇಷತ ಇತ್ಯುಕ್ತಂ . ಕಾಮತ್ಯಾಗೇ ಮನಃಪೂರ್ವಕಪ್ರವೃತ್ತಭಾವೇಽಪಿ ಚಕ್ಷುರಾದೀನಾಂ ರೂಪಾದಿಷು ಯಾ ಸ್ವಭಾವಸಿದ್ಧಾ ಪ್ರವೃತ್ತಿಃ ಸಾಪಿ ಪ್ರಯತ್ನಯುಕ್ತೇನ ಮನಸೈವ ನಿಯಂತವ್ಯಾ . ದೇವತಾದರ್ಶನಾದಿಷ್ಟಪ್ಯನನುಸರಣಾಯ ಸಮಂತತ ಇತ್ಯುಕ್ತಂ . ಭೂಮಿಕಾಜಯಕ್ರಮೇಣೋಪರಮಸ್ಯ ವಿವಕ್ಷಿತತ್ವಾಚ್ಚೈಃ ಶನೈರಿತ್ಯುಕ್ತಂ . ತಾಶ್ಚ ಭೂಮಿಕಾಶ್ಚತಸ್ತಃ ಕರವಲ್ಲೇಷು ಶ್ರೂಯಂತೇ -

“ಯಚ್ಛೇದ್ವಾಜ್ಞಾನಸೀ ಪ್ರಾಜ್ಞಸ್ತದ್ಯಚ್ಛೇಜ್ಞಾನ ಆತ್ಮನಿ .

ಜ್ಞಾನಮಾತ್ಮನಿ ಮಹತಿ ನಿಯಚ್ಛೇತ್ತದ್ಯಚ್ಛೇಚ್ಛಾಂತ ಆತ್ಮನಿ” .. - (ಕಠ. ಉಪ೦ ೧.೩.೧೩) ಇತಿ ..

ವಾಗ್ವಾಪಾರೋ ದ್ವಿವಿಧಃ -ಲೌಕಿಕೋ ವೈದಿಕಶ್ಚ . ಜಲ್ಪಾದಿರೂಪೋ ಲೌಕಿಕಃ, ಜಪಾದಿರೂಪೋ ವೈದಿಕಃ . ತತ್ರ ಲೌಕಿಕಸ್ಯ ಬಹುವಿಕ್ಷೇಪಕರತ್ವಾದ್ ವ್ಯುತ್ಥಾನಕಾಲೇಽಪಿ ಯೋಗೇ ತಂ ಪರಿತ್ಯಜೇತ್ .

ಅತ ಏವ ಸ್ಮರ್ಯತೇ-

“ಮೌನಂ ಯೋಗಾಸನಂ ಯೋಗಸ್ತಿತ್ವೈಕಾಂತತೀಲತಾ .

ನಿಃಸ್ಪೃಹತ್ವಂ ಸಮತ್ವಂ ಚ ಸಪ್ರೈತಾನೈಕದಂಡಿನಃ” .. - (ನಾರದ ಪರಿ. ಉಪ೦ ೪.೨೫) ಇತಿ ..

ಜಪಾದಿಕಂ ನಿರೋಧಸಮಾಧೌ ಪರಿತ್ಯಜೇತ್ . ಸೇಯಂ ವಾಗ್ಭೂಮಿಃ ಪ್ರಥಮಾ . ತಾಂ ಭೂಮಿಂ ಪ್ರಯತ್ನಮಾತ್ರೇಣ ಕತಿಪಯ್ಯದ್ವಿನೈಮಾರ್ಗೈರ್ವತ್ಸರೈರ್ವಾ ದೃಢಂ ವಿಜಿತ್ಯ ಪಶ್ಚಾದ್ವಿತ್ತೀಯಾಯಾಂ ಮನೋಭೂಮೌ ಪ್ರಯತೇತ; ಅನ್ಯಥಾ ಬಹುಭೂಮಿಕಾಪ್ರಾಸಾದವತ್ಪ್ರಥಮಭೂಮಿಪಾತೇನೈವೋಪರಿತನಯೋಗಭೂಮಯಃ ಸರ್ವಾ ವಿನಶ್ಯೇಯುಃ . ಯದ್ಯಪಿ ಚಕ್ಷುರಾದಯೋ ನಿರೋಧವ್ಯಾಃ, ತಥಾಪಿ ತೇಷಾಂ

ವಾಗ್ಭೂಮೌ ಮನೋಭೂಮೌ ವಾಂತರ್ಭಾವೋ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಃ .

ನನು ವಾಚಂ ಮನಸಿ ನಿಯಚ್ಛೇದಿತ್ಯನುಪಪನ್ನಂ ; ನ ಹೀಂದ್ರಿಯಸ್ಯೇಂದ್ರಿಯಾಂತರೇ ಪ್ರವೇಶೋಽಸ್ಮಿ .

ಮೈವಂ . ಪ್ರವೇಶಸ್ಯಾವಿವಕ್ಷಿತತ್ವಾತ್ . ನಾನಾವಿಕ್ಷೇಪಕಾರಿಣೋರ್ವಾಙ್ಮನಸಯೋರ್ಮಧ್ಯೇ ಪ್ರಥಮತೋ ವಾಗ್ವ್ಯಾಪಾರನಿಯಮನೇನ ಮನೋವ್ಯಾಪಾರಮಾತ್ರಪರಿಶೇಷ ಇಹ ವಿವಕ್ಷಿತಃ . ಗೋಮಹಿಷಾಶ್ವಾದೀನಾಮಿವ ವಾಙ್ಮಯಮೇ ಸ್ವಾಭಾವಿಕೇ ಸಂಪನ್ನೇ ತತೋ ಜ್ಞಾನಾತ್ಮನಿ ಮನೋ ನಿಯಚ್ಛೇತ್ . ಆತ್ಮಾ ತ್ರಿವಿಧಃ . ಜ್ಞಾನಾತ್ಮಾ ಮಹಾತ್ಮಾ ಶಾಂತಾತ್ಮಾ ಚೇತಿ . ಜಾನಾತ್ಯತ್ರ ಸ್ಥಿತ ಆತ್ಮೇತಿ ಜ್ಞಾತೃತ್ವೋಪಾಧಿರಹಂಕಾರೋಽತ್ರ ಜ್ಞಾನಶಬ್ದೇನ ವಿವಕ್ಷಿತಃ . ಕರಣಸ್ಯ ಮನಸೋ ನಿಯಮ್ಯತ್ವೇನ ಪ್ರಥಗುಪಾತ್ರತ್ವಾತ್ . ಅಹಂಕಾರೋ ದ್ವಿವಿಧಃ - ವಿಶೇಷರೂಪಃ ಸಾಮಾನ್ಯರೂಪಶ್ಚೇತಿ . “ಅಯಮಹಮೇತಸ್ಯ ಪುತ್ರ” ಇತ್ಯೇವಂ ವ್ಯಕ್ತಮಭಿಮನ್ಯಮಾನೋ ವಿಶೇಷರೂಪಃ . “ಅಸ್ಮಿ” ಇತ್ಯೇತಾವನ್ಮಾತ್ರಮಭಿಮನ್ಯಮಾನಃ ಸಾಮಾನ್ಯರೂಪಃ ಸ ಚ ಸರ್ವವ್ಯಕ್ತಿಷು ವ್ಯಾಪ್ತತ್ವಾತ್ಮಹಾನಿತ್ಯುಚ್ಯತೇ . ತಾಭ್ಯಾಮಹಂಕಾರಾಭ್ಯಾಂ ದ್ವಾಭ್ಯಾಮುಪಹಿತೌ ದ್ವಾವಾತ್ಮಾನೌ . ನಿರುಪಾಧಿಕಃ ಶಾಂತಾತ್ಮಾ . ತದೇತತ್ಸರ್ವಮಂತರ್ಬಹಿಷ್ಕರಣವರ್ತತೇ . ಶಾಂತ ಆತ್ಮಾ ಸರ್ವಾಂತರಶ್ಚಿದೇಕರಸಃ . ತಸ್ಮಿನ್ನಾಶ್ರಿತಂ ಜಡಶಕ್ತಿರೂಪಮವ್ಯಕ್ತಂ ಮೂಲಪ್ರಕೃತಿಃ . ಸಾ ಚ ಪ್ರಥಮಂ ಸಾಮಾನ್ಯಾಹಂಕಾರರೂಪೇಣ ಮಹತ್ತತ್ತ್ವ ನಾಮ್ನಾ ವ್ಯಕ್ತಿಭವತಿ . ತತೋ ಬಹಿರ್ವಿಶೇಷಾಹಂಕಾರರೂಪೇಣ . ತತೋ ಬಹಿರ್ಮನೋರೂಪೇಣ ತತೋ ಬಹಿರ್ವಾಗಾದೀಂದ್ರಿಯರೂಪೇಣ . ತದೇತದಭಿಪ್ರೇತ್ಯೋಽತ್ತ-ರೋತ್ತರಮಾಂತರತ್ವಂ ವಿವಿನಕ್ತಿ ಶ್ರುತಿಃ-

“ಇಂದ್ರಿಯೇಭ್ಯಃ ಪರಾ ಹ್ಯರ್ಥಾ ಅರ್ಥೇಭ್ಯಶ್ಚ ಪರಂ ಮನಃ .

ಮನಸಸ್ತು ಪರಾ ಬುದ್ಧಿಬುಧ್ಧೇರಾತ್ಮಾ ಮಹಾನ್ವರಃ ..

ಮಹತಃ ಪರಮವ್ಯಕ್ತಮವ್ಯಕ್ತಾತ್ ಪುರುಷಃ ಪರಃ .

ಪುರುಷಾನ್ವ ಪರಂ ಕಿಂಚಿತ್ಸಾ ಕಾಷ್ಠಾ ಸಾ ಪರಾ ಗತಿಃ” .. - (ಕಠ. ಉಪಂ .೧.೩.೧೦, ೧೧) ಇತಿ ..

ಏವಂ ಸತ್ಯತ್ರ ನಾನಾವಿಧಸಂಕಲ್ಪವಿಕಲ್ಪಸಾಧನಂ ಕರಣರೂಪಂ ಮನೋಽಹಂಕರ್ತರಿ ನಿಯಚ್ಛೇತ್ . ಮನೋವ್ಯಾಪಾರಾನ್ವರಿತ್ಯಜ್ಯಾಹಂಕಾರಮಾತ್ರಂ ಶೇಷಯೇತ್ . ನ ಚೈತದಶಕ್ಯಮಿತಿ ವಾಚ್ಯಂ.

“ತಸ್ಯಾಹಂ ನಿಗ್ರಹಂ ಮನ್ಯೇ ವಾಯೋರಿವ ಸುದುಷ್ಕರಂ” .. (ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ ೬.೩೪) ಇತಿ ವದಂತಮರ್ಜುನಂ ಪ್ರತಿ ಭಗವತೋತ್ತರಾಭಿಧಾನಾತ್-

“ಅಸಂಶಯಂ ಮಹಾಬಾಹೋ ಮನೋ ದುರ್ನಿಗ್ರಹಂ ಚಲಂ .

ಅಭ್ಯಾಸೇನ ತು ಕೌಂತೇಯ ವೈರಾಗ್ಯೇಣ ಚ ಗೃಹ್ಯತೇ ..

ಅಸಂಯತಾತ್ಮನಾ ಯೋಗೋ ದುಷ್ಟಾಪ ಇತಿ ಮೇ ಮತಿಃ .

ವಶ್ಯಾತ್ಮನಾ ತು ಯತತಾ ಶಕ್ಯೋಽವಾಪ್ತುಮುಪಾಯತಃ” .. - (ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ ೬.೩೫, ೩೬) ಇತಿ ..

ಅಭ್ಯಾಸವೈರಾಗ್ಯೇ ಪತಂಜಲಿಸೂತ್ರೋದಾಹರಣೇನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಸ್ಯೇತೇ .
ಪೂರ್ವಪೂರ್ವಭೂಮಿದಾಢರ್ಯರಹಿತೋಽಸಂಯತಾತ್ಮಾ . ತತ್ಪಹಿತೋ
ವಶ್ಯಾತ್ಮಾ . ಉಪಾಯತಃ ಪ್ರಾಪ್ತಿಂ ಗೌಡಪಾದಾಚಾರ್ಯಾಃ ಸದೃಷ್ಟಾಂತಮಾಹುಃ-
“ಉತ್ತೇಕ ಉದಧೇರ್ಯದ್ವತ್ಯುಶಾಗ್ರೇಣೈಕಬಿಂದುನಾ .
ಮನಸೋ ನಿಗ್ರಹಸ್ತದ್ವದ್ಭವೇದಪರಿಖೇದತಃ” .. - (ಮಾಂಡೂಕ್ಯಕಾರಿಕಾಯಾಂ ೩.೪೧) ಇತಿ ..

“ಬಹುಭಿರ್ನ ವಿರೋಧವ್ಯಮೇಕೇನಾಪಿ ಬಲೀಯಸಾ .
ಸ ಪರಾಭವಮಾಪ್ನೋತಿ ಸಮುದ್ರ ಇವ ಟಿಟ್ಟಿಭಾತ್” ..
ಅತ್ರ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದ ಆಖ್ಯಾಯಿಕಾಮಾಚಕ್ಷತೇ- “ಕಸ್ಯಚಿತ್ಕಿಲ ಪಕ್ಷಿಣೋಽಣ್ಡಾನಿ
ತೀರಸ್ಥಾನ್ಯದಧಿರುತ್ಸೇಕೇನಾಪಜಹಾರ . ತಂ ಚ ಸಮುದ್ರಂ ಶೋಷಯಾಮೀತಿ
ಪ್ರವೃತ್ತಃ ಸ ಚ ಪಕ್ಷೀ ಸ್ವಮುಖಾಗ್ರೇಣೈಕೈಕಂ ಜಲಬಿಂದುಂ ಬಹಿಃ ಪ್ರಕ್ಷಿಪತಿ ಸ್ಮ .
ತದಾ ಬಹುಭಿಃ ಪಕ್ಷಿಭಿರ್ಬಂಧುವರ್ಗೇರ್ವಾರ್ಯಮಾಣೋಽಪ್ಯನುಪರತಃ ಪ್ರತ್ಯುತ
ತಾನಪಿ ಸಹಕಾರಿಣೋ ವವ್ರೇ . ತಾಂಶ್ಚ ಪತನೋತ್ಪತನಾಭ್ಯಾಂ ಬಹುಧಾ ಕ್ಲಿಶ್ಯತಃ
ಸರ್ವಾನವಲೋಕ್ಯ ಕೃಪಾಲುರ್ನಾರದೋ ಗರುಡಂ ಸಮೀಪೇ ಪ್ರೇಷಯಾಮಾಸ .
ತತೋ ಗರುಡಪಕ್ಷವಾತೇನ ಶುಷ್ಯನ್ನಮುದ್ರೋ ಭೀತಸ್ತಾನ್ಯಂತಾನ್ಯಾನೀಯ ಪಕ್ಷಿಣೇ
ದದೌ” .

ಏವಮಖೇದೇನ ಮನೋನಿರೋಧೇ ಪರಮಧರ್ಮೇ ಪ್ರವರ್ತಮಾನಂ
ಯೋಗಿನಮೀಶ್ವರೋಽನುಗೃಹ್ಣಾತಿ . ಅಖೇದಶ್ಚ ಮಧ್ಯೇ ಮಧ್ಯೇ ತದನುಕೂಲವ್ಯಾಪಾರಮಿಶ್ರ
ಸಂಪದ್ಯತೇ, ಯಥೌದನಂ ಭುಂಜಾನಸ್ತತ್ತದ್ಧಾಸಾಂತರೇ ಚೋಷ್ಯಲೇಹ್ಯಾದೀನಾಸ್ವಾದಯತಿ
ತದ್ವತ್ . ಇದಮೇವಾಭಿಪ್ರೇತ್ಯ ವಸಿಷ್ಠ ಆಹ-

“ಚಿತ್ತಸ್ಯ ಭೋಗೈರ್ವೌ ಭಾಗೌ ಶಾಸ್ತ್ರೇಣೈಕಂ ಪ್ರಪೂರಯೇತ್ .
ಗುರುಶುಶ್ರೂಷಯಾ ಭಾಗಮವ್ಯುತ್ಪನ್ನಸ್ಯ ಸತ್ಯಮೇ” .. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೨೧.೩೬) ..

“ಕಿಂಚಿದ್ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯುಕ್ತಸ್ಯ ಭಾಗಂ ಭೋಗೈಃ ಪ್ರಪೂರಯೇತ್ .
ಗುರುಶುಶ್ರೂಷಯಾ ಭಾಗ ಭಾಗಂ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಚಿಂತಯಾ” .. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೨೧.೩೭) ..

“ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಮನುಯಾತಸ್ಯ ಪೂರಯೇಚ್ಛೇತಸೋಽನ್ವಹಂ .
ದ್ವೌ ಭಾಗೌ ಶಾಸ್ತ್ರವೈರಾಗ್ಯೈರ್ವೌ ಧ್ಯಾನಗುರುಪೂಜಯಾ” .. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೨೧.೩೮) ಇತಿ

..
ಭೋಗಶಬ್ದೇನಾತ್ರ ಜೀವನಹೇತುರ್ಭಿಕ್ಷಾಟನಾದಿವ್ಯಾಪಾರೋ ವರ್ಣಾಶ್ರಮೋಚಿತವ್ಯಾಪಾರಃ
ಘಟಿಕಾಮಾತ್ರಂ ಮುಹೂರ್ತಂ ವಾ ಯಥಾಶಕ್ತಿ ಯೋಗಮಭ್ಯಸ್ಯ ತತೋ

ಮುಹೂರ್ತಂ ಶಾಸ್ತ್ರಶ್ರವಣೇನ ಪರಿಚರ್ಯಯಾ ವಾ ಗುರೂನನುಗಮ್ಯ
ಮುಹೂರ್ತಂ ಸ್ವದೇಹಮನುಸೃತ್ಯ ಮುಹೂರ್ತಂ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರಂ ಪರ್ಯಾಲೋಚ್ಯ
ಪುನರ್ಮುಹೂರ್ತಂ ಯೋಗಮಭ್ಯಸ್ಯೇತ್ . ಏವಂ ಯೋಗಪ್ರಾಧಾನ್ಯೇನ
ವ್ಯಾಪಾರಾಂತರಾಣಿ ಮೇಲಯಂಸ್ತಾನಿ ದ್ರಾಗಭ್ಯಸ್ಯ
ಶಯನಕಾಲೇ ತದ್ವಿನಗತಾನ್ ಯೋಗಮುಹೂರ್ತಾನ್ ಗಣಯೇತ್ . ತತಃ
ಪರೇದ್ಯುರ್ವಾ ಪರಪಕ್ಷೇ ವಾ ಪರಮಾಸೇ ವಾ ಯೋಗಮುಹೂರ್ತಾನ್
ವರ್ಧಯೇತ್ . ತಥಾ ಚೈಕೈಕಸ್ಮಿನ್ಮುಹೂರ್ತ ಏಕೈಕಕ್ಷಣಯೋಗೇಽಪಿ ಸಂವತ್ಸರಮಾತ್ರೇಣ
ಭೂಯಾನ್ಯೋಗಕಾಲೋ ಭವತಿ .

ನ ಚೈವಂ ಯೌಗೈಕಶರಣತ್ವೇ ವ್ಯಾಪಾರಾಂತರಾಣಿ ಲುಪ್ತೇರನ್ನಿತಿ ಶಂಕನೀಯಂ,
ಲುಪ್ತೇತರಕೃತ್ವ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಯೈವ ಯೋಗೇಽಧಿಕಾರಾತ್ . ಅತ ಏವ ವಿದ್ವತ್ಸಂನ್ಯಾಸೋಽಪೇಕ್ಷ್ಯ
ತಸ್ಮಾತ್ತದೇಕನಿಷ್ಠಃ ಪುಮಾನಧ್ಯೇತೃವಣಿಗಾದಿವತ್ಕೃಮೇಣ ಯೋಗಾರೂಢೋ
ಭವತಿ .

ಯಥಾಧ್ಯೇತಾ ಮಾಣವಕಃ ಪಾದಾಂಶಂ ಪಾದಮರ್ಧರ್ಚಮೃಚಮೃಗ್ಧ್ವಯಂ
ವರ್ಗಂ ಚ ಕ್ರಮೇಣ ಪಠಂದಶದ್ವಾದಶವರ್ಷೈರಧ್ಯಾಪಕೋ ಭವತಿ, ಯಥಾ ಚ
ವಾಣಿಜ್ಯಂ ಕುರ್ವನ್ನೇಕನಿಷ್ಠದ್ವಿನಿಷ್ಠಾದಿಕ್ರಮೇಣ ಲಕ್ಷವತಿಃ ಕೋಟಿಪತಿರ್ವಾ ಭವತಿ
ತಥಾ ತಾಭ್ಯಾಂ ವಣಿಗಧ್ಯೇತೃಭ್ಯಾಂ
ಸಹೈವೋಪಕ್ರಮ್ಯ ಮತ್ಸರಗ್ರಸ್ತ ಇವ ಯುಂಜಾನಸ್ತಾವತಾ ಕಾಲೇನ ಕುತೋ ನ
ಯೋಗಮಾರೋಹೇತ್ ?

ತಸ್ಮಾತ್ಪುನಃ ಪುನಃ ಪ್ರಾಪ್ಯಮಾಣಾನ್ಸಂಕಲ್ಪವಿಕಲ್ಪಾನುದ್ದಾಲಕವತ್ ಪೌರುಷಪ್ರಯತ್ನೇನ
ಪರಿತ್ಯಜ್ಯಾಹಂಕರ್ತರಿ ಜ್ಞಾನಾತ್ಮನಿ ಮನೋ ನಿಯಚ್ಛೇತ್ . ತಾಮೇತಾಂ
ದ್ವಿತೀಯಭೂಮಿಕಾಂ ವಿಜಿತ್ಯ ಬಾಲಮೂಕಾದಿವನ್ನಿರ್ಮನಸ್ತೇ ಸ್ವಾಭಾವಿಕೇ
ಸತಿ ತತೋ ವಿಶೇಷಾಹಂಕಾರರೂಪಂ ವಿಸ್ಪಷ್ಟಂ ಜ್ಞಾನಾತ್ಮಾನಮಸ್ಪಷ್ಟೇ
ಸಾಮಾನ್ಯಾಹಂಕಾರೇ ಮಹತ್ತತ್ವೇ ನಿಯಚ್ಛೇತ್ . ಯಥಾ ಸ್ವಲ್ಪಾಂ ತಂದ್ರಾಂ
ಪ್ರಾಪ್ತವತೋ ವಿಶೇಷಾಹಂಕಾರಃ ಸ್ವತ ಏವ ಸಂಕುಚತಿ, ವಿನೈವ ತಂದ್ರಾಂ
ತಥಾ ವಿಸ್ಮರಣೇ ಪ್ರಯತಮಾನಸ್ಯಾಹಂಕಾರಸಂಕೋಚೋ ಭವತಿ . ಸೇಯಂ
ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಯಾ ತಂದ್ರಯಾ ತಾರ್ಕಿಕಾಭಿಮತನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಕಜ್ಞಾನೇನ ಚ
ಸಮಾನಾ ಮಹತ್ತತ್ವ ಮಾತ್ರಪರಿಶೇಷಾವಸ್ಥಾ ತೃತೀಯಾ ಭೂಮಿಃ . ಅಸ್ಯಾಂ
ಚಾಭ್ಯಾಸಪಾಟವೇನ ವಶೀಕೃತಾಯಾಂ ತಮೇತಂ ಸಾಮಾನ್ಯಾಹಂಕಾರರೂಪಂ
ಮಹಾಂತಮಾತ್ಮಾನಂ ನಿರುಪಾಧಿತಯಾ ಶಾಂತೇ ಚಿದೇಕರಸಸ್ವಭಾವೇ
ನಿಯಚ್ಛೇತ್ .

“ಮಹತ್ತತ್ವಂ ತಿರಸ್ಕೃತ್ಯ ಚಿನ್ಮಾತ್ರಂ ಪರಿಶೇಷಯೇತ್” .

ಅತ್ರಾಪಿ ಪೂರ್ವೋಕ್ತವಿಸ್ಮೃತಿಪ್ರಯತ್ನ ಏವ ತತೋಽಪ್ಯತಿಶಯೇನೋಪಾಯತಾಮಾಪದ್ಯತೆ . ಯಥಾ ಶಾಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಾಸಪ್ರವೃತ್ತಸ್ಯ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತೇಃ ಪ್ರಾಕೃತಿಗ್ರಂಥವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾಪೇಕ್ಷಾಯಾಮಪಿ ವ್ಯುತ್ಪನ್ನಸ್ಯ ಸ್ವತಃ ಏವೋತ್ತರಗ್ರಂಥಾರ್ಥಃ ಪ್ರತಿಭಾತಿ . ತಥಾ ಸಮ್ಯಗ್ವಶೀಕೃತಪೂರ್ವಭೂಮೇಯಿ ಉತ್ತರಭೂಮ್ಯುಪಾಯಃ ಸ್ವತಃ ಏವ ಪ್ರತಿಭಾತಿ . ತದಾಹ ಯೋಗಭಾಷ್ಯಕಾರಃ-
 “ಯೋಗೇನ ಯೋಗೋ ಜ್ಞಾತವ್ಯೋ ಯೋಗೋ ಯೋಗಾತ್ಪ್ರವರ್ತತೇ .
 ಯೋಽಪ್ರಮತ್ತಸ್ತು ಯೋಗೇನ ಸ ಯೋಗೀ ರಮತೇ ಚಿರಂ” ... (ಯೋಗಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯೇ ೩.೬ ; ಸೌಭಾಗ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಪನಿಷದಿ ೨.೭) ಇತಿ ..

ನನು ಮಹತ್ತತ್ವಶಾಂತಾತ್ಮನೋರ್ಮಧ್ಯೇ ಮಹತ್ತತ್ವೋಪಾದಾನಮವ್ಯಕ್ತಾಖ್ಯಂ ತತ್ತ್ವಂ ಶ್ರುತ್ಯೋದಾಹೃತಂ . ತತ್ರ ತೋ ನಿಯಮನಂ ನಾಭಿಧೀಯತ ಇತಿ ಚೇತ್ -

ನ; ಲಯಪ್ರಸಂಗಾದಿತಿ ಬ್ರೂಮಃ . ಯಥಾ ಘಟೋನುಪಾದಾನೇ ಜಲೇ ನಿರುದ್ಯಮಾನೋ ನ ಲೀಯತೇ , ಉಪಾದಾನಭೂತಾಯಾಂ ತು ಮೃದಿ ಲೀಯತೇ; ತಥಾ ಮಹತ್ತತ್ವಮಾತ್ಮನಿ ನ ಲೀಯತೇ, ಅವ್ಯಕ್ತೇ ತು ಲೀಯತೇ .

ನ ಚ ಸ್ವರೂಪಲಯಃ ಪುರುಷಾರ್ಥ ಆತ್ಮದರ್ಶನಾನುಪಯೋಗಾತ್ .
 “ದೃಶ್ಯತೇ ತ್ವಗ್ರ್ಯಯಾ ಬುದ್ಧ್ಯಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮಯಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಿಭಿಃ” ಇತಿ ಪೂರ್ವವಾಕ್ಯೇ ಆತ್ಮದರ್ಶನಂ ವಿಧಾಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮತ್ವಸಿದ್ಧಯೇ ನಿರೋಧಸ್ಯಾಭಿಧಾನಾತ್, ಲಯಸ್ಯ ಪ್ರತಿದಿನಂ ಸುಷುಪ್ತೌ ಸ್ವತಃ ಸಿದ್ಧತೇನ ಪ್ರಯತ್ನವೈಯರ್ಥ್ಯಚ್ಚ .

ನನು ಧಾರಣಾಧ್ಯಾನಸಮಾಧಿಭಿಃ ಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತಸ್ಯೈಕಾಗ್ರ್ಯವೃತ್ತಿರೂಪತೇನ ದರ್ಶನಹೇತುತ್ವೇಽಪಿ ಶಾಂತಾತ್ಮನೈವರುದ್ಧಸ್ಯಾ-ಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತಸಮಾಧಿಮಾಪನ್ನಸ್ಯ ಚಿತ್ತಸ್ಯ ವೃತ್ತಿರಹಿತತೇನ ಸುಷುಪ್ತಿವನ್ನ ದರ್ಶನಹೇತುತ್ವಮಿತಿ ಚೇತ್ -
 ಚಿತ್ತಸ್ಯ

ನ, ಸ್ವತಃ ಸಿದ್ಧಸ್ಯ ದರ್ಶನಸ್ಯ ನಿವಾರಯಿತುಮಶಕ್ಯತ್ವಾತ್ . ಅತಃ ಏವ ಶ್ರೇಯೋಮಾರ್ಗೇಽಭಿಹಿತಂ -

“ಆತ್ಮಾನಾತ್ಮಾಕಾರಂ ಸ್ವಭಾವತೋಽವಸ್ಥಿತಂ ಸದಾ ಚಿತ್ತಂ .
 ಆತ್ಮೈಕಾಕಾರತಯಾ ತಿರಸ್ಕೃತಾನಾತ್ಮದೃಷ್ಟಿವಿದಧೀತ” .. “ಇತಿ

ಯಥಾ ಘಟ ಉತ್ಪದ್ಯಮಾನಃ ಸ್ವತೋ ವಿಯತ್ಪೂರ್ಣ ಏವೋತ್ಪದ್ಯತೇ, ಜಲತಂಡುಲಾದಿಪೂರಣಂ ತೂತ್ಪನ್ನೇ ಘಟೇ ಪಶ್ಚಾತ್ತುರುಷಪ್ರಯತ್ನೇನ ಭವತಿ; ಯಥಾ ತತ್ರ ಜಲಾದೌ ನಿಸಾರಿತೇಽಪಿ ನ ವಿಯನ್ನಿಸಾರಯಿತುಂ ಶಕ್ಯತೇ, ಮುಖಪಿಧಾನೇಽಪ್ಯಂತರ್ವಿಯದವತಿಷ್ಠತಃ ಏವ; ತಥಾ ಚಿತ್ತಮುತ್ಪದ್ಯಮಾನಮಾತ್ಮಚೈತನ್ಯಪು . ಉತ್ಪನ್ನೇ ಚಿತ್ತೇ ಪಶ್ಚಾನೂಷಾನಿಷಿಕ್ತದುತಾಮ್ರವದ್ಧಟಪಟ-ರೂಪರಸಸುಖದುಃಖಾದಿವೃತ್ತಿ ಭೋಗಹೇತುಧರ್ಮಾಧರ್ಮಾದಿವಶಾದ್ಭವತಿ . ತತ್ರ ರೂಪರಸಾದ್ಯನಾತ್ಮಾಕಾರೇ ನಿವಾರಿತೇಽಪಿ ನಿರ್ನಿಮಿತ್ತಶ್ಚಿದಾಕಾರೋ ನ ನಿವಾರಯಿತುಂ ಶಕ್ಯತೇ . ತತೋ

ನಿರೋಧಸಮಾಧಿನಾ ನಿರ್ವೃತ್ತಿಕೇನ ಸಂಸ್ಕಾರಮಾತ್ರಶೇಷತಯಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮೇಣ
ಚಿದಾತ್ಮಮಾತ್ರಾಭಿಮುಖತ್ವಾದೇಕಾಗ್ರೇಣ ಚಿತ್ತೇನ ನಿರ್ವಿಘ್ನಮಾತ್ಮಾನುಭೂಯತೇ
. ಅನೇನೈವಾಭಿಪ್ರಾಯೇಣ ವಾರ್ತಿಕಕಾರ-ಸರ್ವಾನುಭವಯೋಗಿನಾವಾಹತುಃ-

“ಸುಖದುಃಖಾದಿರೂಪತ್ವಂ ಧಿಯೋ ಧರ್ಮಾದಿಹೇತುತಃ .

ನಿರ್ಹೇತುತ್ವಾತ್ಮಸಂಬೋಧರೂಪತ್ವಂ ವಸ್ತುವೃತ್ತಿತಃ ..

ಪ್ರಶಾಂತವೃತ್ತಿಕಂ ಚಿತ್ತಂ ಪರಮಾನಂದದೀಪಕಂ .

ಅಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತನಾಮಾಯಂ ಸಮಾಧಿಯೋಗಿನಾಂ ಪ್ರಿಯಃ” .. ಇತಿ -

(ಮುಕ್ತಿಕೋಪನಿಷದಿ ೨.೫೩, ೫೪) ..

ಆತ್ಮದರ್ಶನಸ್ಯ ಸ್ವತಃ ಸಿದ್ಧತ್ವೇಽಪ್ಯನಾತ್ಮದರ್ಶನವಾರಣಾಯ ನಿರೋಧಾಭ್ಯಾಸಃ .

ಅತ ಏವೋಕ್ತಂ -

“ಆತ್ಮಸಂಸ್ಥಂ ಮನಃ ಕೃತ್ವಾ ನ ಕಿಂಚಿದಪಿ ಚಿಂತಯೇತ್” . (ಭ. ಗೀತಾಯಾಂ ೬.೨೫)

ಇತಿ .

ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರಸ್ಯ ಚಿತ್ತಚಿಕಿತ್ಸಕಸಮಾಧಿಮಾತ್ರೇ ಪ್ರವೃತ್ತತ್ವಾನ್ನಿರೋಧಸಮಾಧಾವಾತ್ಮದರ್ಶನಂ

ತತ್ರ ನ ಸಾಕ್ಷಾದುಕ್ತಂ . ಭಂಗ್ಯಂತರೇಣ ತ್ವಭ್ಯುಪಗಮ್ಯತೇ, “ಯೋಗಶ್ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿನಿರೋಧಃ”

(ಯೋಗಸೂತ್ರೇಷು ೧.೨) ಇತಿ ಸೂತ್ರಯಿತ್ವಾ “ತದಾ ದ್ರಷ್ಟುಃ ಸ್ವರೂಪೇಽವಸ್ಥಾನಂ”

(ಯೋಗಸೂತ್ರೇಷು ೧.೩) ಇತಿ ಸೂತ್ರಣಾತ್ .

ಯದ್ಯಪಿ ನಿರ್ವಿಕಾರೋ ದ್ರಷ್ಟಾ ಸದಾ ಸ್ವರೂಪ ಏವಾವತಿಷ್ಠತೇ, ತಥಾಪಿ

ವೃತ್ತಿಷೂತ್ಪದ್ಯಮಾನಾಸು ತತ್ರ ಚಿಚ್ಛಾಯಾಯಾಂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತಾಯಾಂ

ತದವಿವೇಕಾದಸ್ವಸ್ಥ ಇವ ದ್ರಷ್ಟಾ ಭವತಿ . ತದಪ್ಯನಂತರಸೂತ್ರೇಣೋಕ್ತಂ-

“ವೃತ್ತಿಸಾರೂಪ್ಯಮಿತರತ್ರ” (ಯೋಗಸೂತ್ರೇಷು ೧.೪) , ಇತಿ .

ಅನ್ಯತ್ರಾಪಿ ಸೂತ್ರೀತಂ-

“ಸತ್ತ್ವಪುರುಷಯೋರತ್ಯಂತಾಸಂಕೀರ್ಣಯೋಃ ಪ್ರತ್ಯಯಾವಿಶೇಷೋ ಭೋಗಃ

ಪರಾರ್ಥತ್ವಾತ್” (ಯೋಗಸೂತ್ರೇಷು ೩.೩೬) ಇತಿ, “ಚಿತೇರಪ್ರತಿಸಂಕ್ರಮಾಯಾಸ್ತದಾಕಾರಾವ

ಸ್ವಬುದ್ಧಿಸಂವೇದನಂ” “(ಯೋಗಸೂತ್ರೇಷು ೪.೨೨) ಇತಿ ಚ .

ನಿರೋಧಸಮಾಧಿನಾ ಶೋಧಿತೇ ತ್ವಂಪದಾರ್ಥೇ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕೃತೇಽಪಿ ತಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಂ

ಗೋಚರಯಿತುಂ ಮಹಾವಾಕ್ಯೇನ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾನಾಮಕಂ ವೃತ್ತ್ಯಂತರಮುತ್ಪದ್ಯತೇ;

ನ ಚ ಶುದ್ಧತ್ವಂಪದಾರ್ಥಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರೇ ನಿರೋಧಸಮಾಧಿರೇಕ ಏವೋಪಾಯಃ ;

ಕಿಂ ತು ಚಿಜ್ಜಡವಿವೇಕೇನಾಪಿ ಪೃಥಕ್ಕೃತೇ ತತ್ರ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಸಂಭವಾತ್ . ಅತ ಏವ

ವಸಿಷ್ಠ ಆಹ-

“ದ್ವೌ ಕ್ರಮೌ ಚಿತ್ತನಾಶಸ್ಯ ಯೋಗೋ ಜ್ಞಾನಂ ಚ ರಾಘವ .

ಯೋಗಸ್ತದ್ವೃತ್ತಿರೋಧೋ ಹಿ ಜ್ಞಾನಂ ಸಮ್ಯಗವೇಕ್ಷಣಂ” .. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೀ

೨೭.೨೨) ಇತಿ ..

“ಅಸಾಧ್ಯಃ ಕಸ್ಯಚಿದ್ಯೋಗಃ ಕಸ್ಯಚಿಜ್ಞಾನನಿಶ್ಚಯಃ .

ಪ್ರಕಾರೌ ದ್ವೌ ತತೋ ದೇವೋ ಜಗಾದ ಪರಮೇಶ್ವರಃ” ..-(ತತ್ತ್ವವ ೨೯.೬೦) ಇತಿ ಚ

ನನು ವಿವೇಕೋಽಪಿ ಯೋಗೇ ಪರ್ಯವಸ್ಯತಿ, ದರ್ಶನವೇಲಾಯಾಮಾತ್ಮಮಾತ್ರಗೋಚರಾಂ
ಏಕಾಗ್ರವೃತ್ತೇಃ ಕ್ಷಣಿಕಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತರೂಪತ್ವಾತ್ .

ಬಾಧಂ . ತಥಾಪಿ ಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತಾಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತಯೋಃ ಸ್ವರೂಪತಃ ಸಾಧನತಶ್ಚಾಸ್ತೇವ
ಮಹದ್ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಂ . ಸ್ಪುಟಃ ಸ್ವರೂಪಭೇದಃ . ಸಾಧನಂ ತು ಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತಸ್ಯ
ಸಜಾತೀಯತ್ವಾದ್ಧಾರಣಾದಿತ್ರಯಮಂತರಂಗಂ, ಅಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತಸ್ಯ ತ್ವವೃತ್ತಿಕಸ್ಯ
ವಿಜಾತೀಯತ್ವಾದ್ಭಿರಂಗಂ. ತಥಾ ಚ ಸೂತ್ರಂ -

“ತದಪಿ ಬಹಿರಂಗಂ ನಿರ್ಬೀಜಸ್ಯ” (ಯೋಗಸೂತ್ರೇಷು ೩.೮) ಇತಿ .

ವಿಜಾತೀಯತ್ವೇಽಪಿ ಬಹುವಿಧಾನಾತ್ಮವೃತ್ತಿನಿವಾರಣೇನೋಪಕಾರಿತಯಾ
ಬಹಿರಂಗತ್ವಮವಿರುದ್ಧಂ . ತದೇವೋಪಕಾರಿತ್ವಂ ವಿಶದಯಿತುಂ ಸೂತ್ರಯತಿ-

“ಶ್ರದ್ಧಾವೀರ್ಯಸ್ಮೃತಿಸಮಾಧಿಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕ ಇತರೇಷಾಂ” (ಯೋಗಸೂತ್ರೇಷು
೧.೨೦) ಇತಿ .

ಕೇಷಾಂಚಿದ್ಧೇವಾದೀನಾಂ ಪೂರ್ವಸೂತ್ರೇ ಜನ್ಮನೈವ ಸಮಾಧಿಮುಕ್ತ್ವಾ
ಮನುಷ್ಯಾನ್ವೃತ್ತೇತದುಚ್ಯತೇ . ಮಮಾಯಂ ಯೋಗ ಏವ ಪರಮಪುರುಷಾರ್ಥಸಾಧನಮಿತಿ
ಪ್ರತ್ಯಯಃ ಶ್ರದ್ಧಾ . ಸಾ ಚೋತ್ಕರ್ಷಶ್ರವಣೇನೋಪಜಾಯತೇ . ತದುತ್ಕರ್ಷಶ್ಚ
ಸ್ಮರ್ಯತೇ-

“ತಪಸ್ವಿಭ್ಯೋಽಧಿಕೋ ಯೋಗೇ ಜ್ಞಾನಿಭ್ಯೋಽಪಿ ಮತೋಽಧಿಕಃ .

ಕರ್ಮಿಭ್ಯಶ್ಚಾಧಿಕೋ ಯೋಗೇ ತಸ್ಮಾದ್ಯೋಗೇ ಭವಾರ್ಜುನ” ..-(ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ
೬.೪೬) ಇತಿ ..

ಉತ್ತಮಲೋಕಸಾಧನತ್ವಾತ್ ಕೃಚ್ಛಚಾಂದ್ರಾಯಣಾದಿತಪಸೋ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮಾದಿಕರ್ಮ
ಯೋಗೋಽಧಿಕಃ. ಜ್ಞಾನಂ ಪ್ರತ್ಯಂತರಂಗತ್ವಾಚ್ಚಿತ್ತವಿಶ್ರಾಂತಿಹೇತುತಯಾ ಚ
ಜ್ಞಾನಾದಪ್ಯಧಿಕಃ . ಏವಂ ಜಾನತೋ ಯೋಗೇ ಶ್ರದ್ಧಾ ಜಾಯತೇ . ತಸ್ಯಾಂ ಚ
ಶ್ರದ್ಧಾಯಾಂ ವಾಸಿತಾಯಾಂ ವೀರ್ಯಮುತ್ಸಾಹೋ ಭವತಿ - ಸರ್ವಥಾ ಯೋಗಂ
ಸಂಪಾದಯಿಷ್ಯಾಮೀತಿ . ಏತಾದೃಶೇನೋತ್ಸಾಹೇನ ತದಾ ತದಾನುಷ್ಠೇಯಾನಿ
ಯೋಗಾಂಗಾನಿ ಸ್ಮರ್ಯಂತೇ . ತಯಾ ಚ ಸ್ಮತ್ಯಾ ಸಮ್ಯಗನುಷ್ಠಿತಸಮಾಧೇರಧ್ಯಾತ್ಮಪ್ರಸಾದಿ
ಸತ್ಯತಂಭರಾ ಪ್ರಜ್ಞೋದೇತಿ .

ತತ್ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕಸ್ತತ್ಪ್ರಜ್ಞಾಕಾರಣಕೋಽಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತಸಮಾಧಿರಿತರೇಷಾಂ ದೇವಾದಿಭ್ಯೋಽವ
ಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ಸಿದ್ಧ್ಯತಿ . ತಾಂ ಚ ಪ್ರಜ್ಞಾಂ ಸೂತ್ರಯತಿ-

“ಋತಂಭರಾ ತತ್ ಪ್ರಜ್ಞಾ” (ಯೋಗಸೂತ್ರೇಷು ೧.೪೮) ಇತಿ .

ಋತಂ ಸತ್ಯಂ ವಸ್ತುಯಾಥಾತ್ಮ್ಯಂ ಬಿಭರ್ತಿ ಪ್ರಕಾಶಯತೀತಿ ಋತಂಭರಾ . ತತ್ರ ತಸ್ಮಿನ್ನಮಾಧ್ಯುತ್ಕರ್ಷಜನ್ಯೇಽಧ್ಯಾತ್ಮಪ್ರಸಾದೇ ಸತೀತ್ಯರ್ಥಃ . ಋತಂಭರತ್ಪೋಷಪತ್ತಿಂ ಸೂತ್ರಯತಿ-

“ಶ್ರುತಾನುಮಾನಪ್ರಜ್ಞಾಭ್ಯಾಮನ್ಯವಿಷಯಾ ವಿಶೇಷಾರ್ಥತ್ವಾತ್” (ಯೋಗಸೂತ್ರೇಷು ೧.೪೯) ಇತಿ .

ಸೂಕ್ಷ್ಮವ್ಯವಹಿತವಿಪ್ರಕೃಷ್ಟವಸ್ತುಷ್ವಯೋಗಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ನ ಪ್ರವರ್ತತೇ . ಆಗಮಾನುಮಾನಾಭ್ಯಾಂ ತಾನಿ ವಸ್ತುನ್ಯಯೋಗಿಭಿರ್ಜ್ಞಾಯಂತೇ . ತೇ ಚ ಶಾಸ್ತ್ರಾನುಮಾನಜನ್ಯೇ ಪ್ರಜ್ಞೇ ವಸ್ತುಸಾಮಾನ್ಯಮೇವ ಗೋಚರಯತಃ . ಇದಂ ತು ಯೋಗಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ವಸ್ತುವಿಶೇಷಗೋಚರತ್ವಾದೃತಂಭರಂ . ತಸ್ಯ ಚ ಯೋಗಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸ್ಯಾಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತಸಮಾಧೌ ಬಹಿರಂಗತ್ವಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥಮುಪಕಾರಿತ್ವಂ ಸೂತ್ರಯತಿ-

“ತಜ್ಜಃ ಸಂಸ್ಕಾರೋಽನ್ಯಸಂಸ್ಕಾರಪ್ರತಿಬಂಧೀ” (ಯೋಗಸೂತ್ರೇಷು ೧.೫೦) ಇತಿ .

ಅಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತಸಮಾಧೇರ್ಬಹಿರಂಗಸಾಧನಮುಕ್ತ್ವಾ ತನ್ನಿರೋಧಪ್ರಯತ್ನಸ್ಯಾಂತರಂಗಸಾಧನ ಸೂತ್ರಯತಿ-

“ತಸ್ಯಾಪಿ ನಿರೋಧೇ ಸರ್ವನಿರೋಧಾನ್ನಿರ್ಬೀಜಃ ಸಮಾಧಿಃ” (ಯೋಗಸೂತ್ರೇಷು ೧.೫೧) ಇತಿ .

ಸೋಽಯಂ ಸಮಾಧಿಃ ಸುಷುಪ್ತಿಸಮಾನಃ ಸಾಕ್ಷಿಚೈತನ್ಯೇನಾನುಭವಿತುಂ ಶಕ್ಯಃ . ನ ಚಾಸೌ ಸರ್ವಧೀವೃತ್ತಿರಾಹಿತ್ಯಾತ್ಸುಷುಪ್ತಿರೇವೇತಿ ಶಂಕನೀಯಂ, ಮನಃ ಸ್ವರೂಪಸ್ಯ ಸದಸತ್ತ್ವಾ ಭ್ಯಾಂ ವಿಶೇಷಾತ್ . ತದುಕ್ತಂ ಗೌಡಪಾದಾಚಾರ್ಯೈಃ-

“ನಿಗೃಹೀತಸ್ಯ ಮನಸೋ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಸ್ಯ ಧೀಮತಃ .

ಪ್ರಚಾರಃ ಸ ತು ವಿಜ್ಞೇಯಃ ಸುಷುಪ್ತೇಽನ್ಯೋ ನ ತತ್ಸಮಃ ..

ಯಹಿ ಸುಷುಪ್ತೌ ತನ್ನಿಗೃಹೀತಂ ನ ಲೀಯತೇ .

ತದೇವ ನಿರ್ಭಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಜ್ಞಾನಾಲೋಕಂ ಸಮಂತತಃ” ..-(ಮಾಂಡೂಕ್ಯಕಾರಿಕಾಯಾಂ ೩.೩೪-೩೫) ಇತಿ,

ದ್ವೈತಸ್ಯಾಗ್ರಹಣಂ ತುಲ್ಯಮುಭಯೋಃ ಪ್ರಾಜ್ಞತುರ್ಯಯೋಃ .

ಬೀಜನಿದ್ರಾಯುತಃ ಪ್ರಾಜ್ಞಃ ಸಾ ಚ ತುರ್ಯೇ ನ ವಿದ್ಯತೇ ..

ಸ್ವಪ್ನನಿದ್ರಾಯುತಾವಾದ್ಯೌ ಪ್ರಾಜ್ಞಸ್ತ್ವಸ್ವಪ್ನನಿದ್ರಯಾ .

ನ ನಿದ್ರಾಂ ನೈವ ಚ ಸ್ವಪ್ನಂ ತುರ್ಯೇ ಪಶ್ಯಂತಿ ನಿಶ್ಚಿತಾಃ ..

ಅನ್ಯಥಾ ಗೃಹ್ಣತಃ ಸ್ವಪ್ನೋ ನಿದ್ರಾ ತತ್ತ್ವಮಜಾನತಃ .

ವಿಪರ್ಯಾಸೇ ತಯೋಃ ಕ್ಷೀಣೇ ತುರೀಯಂ ಪದಮಶ್ರುತೇ” ..-(ಮಾಂಡೂಕ್ಯಕಾರಿಕಾಯಾಂ ೧.೧೩-೧೫) . ಇತಿ ಚ ..

ಆದ್ಯಾ ವಿಶ್ವತೈಜಸೌ . ಅದ್ವೈತಸ್ಯ ವಸ್ತುನೋಽನ್ಯಥಾಗ್ರಹಣಂ ನಾಮ ದ್ವೈತರೂಪೇಣ ಪ್ರತಿಭಾಸಃ . ಸ ಚ ವಿಶ್ವತೈಜಸಯೋರ್ವರ್ತಮಾನಃ ಸ್ವಪ್ನ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ . ತತ್ತ್ವಸ್ಯಾಜ್ಞಾನಂ ನಿದ್ರಾ . ಸಾ ಚ ವಿಶ್ವತೈಜಸಪ್ರಾಜ್ಞೇಷು ವರ್ತತೇ . ತಯೋಃ ಸ್ವಪ್ನನಿದ್ರಯೋಃ ಸ್ವರೂಪಭೂತಯೋರ್ವಿಪರ್ಯಾಸೋ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನಂ . ತಸ್ಮಿನ್ ವಿದ್ಯಯಾ ಕ್ಷೀಣೇ ಸತಿ ತುರಿಯಂ ಪದಮದ್ವೈತಂ ವಸ್ತು ಶ್ರುತೇನುಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ .

ನನ್ನಸ್ವೇವಮಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತಸಮಾಧಿಸುಷುಪ್ತೋರ್ಮಹಾನ್ವೇದಃ . ತತ್ರ ತತ್ತ್ವ ದಿದೃಕ್ಷೋರ್ದರ್ಶನ ಸಮಾಧ್ಯಪೇಕ್ಷಾಯಾಮಪಿ ದೃಷ್ಟತತ್ತ್ವಸ್ಯ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಯೇ ನಾಸ್ತಿ ತದಪೇಕ್ಷಾ . ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿಕ್ಲೇಶಬಂಧಸ್ಯ ಸುಷುಪ್ತಾಪಿ ನಿವೃತ್ತೇಃ .

ಮೈವಂ . ಕಿಂ ಪ್ರತಿದಿನಂ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಪ್ತಾ ಕಾದಾಚಿತ್ಕೀ ಸುಷುಪ್ತಿರ್ಬಂಧನಿವರ್ತಿತಾ, ಕಿಂ ವಾಭ್ಯಾಸೇನ ನಿರಂತರವರ್ತಿನೀ ? ಆದ್ಯೇಽಪಿ ಕಿಂ ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲೀನಸ್ಯ ಕ್ಲೇಶಬಂಧಸ್ಯ ನಿವೃತ್ತಿಃ, ಕಿಂ ವಾ ಕಾಲಾಂತರವರ್ತಿನಃ ?

ನಾದ್ಯಃ, ಅಪ್ರಸಕ್ತೇಃ . ನ ಹಿ ಮೂಢಾನಾಮಪಿ ಸುಷುಪ್ತೌ ಕ್ಲೇಶಬಂಧಃ, ಅನ್ಯಥಾಯಾಸಃ ಪ್ರಸಜ್ಯೇತ . ನದ್ವಿತೀಯಃ, ಅಸಂಭವಾತ್ . ನ ಹ್ಯನ್ಯಕಾಲೀನಯಾ ಸುಷುಪ್ತಾ ಕಾಲಾಂತರವರ್ತಿನಃ ಕ್ಲೇಶಸ್ಯ ಕ್ಷಯಃ ಸಂಭವತಿ; ಅನ್ಯಥಾ ಮೂಢಾನಾಮಪಿ ಜಾಗರಣಸ್ವಪ್ನಯೋಃ ಕ್ಲೇಶಸ್ಯ ಕ್ಷಯಃ ಪ್ರಸಜ್ಯೇತ . ನಾಪಿ ಸುಷುಪ್ತೌ ನೈರಂತರ್ಯಮಭ್ಯಸಿತುಂ ಶಕ್ಯಂ, ತಸ್ಯಾಃ ಕರ್ಮಕ್ಷಯನಿಮಿತ್ತತ್ವಾತ್ . ತಸ್ಮಾತ್ತತ್ತ್ವವಿದೋಽಪಿ ಕ್ಲೇಶಕ್ಷಯಾಯಾಸ್ತೇವಾಸಂ

ತಸ್ಯ ಚ ಸಮಾಧೇರ್ಗವಾಶ್ಚಾದಿಷ್ಟಿವ ವಾಜ್ಞಿರೋಧಃ ಪ್ರಥಮಾ ಭೂಮಿಃ . ಬಾಲಮೂಢಾದಿಷ್ಟಿವ ನಿರ್ಮನಸ್ತ್ವಂ ದ್ವಿತೀಯಾ . ತಂದ್ರಾಯಾಮಿವಾಹಂಕಾರರಾಹಿತ್ಯಂ ತೃತೀಯಾ . ಸುಷುಪ್ತಾವಿವ ಮಹತ್ತತ್ತ್ವ ರಾಹಿತ್ಯಂ ಚತುರ್ಥೀ . ತದೇತದ್ಭೂಮಿಚತುಷ್ಟಯಮಭಿಶ್ಚೇತ . “ಶನೈಃ ಶನೈರುಪರಮೇತ್” ಇತ್ಯುಕ್ತಂ .

ಅತ್ರ ಚೋಪರಮೇ ದೃತಿಗೃಹೀತಾ ಬುದ್ಧಿಃ ಸಾಧನಂ . ಮಹದಹಂಕಾರಮನೋವಾಗಾದೀನಾಂ ಸ್ವತ ಏವ ತೀವ್ರವೇಗೇಣ ಬಹಿಃ ಪ್ರವಹತಾಂ ಕೂಲಂಕಷಾಯಾ ನದ್ಯಾ ಇವ ನಿರೋಧೇ ಧೈರ್ಯಂ ಮಹದಪೇಕ್ಷಿತಂ . ಬುದ್ಧಿರ್ವಿವೇಕಃ . ಪೂರ್ವಾ ಭೂಮಿರ್ಜಿತಾ ವಾ ನ ವೇತಿ ಪರಿಕ್ಷ್ಯ ಜಿತಾಯಾಮುತ್ತರಭೂಮ್ಯುಪಕ್ರಮಃ, ಅಜಿತಾಯಾಂ ತು ಸೈವ ಪುನರಭ್ಯಸನೀಯೇತಿ ತದಾ ತದಾ ವಿವಿಚ್ಯಾತ್ (ವಿವಿಂಚಯಾತ್ ಇತಿ ವಾ ಪಾರಃ) . “ಆತ್ಮಸಂಸ್ಥಂ .” (ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ ೬.೨೫) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಸಾರ್ಥಶ್ಲೋಕೇನ ಚತುರ್ಥಭೂಮ್ಯುಭ್ಯಾಸೋಽಪಿ ಸ್ಮೃತಃ . ಗೌಡಪಾದಾಚಾರ್ಯಾ ಆಹುಃ-

“ಉಪಾಯೇನ ನಿಗೃಹ್ಣೀಯಾದ್ವಿಕ್ಷಿಪ್ತಂ ಕಾಮಭೋಗಯೋಃ .
ಸುಪ್ರಸನ್ನಂ ಲಯೇ ಚೈವ ಯಥಾ ಕಾಮೋ ಲಯಸ್ತಥಾ .. ೪೨..

ದುಃಖಂ ಸರ್ವಮನುಸ್ಮೃತ್ಯ ಕಾಮಭೋಗಾನ್ನಿವರ್ತಯೇತ್ .

ಅಜಂ ಸರ್ವಮನುಸ್ಮೃತ್ಯ ಜಾತಂ ನೈವ ತು ಪಶ್ಯತಿ .. ೪೩..

ಲಯೇ ಸಂಬೋಧಯೇಚ್ಚಿತ್ತಂ ವಿಕ್ಷಿಪ್ತಂ ಶಮಯೇತ್ಪುನಃ .

ಸಕಷಾಯಂ ವಿಜಾನೀಯಾತ್ಸಮಪ್ರಾಪ್ತಂ ನ ಚಾಲಯೇತ್” .. ೪೪.. -
(ಮಾಂಡೂಕ್ಯಕಾರಿಕಾಯಾಂ ೩.೪೨-೪೪) ..

“ನಾಸ್ವಾದಯೇತ್ಪುನಃ ತತ್ರ ನಿಸಂಗಃ ಪ್ರಜ್ಞಯಾ ಭವೇತ್ .

ನಿಶ್ಚಲಂ ನಿಶ್ಚರಚ್ಚಿತ್ತಮೇಕೀಕುರ್ಯಾತ್ಪ್ರಯತ್ನತಃ .. ೪೫..

“ಯದಾ ನ ಲೀಯತೇ ಚಿತ್ತಂ ನ ಚ ವಿಕ್ಷಿಪ್ಯತೇ ಪುನಃ .

ಅನಿಂಗನಮನಾಭಾಸಂ ನಿಷ್ಪನ್ನಂ ಬ್ರಹ್ಮ ತತ್ತದಾ” .. ೪೬.. - (ಮಾಂಡೂಕ್ಯಕಾರಿಕಾಯಾಂ
೩.೪೫-೪೬) ಇತಿ ..

ಲಯವಿಕ್ಷೇಪಕಷಾಯಸಮಪ್ರಾಪ್ತಯಶ್ಚತಸ್ತಶ್ಚಿತ್ತಸ್ಯಾವಸ್ಥಾಃ . ತತ್ರ ನಿರುದ್ಯಮಾನಂ

ಚಿತ್ತಂ ವಿಷಯೇಭ್ಯೋ ವ್ಯಾವೃತ್ತಂ ಸತ್ಪೂರ್ವಾ-ಭ್ಯಾಸವಶಾದ್ಯದಿ ಲಯಾಯ

ಸುಷುಪ್ತಯೇಽಭಿಮುಖಂ ಭವೇತ್, ತದಾನೀಮುತ್ಥಾಪನಪ್ರಯತ್ನೇನ ಲಯಕಾರಣನಿವಾರಣೇ

ವಾ ತಚ್ಚಿತ್ತಂ ಸಮ್ಯಕ್ ಭೋಧಯೇತ್ . ಲಯಹೇತವೋ ನಿದ್ರಾಶೇಷಾಜೀರ್ಣಬಹ್ವಶನಶ್ರಮಾಃ

. ಅತ ಏವಾಹುಃ -

“ಸಮಾಪಯ್ಯ ನಿದ್ರಾಂ ಸುಜೀರ್ಣಾಲೃಭೋಜೀ

ಶ್ರಮತ್ಯಾಗ್ಯಬಾಧೇ ವಿವಿಕ್ಷೇ ಪ್ರದೇಶೇ .

ಸದಾಸೀತ ನಿಸೃಷ್ಟ ಏವಾಪ್ರಯತ್ನೋ-

ಽಥ ವಾ ಪ್ರಾಣರೋಧೀ ನಿಜಾಭ್ಯಾಸಮಾರ್ಗಾತ್” .. - (ಸೌಭಾಗ್ಯಲಕ್ಷ್ಯಪನಿಷದಿ
೨.೨) ಇತಿ ..

ಲಯಾದುತ್ಥಾಪಿತಂ ಚಿತ್ತಂ ದೈನಂದಿನಪ್ರಬೋಧಾಭ್ಯಾಸವಶಾದ್ಯದಿ ಕಾಮಭೋಗಯೋರ್ವಿಕ್ಷಿ

ತದಾ ವಿವೇಕಿಜನಪ್ರಸಿದ್ಧಭೋಗ್ಯವಸ್ತುಗತಸರ್ವದುಃಖಾನುಸ್ಮರಣೇನ ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಜನ್ಮಾದಿ

ಪೂರ್ವಕೇಣ ಭೋಗ್ಯವಸ್ತುದರ್ಶನೇನ ಚ ಪುನಃ ಪುನರ್ವಿಕ್ಷೇಪಾಚ್ಚಿತ್ತಂ

ಶಮಯೇತ್ .

ಕಷಾಯಸ್ತೀವ್ರಶ್ಚಿತ್ತದೋಷಃ . ತೀವ್ರರಾಗದ್ವೇಷಾದಿವಾಸನಯಾ ಗ್ರಸ್ತಂ ಚಿತ್ತಂ

ಕದಾಚಿತ್ ಸಮಾಹಿತಮಿವ ಲಯವಿಕ್ಷೇಪರಹಿತಂ ದುಃಖೈಕಾಗ್ರಮವತಿಷ್ಠತೇ;

ತಾದೃಶಂ ತಚ್ಚಿತ್ತಂ ವಿಜಾನೀಯಾತ್, ಸಮಾಹಿತಚಿತ್ತಾದ್ವಿವೇಕೇನಾವಗಚ್ಛೇತ್

. ಅಸಮಾಹಿತಮೇತದಿತ್ಯವಗಮ್ಯ ಲಯವಿಕ್ಷೇಪವತ್ಕಷಾಯಸ್ಯ ಪ್ರತೀಕಾರಂ

ಕುರ್ಯಾತ್ . ಸಮಶಬ್ದೇನ ಬ್ರಹ್ಮಾಭಿಧೀಯತೇ .

“ಸಮಂ ಸರ್ವೇಷು ಭೂತೇಷು ತಿಷ್ಠಂತಂ ಪರಮೇಶ್ವರಂ” . (ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ

೧೩.೨೮) ಇತಿ ಸ್ಮೃತೇಃ .

ಲಯವಿಕ್ಷೇಪಕಷಾಯೇಷು ಪರಿಹೃತೇಷು ಪರಿಶೇಷಾಚ್ಚಿತ್ತೇನ ಸಮಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಪ್ರಾಪ್ಯತೇ . ತಚ್ಚ ಸಮಪ್ರಾಪ್ತಂ ಚಿತ್ತಂ ಲಯಕಷಾಯಭ್ರಾಂತ್ಯಾ ನ ಚಾಲಯೇತ್ . ಸೂಕ್ಷ್ಮಯಾ ಬುದ್ಧ್ಯಾ ಲಯಕಷಾಯಪ್ರಾಪ್ತೀ ವಿವಿಚ್ಯ ತಸ್ಯಾಂ ಸಮಪ್ರಾಪ್ತಾವತಿಪ್ರಯತ್ನೇನ ಚಿರಂ ಸ್ಥಾಪಯೇತ್ . ಸ್ಥಾಪಿತೇ ತಸ್ಮಿನ್ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪಭೂತಃ ಪರಮಾನಂದಃ ಸಮ್ಯಗಾವಿರ್ಭವತಿ . ತಥಾ ಚೋದಾಹೃತಂ -

“ಸುಖಮಾತ್ಮಂತಿಕಂ ಯತ್ತದ್ ಬುದ್ಧಿಗ್ರಾಹ್ಯಮತೀಂದ್ರಿಯಂ .” - (ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ ೬.೨೧) ಇತಿ ..

ಶ್ರುತಿಶ್ಚ ಭವತಿ

“ಸಮಾಧಿನಿರ್ಧೂತಮಲಸ್ಯ ಚೇತಸೋ ನಿವೇಶಿತಸ್ಯಾತ್ಮನಿ ಯತ್ಸುಖಂ ಭವೇತ್ .

ನ ಶಕ್ಯತೇ ವರ್ಣಯಿತುಂ ಗಿರಾ ತದಾ

ಸ್ವಯಂ ತದಂತಃಕರಣೇನ ಗೃಹ್ಯತೇ” .. - (ಮೈತ್ರಾಯಣ್ಯುಪನಿಷದಿ ೪.೯) ಇತಿ ..

ನನು ಸಮಾಧ್ಯಾವಿಭೂರ್ತಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದಸ್ಯ ಬುದ್ಧಿಗ್ರಾಹ್ಯತ್ವಂ ಶ್ರುತಿತ್ವಾತ್ ತಿಭ್ಯಾಮಭಿಹಿತಂ;

ಆಚಾರ್ಯೈಸ್ತು - “ನಾಸ್ವಾದಯೇತ್ಸುಖಂ ತತ್ರ” (ಮಾಂಡೂಕ್ಯಕಾರಿಕಾಯಾಂ ೩.೪೫)

ಇತಿ ಬುದ್ಧಿಗ್ರಾಹ್ಯತ್ವಂ ಪ್ರತಿಷಿದ್ಯತ ಇತಿ ಚೇತ್ .

ನಾಯಂ ದೋಷಃ . ತತ್ರ ನಿರೋಧಸುಖಂ ಬುದ್ಧಿಗ್ರಾಹ್ಯಂ ನ ಪ್ರತಿಷಿದ್ಯತೇ, ಕಿಂ ತು ಸಮಾಧಿವಿರೋಧಿನೋ ವ್ಯತ್ಥಾನರೂಪಸ್ಯ ಪರಾಮರ್ಶಸ್ಯೈವ ಪ್ರತಿಷೇಧಾತ್ .

ಯಥಾ ನಿದಾಘದಿವಸೇಷು ಮಧ್ಯಾಹ್ನೇ ಜಾಹ್ನವೀಹೃದನಿಮಗ್ನೇನಾನುಭೂಯಮಾನಮಪಿ

ಶೈತ್ಯಸುಖಂ ತದಾ ವಕ್ತುಮಶಕ್ಯಂ ಪಶ್ಚಾದುನ್ಮಗ್ನೇನಾಭಿಧೀಯತೇ; ಯಥಾ ವಾ

ಸುಷುಪ್ತಾವವಿದ್ಯಾವೃತ್ತಿಭಿರತಿ-ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಭಿರನುಭೂಯಮಾನಮಪಿ ಸ್ವರೂಪಮುಖಂ

ತದಾನೀಂ ಸವಿಕಲ್ಪಕೇನಾಂತಃ ಕರಣವೃತ್ತಿಜ್ಞಾನೇನ ಗ್ರಹೀತುಮಶಕ್ಯಂ, ಪ್ರಬೋಧಕಾಲೇ

ತು ಸ್ಮೃತ್ಯಾ ವಿಸ್ಪಷ್ಟಂ ಪರಾಮೃಶ್ಯತೇ; ತಥಾ ಸಮಾಧೌ ವೃತ್ತಿರಹಿತೇನ

ಸಂಸ್ಕಾರಮಾತ್ರಶೇಷತಯಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮೇಣ ವಾ ಚಿತ್ತೇನ ಸುಖಾನುಭವಃ ಶ್ರುತಿತ್ವಾತ್ ಪ್ರೋರ್ವಿವಕ್ಷಿತಃ

“ಮಹದಿದಂ ಸಮಾಧಿಸುಖಮನ್ವಭೂವಂ” (ಮಾಂಡೂಕ್ಯಕಾರಿಕಾಯಾಂ ೩.೪೫)

ಇತ್ಯೇತಾದೃಶೋ ವ್ಯುತ್ಥಿತಸ್ಯ ಸವಿಕಲ್ಪಕಃ ಪರಾಮರ್ಶೋಽತ್ರಾಸ್ವಾದನಂ ;

ತದೇವಾಚಾರ್ಯೈಃ ಪ್ರತಿಷಿದ್ಯತೇ . ತಮೇವ ಸ್ವಾಭಿಪ್ರಾಯಂ ಪ್ರಕಟಯಿತುಂ

“ನಿಃಸಂಗಃ ಪ್ರಜ್ಞಯಾ ಭವೇತ್” ಇತ್ಯುಕ್ತಂ (ಮಾಂಡೂಕ್ಯಕಾರಿಕಾಯಾಂ ೩.೪೫)

ಪ್ರಕೃಷ್ಟಂ ಸವಿಕಲ್ಪಕಂ ಜ್ಞಾನಂ ಪ್ರಜ್ಞಾ; ತಯಾ ಸಹ ಸಂಗಂ ಪರಿತ್ಯಜೇತ್ .

ಯದ್ವಾ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಾ ದೃತಿಗ್ರಹೀತಾ ಬುದ್ಧಿಃ ಪ್ರಜ್ಞಾ; ತದಾತ್ಮಕೇನ ಸಾಧನೇನ

ಸುಖಾಸ್ವಾದನತದ್ವರ್ಣನಾದಿರೂಪಾಮಾಸಕ್ತಿಂ ವರ್ಜಯೇತ್ . ಸಮಾಧೌ

ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದೇ ನಿಮಗ್ನಂ ಚಿತ್ತಂ ಯದಿ ಕದಾಚಿತ್ಸುಖಾಸ್ವಾದನಾಯ ವಾ ಶೀತವಾತಮಶಕಾದ್ಯುಪದ್ರವೇಣ ವಾ ನಿಶ್ಚರೇತ್ ತದಾ ನಿಶ್ಚರತ್ತಚ್ಚಿತ್ತಂ ಪುನಃ ಪುನರ್ನಿಶ್ಚಲಂ ಯಥಾ

ಭವತಿ ತಥಾ ಪರಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಸಹೈಕೀಕುರ್ಯಾತ್ . ತತ್ರ ಚ ನಿರೋಧಪ್ರಯತ್ನ ಏವ ಸಾಧನಂ . ಏಕೀಭಾವ ಏವ “ಯದಾ ನ ಲೀಯತೇ ಚಿತ್ತಂ” (ಮಾಂಡೂಕ್ಯಕಾರಿಕಾಯಾಂ ೩.೪೬) ಇತ್ಯನೇನ ಶ್ಲೋಕೇನ ಸ್ಪಷ್ಟೀಕ್ರಿಯತೇ . “ಅನಿಂಗನಮನಾಭಾಸಂ” (ಮಾಂಡೂಕ್ಯಕಾರಿಕಾಯಾಂ ೩.೪೬) ಇತ್ಯಾಭ್ಯಾಂ ಪದಾಭ್ಯಾಂ ಕಷಾಯಸುಖಾಸ್ವಾದೌ ದ್ವೌ ಚ ಪ್ರತಿಷಿದ್ಧೇತೇ . ಲಯವಿಕ್ಷೇಪಕಷಾಯಸುಖಾಸ್ವಾದೇಭ್ಯೋ ವಿನಿರ್ಮುಕ್ತಂ ಚಿತ್ತಮವಿಚ್ಛೇದೇನ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯವಸ್ಥಿತಂ ಭವತಿ . ಏತದೇವಾಭಿಪ್ರೇತ್ಯ ಕಠವಲ್ಲೀಷು ಪಠ್ಯತೇ-

“ಯದಾ ಪಂಚಾವತಿಷ್ಠಂತೇ ಜ್ಞಾನಾನಿ ಮನಸಾ ಸಹ .

ಬುದ್ಧಿಶ್ಚ ನ ವಿಚೇಷ್ಟತೇ ತಾಮಾಹುಃ ಪರಮಾಂ ಗತಿಂ ..

ತಾಂ ಯೋಗಮಿತಿ ಮನ್ಯಂತೇ ಸ್ಥಿರಾಮಿಂದ್ರಿಯಧಾರಣಾಂ .

ಅಪ್ರಮತ್ತಸ್ತದಾ ಭವತಿ ಯೋಗೋ ಹಿ ಪ್ರಭವಾಪ್ಯಯೌ .” - (ಕರೋಪನಿಷದಿ ೨.೩.೧೦, ೧೧) ಇತಿ ..

ಉಪೇಕ್ಷಿತೋ ಯೋಗ ಇಂದ್ರಿಯವೃತ್ತೀನಾಂ ಪ್ರಭವಂ ಕರೋತಿ . ಅನುಷ್ಠಿತಸ್ತು ತಾಸಾಂ ಲಯಹೇತುಃ . ಅತ ಏವ ಯೋಗಸ್ಯ ಸ್ವರೂಪಲಕ್ಷಣಂ ಸೂತ್ರಯತಿ-

“ಯೋಗಶ್ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿನಿರೋಧಃ” (ಯೋಗಸೂತ್ರೇಷು ೧.೨) ಇತಿ .

ವೃತ್ತೀನಾಮಾನಂತ್ಯಾನ್ನಿರೋಧೋಽಶಕ್ಯ ಇತಿ ಶಂಕಾಂ ವಾರಯಿತುಮಿಯತ್ತಾಂ ಸೂತ್ರಯತಿ -

“ವೃತ್ತಯಃ ಪಂಚತಯಃ ಕ್ಲಿಷ್ಟಾ ಅಕ್ಲಿಷ್ಟಾಃ” (ಯೋಗಸೂತ್ರೇಷು ೧.೫) ಇತಿ .

ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿಕ್ಲೇಶರೂಪಾ ಆಸುರವೃತ್ತಯಃ ಕ್ಲಿಷ್ಟಾಃ . ರಾಗಾದಿರಹಿತಾ ದೈವವೃತ್ತಯೋಽಕ್ಲಿಷ್ಟಾಃ . ಯದ್ಯಪಿ ಪಂಚಸ್ತೇವ ಕ್ಲಿಷ್ಟಾನಾಮಕ್ಲಿಷ್ಟಾನಾಂ ಚಾಂತರ್ಭಾವಃ, ತಥಾಪಿ ಕ್ಲಿಷ್ಟಾ ಏವ ನಿರೋಧವ್ಯಾ ಇತಿ ಮಂದಬುದ್ಧಿಂ ವಾರಯಿತುಂ ತಾಭಿಃ ಸಹಾಕ್ಲಿಷ್ಟಾ ಅಪ್ಯುದಾಹೃತಾಃ . ನಾಮಧೇಯಲಕ್ಷಣಾಭ್ಯಾಂ ತಾ ವೃತ್ತೀರ್ವಿಶದಯಿತುಂ ಸೂತ್ರಷಟ್ಕಮಾಹ-

“ಪ್ರಮಾಣವಿಪರ್ಯಯವಿಕಲ್ಪನಿದ್ರಾಸ್ಮೃತಯಃ” (ಯೋಗಸೂತ್ರೇಷು ೧.೬) ;

“ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಾಗಮಾಃ ಪ್ರಮಾಣಾನಿ” (ಯೋಗಸೂತ್ರೇಷು ೧.೭) ;

“ವಿಪರ್ಯಯೋ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನಮತದ್ರೂಪಪ್ರತಿಷ್ಠಂ” (ಯೋಗಸೂತ್ರೇಷು ೧.೮) ;

“ಶಬ್ದಜ್ಞಾನಾನುಪಾತೀ ವಸ್ತುಶೂನ್ಯೋ ವಿಕಲ್ಪಃ” (ಯೋಗಸೂತ್ರೇಷು ೧.೯) ;

“ಅಭಾವಪ್ರತ್ಯಯಾಲಂಬನಾ ವೃತ್ತಿರ್ನಿದ್ರಾ” (ಯೋಗಸೂತ್ರೇಷು ೧.೧೦) ;

“ಅನೂಭೂತವಿಷಯಾಸಂಪ್ರಮೋಷಃ ಸ್ಮೃತಿಃ” (ಯೋಗಸೂತ್ರೇಷು ೧.೧೧) ಇತಿ .

ವಸ್ತು ಭಾವಃ ಪ್ರತೀಯತೇ ಯಸ್ಮಿಂಸ್ತಮಸ್ಯಾವರಕೇ ಸತಿ ತತ್ತಮೋಽಭಾವಪ್ರತ್ಯಯಃ . ತಮೋಗುಣಂ ವಿಷಯೀಕುರ್ವತೀ ವೃತ್ತಿರ್ನಿದ್ರೇತ್ಯುಚ್ಯತೇ . ಅನುಭೂತವಿಷಯಸ್ಯಾಸಂಪ್ರವೃತ್ತಿಃ . ಪಂಚವಿಧವೃತ್ತಿನಿರೋಧಸಾಧನಂ ಸೂತ್ರಯತಿ-

“ಅಭ್ಯಾಸವೈರಾಗ್ಯಾಭ್ಯಾಂ ತನ್ನಿರೋಧಃ” (ಯೋಗಸೂತ್ರೇಷು ೧.೧೨) ಇತಿ .

ಯಥಾ ತೀವ್ರವೇಗೋಪೇತಂ ನದೀಪ್ರವಾಹಂ ಸೇತುಬಂಧನೇನ ನಿವಾರ್ಯ ಕುಲ್ಯಾಪ್ರಣಯನೇನ ಕ್ಷೇತ್ರಾಭಿಮುಖಂ ತೀರ್ಥಕೃವಾಹಾಂತರಮುತ್ತಾದ್ಯತೇ, ತಥಾ ವೈರಾಗ್ಯೇಣ ಚಿತ್ತನದ್ಯಾ ವಿಷಯಪ್ರವಾಹಂ ನಿವಾರ್ಯ ಸಮಾಧ್ಯಾಭ್ಯಾಸೇನ ಪ್ರಶಾಂತಃ ಪ್ರವಾಹಃ ಸಂಪಾದ್ಯತೇ . ಮಂತ್ರಜಪದೇವತಾಧ್ಯಾನಾದೀನಾಂ ಕ್ರಿಯಾರೂಪತ್ವೇನಾವೃತ್ತಿಲಕ್ಷಣೋಽಭ್ಯಾಸಃ ಸಂಭಾವ್ಯತೇ . ಸರ್ವವ್ಯಾಪಾರೋಪರಮರೂಪಸಮಾಧೇಃ ಸಾಧಕಃ ಕೋ ನಾಮಾಭ್ಯಾಸ ಇತಿ ಶಂಕಾಂ ವಾರಯಿತುಂ ಸೂತ್ರಯತಿ-

“ತತ್ರ ಸ್ಥಿತೌ ಯತ್ನೋಽಭ್ಯಾಸಃ” (ಯೋಗಸೂತ್ರೇಷು ೧.೧೩) ಇತಿ .

ಸ್ಥಿತಿರ್ನೈಶ್ಚಲ್ಯಂ ನಿರೋಧಃ . ಯತ್ನೋ ಮಾನಸ ಉತ್ಸಾಹಃ . ಸ್ವತ ಏವ ಬಹಿಷ್ಪವಾಹಶೀಲಂ ಚಿತ್ತಂ ಸರ್ವಥಾ ನಿರೋಧಯಿಷ್ಯಾಮೀತ್ಯೇವಂವಿಧ ಉತ್ಸಾಹ ಆವರ್ತಮಾನೋಽಭ್ಯಾಸ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ . ಅಯಮಭ್ಯಾಸ ಇದಾನೀಂ ಪ್ರವೃತ್ತಃ ಸ್ವಯಮದೃಢಃ ಸನ್ನನಾದಿಪ್ರವೃತ್ತಾ ವ್ಯುತ್ಥಾನವಾಸನಾಃ ಕಥಮಭಿಭವೇದಿತ್ಯಾಶಂಕಾಮಪವದಿಸೂತ್ರಯತಿ-

“ಸ ತು ದೀರ್ಘಕಾಲನೈರಂತರ್ಯಸತ್ಕಾರಾಸೇವಿತೋ ದೃಢಭೂಮಿಃ” (ಯೋಗಸೂತ್ರೇಷು ೧.೧೪) ಇತಿ .

ಲೋಕಾ ಹಿ ಮೂಢಸ್ಯ ವಚನಮುದಾಹರಂತಿ “ವಿದ್ಯಮಾನಾಶ್ಚತ್ವಾರ ಏವ ವೇದಾಃ, ತಾನದ್ಯೇತುಂ ಗತಸ್ಯ ಮಾಣವಕಸ್ಯ ಪಂಚದಿವಸಾ ಅತೀತಾಃ, ಅದ್ಯಾಪ್ಯಸೌ ನಾಗತಃ” ಇತಿ . ತಾದೃಶ ಏವಾಯಂ ಯೋಗೀ ತದಾ ಸ್ಯಾದ್ ಯದಾ ದಿವಸೈರ್ವಾ ಮಾಸೈರ್ವಾ ಯೋಗಸಿದ್ಧಿಂ ವಾಂಛೇತ್ . ತಸ್ಮಾತ್ ಸಂವತ್ಸರೈರ್ಜನ್ಮಭಿರ್ವಾ ದೀರ್ಘಕಾಲಂ ಯೋಗ ಆಸೇವಿತವ್ಯಃ . ತಥಾ ಚ ಸ್ಮರ್ಯತೇ-

“ಅನೇಕಜನ್ಮಸಂಸಿದ್ಧಸ್ತತೋ ಯಾತಿ ಪರಾಂ ಗತಿಂ” .. - (ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ ೬.೪೫) ಇತಿ ..

ಚಿರಮಾಸೇವ್ಯಮಾನೋಽಪಿ ಯದಿ ವಿಚ್ಛಿದ್ಯ ವಿಚ್ಛಿದ್ಯ ಸೇವ್ಯೇತ, ತಹ್ಯತ್ಪ್ರದ್ಯಮಾನಾನಾಂ ಯೋಗಸಂಸ್ಕಾರಾಣಾಂ ಸಮನಂತರಭಾವಿಭಿರ್ವಿಚ್ಛೇದಕಾರಿಭಿರ್ವ್ಯುತ್ಥಾನಕಾಲೀನೈಃ ಸಂಸ್ಕಾರೈರಭಿಭವೇ ಸತಿ ಖಂಡನಕಾರೋಕ್ತನ್ಯಾಯ ಆಪತೇತ್ - “ಅಗ್ರೇ ಧಾವಂತಶ್ಚಾಲ್ಪಪ್ರಮಾನೋ ವಿಸ್ಮರಣಶೀಲಶ್ಚುತವತ್ಕಿಮಾಲಂಬೇತ” ಇತಿ . ತಸ್ಮಾನ್ನಿರಂತರಮಾಸೇವಿತವ್ಯಃ . ಸತ್ಕಾರ ಆದರಃ . ಅನಾದರೇಣ ಸೇವ್ಯಮಾನೇ ವಸಿಷ್ಠೋಕ್ತನ್ಯಾಯ ಆಪತೇತ್-

“ಅಕರ್ತೃಕುರ್ವದಪ್ಯೇತಚ್ಛೇತಶ್ಚೇತ್ಕಿಣವಾಸನಂ .

ದೂರಂ ಗತಮನಾ ಜಂತುಃ ಕಥಾಶ್ರವಣೇ ಯಥಾ” .. ಇತಿ . - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ
೫.೭.೧೩) ಇತಿ ..

ಅನಾದರೋ ಲಯವಿಕ್ಷೇಪಕಷಾಯಸುಖಾಸ್ವಾದಾನಾಮಪರಿಹಾರಃ . ತಸ್ಮಾದಾದರೇಣ
ಸೇವಿತವ್ಯಃ . ದೀರ್ಘಕಾಲಾದಿತ್ಯವಿಧ್ಯೇನ ಸೇವಿತಸ್ಯ ಸಮಾಧೇರ್ಧ್ಯಢಭೂಮಿತ್ವಂ
ನಾಮ ವಿಷಯಸುಖವಾಸನಯಾ ದುಃಖವಾಸನಯಾ ವಾ ಚಾಲಯಿತುಮಶಕ್ಯತ್ವಂ
. ತಚ್ಚ ಭಗವತಾ ದರ್ಶಿತಂ-

“ಯಂ ಲಬ್ಧ್ವಾ ಚಾಪರಂ ಲಾಭಂ ಮನ್ಯತೇ ನಾಧಿಕಂ ತತಃ .

ಯಸ್ಮಿನ್ನಿತ್ಥೋ ನ ದುಃಖೇನ ಗುರುಣಾಪಿ ವಿಚಾಲ್ಯತೇ” .. - (ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ
೬.೨೨) ಇತಿ ..

ಅಪರಲಾಭಸ್ಯಾನಾಧಿಕಂ ಕಚವೃತ್ತಾತ್ತೇನ ವಸಿಷ್ಠ ಉದಾಜಹಾರ -

“ಕಚಃ ಕದಾಚಿದುತ್ಥಾಯ ಸಮಾಧೇಃ ಪ್ರೀತಮಾನಸಃ .

ಏಕಾಂತೇ ಸಮುವಾಚೇದಮೇವಂ ಗದ್ಗದಯಾ ಗಿರಾ .. ೩೭..

ಕಿಂ ಕರೋಮಿ ಕ್ವ ಗಚ್ಛಾಮಿ ಕಿಂ ಗೃಹ್ಣಾಮಿ ತ್ಯಜಾಮಿ ಕಿಂ .

ಆತ್ಮನಾ ಪೂರಿತಂ ವಿಶ್ವಂ ಮಹಾಕಲ್ಪಾಂಬುನಾ ಯಥಾ .. ೩೮..

ಸಬಾಹ್ಯಾಭ್ಯಂತರೇ ದೇಹೇ ಹ್ಯಥ ಊರ್ಧ್ವಂ ಚ ದಿಕ್ಷು ಚ .

ಇತ ಆತ್ಮಾ ತಥೇಹಾತ್ಮಾ ನಾಸ್ಯನಾತ್ಮಮಯಂ ಕ್ವಚಿತ್ .. ೩೯..

ನ ತದಸ್ತಿ ನ ಯತ್ರಾಹಂ ನ ತದಸ್ತಿ ನ ಯನ್ಮಯಿ .

ಕಿಮನ್ಯದಭಿವಾಂಛಾಮಿ ಸರ್ವಂ ಸಂವಿನ್ಮಯಂ ತತಂ .. ೪೦.. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ
೧೮.೩೭-೪೦) ..

“ಸ್ಥಾರಬ್ರಹ್ಮಾಮಲಾಂಭೋಧೇಃ ಫೇನಾಃ ಸರ್ವೇ ಕುಲಾಚಲಾಃ .

ಚಿದಾದಿತ್ಯಮಹಾತೇಜೋಮೃಗತ್ಯಷ್ಟಾ ಜಗಚ್ಛ್ರಿಯಃ” .. - (ತತ್ತ್ವವ ೧೮.೩೫) ಇತಿ ..

ಗುರುದುಃಖೇನಾಪ್ಯವಿಚಾಲ್ಯತ್ವಂ ಶಿಖಿಧ್ವಜಸ್ಯ ವತ್ಸರತ್ರಯಸಮಾಧಿವೃತ್ತಾಂತೇನೋದಾಜಹಾರ

“ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಸಮಾಧಿಸ್ಥಂ ತತ್ರಾಪಶ್ಯನ್ಮಹೀಪತಿಂ .

ರಾಜಾನಂ ತಾವದೇತಸ್ಮಾತ್ ಬೋಧಯಾಮಿ ಪರಾತ್ಪದಾತ್ .. ೧೨೨..

ಇತಿ ಸಂಚಿಂತ್ಯ ಚೂಡಾಲಾ ಸಿಂಹನಾದಂ ಚಕಾರ ಸಾ .

ಭೂಯೋ ಭೂಯಃ ಪ್ರಭೋರಗ್ರೇ ವನೇಚರಭಯಪ್ರದಂ .. ೧೨೩..

ನ ಚಚಾಲ ತದಾ ರಾಮ ಯದಾ ನಾದೇನ ತೇನ ಸಃ .

ಭೂಯೋ ಭೂಯಃ ಕೃತೇನಾಪಿ ತದಾ ಸಾ ತಂ ವ್ಯಚಾಲಯತ್ .. ೧೨೪..

ಚಾಲಿತಃ ಪಾತಿತೋಽಪ್ಯೇಷ ತದಾ ನೋ ಬುಬುದೇ ಬುಧಃ” .. ೧೨೫.. ಇತಿ . -
(ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೩೭.೧೨೨-೧೨೫) ..

ಪ್ರಹ್ಲಾದವೃತ್ತಾಂತೇನಾಪ್ಯೇತದೇವೋದಾಜಹಾರ-

“ಇತಿ ಸಂಚಿಂತಯನ್ನೇವ ಪ್ರಹ್ಲಾದಃ ಪರವೀರಹಾ .
 ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಪರಾನಂದಸಮಾಧಿಂ ಸಮುಪಾಯಯೌ .. (ತತ್ತ್ವೈವ ೨೨.೯೨) .
 ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಸಮಾಧಿಸ್ಥಶ್ಚಿತ್ರಾರ್ಪಿತ ಇವಾಬಭೌ .
 ಪಂಚ ವರ್ಷಸಹಸ್ರಾಣಿ ಪೀನಾಂಗೋಽತಿಷ್ಠದೇಕದೃಕ್ .. (ತತ್ತ್ವೈವ ೨೨.೯೩)
 ಮಹಾತ್ಮನ್ ಸಂಪ್ರಬುದ್ಧ್ಯಸ್ತೇತ್ಯೇವಂ ವಿಷ್ಣುರುದಾಹರತ್ .
 ಪಾಂಚಜನ್ಯಂ ಪ್ರದಧೌ ಚ ಧ್ವನಯನ್ ಕಕುಭಾಂ ಗಣಂ .. (ತತ್ತ್ವೈವ ೨೨.೧೦೬)
 ಮಹತಾ ತೇನ ಶಬ್ದೇನ ವೈಷ್ಣವಪ್ರಾಣಜನ್ಮನಾ .
 ಬಭೂವ ಸಂಪ್ರಬುದ್ಧಾತ್ಮಾ ದಾನವೇಶಃ ಶನ್ಯೈಃ ಶನ್ಯೈಃ” .. (ತತ್ತ್ವೈವ ೨೨.೧೦೭) ಇತಿ .
 ಏವಂ ವೀತಹವ್ಯಾದೀನಾಮಪಿ ಸಮಾಧಿರುದಾಹರಣೀಯಃ . ವೈರಾಗ್ಯಂ ದ್ವಿವಿಧಂ,
 ಅಪರಂ ಪರಂ ಚೇತಿ . ಯತಮಾನವ್ಯತಿರೇಕೈಃ- ಕೇಂದ್ರಿಯವಶೀಕಾರಭೇದೈರಪರಂ
 ಚತುರ್ವಿಧಂ . ತತ್ರಾದ್ಯಂ ತ್ರಯಮರ್ಥಾತ್ಸೂತ್ರಯನ್ನಾಕ್ಷಾಚ್ಚತುರ್ಥಂ ಸೂತ್ರಯತಿ-
 “ದೃಷ್ಟಾನುಶ್ರವಿಕವಿಷಯವಿತ್ಯಷ್ಟಸ್ಯ ವಶೀಕಾರಸಂಜ್ಞಾ ವೈರಾಗ್ಯಂ” (ಯೋಗಸೂತ್ರೇಷು
 ೧.೧೫) ಇತಿ .
 ಸ್ತಕ್ಷಂದನವನಿತಾಪುತ್ರಮಿತ್ರಕ್ಷೇತ್ರಧನಾದಯೋ ದೃಷ್ಟಾಃ . ವೇದೋಕ್ತಾಃ
 ಸ್ವರ್ಗಾದಯ ಆನುಶ್ರುವಿಕಾಃ . ತತ್ತೋಭಯತ್ರ ಸತ್ಯಾಮಪಿ ತೃಷ್ಟಾಯಾಂ
 ವಿವೇಕತಾರತಮ್ಯೇನ ಯತಮಾನಾದಿವೈರಾಗ್ಯತ್ರಯಂ ಭವತಿ .
 ಅಸ್ಮಿಂಜಗತಿ ಕಿಂ ಸಾರಂ ಕಿಮನಾರಮಿತಿ ಗುರುಶಾಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಾಂ ಜ್ಞಾನ್ಯಾಮೀತ್ಯುದ್ಯೋಗೋ
 ಯತಮಾನತ್ವಂ (೧) ,
 ಸ್ವಚಿತ್ತೇ ಪೂರ್ವಂ ವಿದ್ಯಮಾನಾನಾಂ ದೋಷಾಣಾಂ ಮಧ್ಯೇಽಭ್ಯಸ್ಯಮಾನೇನ
 ವಿವೇಕೇನೈತಾವಂತಃ ಪಕ್ಷಾ ಏತಾವಂತೋಽವಶಿಷ್ಟ ಇತಿ ವಿವೇಚನಂ ವ್ಯತಿರೇಕಃ (೨)
 ,
 ದೃಷ್ಟಾನುಶ್ರವಿಕವಿಷಯಪ್ರವೃತ್ತೇರ್ದುಃಖಾತ್ಮತ್ವಬೋಧೇನ ತಾಂ ಪ್ರವೃತ್ತಿಂ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ
 ಮನಸಶ್ಚಾತ್ಸುಕ್ಯಮಾತ್ರೇಣ ವಿತ್ಯಷ್ಟಾವಸ್ಥಾನ-ಮೇಕೇಂದ್ರಿಯತ್ವಂ (೩) ,
 ವಿತ್ಯಷ್ಟತ್ವಂ ವಶೀಕಾರಃ (೪) ,
 ತದಿದಮಪರಂ ವೈರಾಗ್ಯಮಷ್ಟಾಂಗಯೋಗಪ್ರವರ್ತಕತ್ವೇನ ಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತನ್ಯಾಂತರಂಗಂ,
 ಅಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತಸ್ಯ ತು ಬಹಿರಂಗಂ . ತತ್ರಾಂತರಂಗಂ ಪರಂ ವೈರಾಗ್ಯಂ ಸೂತ್ರಯತಿ-
 “ತತ್ಪರಂ ಪುರುಷಖ್ಯಾತೇರ್ಗುಣವೈತ್ಯಷ್ಟ್ಯಂ” (೧.೧೬) ಇತಿ .
 ಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತಸಮಾಧಿಪಾಟವೇನ ಗುಣತ್ರಯಾತ್ಮಕಾತ್ಪ್ರಧಾನಾದ್ಧಿರಕ್ತಸ್ಯ ಪುರುಷಸ್ಯ
 ಖ್ಯಾತಿಃ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಉತ್ಪದ್ಯತೇ . ತಸ್ಮಾಚ್ಚ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಾದಶೇಷಗುಣತ್ರಯವ್ಯವಹಾರೇ
 ಯದ್ವೈತ್ಯಷ್ಟ್ಯಂ ತತ್ಪರಂ ವೈರಾಗ್ಯಂ .

ತಸ್ಯ ತಾರತಮ್ಯೇನ ಸಮಾಧೇಃ ಶೀಘ್ರತ್ವತಾರತಮ್ಯಂ ಸೂತ್ರಯತಿ - "ತೀವ್ರಸಂವೇಗಾನಾಮಾಂ
(ಯೋಗಸೂತ್ರೇಷು ೧.೨೦) ಸಮಾಧಿಲಾಭಃ ಇತಿ .

ಸಂವೇಗೋ ವೈರಾಗ್ಯಂ . ತದ್ಭೇದಾದ್ಯೋಗಿನಸ್ತ್ವಿಧಾಃ - ಮೃದುಸಂವೇಗಾ
ಮಧ್ಯಸಂವೇಗಾಸ್ತೀವ್ರಸಂವೇಗಾಶ್ಚೇತಿ . ಆಸನ್ನೋಽಲ್ಪೇನೈವ ಕಾಲೇನ ಸಮಾಧಿರ್ಲಭ್ಯತ
ಇತ್ಯರ್ಥಃ . ತೀವ್ರಸಂವೇಗೇಷ್ಟೇವ ಸಮಾಧಿತಾರತಮ್ಯಂ ಸೂತ್ರಯತಿ -

"ಮೃದುಮಧ್ಯಾಧಿಮಾತ್ರತ್ವಾತ್ತೋಽಪಿ ವಿಶೇಷಃ" (ಯೋಗಸೂತ್ರೇಷು ೧.೨೧) ಇತಿ .
ಮೃದುತೀವ್ರೋ ಮಧ್ಯತೀವ್ರೋಽಧಿಮಾತ್ರತೀವ್ರ ಇತಿ . ತೇಷ್ಟಪ್ಯುತ್ತರೋತ್ತರಸ್ಯ
ತ್ವರಯಾ ಸಿದ್ಧಿದ್ರಷ್ಟವ್ಯಾ . ಉತ್ತಮೋತ್ತಮಾ ಜನಕಪ್ರಹ್ಲಾದಾದಯೋಽಧಿಮಾತ್ರತೀವ್ರಾಃ,
ಮುಹೂರ್ತಮಾತ್ರವಿಚಾರೇಣ ದೃಢಸಮಾಧಿಲಾಭಾತ್ . ಅಧಮಾಧಮಾ
ಉದ್ದಾಲಕಾದಯೋ ಮೃದುಸಂವೇಗಾಃ, ಚಿರಪ್ರಯಾಸೇನ ತಲ್ಲಾಭಾತ್ .
ಏವಮನ್ಯೇಽಪಿ ಯಥಾಯೋಗಮುನ್ನೇಯಾಃ .

ತದೇವಮಧಿಮಾತ್ರತೀವ್ರಸ್ಯ ದೃಢಭೂಮಾವಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತಸಮಾಧೌ ಲಭ್ಯೇ ಸತಿ
ಪುನರ್ವ್ಯತ್ನಾತುಮಶಕ್ತಂ ಸನ್ಮನೋ ನಶ್ಯತಿ . ಮನೋನಾಶೇನ ಚ ವಾಸನಾಕ್ಷಯೇ
ರಕ್ಷಿತೇ ಸತಿ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಃ ಸುಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾ ಭವತಿ . ನ ಚ ಮನೋನಾಶೇನ
ವಿದೇಹಮುಕ್ತಿರೇವ ನ ತು ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿರಿತಿ ಶಂಕನೀಯಂ, ಪ್ರಶೋತ್ತರಾಭ್ಯಾಂ
ತನ್ನಿರ್ಣಯಾತ್ .

ಶ್ರೀರಾಮಃ -

"ವಿವೇಕಾಭ್ಯುದಯಾಚ್ಚಿತ್ತಸ್ವರೂಪೇಽಂತರ್ಹಿತೇ ಮುನೇ .

ಮೈತ್ರಾ ದಯೋ ಗುಣಾಃ ಕುತ್ರ ಜಾಯಂತೇ ಯೋಗಿನಾಂ ವದ" .. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ
೨೮.೧೫) ..

ವಸಿಷ್ಠಃ -

"ದ್ವಿವಿಧಶ್ಚಿತ್ತನಾಶೋಽಸ್ತಿ ಸರೂಪೋಽರೂಪ ಏವ ಚ .

ಜೀವನ್ಮುಕ್ತೌ ಸರೂಪಃ ಸ್ಯಾದರೂಪೋಽದೇಹಮುಕ್ತಿಗಃ" .. - (ತತ್ತ್ವವ ೨೮.೧೬) ..

"ಪ್ರಾಕೃತಂ ಗುಣಸಂಭಾರಂ ಮಮೇತಿ ಬಹು ಮನ್ಯತೇ .

ಸುಖದುಃಖಾದ್ಯವಷ್ಟಭ್ಯ ವಿದ್ಯಮಾನಂ ಮನೋ ವಿದುಃ" .. - (ತತ್ತ್ವವ ೨೮.೧೮) ..

"ಚೇತಸಃ ಕಥಿತಾ ಸತ್ತಾ ಮಯಾ ರಘುಕುಲೋದ್ವಹ .

ಅಸ್ಯ ನಾಶಮಿದಾನೀಂ ತ್ವಂ ಶೃಣು ಪ್ರಶ್ನವಿದಾಂ ವರ . - (ತತ್ತ್ವವ ೨೮.೨೦) ..

"ಸುಖದುಃಖದಶಾ ಧೀರಂ ಸಾಮ್ಯಾನ್ನ ಪ್ರೋದ್ಧರಂತಿ ಯಂ .

ನಿಃಶ್ವಾಸಾ ಇವ ಶೈಲೇಂದ್ರಂ ತಸ್ಯ ಚಿತ್ತಂ ಮೃತಂ ವಿದುಃ" .. - (ತತ್ತ್ವವ ೨೮.೨೧) ..

"ಆಪತ್ಕಾರ್ಪಣ್ಯಮುತ್ಸಾಹೋ ಮದೋ ಮಾಂದ್ಯಂ ಮಹೋತ್ಸವಃ .

ಯಂ ನಯಂತಿ ನ ವೈರೂಪ್ಯಂ ತಸ್ಯ ನಷ್ಟಂ ಮನೋ ವಿದುಃ" .. - (ತತ್ತ್ವವ ೨೮.೨೨)

..

“ಚಿತ್ತಮಾಶಾನಿಧಾನಂ ಹಿ ಯದಾ ನಶ್ಯತಿ ರಾಘವ .
 ಮೈತ್ರಾದಿಭಿರ್ಗುಣೈರ್ಯುಕ್ತಂ ತದಾ ಸತ್ತ್ವಮುದೇತ್ಯಲಂ . - (ತತ್ತ್ವೈವ ೨೮.೨೩) ..
 “ಭೂಯೋಜನ್ಮವಿನಿರ್ಮುಕ್ತಂ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಸ್ಯ ತನ್ಮನಃ .
 ಸರೂಪೋಽಸೌ ಮನೋನಾಶೋ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಸ್ಯ ವಿದ್ಯತೇ .. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೨೮.೨೪ -
 ೨೫) ..
 “ಅರೂಪಸ್ತು ಮನೋನಾಶೋ ಯೋ ಮಯೋಕ್ತೋ ರಘೂದ್ವಹ .
 ವಿದೇಹಮುಕ್ತಾವೇವಾಸೌ ವಿದ್ಯತೇ ನಿಷ್ಕಲಾತ್ಮಕಃ .. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೨೮.೨೬) ..
 “ಸಮಗ್ರಾಗ್ರ್ಯಗುಣಾಧಾರಮಪಿ?? ಸತ್ತ್ವಂ ಪ್ರಲೀಯತೇ .
 ವಿದೇಹಮುಕ್ತಾವಲೇ ಪದೇ ಪರಮಪಾವನೇ .. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೨೮.೨೭) ..
 “ಸಂಶಾಂತದುಃಖಮಜಡಾತ್ಮಕಮೇಕರೂಪ-
 ಮಾನಂದಮಂಥರಮಪೇತರಜಸ್ತಮೋ ಯತ್ .
 ಆಕಾಶಕೋಶತನವೋಽತನವೋ ಮಹಾಂತ-
 ಸ್ತಸ್ಮಿನ್ವದೇ ಗಲಿತಚಿತ್ತಲವಾ ವಸಂತಿ” .. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೨೮.೩೨) ಇತಿ ..
 “ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಾ ನ ಮುಹ್ಯಂತಿ ಸುಖದುಃಖರಸಸ್ಥಿತೌ .
 ಪ್ರಾಕೃತೇನಾರ್ಥಕಾರೇಣ ಕಿಂಚಿತ್ಕುರ್ವಂತಿ ವಾ ನ ವಾ” .. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೧೩.೨೬) ..
 ತಸ್ಮಾತ್ಸರೂಪೋ ಮನೋನಾಶೋ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಸಾಧನಮಿತಿ ಸ್ಥಿತಂ ..
 ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಪ್ರಣೀತೇ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿವಿವೇಕೇ ಮನೋನಾಶನಿರೂಪಣಂ
 ನಾಮ ತೃತೀಯಂ ಪ್ರಕರಣಂ .. ೩..

೪. ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಸ್ವರೂಪಸಿದ್ಧಿಪ್ರಯೋಜನನಿರೂಪಣಂ ನಾಮ ಚತುರ್ಥಂ
 ಪ್ರಕರಣಂ

ಕೇಯಂ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಃ, ಕಿಂ ವಾ ತತ್ರ ಪ್ರಮಾಣಂ, ಕಥಂ ವಾ ತತ್ಸಿದ್ಧಿಃ, ಇತ್ಯೇತಸ್ಯ
 ಪ್ರಶ್ನತ್ರಯಸ್ಯೋತ್ತರಂ ನಿರೂಪಿತಂ . ಸಿದ್ಧ್ಯಾ ವಾ ಕಿಂ ಪ್ರಯೋಜನಮಿತ್ಯಸ್ಯ
 ಚತುರ್ಥಪ್ರಶ್ನಸ್ಯೋತ್ತರಮಿದಾನೀಮಭಿಧೀಯತೇ- ಜ್ಞಾನರಕ್ಷಾತಪೋವಿಸಂವಾದಾಭಾವದುಃ
 ಸುಖಾವಿರ್ಭಾವಾಃ ಸಂತಿ ಪಂಚ ಪ್ರಯೋಜನಾನಿ .
 ನನು ಪ್ರಮಾಣೋತ್ಪನ್ನಸ್ಯ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಕೋ ನಾಮ ಬಾಧಪ್ರಸಂಗೋ ಯೇನ
 ರಕ್ಷಾ ಅಪೇಕ್ಷ್ಯತ ಇತಿ ಚೇದುಚ್ಯತೇ -ಚಿತ್ತವಿಶ್ರಾಂತ್ಯಭಾವೇ ಸಂಶಯವಿಪರ್ಯಯೌ
 ಪ್ರಸಜ್ಯೇಯಾತಾಂ . ತಥಾ ಹಿ - ತತ್ತ್ವವಿದೋ ರಾಘವಸ್ಯ ವಿಶ್ರಾಂತೇಃ ಪೂರ್ವಂ
 ಸಂಶಯಂ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಉದಾಜಹಾರ -
 “ನ ರಾಘವ ತವಾಸ್ತುನ್ಯಜ್ಞೇಯಂ ಜ್ಞಾನವತಾಂ ವರ .
 ಸ್ವಯಿವ ಸೂಕ್ಷ್ಮಯಾ ಬುದ್ಧ್ಯಾ ಸರ್ವಂ ವಿಜ್ಞಾತವಾನಸಿ ..

ಭಗವದ್ವ್ಯಾಸಪುತ್ರಸ್ಯ ಶುಕಸ್ಯೇವ ಮತಿಸ್ತವ .

ವಿಶ್ರಾಂತಿಮಾತ್ರಮೇವಾತ್ರ ಜ್ಞಾತಜ್ಞೇಯಾಪ್ಯಪೇಕ್ಷತೇ” .. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಟೇ
೩.೧೭, ೧೮) ..

ಶುಕಸ್ತು ಸ್ವಯಮೇವಾದೌ ತತ್ತ್ವಂ ವಿದಿತ್ವಾ ತತ್ರ ಸಂಶಯಾನಃ ಪಿತರಂ ಪೃಷ್ಟ್ವಾ
ಪಿತ್ರಾಪಿ ತಥೈವಾನುಶಿಷ್ಟಸ್ತತ್ರಾಪಿ ಸಂಶಯಾನೋ ಜನಕಮುಪಸದ್ಯ ತೇನಾಪಿ
ತಥೈವಾನುಶಿಷ್ಟಸ್ತಂ ಪ್ರತ್ಯೇವಮುವಾಚ,

ಶ್ರೀಶುಕಃ -

“ಸ್ವಯಮೇವ ಮಯಾ ಪೂರ್ವಮೇತಜ್ಞಾತಂ ವಿವೇಕತಃ .

ಏತದೇವ ಹಿ ಪೃಷ್ಟೇನ ಪಿತ್ರಾ ಮೇ ಸಮುದಾಹೃತಂ .. ೪೩..

ಭವತಾಪ್ಯೇಷ ಏವಾರ್ಥಃ ಕಥಿತೋ ವಾಗ್ವಿದಾಂ ವರ .

ಏಷ ಏವ ಚ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಃ ಶಾಸ್ತ್ರೇಷು ಪರಿದೃಶ್ಯತೇ .. ೪೪..

ಯಥಾಯಂ ಸ್ವವಿಕಲ್ಪೋತ್ಥಃ ಸ್ವವಿಕಲ್ಪಪರಿಕ್ಷಯಾತ್ .

ಕ್ಷೀಯತೇ ದಗ್ಧಸಂಸಾರೋ ನಿಃಸಾರ ಇತಿ ನಿಶ್ಚಯಃ .. ೪೫..

ತತ್ಕಿಮೇತನ್ಮಹಾಬಾಹೋ ಸತ್ಯಂ ಬ್ರೂಹಿ ಮಮಾಚಲಂ .

ತ್ವತ್ತೋ ವಿಶ್ರಾಂತಿಮಾಪ್ನೋಮಿ ಚೇತಸಾ ಭ್ರಾಮಿತಂ ಜಗತ್ .. ೪೬.. - (ತತ್ತ್ವವ
೩.೪೩-೪೬)

ಜನಕಃ -

“ನಾತಃ ಪರತರಃ ಕಶ್ಚಿನಿಶ್ಚಯೋಽಸ್ಯ ಪರೋ ಮುನೇ .

ಸ್ವಯಮೇವ ತ್ವಯಾ ಜ್ಞಾತಂ ಗುರುತಶ್ಚ ಪುನಃ ಶ್ರುತಂ .. ೪೭..

ಅವ್ಯಚ್ಛಿನ್ನಶ್ಚಿದಾತ್ಮೈಕಃ ಪುಮಾನಸ್ತೀಹ ನೇತರಃ .

ಸ್ವಸಂಕಲ್ಪವಶಾದ್ಭದ್ಧೋ ನಿಃಸಂಕಲ್ಪಸ್ತು ಮುಚ್ಯತೇ .. ೪೮..

ಮುನೇ ತ್ವಯಾ ಸ್ಪೃಟಂ ಜ್ಞಾತಂ ಜ್ಞೇಯಂ ಸ್ವಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ .

ಭೋಗೇಭ್ಯೋ ವಿರತಿರ್ಜಾತಾ ದೃಶ್ಯಾದ್ವಾ ಸಕಲಾದಿಹ .. ೪೯..

ಪ್ರಾಪ್ತಂ ಪ್ರಾಪ್ತವ್ಯಮಖಿಲಂ ಭವತಾ ಪೂರ್ಣಚೇತಸಾ .

ನ ದೃಶ್ಯೇ ಯತನೇ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಮುಕ್ತಸ್ತ್ವಂ ಭ್ರಾಂತಿಮುತ್ಸೃಜ .. ೫೦..

ಅನುಶಿಷ್ಟಃ ಸ ಇತ್ಯೇವಂ ಜನಕೇನ ಮಹಾತ್ಮನಾ .

ವಿಶ್ರಾಮ ಶುಕಸ್ತುಷ್ಟೀಂ ಸ್ವಸ್ಥೇ ಪರಮವಸ್ತುನಿ .. ೫೧..

ವೀತಶೋಕಭಯಾಯಾಸ ನಿರೀಹಶ್ಚಿನ್ನಸಂಶಯಃ .

ಜಗಾಮ ಶಿಖರಂ ಮೇರೋಃ ಸಮಾಧ್ಯರ್ಥಮನಿಂದಿತಂ .. ೫೨..

ತತ್ರ ವರ್ಷಸಹಸ್ರಾಣಿ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಸಮಾಧಿನಾ .

ದಶ ಸ್ಥಿತ್ವಾ ಶಶಾಮಾಸಾವಾತ್ಮನ್ಯನ್ನೇಹದೀಪವತ್” .. ೫೩.. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೩.೪೭-೫೩) ಇತಿ ..

ತಸ್ಮಾದ್ವಿದಿತೇಽಪಿ ತತ್ತ್ವೇ ವಿಶ್ರಾಂತಿರಹಿತಸ್ಯ ಶುಕರಾಘವಯೋರಿವ ಸಂಶಯ ಉತ್ಪದ್ಯತೇ . ಸ ಚಾಜ್ಞಾನಮಿವ ಮೋಕ್ಷಸ್ಯ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಃ . ಅತ ಏವ ಭಗವತೋಕ್ಷಂ-
“ಅಜ್ಞಶ್ಚಾಶ್ರದ್ಧಧಾನಶ್ಚ ಸಂಶಯಾತ್ಮಾ ವಿನಶ್ಯತಿ .

ನಾಯಂ ಲೋಕೋಽಸ್ತಿ ನ ಪರೋ ನ ಸುಖಂ ಸಂಶಯಾತ್ಮನಃ” .. - (ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ ೪.೪೦) ಇತಿ ..

ಅಶ್ರದ್ಧಾ ವಿಪರ್ಯಯಃ . ಸ ಚೋತ್ತರತ್ತೋದಾಹರಿಷ್ಯತೇ . ಅಜ್ಞಾನವಿಪರ್ಯಯೌ ಮೋಕ್ಷಮಾತ್ರವಿರೋಧಿನೌ; ಸಂಶಯಸ್ತು ಭೋಗಮೋಕ್ಷಯೋರುಭಯೋರಪಿ ವಿರೋಧೀ, ತಸ್ಯ ಪರಸ್ಪರವಿರುದ್ಧಕೋಟಿದ್ವಯಾವಲಂಬಿತ್ವಾತ್ . ಯದಾ ಸಂಸಾರಸುಖಾಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಸ್ತದಾ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗೇ ಬುದ್ಧಿಸ್ತಾಂ ನಿರುಣದ್ಧಿ . ಯದಾ ಚ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿಸ್ತದಾ ಸಂಸಾರಬುದ್ಧಿಸ್ತಾಂ ಪ್ರತಿಬಂಧಾತಿ . ತಸ್ಮಾತ್ ಸಂಶಯಾತ್ಮನೋ ನ ಕಿಂಚಿತ್ಸುಖಮಸ್ತಿತಿ ಮುಮುಕ್ಷುಣಾ ಸರ್ವಥಾ ಸಂಶಯಶ್ಚೇತ್ತವ್ಯಃ . ಅತ ಏವ ಶ್ರುತೇ- “ಭಿದ್ಯಂತೇ ಸರ್ವಸಂಶಯಾಃ” (ಮುಂಡಕೋಪನಿಷದಿ ೨.೨.೮) ಇತಿ .

ವಿಪರ್ಯಯಸ್ಯಾಪಿ ನಿರಾಘ ಉದಾಹರಣಂ . ಋಭುಃ ಪರಮಕರುಣಯಾ ನಿರಾಘಸ್ಯ ಗೃಹಮೇತ್ಯ ಬಹುಧಾ ತಂ ಬೋಧಯಿತ್ವಾ ನಿರ್ಜಗಾಮ . ಬುದ್ಧೇಽಪಿ ತದುಪದಿಷ್ಟೇ ವಸ್ತುನ್ಯಶ್ರದ್ಧಧಾನೋ ನಿರಾಘಃ ಕರ್ಮಾಣ್ಯೇವ ಪರಮಪುರುಷಾರ್ಥಹೇತುರಿತಿ ವಿಪರ್ಯಯಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನೇ ಯಥಾಪೂರ್ವಂ ಪ್ರವೃತ್ತಃ . ಸೋಽಪಿ ಶಿಷ್ಯಸ್ಯ ಪರಮಪುರುಷಾರ್ಥಭ್ರಂಶೋ ಮಾ ಭೂದಿತಿ ಕೃಪಯಾ ಗುರುಃ ಪುನರಾಗತ್ಯ ಬೋಧಯಾಮಾಸ . ತದಾಪಿ ವಿಪರ್ಯಯಂ ನ ಜಹೌ . ತೃತೀಯೇನ ತು ಬೋಧನೇನ ವಿಪರ್ಯಯಂ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ವಿಶ್ರಾಂತಿಮಲಭತ . ಸಂಶಯವಿಪರ್ಯಯಾಭ್ಯಾಮ-ಸಂಭಾವನಾವಿಪರೀತಭಾವನಾರೂಪಾ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಫಲಂ ಪ್ರತಿಬದ್ಯತೇ .

ತದುಕ್ತಂ ಪರಾಶರೇಣ-

“ಮಣಿಮಂತ್ರೈಷಧೈರ್ವಹ್ನಿಃ ಸುದೀಪ್ತೋಽಪಿ ಯಥೇಂದನಂ .

ಪ್ರದಗ್ಧಂ ನೈವ ಶಕ್ತಃ ಸ್ಯಾತ್ ಪ್ರತಿಬದ್ಧಸ್ತಥೈವ ಚ ..

ಜ್ಞಾನಾಗ್ನಿರಪಿ ಸಂಜಾತಃ ಪ್ರದೀಪ್ತಃ ಸುದೃಢೋಽಪಿ ಚ .

ಪ್ರದಗ್ಧಂ ನೈವ ಶಕ್ತಃ ಸ್ಯಾತ್ ಪ್ರತಿಬದ್ಧಸ್ತು ಕಲ್ಮಷಂ” .. - (ಪರಾಶರೋಪಪುರಾಣೇ ೧೪.೪) ..

“ಭಾವನಾ ವಿಪರೀತಾ ಯಾ ಯಾ ಚಾಸಂಭಾವನಾ ಶುಕ .

ಪ್ರತಿಬಂಧಂ ಸಾ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಸ್ಯ ನಾಪರಂ” .. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೧೪.೫) ಇತಿ . ೨೮೨

ತನ್ಮಾದವಿಶ್ರಾಂತಚಿತ್ತಸ್ಯ ಸಂಶಯವಿಪರ್ಯಯಪ್ರಸಂಗೇನ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಸ್ಯ
ಫಲಪ್ರತಿಬಂಧಲಕ್ಷಣಾದ್ಬಾಧಾದ್ರಕ್ಷಾಪೇಕ್ಷ್ಯತೇ . ವಿಶ್ರಾಂತಚಿತ್ತಸ್ಯ ತು ಮನೋನಾಶೇನ
ಯದಾ ಜಗದೇವ ಪ್ರವಿಲೀಯತೇ ತದಾ ಸಂಶಯವಿಪರ್ಯಯಯೋಃ ಕಃ ಪ್ರಸಂಗಃ
?

ಜಗತ್ಪ್ರತಿಭಾಸರಹಿತಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮವಿದೋ ದೇಹವ್ಯವಹಾರೋಽಪಿ ವಿನೈವ ಸ್ವಪ್ರಯತ್ನಂ
ಪರಮೇಶ್ವರಪ್ರೇರಿತೇನ ಪ್ರಾಣವಾಯುನಾ ನಿಷ್ಪಾದ್ಯತೇ . ಅತ ಏವ ಛಂದೋಗಾ
ಆಮನಂತಿ - “ನೋಪಜನಂ ಸ್ಮರನ್ನಿದಂ ಶರೀರಂ ಸ ಯಥಾ ಪ್ರಯೋಗ್ಯ
ಆಚರಣೇ ಯುಕ್ತ ಏವಮೇವಾಯಮಸ್ಮಿಂಶ್ಚಾರೀರೇ ಪ್ರಾಣೋ ಯುಕ್ತಃ”
(ಛಾಂದೋಗೋಪನಿಷದಿ ೮.೧೨.೩) ಇತಿ .

ಉಪಜನಂ ಜನಾನಾಂ ಸಮೀಪೇ ವರ್ತಮಾನಮಿದಂ ಶರೀರಂ ನ ಸ್ಮರನ್ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ವರ್ತತೇ
. ಪಾರ್ಶ್ವಸ್ಥಾ ಜನಾ ಏವ ತತ್ತ್ವವಿದಃ ಶರೀರಂ ಪಶ್ಯಂತಿ . ಸ್ವಯಂ ತು
ನಿರ್ಮನಸ್ಕತ್ವಾನ್ಮದೀಯಮಿದಂ ಶರೀರಮಿತಿ ನ ಸ್ಮರತಿ . ಪ್ರಯೋಗ್ಯೋ
ರಥಶಕಟಾದಿಹನೇ ಪ್ರಯೋಕ್ತುಮರ್ಹಃ ಶಿಕ್ಷಿತೋಽಶ್ಚಬಲೀವರ್ದಾದಿಃ; ಸ ಯಥಾ
ಸಾರಥಿನಾ ಮಾರ್ಗಸ್ಯಾಚರಣೇ ಪ್ರೇರಿತಃ ಪುನಃ ಪುನಃ ಸಾರಥಿಪ್ರಯತ್ನಮನಪೇಕ್ಷ್ಯ
ಸ್ವಯಮೇವ

ರಥಶಕಟಾದಿಕಂ ಪುರೋವರ್ತಿಗ್ರಾಮಂ ನಯತಿ, ಏವಮೇವಾಯಂ ಪ್ರಾಣವಾಯುಃ
ಪರಮೇಶ್ವರೇಣಾಸ್ಮಿಂಶ್ಚಾರೀರೇ ನಿಯುಕ್ತಃ ಸತ್ಯಸತಿ ವಾ ಜೀವಪ್ರಯತ್ನೇ ವ್ಯವಹಾರಂ
ನಿರ್ವಾಹಯತಿ . ಭಾಗವತೇಽಪಿ ಸ್ಮರ್ಯತೇ -

“ದೇಹಂ ವಿನಶ್ಚರಮವಸ್ಥಿತಮುತ್ಥಿತಂ ವಾ
ಸಿದ್ಧೋ ನ ಪಶ್ಯತಿ ಯತೋಽಧ್ಯಗಮತ್ಸ್ವರೂಪಂ .

ದೈವಾದುಪೇತಮಥ ದೈವವಶಾದಪೇತಂ

ವಾಸೋ ಯಥಾ ಪರಿಕೃತಂ ಮದಿರಾಮದಾಂಧಃ” .. - (ಭಾಗ೦ ೧೧.೧೩.೩೬) ..

ವಸಿಷ್ಠೋಽಪ್ಯಾಹ-

“ಪಾರ್ಶ್ವಸ್ಥಬೋಧಿತಾಃ ಸಂತಃ ಪೂರ್ವಾಚಾರ ಕ್ರಮಾಗತಂ .

ಆಚಾರಮಾಚರಂತ್ಯೇವ ಸುಪ್ತಬುದ್ಧವದಕ್ಷತಾಃ” - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ
೧೩.೧೨೨) ಇತಿ ..

ಸಿದ್ಧೋ ನ ಪಶ್ಯತ್ಯಾಚಾರಮಾಚರತೀತ್ಯುಭಯೋಃ ಪರಸ್ಪರವಿರೋಧ ಇತಿ ಚೇನ್ನ
. ವಿಶ್ರಾಂತಿತಾರತಮ್ಯೇನ ವ್ಯವಸ್ಥೋಪಪತ್ತೇಃ . ತದೇವ ತಾರತಮ್ಯಮಭಿಪ್ರೇತ್ಯ
ಶ್ರೂಯತೇ - “ಆತ್ಮಕೀಡ ಆತ್ಮರತಿಃ ಕ್ರಿಯಾವಾನೇಷ ಬ್ರಹ್ಮವಿದಾಂ ವರಿಷ್ಠಃ”
(ಮುಂಡಕೋಪನಿಷದಿ ೩.೧.೪) ಇತಿ .

ಅತ್ರ ಚತ್ವಾರಃ ಪ್ರತೀಯಂತೇ - ಬ್ರಹ್ಮವಿತ್ಪ್ರಥಮಃ, ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ವರೋ ದ್ವಿತೀಯಃ,

ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ವರಿಯಾಂ ತೃತೀಯೋ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ವರಿಷ್ಠಶ್ಚತುರ್ಥಃ . ತ ಏತೇ ಸಪ್ತಸು ಯೋಗಭೂಮಿಷು ಚತುರ್ಥೇ ಯೋಗಭೂಮಿಮಾರಭ್ಯ ಕ್ರಮೇಣ ಭೂಮಿಚತುಷ್ಟಯಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾ ಇತ್ಯವಗಂತವ್ಯಂ . ಭೂಮಯಶ್ಚ ವಸಿಷ್ಠೇನ ದರ್ಶಿತಾಃ-

“ಜ್ಞಾನಭೂಮಿಃ ಶುಭೇಚ್ಛಾಖ್ಯಾ ಪ್ರಥಮಾ ಸಮುದಾಹೃತಾ .

ವಿಚಾರಣಾ ದ್ವಿತೀಯಾ ಸ್ಯಾತ್ ತೃತೀಯಾ ತನುಮಾನಸಾ ..

ಸತ್ತಾ ಪತ್ತಿಶ್ಚತುರ್ಥೇ ಸ್ಯಾತ್ತತ್ತೋಽಸಂಸಕ್ತಿನಾಮಿಕಾ .

ಪದಾರ್ಥಾಭಾವಿನೀ ಷಷ್ಠೀ ಸಪ್ತಮೀ ತುರ್ಯಗಾ ಸ್ಮೃತಾ” .. - (ತತ್ತ್ವವ ೧೩.೧೧೩,

೧೧೪) ಇತಿ ..

“ಸ್ಥಿತಃ ಕಿಂ ಮೂಢ ಏವಾಸ್ಮಿ ಪ್ರೇಕ್ಷೇಹಂ ಶಾಸ್ತ್ರಸಜ್ಜನೈಃ .

ವೈರಾಗ್ಯಪೂರ್ವಮಿಚ್ಛೇತಿ ಶುಭೇಚ್ಛೇತ್ಯುಚ್ಯತೇ ಬುದ್ಧಿಃ” .. - (ತತ್ತ್ವವ ೧೩.೧೧೬) ..

“ಶಾಸ್ತ್ರಸಜ್ಜನಸಂಪರ್ಕವೈರಾಗ್ಯಾಭ್ಯಾಸಪೂರ್ವಕಂ .

ಸದ್ವಿಚಾರಪ್ರವೃತ್ತಿಯಾ ಪ್ರೋಚ್ಯತೇ ಸಾ ವಿಚಾರಣಾ .. - (ತತ್ತ್ವವ ೧೩.೧೧೭) ..

“ವಿಚಾರಣಾಶುಭೇಚ್ಛಾಖ್ಯಾಮಿಂದ್ರಿಯಾರ್ಥೇಷ್ವಸಕ್ತತಾ .

ಯತ್ರ ಸಾ ತನುತಾಮೇತಿ ಪ್ರೋಚ್ಯತೇ ತನುಮಾನಸಾ .. - (ತತ್ತ್ವವ ೧೩.೧೧೮) ..

“ಭೂಮಿಕಾತ್ರಿತಯಾಭ್ಯಾಸಾಚ್ಚಿತ್ತೇಽರ್ಥವಿರತೇರ್ವಶಾತ್ .

ಸತ್ತಾ ತ್ವನಿ ಸ್ಥಿತಿಃ ಶುದ್ಧೇ ಸತ್ತಾ ಪತ್ತಿರುದಾಹೃತಾ” .. - (ತತ್ತ್ವವ ೧೩.೧೧೯)

“ದಶಾಚತುಷ್ಟಯಾಭ್ಯಾಸಾದಸಂಸರ್ಗಫಲಾ ತು ಯಾ .

ರೂಢಸತ್ತ ಚಮತ್ಕಾರಾ ಪ್ರೋಕ್ತಾಸಂಸಕ್ತಿನಾಮಿಕಾ .. - (ತತ್ತ್ವವ ೧೩.೧೨೦) ..

“ಭೂಮಿಕಾಪಂಚಕಾಭ್ಯಾಸಾತ್ಸ್ವಾತ್ಮಾರಾಮತಯಾ ಭೃಶಂ .

ಆಭ್ಯಂತರಾಣಾಂ ಬಾಹ್ಯಾನಾಂ ಪದಾರ್ಥಾನಾಮಭಾಸನಾತ್ ..

ಪರಪ್ರಯುಕ್ತೇನ ಚಿರಂ ಪ್ರಯತ್ನೇನಾವಬೋಧನಂ .

ಪದಾರ್ಥಾಭಾವಿನೀ ನಾಮ ಷಷ್ಠೀ ಭವತಿ ಭೂಮಿಕಾ .. - (ತತ್ತ್ವವ ೧೩.೧೨೧, ೧೨೨)

..

“ಭೂಮಿಷಟ್ಕಚಿರಾಭ್ಯಾಸಾದ್ ಭೇದಸ್ಯಾನುಪಲಂಭನಾತ್ .

ಯತ್ಸ್ವಭಾವೈಕನಿಷ್ಕೃತ್ವಂ ಸಾ ಜ್ಞೇಯಾ ತುರ್ಯಗಾ ಸ್ಥಿತಿಃ” .. - (ತತ್ತ್ವವ ೧೩.೧೨೩) ಇತಿ

..

ಅತ್ರ ಭೂಮಿಕಾತ್ರಿತಯಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಯಾಃ ಸಾಧನಮೇವ, ನತು ವಿದ್ಯಾಕೋಟಾವಂತರ್ಭವ

. ಭೂಮಿತ್ರಯೇ ಭೇದಸತ್ಯತ್ವಬುದ್ಧೀರನಿವರ್ತಿತತ್ವಾತ್ . ಅತ ಏವೈತಜ್ಞಾಗರಣಮಿತಿ

ವ್ಯಪದಿಶ್ಯತೇ . ತದುಕ್ತಂ -

“ಭೂಮಿಕಾತ್ರಿತಯಂ ತ್ವೇತದ್ರಾಮ ಜಾಗ್ರದಿತಿ ಸ್ಥಿತಂ .

ಯಥಾವದ್ಭೇದಬುದ್ಧೇದಂ ಜಗಜ್ಜಾಗ್ರತಿ ದೃಶ್ಯತೇ” .-(ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠರಾಮಾಯಣೇ ನಿರ್ವಾಣಪ್ರಕರಣೇ ೧೨೬.೫೨) ಇತಿ ..

ತತೋ ವೇದಾಂತವಾಕ್ಯಾನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಕೋ ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮೈಕ್ಯಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಶ್ಚತುರ್ಥಿ ಭೂಮಿಕಾ ಫಲರೂಪಾ ಸತ್ತ್ವಾ ಪತ್ತಿಃ . ಚತುರ್ಥಭೂಮೌ ಸರ್ವಜಗದುಪಾದಾನಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ವಾಸ್ತವಮದ್ವಿತೀಯಸತ್ತ್ವಾಸ್ವಭಾವಂ ನಿಶ್ಚಿತ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಾರೋಪಿತಯೋರ್ಜಗ- ಚ್ಯಬ್ಧಾಭಿಧೇಯಯೋರ್ನಾಮರೂಪಯೋರ್ನಿರ್ವಿಧ್ಯಾತ್ವಮವಗಚ್ಛತಿ . ಮುಮುಕ್ಷೋಃ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಂ ಜಾಗರಣಮಪೇಕ್ಷ್ಯ ಸೇಯಂ ಭೂಮಿಃ ಸ್ವಪ್ನಃ . ತದಾಹ-

“ಅದ್ವೈತೇ ಸ್ಥೈರ್ಯಮಾಯಾತೇ ದ್ವೈತೇ ಚೋಪರತಿಂ ಗತೇ .

ಪಶ್ಯಂತಿ ಸ್ವಪ್ನವಲ್ಲೋಕಂ ಚತುರ್ಥಿಂ ಭೂಮಿಕಾಮಿತಾಃ ..

ಚಿತ್ತಂ ತು ಶರದಭ್ರಾಂಶವಿಲಯಂ ಪ್ರವಿಲೀಯತೇ .

ಸತ್ತಾವಶೇಷ ಏವಾಸ್ತೇ ಪಂಚಮೀಂ ಭೂಮಿಕಾಮಿತಃ” ..-(ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೪೩.೨೦, ೨೧) ..

ಸೋಸಯಂ ಚತುರ್ಥಿ ಭೂಮಿಕಾಂ ಪ್ರಾಪ್ತೋ ಯೋಗೀ ಬ್ರಹ್ಮವಿದಿತ್ಯುಚ್ಯತೇ . ಪಂಚಮ್ಯಾದಯಸ್ತಿಸ್ತೋ ಭೂಮಯೋ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತೇರವಾಂತರಭೇದಾಃ . ತೇ ಚ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಸಮಾಧ್ಯಭ್ಯಾಸಕೃತೇನ ವಿಶ್ರಾಂತಿತಾರತಮ್ಯೇನ ಸಂಪದ್ಯಂತೇ . ಪಂಚಮಭೂಮೌ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಕಾತ್ ಸ್ವಯಮೇವ ವ್ಯುತ್ಪಿಷ್ಠತೇ . ಸೋಸಯಂ ಯೋಗೀ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ವರಃ . ಷಷ್ಠಭೂಮೌ ಪಾರ್ಶ್ವಸ್ಥೈರ್ಭೋಧಿತೋ ವ್ಯುತ್ಪಿಷ್ಠತೇ . ಸೋಸಯಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ವರೀಯಾನ್ . ತದೇತದ್ಭೂಮಿದ್ವಯಂ ಸುಷುಪ್ತಿರ್ಗಾಢಸುಷುಪ್ತಿರಿತಿ ಚಾಭಿಧೇಯತೇ . ತದಾಹ-

“ಪಂಚಮೀಂ ಭೂಮಿಕಾಮೇತ್ಯ ಸುಷುಪ್ತಿಪದನಾಮಿಕಾಂ .

ಶಾಂತಾಶೇಷವಿಶೇಷಾಂಶಸ್ತಿಷ್ಠತ್ಯದ್ವೈತಮಾತ್ರಕೇ ..-(ತತ್ತ್ವೈವ ೪೩.೨೩) ..

“ಅಂತರ್ಮುಖತಯಾ ನಿತ್ಯಂ ಬಹಿರ್ವೃತ್ತಿಪರೋಽಪಿ ಸನ್ .

ಪರಿಶ್ರಾಂತತಯಾ ನಿತ್ಯಂ ನಿद्रಾಲುವಿ ಲಕ್ಷ್ಯತೇ ..-(ತತ್ತ್ವೈವ ೪೩.೨೫) ..

“ಕುರ್ವನ್ನಭ್ಯಾಸಮೇತನ್ಯಾಂ ಭೂಮಿಕಾಯಾಂ ವಿವಾಸನಃ .

ಷಷ್ಠೀಂ ಗಾಢಸುಷುಪ್ತ್ಯಾಖ್ಯಾಂ ಕ್ರಮಾತ್ಪತತಿ ಭೂಮಿಕಾಂ ..-(ತತ್ತ್ವೈವ ೪೩.೨೬) ..

“ಯತ್ರ ನಾಸನ್ನ ಸದ್ರೂಪೋ ನಾಹಂ ನಾಪ್ಯನಹಂಕೃತಿಃ .

ಕೇವಲಂ ಕ್ಷೀಣಮನನ ಆಸ್ತೇ ದ್ವೈತ್ಯೈಕ್ಯವರ್ಜಿತಃ” ..-(ತತ್ತ್ವೈವ ೪೩.೨೭)

“ಅಂತಃ ಶೂನ್ಯೋ ಬಹಿಃ ಶೂನ್ಯಃ ಶೂನ್ಯಃ ಕುಂಭ ಇವಾಂಬರೇ .

ಅಂತಃ ಪೂರ್ಣೋ ಬಹಿಃ ಪೂರ್ಣಃ ಪೂರ್ಣಃ ಕುಂಭ ಇವಾರ್ಣವೇ” ..(ತತ್ತ್ವೈವ ೪೩.೨೯) ..

ಗಾಢಂ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಸಮಾಧಿಂ ಪ್ರಾಪ್ತಸ್ಯ ಸಂಸ್ಕಾರಮಾತ್ರಶೇಷಸ್ಯ ಚಿತ್ತಸ್ಯ ಮನೋರಾಜ್ಯಂ ಕರ್ತುಂ ಬಾಹ್ಯಪದಾರ್ಥಾನ್ ಗ್ರಹೀತುಂ ವಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಭಾವಾದಾಕಾಶಾವಸ್ಥಯಂಪ್ರಕಾಶಸಚ್ಚಿದಾನಂದೈಕರಸೇ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ನಿಮಗ್ನತ್ವೇನ ಬಹಿಶ್ಚ ಸರ್ವತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮದೃಷ್ಟ್ಯಾ ಸಮುದ್ರಮಧ್ಯಸ್ಥಾಪಿತಜಲಪೂರ್ಣಕುಂಭವದಂತರ್ಬಹಿಃ ಪೂರ್ಣತ್ವಂ . ತುರಿಯಾಭಿಧಾಂ ಸಪ್ತಮೀಂ ಭೂಮಿಂ ಪ್ರಾಪ್ತಸ್ಯ ಯೋಗಿನಃ ಸ್ವತಃ ಪರತೋ ವಾ ವ್ಯುತ್ಥಾನಮೇವ ನಾಸ್ತಿ . ತಾದೃಶಮೇವೋದ್ದಿಶ್ಯ “ದೇಹಂ ವಿನಶ್ಚರಮವಸ್ಥಿತಮುತ್ಥಿತಂ ವಾ” ಇತ್ಯಾದಿಭಾಗವತವಾಕ್ಯಂ ಪ್ರವೃತ್ತಂ (ಭಾಗವತೇ ೧೧.೧೩.೩೬) . ಅಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತಸಮಾಧಿ-ಪ್ರತಿಪಾದಕಾನಿ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರಾಣ್ಯುತ್ಥೈವ ಪರ್ಯವಸಿತಾನಿ . ಸೋಽಯಮೀದೃಶೋ ಯೋಗೀ ಪೂರ್ವೋದಾಹೃತಶ್ರುತೌ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ವರಿಷ್ಠ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ .

ತದೇವಂ ಪಾರ್ಶ್ವಸ್ಥಬೋಧಿತಃ ಸಿದ್ಧೋ ನ ಪಶ್ಯತೀತ್ಯನಯೋರ್ಭೂಮಿದ್ವಯೇ ವ್ಯವಸ್ಥಿತತ್ವಾನ್ನ ಕೋಽಪಿ ವಿರೋಧಃ . ತತ್ರಾಯಂ ಸಂಗ್ರಹಃ . ಪಂಚಮ್ಯಾದಿಭೂಮಿತ್ರಯರೂಪ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತೌ ಸಂಪಾದ್ಯಮಾನಾಯಾಂ ದ್ವೈತಪ್ರತಿಭಾಸಾಭಾವೇನ ಸಂಶಯವಿಪರ್ಯಯ-

ಪ್ರಸಂಗಾಭಾವಾದುತ್ತನ್ನಂ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಮಬಾಧೇನ ರಕ್ಷಿತಂ ಭವತಿ . ಸೇಯಂ ಜ್ಞಾನರಕ್ಷಾ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತೇಃ ಪ್ರಥಮಂ ಪ್ರಯೋಜನಂ . ತಪೋ ದ್ವಿತೀಯಂ ಪ್ರಯೋಜನಂ . ಯೋಗಭೂಮೀನಾಂ ದೇವತ್ವಾದಿಪ್ರಾಪ್ತಿಹೇತುತಯಾ ತಪಸ್ತ್ವಂ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಂ . ತದ್ಧೇತುತ್ವಂ ಚಾರ್ಜುನಭಗವತೋಃ ಶ್ರೀರಾಮವಸಿಷ್ಠಯೋಶ್ಚ ಪ್ರಶೋತ್ತರಾಭ್ಯಾಮವಗಮ್ಯತೇ . ಅರ್ಜುನ ಉವಾಚ -

“ಅಯತಿಃ ಶ್ರದ್ಧಯೋಪೇತೋ ಯೋಗಾಚ್ಛಲಿತಮಾನಸಃ .

ಅಪ್ರಾಪ್ಯ ಯೋಗಸಂಸಿದ್ಧಿಂ ಕಾಂ ಗತಿಂ ಕೃಷ್ಣ ಗಚ್ಛತಿ .

ಕಚ್ಚಿನ್ನೋಭಯವಿಭ್ರಷ್ಟಶ್ಚಿನ್ನಾಭ್ರಮಿವ ನಶ್ಯತಿ .

ಅಪ್ರತಿಷ್ಠೋ ಮಹಾಬಾಹೋ ವಿಮೂಢೋ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪಥಿ .

ಏತಂ ಮೇ ಸಂಶಯಂ ಕೃಷ್ಣ ಛೇತ್ತುಮರ್ಹಸ್ಯಶೇಷತಃ .

ತ್ವದನ್ಯಃ ಸಂಶಯಸ್ಯಾಸ್ಯ ಛೇತ್ತಾ ನ ಹ್ಯುಪಪದ್ಯತೇ” .. - (ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ ೬.೩೭-೩೯) ..

ಭಗವಾನುವಾಚ -

“ಪಾರ್ಥ ನೈವೇಹ ನಾಮುತ್ರ ವಿನಾಶಸ್ತಸ್ಯ ವಿದ್ಯತೇ .

ನ ಹಿ ಕಲ್ಯಾಣಕೃತ್ಕಶ್ಚಿದುರ್ಗತಿಂ ತಾತ ಗಚ್ಛತಿ ..

ಪ್ರಾಪ್ಯ ಪುಣ್ಯಕೃತಾಂ ಲೋಕಾನುಷಿತ್ತಾ ಶಾಶ್ವತೀಃ ಸಮಾಃ .

ಶುಚೇನಾಂ ಶ್ರೀಮತಾಂ ಗೇಹೇ ಯೋಗಭ್ರಷ್ಟೋಽಭಿಜಾಯತೇ ..

ಅಥವಾ ಯೋಗಿನಾಮೇವ ಕುಲೇ ಭವತಿ ಧೀಮತಾಂ .

ಏತದ್ಧಿ ದುರ್ಲಭತರಂ ಲೋಕೇ ಜನ್ಮ ಯದೀದೃಶಂ .
ತತ್ರ ತಂ ಬುದ್ಧಿಸಂಯೋಗಂ ಲಭತೇ ಪೌರ್ವದೇಹಿಕಂ .
ಯತತೇ ಚ ತತೋ ಭೂಯಃ ಸಂಸಿದ್ಧೌ ಕುರುನಂದನ” . - (ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ
೬.೪೦-೪೩) ಇತಿ ..

ಶ್ರೀ ರಾಮ ಉವಾಚ -

“ಆದ್ಯಾಮಥ ದ್ವಿತೀಯಾಂ ವಾ ತೃತೀಯಾಂ ಭೂಮಿಕಾಮುತ .
ಆರೂಢಸ್ಯ ಮೃತಸ್ಯಾಥ ಕೀದೃಶೀ ಭಗವನ್ ಗತಿಃ . - (ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ
ನಿರ್ವಾಣಪ್ರಕರಣೇ ಪೂರ್ವ .೧೨೬.೪೪) ..

ವಸಿಷ್ಠ ಉವಾಚ -

“ಯೋಗಭೂಮಿಕಯೋತ್ಪಾಂತಜೀವಿತಸ್ಯ ಶರೀರಿಣಃ .
ಭೂಮಿಕಾಂಶಾನುಸಾರೇಣ ಕ್ಷೀಯತೇ ಪೂರ್ವದುಷ್ಕೃತಂ ..
ತತಃ ಸುರವಿಮಾನೇಷು ಲೋಕಪಾಲಪುರೇಷು ಚ .
ಮೇರೂಪವನಕುಂಜೇಷು ರಮತೇ ರಮಣೇಸಖಃ ..
ತತಃ ಸುಕೃತಸಂಭಾರೇ ದುಷ್ಕೃತೇ ಚ ಪುರಾ ಕೃತೇ .
ಭೋಗಕ್ಷಯಪರಿಕ್ಷೀಣೇ ಜಾಯಂತೇ ಯೋಗಿನೋ ಭುವಿ ..
ಶುಚೀನಾಂ ಶ್ರೀಮತಾಂ ಗೇಹೇ ಗುಪ್ತೇ ಗುಣವತಾಂ ಸತಾಂ .
ತತ್ರ ಪ್ರಾಗ್ಭಾವನಾಭ್ಯಸ್ತಂ ಯೋಗಭೂಮಿತ್ರಯಂ ಬುಧಃ .
ಸ್ವಪ್ನೋಪರಿ ಪತತ್ಯುಚ್ಚೈರುತ್ತರಂ ಭೂಮಿಕಾಕ್ರಮಂ” .. ಇತಿ . - (ತತ್ತ್ವಿವ
೧೨೬.೪೭-೫೧) ..

ಅಸ್ತೇವಂ ಯೋಗಭೂಮೀನಾಂ ದೇವಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಿಹೇತುತ್ವಂ; ತಾವತಾ ತಪಸ್ತ್ವಂ
ಕುತ ಇತಿ ಚೇತ್,

ಶ್ರುತೇರಿತಿ ಬ್ರೂಮಃ . ತಥಾ ಚ ತೈತ್ತಿರೀಯಾ ಆಮನಂತಿ - “ತಪಸಾ ದೇವಾ
ದೇವತಾಮಗ್ರ ಆಯನ್, ತಪಸರ್ಷಯಃ ಸ್ವರನ್ವವಿಂದನ್” (ತೈತ್ತಿರೀಯ ಉಪ೦
ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇ ೩.೧೨.೩) ಇತಿ . ತತ್ತಜ್ಞಾನಾತ್ ಪ್ರಾಚೀನಸ್ಯ ಭೂಮಿಕಾತ್ರಯಸ್ಯ
ತಪಸ್ತೇ ಸತಿ ತತ್ತಜ್ಞಾನಸ್ಯೋತ್ತರಕಾಲೀನಸ್ಯ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಸಮಾಧಿರೂಪಸ್ಯ
ಪಂಚಮ್ಯಾದಿಭೂಮಿಕಾತ್ರಯಸ್ಯ ತಪಸ್ತ್ವಂ ಕೈಮುತಿಕನ್ಯಾಯ-ಸಿದ್ಧಂ . ಅತ ಏವ
ಸ್ಮರ್ಯತೇ-

“ಮನಸಶ್ಚೇಂದ್ರಿಯಾಣಾಂ ಚ ಐಕಾಗ್ರ್ಯಂ ಪರಮಂ ತಪಃ .

ತಜ್ಞಾಯಃ ಸರ್ವಧರ್ಮೇಭ್ಯಃ ಸ ಧರ್ಮಃ ಪರ ಉಚ್ಯತೇ” .. - (ಮಹಾಭಾರತೇ
೧೨.೨೪೨.೪) ಇತಿ ..

ಯದ್ಯಪ್ಯನೇನ ನ್ಯಾಯೇನ ತಪಸಾ ಪ್ರಾಪ್ಯಂ ಜನ್ಮಾಂತರಂ ನಾಸ್ತಿ ತಥಾಪಿ
ಲೋಕಸಂಗ್ರಹಾಯೇದಂ ತಪೋ ಯುಜ್ಯತೇ . ಅತ ಏವ ಭಗವಾನಾಹ -
“ಲೋಕಸಂಗ್ರಹಮೇವಾಪಿ ಸಂಪಶ್ಯನ್ ಕರ್ತುಮರ್ಹಸಿ” .. - (ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ
೩.೨೦) ಇತಿ ..

ಸಂಗ್ರಾಹ್ಯಶ್ಚ ಲೋಕಸ್ತಿವಿಧಃ - ಶಿಷ್ಯೋ ಭಕ್ತಸ್ತಟಸ್ಥಶ್ಚೇತಿ . ತತ್ರ ಶಿಷ್ಯಸ್ಯಾನ್ತರ್ಮುಖೇ
ಯೋಗಿನಿ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತ್ವಬುದ್ಧ್ಯತಿಶಯೇನ ತದುಪದಿಷ್ಟೇ ತತ್ತ್ವೇ ಪರಮಂ
ವಿಶ್ವಾಸಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಚಿತ್ತಂ ಸಹಸಾ ವಿಶ್ರಾಮ್ಯತಿ . ಅತ ಏವ ಶ್ರುತಯತೇ-

“ಯಸ್ಯ ದೇವೇ ಪರಾ ಭಕ್ತಿಯಥಾ ದೇವೇ ತಥಾ ಗುರೌ .
ತಸ್ಯೈತೇ ಕಥಿತಾರ್ಥಾಃ ಪ್ರಕಾಶಂತೇ ಮಹಾತ್ಮನಃ” .. - (ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಪನಿಷದಿ
೬.೨೩) ಇತಿ ..

ಸ್ಮರ್ಯತೇ ಚ-

“ಶ್ರದ್ಧಾವಾಲ್ಮಭತೇ ಜ್ಞಾನಂ ತತ್ಪರಃ ಸಂಯತೇಂದ್ರಿಯಃ .
ಜ್ಞಾನಂ ಲಬ್ಧ್ವಾ ಪರಾಂ ಶಾಂತಿಮಚಿರೇಣಾಧಿಗಚ್ಛತಿ” .. - (ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ
೪.೩೯) ಇತಿ ..

ಅನ್ನಪ್ರದಾನನಿವಾಸಸ್ಥಾನಕಲ್ಪನಾದಿನಾ ಯೋಗಿನಂ ಸೇವಮಾನೋ ಭಕ್ತಸ್ತದೀಯಂ
ತಪಃ ಸ್ವಯಮೇವಾದತ್ತೇ . ತಥಾ ಚ ಶ್ರುತಯತೇ -ತಸ್ಯ ಪುತ್ರಾ ದಾಯಮುಪಯಂತಿ
ಸುಹೃದಃ ಸಾಧುಕೃತ್ಯಾಂ ದ್ವಿಷಂತಃ ಪಾಪಕೃತ್ಯಾಂ” ಇತಿ .

ತಟಸ್ಥೋಽಪಿ ದ್ವಿವಿಧಃ - ಆಸ್ತಿಕೋ ನಾಸ್ತಿಕಶ್ಚೇತಿ . ತತ್ರಾಸ್ತಿಕೋ ಯೋಗಿನಃ
ಸನ್ಮಾರ್ಗಚರಣಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸ್ವಯಮಪಿ ಸನ್ಮಾರ್ಗೇ ಪ್ರವರ್ತತೇ . ತಥಾ ಚ ಸ್ಮೃತಿಃ-
“ಯದ್ಯದಾಚರತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠಸ್ತದೇವೇತರೋ ಜನಃ .

ಸ ಯತ್ಪ್ರಮಾಣಂ ಕುರುತೇ ಲೋಕಸ್ತದನುವರ್ತತೇ” .. - (ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ
೩.೨೧) ಇತಿ ..

ನಾಸ್ತಿಕೋಽಪಿ ಯೋಗಿನಾ ದೃಷ್ಟಃ ಪಾಪಾನ್ಮುಚ್ಯತೇ . ತದುಕ್ತಂ-

“ಯಸ್ಯಾನುಭವಪರ್ಯಂತಾ ತತ್ತ್ವೇ ಬುದ್ಧಿಃ ಪ್ರವರ್ತತೇ .

ತದ್ಬ್ರಹ್ಮಿಗೋಚರಾಃ ಸರ್ವೇ ಮುಚ್ಯಂತೇ ಸರ್ವಪಾತಕೈಃ” .. - (ಸೂತಸಂಹಿತಾಯಾಂ
೨೨೦.೪೪) ಇತಿ ..

ಅನೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣ ಸರ್ವಪ್ರಾಣ್ಯುಪಕಾರಿತ್ವಂ ಯೋಗಿನೋ ವಿವಕ್ಷಿತ್ವಾ ಪಠ್ಯತೇ-

“ಸ್ನಾತಂ ತೇನ ಸಮಸ್ತತೀರ್ಥಸಲಿಲೇ ಸರ್ವಾಽಪಿ ದತ್ತಾಽವನಿ-

ರ್ಯಜ್ಞಾನಾಂ ಚ ಸಹಸ್ರಮಿಷ್ಟಮಖಿಲಾ ದೇವಾಶ್ಚ ಸಂಪೂಜಿತಾಃ .

ಸಂಸಾರಾಚ್ಚ ಸಮುದ್ಧೃತಾಃ ಸ್ವಪಿತರಸ್ತ್ರೈ ಲೋಕೈಪೂಜ್ಯೋಽಪ್ಯಸೌ

ಯಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮವಿಚಾರಣೇ ಕ್ಷಣಮಪಿ ಸ್ಥೈರ್ಯಂ ಮನಃ ಪ್ರಾಪ್ನುಯಾತ್” .. -
(ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೬.೧೬.೩೪) ಇತಿ ..

“ಕುಲ ಪವಿತ್ರಂ ಜನನೀ ಕೃತಾರ್ಥಾ ವಿಶ್ವಂಭರಾ ಪುಣ್ಯವತೀ ಚ ತೇನ .
ಅಪಾರಸಂವಿತ್ತುಖಸಾಗರೇಽಸ್ಮಿಲ್ಲೀನಂ ಪರೇ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಯಸ್ಯ ಚೇತಃ” .. -
(ಸೂತಸಂಹಿತಾಯಾಂ ೨ ೨೦.೪೫) ಇತಿ ..

ನ ಕೇವಲಂ ಯೋಗಿನಃ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವ್ಯವಹಾರಸ್ಯೈವ ತಪಸ್ವಂ, ಕಿಂ ತು
ಸರ್ವಸ್ಯೈವ ಲೌಕಿಕವ್ಯವಹಾರಸ್ಯಾಪಿ . ತಥಾ ಚ ತೈತ್ತಿರೀಯಾಃ ಸ್ವಶಾಖಾಯಾಂ
ನಾರಾಯಣಸ್ಯಾಂತಿಮೇನಾನುವಾಕೇನ ವಿದುಷೋಽಪಿ ಮಹಿಮಾನಮಾಮನಂತಿ .
ತಸ್ಮಿಂಶ್ಚಾನುವಾಕೇ ಪೂರ್ವಭಾಗೇ ಯೋಗಿನೋಽವಯವಾ ಯಜ್ಞಾಂಗದ್ರವ್ಯತ್ವೇನಾಮ್ನಾತಾಃ

“ತಸ್ಯೈವಂ ವಿದುಷೋ ಯಜ್ಞಸ್ಯಾತ್ಮಾ ಯಜಮಾನಃ ಶ್ರದ್ಧಾ ಪತ್ನೀ ಶರೀರಮಿಧ್ಮಮುರೋ
ವೇದಿಲೋಮಾನಿ ಬರ್ಹಿವೇದಃ ಶಿಖಾ ಹೃದಯಂ ಯೂಪಃ ಕಾಮ
ಆಜ್ಯಂ ಮನ್ಯುಃ ಪಶುಸ್ತಪೋಽಗ್ನಿದ್ರಮಃ ಶಮಯಿತಾ ದಕ್ಷಿಣಾ ವಾಗ್ಗೋತಾ
ಪ್ರಾಣ ಉದ್ಗಾತಾ ಚಕ್ಷುರಧ್ವರ್ಯುರ್ಮನೋ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಶ್ರೋತ್ರಮಗ್ನೀತ್” .
(ನಾರಾಯಣೋಪನಿಷದಿ ೮೦) ಇತಿ .

ಅತ್ರ ಚ ದಾನಂ ದಕ್ಷಿಣೇತಿ ದಾನಪದಮಧ್ಯಾಹರ್ತವ್ಯಂ, “ಅಥ ಯತ್ತಪೋದಾನಮಾರ್ಜವಮು
ಸತ್ಯವಚನಮಿತಿ ತಾ ಅಸ್ಯ ದಕ್ಷಿಣಾ” (ಛಾಂದೋಗೋಪನಿಷದಿ ೩.೧೭.೪)
ಇತಿ ಛಂದೋಗೈರಾಮ್ನಾತ್ಪಾತ್ . ಉಕ್ತಾನುವಾಕೇ ಮಧ್ಯಮಭಾಗೇನ
ಯೋಗಿವ್ಯವಹಾರಾಸ್ತಜ್ಜೀವನಕಾಲಾಶ್ಚ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಣೋಮಾವಯವಕ್ರಿಯಾರೂಪತ್ವೇನ
ಸರ್ವಯಜ್ಞಾವಯವಕ್ರಿಯಾರೂಪತ್ವೇನ ಚಾಮ್ನಾತಾಃ - “ಯಾವದ್ಧಿಯತೇ ಸಾ
ದೀಕ್ಷಾ ಯದಶ್ನಾತಿ ತದ್ಧವಿಯರ್ತಿಬತಿ ತದಸ್ಯ ಸೋಮಪಾನಂ ಯದ್ರಮತೇ
ತದುಪನದೋ ಯತ್ಸಂಚರತ್ಯುಪವಿಶತ್ಯುತ್ಪಿಷ್ಠತೇ ಚ ಸ ಪ್ರವಗ್ಗೋ ಯನ್ಮುಖಂ
ತದಾಹವನೀಯೋ ಯಾ ವ್ಯಾಹೃತಿರಾಹುತಿಯದಸ್ಯ ವಿಜ್ಞಾನಂ ತಜ್ಜುಹೋತಿ
ಯತ್ನಾಯಂ ಪ್ರಾತರತ್ತಿ ತತ್ಸಮಿಧಂ ಯತ್ಪ್ರಾತರ್ಮಧ್ಯಂದಿನಂ ಸಾಯಂ ಚ ತಾನಿ
ಸವನಾನಿ ಯೇ ಅಹೋರಾತ್ರೇ ತೇ ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸೌ ಯೇಽರ್ಧಮಾಸಾಶ್ಚ
ಮಾಸಾಶ್ಚ ತೇ ಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯಾನಿ ಯ ಋತವಸ್ತೇ ಪಶುಬಂಧಾ ಯೇ ಸಂವತ್ಸರಾಶ್ಚ
ಪರಿವತ್ಸರಾಶ್ಚ ತೇಽಹರ್ಗಣಾಃ ಸರ್ವವೇದಸಂ ವಾ ಏತತ್ಸತ್ರಂ ಯನ್ಮರಣಂ
ತದವಭೃಥಃ” (ನಾರಾಯಣ ಉಪ೦. ೮೦) ಇತಿ .

ಸರ್ವವೇದಸಂ ಸರ್ವಸ್ವದಕ್ಷಿಣಾಕಂ . ಅತ್ಯೈತಚ್ಚಬ್ದೇನ ಪ್ರಕೃತಾಹೋರಾತ್ರಾದಿಪರಿವತ್ಸರಾಂತಂ
ಸರ್ವಕಾಲಸಮಷ್ಟ್ಯುಪಲಕ್ಷಿತಂ ಯೋಗಿನ ಆಯುರ್ವಿವಕ್ಷ್ಯತೇ . ಯದಾಯುಸ್ತತ್ಸರ್ವಸ್ವದಕ್ಷಿಣ
ಸತ್ತಮಿತ್ಯರ್ಥಃ . ಉಕ್ತಾನುವಾಕೇ ಚರಮಭಾಗೇನ ಸರ್ವಯಜ್ಞಾತ್ಮಕಂ

ಯೋಗಿನಮುಪಾಸೀನಸ್ಯ ಕ್ರಮಮುಕ್ತಿರೂಪಂ ಸೂರ್ಯಾಚಂದ್ರಮಸೋಃ
ಕಾರ್ಯಕಾರಣಬ್ರಹ್ಮಣೋಸ್ತಾದಾತ್ಮ್ಯಲಕ್ಷಣಂ ಫಲಮಾಮ್ನಾಯತೇ -

“ಏತದ್ವೈ ಜರಾಮರ್ಯಮಗ್ನಿಹೋತ್ರ ಸತ್ರಂ ಯ ಏವಂ ವಿದ್ವಾನುದಗಯನೇ
ಪ್ರಮೀಯತೇ ದೇವಾನಾಮೇವ ಮಹಿಮಾನಂ ಗತ್ವಾದಿತ್ಯಸ್ಯ ಸಾಯುಜ್ಯಂ ಗಚ್ಛತ್ಯಥ
ಯೋ ದಕ್ಷಿಣೇ ಪ್ರಮೀಯತೇ ಪಿತೃಣಾಮೇವ ಮಹಿಮಾನಂ ಗತ್ವಾ ಚಂದ್ರಮಸಃ
ಸಾಯುಜ್ಯ ಸಲೋಕತಾಮಾಪ್ನೋತ್ಯೇತೌ ವೈ ಸೂರ್ಯಾಚಂದ್ರಮಸೋರ್ಮಹಿಮಾನೌ
ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ವಿದ್ವಾನಭಿಜಯತಿ ತಸ್ಮಾದ್ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಮಹಿಮಾನಮಾಪ್ನೋತಿ
ತಸ್ಮಾದ್ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಮಹಿಮಾನ-ಮಿತ್ಯುಪನಿಷತ್” (ನಾರಾಯಣ ಉಪಂ ೮೦)
ಇತಿ .

ಜರಾಮರಣಾವಧಿಕಂ ಯದ್ಯೋಗಿಚರಿತಮಸ್ತಿ ತದ್ವೇದೋಕ್ತಾಗ್ನಿಹೋತ್ರಾದಿಸಂವತ್ಸರಸತ್ರಾಂ
ಕರ್ಮಸ್ವರೂಪಮಿತ್ಯೇವಮುಪಾಸೀನೋ ಭಾವನಾಶಿತಯೇನ ಸೂರ್ಯಾಚಂದ್ರಮಸೋಃ
ಸಾಯುಜ್ಯಂ ತಾದಾತ್ಮ್ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ . ಭಾವನಾಮಾಂದ್ಯೇನ ಸಮಾನಲೋಕಂ
ಪ್ರಾಪ್ಯ ತಸ್ಮಿಲ್ಲೋಕೇ ಸೂರ್ಯಾಚಂದ್ರಮಸೋರ್ವಿಭೂತಿಮನುಭೂಯ ತತ
ಊರ್ಧ್ವಂ ಸತ್ಯಲೋಕೇ ಚತುರ್ಮುಖಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಮಹಿಮಾನಮಾಪ್ನೋತಿ .
ತತ್ರೋತ್ಪನ್ನತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಸ್ತತ ಊರ್ಧ್ವಂ ಸತ್ಯಜ್ಞಾನಾನಂದರೂಪಸ್ಯ ಪರಬ್ರಹ್ಮಣೋ
ಮಹಿಮಾನಂ ಕೈವಲ್ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ . ಇತ್ಯುಪನಿಷದಿತ್ಯನೇನ ಯಥೋಕ್ತವಿದ್ಯಾಯಾಸ್ತತ್ಪ್ರತಿವಾ
ಚೋಪಸಂಹಾರಃ ಕ್ರಿಯತೇ .

ತದೇವಂ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತೇಸ್ತಪೋರೂಪಂ ದ್ವಿತೀಯಂ ಪ್ರಯೋಜನಂ ಸಿದ್ಧಂ
. ವಿಸಂವಾದಾಭಾವಸ್ವತೀಯಂ ಪ್ರಯೋಜನಂ . ನ ಖಲ್ವಂತರ್ಮುಖೇ
ಬಾಹ್ಯವ್ಯಾಪಾರಮಪಶ್ಯತಿ ಯೋಗೀಶ್ವರೇ ಲೌಕಿಕಸೈರ್ಥಿಕೋ ವಾ ಕಶ್ಚಿದ್ವಿಸಂವದತೇ
. ಲೌಕಿಕ ವಿಸಂವಾದೋ ದ್ವಿವಿಧಃ -ಕಲಹರೂಪೋ ನಿಂದಾರೂಪಶ್ಚ . ತತ್ರ
ಕ್ರೋಧಾದಿರಹಿತೇನ ಯೋಗಿನಾ ಸಹ ಕಥಂ ನಾಮ ಲೌಕಿಕಃ ಕಲಹಾಯತೇ ?
ತದ್ರಾಹಿತ್ಯಂ ಚ

ಸ್ಮರ್ಯತೇ-

“ಕುಧ್ಯಂತಂ ನ ಪ್ರತಿಕ್ರುಧ್ಯೇದಾಕೃಷ್ಣಃ ಕುಶಲಂ ವದೇತ್” . (ಮನುಸಂಹಿತಾಯಾಂ
೬.೪೮) .

“ಅತಿವಾದಾಂಸ್ತಿಕ್ವೇತ ನಾವಮನ್ಯೇತ ಕಂಚನ” . (ತತ್ತ್ವವ ೬.೪೭) .

ನನು ಜೀವನ್ಮುಕ್ತೇಃ ಪ್ರಾಚೀನೋ ವಿದ್ವತ್ಸಂನ್ಯಾಸಸ್ತತೋಽಪಿ ಪ್ರಾಚೀನಂ
ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಂ ತಸ್ಮಾದಪಿ ಪ್ರಾಚೀನೋ ವಿವಿಧಿಷಾಸನ್ನ್ಯಾಸಃ . ತತ್ತ್ವತೇ ಕ್ರೋಧಾದಿರಾಹಿತ್ಯಾದಂ
ಧರ್ಮಾಃ ಸ್ಮೃತಾ ಇತಿ ಚೇತ್ -

ಬಾಢಂ . ಅತ ಏವ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಸ್ಯ ಕ್ರೋಧಾದಯಃ ಶಂಕಿತುಮಪ್ಯಶಕ್ಯಾಃ .

ಅತ್ಯರ್ವಾಚೀನೇ ಪದೇ ವಿವಿಧಿಷಾಸಂನ್ಯಾಸೇಽಪಿ ಯದಾ ಕ್ರೋಧಾದಯೋ
ನ ಸಂತಿ ತದೋತ್ತಮಪದೇ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನೇ ಕುತಸ್ತೇ ಸ್ಯುಃ, ಕುತಸ್ತರಾಂ ಚ
ವಿದ್ವತ್ಸನ್ಯಾಸೇ, ಕುತಸ್ತಮಾಂ ಚ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತೌ ? ಅತೋ ನ ಯೋಗಿನಾ ಸಹ
ಲೌಕಿಕಸ್ಯ ಕಲಹಃ ಸಂಭವತಿ . ನಾಪಿ ನಿಂದಾರೂಪೋ ವಿಸಂವಾದಃ ಶಂಕನೀಯಃ .
ನಿಂದ್ಯತ್ವಸ್ಯಾನಿಶ್ಚಿತತ್ವಾತ್ . ತಥಾ ಚ ಸ್ಮರ್ಯತೇ -

“ಯಂ ನ ಸಂತಂ ನ ಚಾಸಂತಂ ನಾಶ್ರುತಂ ನ ಬಹುಶ್ರುತಂ .

ನ ಸುವೃತ್ತಂ ನ ದುವೃತ್ತಂ ವೇದ ಕಶ್ಚಿತ್ಸ ವೈ ಯತಿಃ” .. - (ವಸಿಷ್ಠಸ್ಮೃತೌ ೬.೪೦) ಇತಿ

..
ಸದಸತ್ತೇ ಉತ್ತಮಾಧಮಜಾತೀ . ತೈರ್ಥಿಕೋಽಪಿ ಕಿಂ ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಮೇಯೇ
ವಿಸಂವದತೇ ಕಿಂ ವಾ ಯೋಗಿಚರಿತೇ . ಆದ್ಯೇ ನ ತಾವದ್ಯೋಗೀ ಪರಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಮೇಯಂ
ದೂಷಯತಿ - “ತಮೇವೈಕಂ ಜಾನಥ ಆತ್ಮಾನಮನ್ಯಾ ವಾಚೋ ವಿಮುಂಚಥ”
(ಮುಂಡಕೋಪನಿಷದಿ ೨.೨.೫) ; “ನಾನುಧ್ಯಾಯಾದ್ಭಹೂಂಜ್ಯಬ್ಧಾನ್ವಾಚೋ
ವಿಗ್ಲಾಪನಂ ಹಿ ತತ್” (ಬೃಹ. ಉಪ೦ ೪.೪.೨೧) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತ್ಯನುರೋಧಾತ್ .
ನಾಪಿ ಸ್ವಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಮೇಯಂ ಪ್ರತಿವಾದಿನೋಽಗ್ರೇ ಸಮರ್ಥಯತೇ,
“ಪಲಾಲಮಿವ ಧಾನ್ಯಾರ್ಥಿ ತ್ಯಜೇದ್ಧಂಧಮಶೇಷತಃ” . (ಅಮೃತಬಿಂದೂಪನಿಷದಿ
೧೮) .

“ಪರಮಂ ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಜ್ಞಾಯ ಉಲ್ಕಾವತ್ಪ್ರಾನ್ಯಥೋತ್ಸೃಜೇತ್” . (ಅಮೃತನಾದೋಪನಿಷದಿ
೧)

ಯದಾ ಯೋಗೀ ಪ್ರತಿವಾದಿನಮಪಿ ಸ್ವಾತ್ಮತಯಾ ವೀಕ್ಷತೇ ತದಾ ವಿಜಿಗೀಷಾಯಾಃ
ಕಾ ಕಥಾ ? ನಾಪಿ ಲೌಕಾಯತಿಕವ್ಯತಿರಿಕ್ತಃ ಸರ್ವೋಽಪಿ ತೈರ್ಥಿಕೋ ಮೋಕ್ಷಮಂಗೀಕುರ್ವನ್
ಯೋಗಿಚರಿತೇಽಪಿ ವಿಸಂವದಿತುಮರ್ಹತಿ ಆರ್ಹತಬೌದ್ಧವೈಶೇಷಿಕನೈಯಾಯಿಕಶೈವವೈಷ್ಣವ
ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಪ್ರಮೇಯಸ್ಯ ನಾನಾವಿಧ-ತ್ವೇಽಪಿ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನಸ್ಯ ಯಮನಿಯಮಾದ್ಯಷ್ಟಾಂಗ
ತಸ್ಮಾದವಿಸಂವಾದೇನ ಸರ್ವಸಮ್ಮತೋ ಯೋಗೀಶ್ವರಃ . ಏತದೇವಾಭಿಪ್ರೇತ್ಯ
ವಸಿಷ್ಠ ಆಹ-

“ಯಸ್ಯೇದಂ ಜನ್ಮ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯಂ ತಮಾಶ್ಲೇವ ಮಹಾಮತೇ .

ವಿಶಂತಿ ವಿದ್ಯಾ ವಿಮಲಾ ಮುಕ್ತಾ ವೇಣುಮಿವೋತ್ತಮಂ .. - (ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ
ಉಪಶಮಪ್ರಕರಣೇ ೬.೮) ..

“ಆರ್ಯತಾ ಹೃದ್ಯತಾ ಮೈತ್ರೀ ಸೌಮ್ಯತಾ ಮುಕ್ತತಾ ಜ್ಞತಾ .

ಸಮಾಶ್ರಯಂತಿ ತಂ ನಿತ್ಯಮಂತಃ ಪುರಮಿವಾಂಗನಾಃ .. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೬.೯) ..

“ಪೇಶಲಾಚಾರಮಧುರಂ ಸರ್ವೇ ವಾಂಛಂತಿ ತಂ ಜನಾಃ .

ವೇಣುಂ ಮಧುರನಿಧ್ವಾನಂ ವನೇ ವನಮೃಗಾ ಇವ .. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೬.೧೨) ..

“ಸುಷುಪ್ತವತ್ಪ್ರಶಮಿತಭಾವವೃತ್ತಿನಾ

ಸ್ಥಿತಃ ಸದಾ ಜಾಗ್ರತಿ ಯೇನ ಚೇತಸಾ .

ಕಲಾನ್ವಿತೋ ವಿಧುರಿವ ಯಃ ಸದಾ ಬುದ್ಧೈ-

ನಿಷೇವ್ಯತೇ ಮುಕ್ತ ಇತೀಹ ಸ ಸ್ಮೃತಃ” .. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೧೬.೨೨) ಇತಿ ..

“ಮಾತರಿವ ಶಮಂ ಯಾಂತಿ ವಿಷಮಾಣಿ ಮೃದೂನಿ ಚ .

ವಿಶ್ವಾಸಮಿಹ ಭೂತಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಶಮಶಾಲಿನಿ .. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೪.೬೨)

ಇತಿ ..

“ತಪಸ್ವಿಷು ಬಹುಜ್ಞೇಷು ಯಾಜಕೇಷು ನೃಪೇಷು ಚ .

ಬಲವತ್ತು ಗುಣಾಥ್ಯೇಷು ಶಮವಾನೇವ ರಾಜತೇ” .. - (ತತ್ತ್ವವ ೪.೬೬) ಇತಿ ..

ತದೇವಮಬಾಧಂ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತೇರ್ವಿಸಂವಾದಾಭಾವರೂಪಂ ತೃತೀಯಂ

ಪ್ರಯೋಜನಂ ಸಿದ್ಧಂ . ದುಃಖನಾಶಸುಖಾವಿಭಾವರೂಪೇ ಚತುರ್ಥಪಂಚಮಪ್ರಯೋಜನೇ

ವಿದ್ಯಾನಂದಾತ್ಮಕೇನ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದಗತೇನ ಚತುರ್ಥಾಧ್ಯಾಯೇನ ನಿರೂಪಿತೇ .

ತದುಭಯಮತ್ರ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತೋಚ್ಯತೇ -

“ಆತ್ಮಾನಂ ಚೇದ್ವಿಜಾನೀಯಾದಯಮಸ್ಮಿತಿ ಪೂರುಷಃ ..

ಕಿಮಿಚ್ಛನ್ಯಸ್ಯ ಕಾಮಾಯ ಶರೀರಮನುಸಂಜ್ವರೇತ್” .. - (ಬೃಹ. ಉಪ೦ .೪.೪.೧೨) ..

ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತ್ಯಾ ದುಃಖಸ್ಯೈಹಿಕಸ್ಯ ವಿನಾಶ ಉಕ್ತಃ . “ಏತಹ?? ವಾವ ನ ತವತಿ

ಕಿಮಹಂ ಸಾಧು ನಾಕರವಂ ಕಿಮಹಂ ಪಾಪಮಕರವಂ” (ತೈ. ಉಪ೦ .೨.೯)

ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಯ ಆಮುಷ್ಮಿಕಹೇತುಪುಣ್ಯಪಾಪಚಿಂತಾರೂಪಸ್ಯ ದುಃಖಸ್ಯ

ನಾಶಮಾಹುಃ . ಸುಖಾವಿಭಾವಸ್ತ್ರೇಧಾ-ಸರ್ವ-ಕಾಮಾವಾಪ್ತಿಃ, ಕೃತಕೃತ್ಯತ್ವಂ,

ಪ್ರಾಪ್ತಪ್ರಾಪ್ತವ್ಯತ್ವಂ ಚೇತಿ . ಸರ್ವಕಾಮಾವಾಪ್ತಿಸ್ತ್ರೇಧಾ-ಸರ್ವಸಾಕ್ಷಿತ್ವಂ,

ಸರ್ವತ್ರಾಕಾಮಹತತ್ವಂ, ಸರ್ವಭೋಕ್ತೃರೂಪತ್ವಂ ಚೇತಿ . “ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಾದಿಸ್ಥಾವರಾಂತೇಷು

ದೇಹೇಷ್ವನುಗತಂ ಸಾಕ್ಷಿಚೈತನ್ಯರೂಪಂ ಯದ್ಬ್ರಹ್ಮ ತದೇವಾಹಮಸ್ಮಿ” - ಇತಿ ಜಾನತಃ

ಸ್ವದೇಹ ಇವ ಪರದೇಹೇಷ್ವಪಿ ಸರ್ವಕಾಮಸಾಕ್ಷಿತ್ವಮಸ್ತಿ . ತದೇತದಭಿಪ್ರೇತ್ಯ

ಶ್ರುಯತೇ - “ಸೋಽಶ್ನುತೇ ಸರ್ವಾನ್ಕಾಮಾನ್ಸಹ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ವಿಪಶ್ಚಿತಾ” (ತೈ. ಉಪ೦

.೨.೧) ಇತಿ .

ಲೋಕೇ ಭುಕ್ತೇಷು ಭೋಗೇಷ್ವಕಾಮಹತತ್ವಂ ಯತ್ತತ್ಕಾಮಪ್ರಾಪ್ತಿರಿತ್ಯುಚ್ಯತೇ .

ತಥಾ ಚ ಸರ್ವಭೋಗದೋಷದರ್ಶಿನಸ್ತತ್ತ್ವವಿದಃ ಸರ್ವತ್ರಾಕಾಮಹತತ್ವಾದಸ್ತಿ

ಸರ್ವಕಾಮಾವಾಪ್ತಿಃ . ಅತ ಏವ ಸಾರ್ವಭೌಮೋಪಕ್ರಮೇಷು ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಪರ್ಯಂತೇಷು

ಶತಗುಣೇಷ್ವಾನಂದೇಷು “ಶ್ರೋತ್ರಿಯಸ್ಯ ಚಾಕಾಮಹತಸ್ಯ” (ತೈತ್ತಿರೀಯೋಪನಿಷದಿ

೨.೮.೧) ಇತಿ ಶ್ರುತಂ . ಸದ್ರೂಪೇಣ ಚಿದ್ರೂಪೇಣಾನಂದರೂಪೇಣ ಚ

ಸರ್ವತ್ರಾವಸ್ಥಿತಂ ಸ್ವಾತ್ಮಾನಮನುಸಂದಧತಃ ಸರ್ವಭೋಕ್ತೃತ್ವಮಸ್ತಿತ್ಯಭಿಪ್ರೇತ್ಯೈವಂ

ಶ್ಲೂಯತೇ -

“ಅಹಮನ್ನಮಹಮನ್ನಮಹಮನ್ನಂ . ಅಹಮನ್ನಾದೋಹಮನ್ನಾದೋಹಮನ್ನಾದಃ”

.. - (ತೈತ್ತಿರೀಯೋಪನಿಷದಿ ೩.೧೦) ಇತಿ ..

ಕೃತಕೃತ್ಯತ್ವಂ ತು ಸ್ಮರ್ಯತೇ-

“ಜ್ಞಾನಾಮೃತೇನ ತೃಪ್ತಸ್ಯ ಕೃತಕೃತ್ಯಸ್ಯ ಯೋಗಿನಃ .

ನೈವಾಸ್ತಿ ಕಿಂಚಿತ್ಕರ್ತವ್ಯಮಸ್ತಿ ಚೇನ್ನ ಸ ತತ್ತ್ವವಿತ್” .. - (ಜಾಬಾಲದರ್ಶನೋಪನಿಷದಿ ೧.೨೩, ಉತ್ತರಗೀತಾಯಾಂ ೧.೧೩ ಚ)..

“ಯಸ್ತಾತ್ಮರತಿರೇವ ಸ್ಯಾದಾತ್ಮತೃಪ್ತಶ್ಚ ಮಾನವಃ .

ಆತ್ಮನೈವ ಚ ಸಂತುಷ್ಟಸ್ತಸ್ಯ ಕಾರ್ಯಂ ನ ವಿದ್ಯತೇ” .. - (ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾ, ೩.೧೭) ಇತಿ ..

ಪ್ರಾಪ್ತಪ್ರಾಪ್ತವ್ಯತಾಸಪಿ ಶ್ಲೂಯತೇ - “ಅಭಯಂ ವೈ ಜನಕ ಪ್ರಾಪ್ತೋಽಸಿ”

(ಬೃ೦ ಉಪ೦ ೪.೨.೨) ಇತಿ, “ತನ್ಮಾತ್ಮತ್ವಮಭವತ್” (ಬೃ. ಉ .೧.೪.೧೦)

ಇತಿ, “ಬ್ರಹ್ಮವೇದ ಬ್ರಹ್ಮೈವ ಭವತಿ” (ಮುಂಡಕೋಪನಿಷದಿ ೩.೨.೯) ಇತಿ ಚ

. ನನ್ನೇತೌ ದ್ವೌ ದುಃಖವಿನಾಶಸುಖಾವಿಭಾವೌ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನೇನೈವ ಸಿದ್ಧತ್ವಾನ್ನ

ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಪ್ರಯೋಜನತಾಮಹರ್ತಃ . ಮೈವಂ, ಸುರಕ್ಷಿತಯೋಸ್ತಯೋರತ್ರ

ವಿವಕ್ಷಿತತ್ವಾತ್ . ಯಥಾ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಂ ಪೂರ್ವಮೇವೋತ್ಪನ್ನಮಪಿ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ್ಯಾ

ಸುರಕ್ಷಿತಂ ಭವತಿ, ಏವಮೇತಾವಪಿ ಸುರಕ್ಷಿತೌ ಭವತಃ . ನನ್ನೇವಂ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತೇಃ

ಪಂಚಪ್ರಯೋಜನತ್ವೇ ಸತಿ ಸಮಾಹಿತೋ ಯೋಗೀಶ್ವರೋ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರಂ

ಕುರ್ವತಸ್ತತ್ತ್ವವಿದೋಽಪಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಇತಿ ವಕ್ರವ್ಯಂ; ತಚ್ಚ ರಾಮವಸಿಷ್ಠಯೋಃ

ಪ್ರಶೋತ್ತರಾಭ್ಯಾಂ ನಿರಾಕೃತಂ-

ಶ್ರೀರಾಮಃ -

“ಭಗವನ್ನೂತಭವ್ಯೇಶ ಕಶ್ಚಿಜ್ಞಾತು ಸಮಾಹಿತಃ .

ಪ್ರಬುದ್ಧ ಇವ ವಿಶ್ರಾಂತೋ ವ್ಯವಹಾರಪರೋಽಪಿ ಸನ್ .. ೫..

ಕಶ್ಚಿದೇಕಾಂತಮಾಶ್ರಿತ್ಯ ಸಮಾಧಿನಿಯಮೇ ಸ್ಥಿತಃ .

ತಯೋಸ್ತುಃ ಕತರಃ ಶ್ರೇಯಾನಿತಿ ಮೇ ಭಗವನ್ನದ .. ೬.. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೀ ೨೫.೫-೬) ..

ವಸಿಷ್ಠಃ -

“ಇಮಂ ಗುಣಸಮಾಹಾರಮನಾತ್ಮತ್ವೇನ ಪಶ್ಯತಃ .

ಅಂತಃ ಶೀತಲತಾ ಯಾಸೌ ಸಮಾಧಿರಿತಿ ಕಥ್ಯತೇ .. ೭..

ದೃಶ್ಯೈರ್ನ ಮಮ ಸಂಬಂಧ ಇತಿ ನಿಶ್ಚಿತ್ಯ ಶೀತಲಃ .

ಕಶ್ಚಿತ್ಸಂವ್ಯವಹಾರಸ್ಥಃ ಕಶ್ಚಿದ್ಧ್ಯಾನಪರಾಯಣಃ .. ೮..

ದ್ವಾವತೌ ರಾಮ ಸುಸಮಾವಂತಶ್ಚೇತ್ ಪರಿಶೀತಲೌ .

ಅಂತಃ ಶೀತಲತಾ ಯಾ ಸ್ಯಾತ್ತದನಂತತಪಃ ಫಲಂ” .. ೯.. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ ೨೫.೨-೯) ಇತಿ ..

ನೈಷ ದೋಷಃ . ಅತ್ರ ವಾಸನಾಕ್ಷಯರೂಪಮಂತಃ ಶೀತಲತ್ವಮವಶ್ಯಂ ಸಂಪಾದನೀಯಮಿತ್ಯೇತಾವದೇವ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತೇ . ನ ತು ತದನಂತರಭಾವಿನೋ ಮನೋನಾಶಸ್ಯ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವಂ ನಿವಾರ್ಯತೇ . ಶೀತಲತ್ವಂ ತೃಷ್ಣಾಯಾಃ ಪ್ರಶಮನಮಿತ್ಯೇತಾದೃಶೀ ವಿವಕ್ಷಾಂ ಸ್ವಯಮೇವ ಸ್ಪಷ್ಟೀಚಕಾರ -

“ಅಂತಃ ಶೀತಲತಾಯಾಂ ತು ಲಬ್ಧಾಯಾಂ ಶೀತಲಂ ಜಗತ್ .

ಅಂತಸ್ತಷ್ಟೋಪತಪ್ತಾನಾಂ ದಾವದಾಹಮಯಂ ಜಗತ್” .. ೨೪.. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೨೫.೨೪)

ನನು ಸಮಾಧಿನಿಂದಾ ವ್ಯವಹಾರಪ್ರಶಂಸಾ ಚಾತ್ರೋಪಲಭ್ಯೇತೇ -

“ಸಮಾಧಿಸ್ಥಾನಕಸ್ಥಸ್ಯ ಚೇತಶ್ಚೇದ್ವೃತ್ತಿಚಂಚಲಂ .

ತತ್ತಸ್ಯ ತು ಸಮಾಧಾನಂ ಸಮಮುನ್ಮತ್ತತಾಂಡವೈಃ .. ೧೦..

ಉನ್ಮತ್ತತಾಂಡವಸ್ಥಸ್ಯ ಚೇತಶ್ಚೇತ್ಕ್ಷಿಣವಾಸನಂ .

ತದನ್ಯೋನ್ಮತ್ತನೃತ್ಯಂ ತು ಸಮಂ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಧಿನಾ” .. ೧೧.. - (ತತ್ತ್ವೈವ ೨೫.೧೦ - ೧೧) ಇತಿ ..

ಮೈವಂ . ಅತ್ರ ಹಿ ಸಮಾಧಿಪ್ರಾಶಸ್ತಮೇವಾಂಗೀಕೃತ್ಯ ವಾಸನಾ ನಿಂದ್ಯತೇ .

ಇಯಮತ್ರ ವಚನವ್ಯಕ್ತಿಃ - ಯದ್ಯಪಿ ವ್ಯವಹಾರಾತ್ಸಮಾಧಿಃ ಪ್ರಶಸ್ತಃ, ತಥಾಪ್ಯಸೌ

ಸವಾಸನಶ್ಚೇತ್ತದಾ ನಿರ್ವಾಸನಾದ್ವ್ಯವಹಾರಾದಧಮ ಏವೇತಿ ಸ ನ ಸಮಾಧಿಃ

. ಯದಾ ಸಮಾಹಿತವ್ಯವಹಾರಾವುಭಾವಪ್ಯತತ್ತ್ವಜ್ಞೌ ಸವಾಸನೌ ಚ ತದಾ

ಸಮಾಧೇರುತ್ತಮಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಿಹೇತುಪುಣ್ಯತ್ವೇನ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯಂ . ಯದಾ ತೂಭೌ

ಜ್ಞಾನನಿಷ್ಠೌ ನಿರ್ವಾಸನೌ ಚ, ತದಾಽಪಿ ವಾಸನಾಕ್ಷಯರೂಪಾಂ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಂ

ಪರಿಪಾಲಯನ್ನಯಂ ಮನೋನಾಶರೂಪಃ ಸಮಾಧಿಃ ಪ್ರಶಸ್ತ ಏವ . ತಸ್ಮಾದ್

ಯೋಗೀಶ್ವರಸ್ಯ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವಾತ್ ಪಂಚಪ್ರಯೋಜನೋಪೇತಾಯಾ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತೇರ್ನ

ಕೋಽಪಿ ವಿಘ್ನ ಇತಿ ಸಿದ್ಧಂ .

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಪ್ರಣೀತೇ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿವಿವೇಕೇ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಸ್ವರೂಪಸಿದ್ಧಿಪ್ರಯೋಜನ

ನಾಮ ಚತುರ್ಥಂ ಪ್ರಕರಣಂ .. ೪..

೫. ವಿದ್ವತ್ಸಂನ್ಯಾಸನಿರೂಪಣಂ ನಾಮ ಪಂಚಮಂ ಪ್ರಕರಣಂ

ಏವಂ ಸ್ವರೂಪಪ್ರಮಾಣಸಾಧನಪ್ರಯೋಜನೈರ್ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿನಿರೂಪಿತಾ .

ಅಥ ತದುಪಕಾರಿಣಂ ವಿದ್ವತ್ಸಂನ್ಯಾಸಂ ನಿರೂಪಯಾಮಃ . ವಿದ್ವತ್ಸಂನ್ಯಾಸಶ್ಚ

ಪರಮಹಂಸೋಪನಿಷದಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತಃ . ತಾಂ ಚೋಪನಿಷದಮನೂದ್ಯ
ವ್ಯಾಖ್ಯಾಸ್ಯಾಮಃ .

ತತ್ರಾದೌ ವಿದ್ವತ್ಸಂನ್ಯಾಸಯೋಗ್ಯಂ ಪ್ರಶ್ನಮವತಾರಯತಿ -

“ಅಥ ಯೋಗಿನಾಂ ಪರಮಹಂಸಾನಾಂ ಕೋಽಯಂ ಮಾರ್ಗಸ್ತೇಷಾಂ ಕಾ ಸ್ಥಿತಿರಿತಿ
ನಾರದೋ ಭಗವಂತಮುಪಗತ್ಯೋವಾಚ” ಇತಿ .

ಯದ್ಯಪ್ಯಥಶಬ್ದಾಪೇಕ್ಷಿತ ಆನಂತರ್ಯಪ್ರತಿಯೋಗೀ ನ ಕೋಪ್ಯತ್ರ ಪ್ರತಿಭಾತಿ,
ತಥಾಽಪಿ ಪ್ರಷ್ಟವ್ಯಾಥೋಽತ್ರ ವಿದ್ವತ್ಸಂನ್ಯಾಸಃ . ತಸ್ಮಿಂಶ್ಚ ವಿದಿತತತ್ತ್ವೋ
ಲೋಕವ್ಯವಹಾರೈರ್ವಿಕ್ಷಿಪ್ಯಮಾಣೋ ಮನೋವಿಶ್ರಾಂತಿಂ ಕಾಮಯಮಾನೋಽಧಿಕಾರೀ
. ತತನ್ಮಾದೃ-ಗಧಿಕಾರಸಂಪತ್ತ್ಯಾನಂತರ್ಯಮಥಶಬ್ದಾರ್ಥಃ . ಕೇವಲಯೋಗಿನಂ
ಕೇವಲಪರಮಹಂಸಂ ಚ ವಾರಯಿತುಂ ಪದದ್ವಯಮುಕ್ತಂ . ಕೇವಲಯೋಗೀ
ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಾಭಾವೇನ ತ್ರಿಕಾಲಜ್ಞಾನಾಕಾಶಗಮನಾದಿಷು ಯೋಗೈಶ್ಚರ್ಯಚಮತ್ಕಾರವ್ಯವಹಾ
ಸಂಯಮವಿಶೇಷೈಸ್ತತ್ರ ತತ್ರೋದ್ಯುಂಕ್ತೇ . ತತಃ ಪರಮಪುರುಷಾರ್ಥಾದ್ಭ್ರಷ್ಟೋ
ಭವತಿ . ಅಸ್ಮಿನ್ನರ್ಥೇ ಸೂತ್ರಂ ಪೂರ್ವಮೇವೋದಾಹೃತಂ - “ತೇ ಸಮಾಧಾವುಪಸರ್ಗಾಃ
ವ್ಯುತ್ಥಾನೇ ಸಿದ್ಧಯಃ” (ಯೋಗಸೂತ್ರೇಷು ೩.೩೮) ಇತಿ .

ಕೇವಲಪರಮಹಂಸಸ್ತು ತತ್ತ್ವವಿವೇಕೇನೈಶ್ವರ್ಯೇಷ್ವಸಾರತಾಂ ಬುದ್ಧ್ವಾ ವಿರಜ್ಯತಿ .
ತದಪ್ಯುದಾಹೃತಂ-

“ಚಿದಾತ್ಮನ ಇಮಾ ಇತ್ಥಂ ಪ್ರಸ್ಫುರಂತೀಹ ಶಕ್ತಯಃ .

ಇತ್ಯಸ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯಜಾಲೇಷು ನಾಭ್ಯುದೇತಿ ಕುತೂಹಲಂ” .. ೬೭.. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ
೨೭.೬೭) ಇತಿ ..

ವಿರಕ್ತೋಽಪ್ಯಸೌ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಭರೇಣ ವಿಧಿನಿಷೇಧಾವುಲ್ಲಂಘಯತಿ . ತದುಕ್ತಂ -
“ನಿಸ್ತ್ರೈಗುಣೈಃ ಪಥಿ ವಿಚರತಾಂ ಕೋ ವಿಧಿಃ ಕೋ ನಿಷೇಧಃ” (ಶುಕಾಷ್ಟಕೇ) ಇತಿ . ತಥಾ
ಚ ಶ್ರದ್ಧಾಲವಃ ಶಿಷ್ಟಾಸ್ತಮೇವಂ ನಿಂದಂತಿ -

“ಸರ್ವೇ ಬ್ರಹ್ಮ ವದಿಷ್ಯಂತಿ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತೇ ತು ಕಲೌ ಯುಗೇ .

ನಾನುತಿಷ್ಯಂತಿ ಮೈತ್ರೇಯ ಶಿಶ್ನೋದರಪರಾಯಣಾಃ” .. - ಇತಿ .

ಯೋಗಿನಿ ತು ಪರಮಹಂಸೇ ಯಥೋಕ್ತಂ ದೋಷದ್ವಯಂ ನಾಸ್ತಿ . ಅನ್ಯೋಽಪ್ಯಸ್ಯಾತಿಶಯಃ
ಪ್ರಶೋತ್ತರಾಭ್ಯಾಂ ದರ್ಶಿತಃ-

ಶ್ರೀರಾಮಃ-

“ಏವಂ ಸ್ಥಿತೇಽಪಿ ಭಗವಂಜೀವನ್ಮುಕ್ತಸ್ಯ ಸನ್ಮತೇಃ .

ಅಪೂರ್ವೋಽತಿಶಯಃ ಕೋಽಸೌ ಭವತ್ಯಾತ್ಮವಿದಾಂ ವರ” .. ೧.. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ
೪೨.೧) ..

ವಸಿಷ್ಠಃ -

“ಜ್ಞಸ್ಯ ಕಸ್ಮಿಂಶ್ಚಿದಪ್ಯೇಷಾ ಭವತ್ಯತಿಶಯೇ ನ ಧೀಃ .

ನಿತ್ಯತೃಪ್ತಃ ಪ್ರಶಾಂತಾತ್ಮಾ ಸ ಆತ್ಮನೈವ ತಿಷ್ಠತಿ .. ೨..

ಮಂತ್ರಸಿದ್ಧೈಸ್ತಪಃಸಿದ್ಧೈರ್ಯೋಗಸಿದ್ಧೈಶ್ಚ ಭೂರಿಶಃ .

ಕೃತಮಾಕಾಶಯಾನಾದಿ ತತ್ರ ಕಾ ಸ್ಯಾದಪೂರ್ವತಾ .. ೩..

ಏಕ ಏವ ವಿಶೇಷೋಽಸ್ಯ ನ ಸಮೋ ಮೂಢಬುದ್ಧಿಭಿಃ .

ಸರ್ವತ್ರಾಸ್ಸಾಪರಿತ್ಯಾಗಾನ್ನೀರಾಗಮಮಲಂ ಮನಃ .. ೫..

ಏತಾವದೇವ ಖಲು ಲಿಂಗಮಲಿಂಗಮೂರ್ತೇಃ

ಸಂಶಾಂತಸಂಸೃತಿಚಿರಭ್ರಮನಿವೃತ್ತಸ್ಯ .

ತಜ್ಜ್ಞಸ್ಯ ಯನ್ಮದನಕೋಪವಿಷಾದಮೋಹ-

ಲೋಭಾಪದಾಮನುದಿನಂ ನಿಪುಣಂ ತನುತ್ವಂ” .. ೬.. - (ಲಘುಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠೇ

೪೨.೨ -೬) ಇತಿ ..

ಏತೇನಾತಿಶಯೇನೋಪೇತಾನಾಂ ದೋಷದ್ವಯರಹಿತಾನಾಂ ಮಾರ್ಗಸ್ಥಿತೀ

ಪೃಚ್ಛಯೇತೇ . ವೇಷಭಾಷಾದಿರೂಪೋ ಹಿ ವ್ಯವಹಾರೋ ಮಾರ್ಗಃ .

ಚಿತ್ತೋಪರಮರೂಪ ಆಂತರೋ ಧರ್ಮಃ ಸ್ಥಿತಿಃ . ಭಗವಾಂಶ್ಚತುರ್ಮುಖೋ ಬ್ರಹ್ಮಾ

. ಯಥೋಕ್ತಂ ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರಮವತಾರಯತಿ -

“ತಂ ಭಗವಾನಾಹ” ಇತಿ .

ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣಮಾರ್ಗೇ ಶ್ರದ್ಧಾತಿಶಯಮುತ್ಪಾದಯಿತುಂ ತಂ ಮಾರ್ಗಂ ಪ್ರಶಂಸತಿ-

“ಸೋಽಯಂ ಪರಮಹಂಸಾನಾಂ ಮಾರ್ಗೋ ಲೋಕೇ ದುರ್ಲಭತರೋ ನ ತು

ಬಾಹುಲ್ಯಃ” (ಪರಮ೦ ಉಪ೦ ೧) ಇತಿ .

ಯಃ ಪೃಷ್ಟಃ ಸೋಽಯಮಿತಿ ಯೋಜನಾ . ಅಯಮಿತ್ಯುತ್ತರಗ್ರಂಥೇ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣ

ಆಚ್ಛಾದನಾದಿಃ ಸ್ವಶರೀರೋಪಭೋಗೇನ ಲೋಕೋಪಕಾರೇಣ ಚ ನಿರಪೇಕ್ಷೋ

ಮುಖ್ಯೋ ಮಾರ್ಗಃಃ ಪರಾಮೃಶ್ಯತೇ . ತಾದೃಶಸ್ಯ ಪರಮಕಾಷ್ಠಾಂ ಪ್ರಾಪ್ತಸ್ಯ

ವೈರಾಗ್ಯಸ್ಯಾದೃಷ್ಟ-ಚರತ್ವಾತ್ಸ್ಯ ಮಾರ್ಗಸ್ಯ ದುರ್ಲಭತರತ್ವಂ . ನ ಚೈತಾವತಾತ್ಯಂತಾಭಾವಃ

ಶಂಕನೀಯ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರೇತ್ಯ ಬಾಹುಲ್ಯಮೇವ ಪ್ರತಿಷೇಧತಿ - ನ ತ್ವಿತಿ . ಬಾಹುಲ್ಯಮಿತಿ

ವಕ್ತವ್ಯೇ ಲಿಂಗವ್ಯತ್ಯಯಶ್ಚಾಂದಸಃ .

ನನ್ವಯಂ ಮಾರ್ಗೋಂ ದುರ್ಲಭತರಶ್ಚೇತ್ತರ್ಹಿ ತದರ್ಥಂ ಪ್ರಯಾಸೋ ನ ಕರ್ತವ್ಯಃ.

ತೇನ ಪ್ರಯೋಜನಾಭಾವಾದಿತ್ಯಾಶಂಕ್ಯಾಹ -

“ಯದ್ಧೇಕೋಽಪಿ ಭವತಿ ಸ ಏವ ನಿತ್ಯಪೂತಸ್ಥಃ ಸ ಏವ ವೇದಪುರುಷ ಇತಿ

ವಿದುಷೋ ಮನ್ಯಂತೇ” (ಪರಮಹಂಸೋಪನಿಷದಿ ೧) ಇತಿ .

“ಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ಸಹಸ್ರೇಷು ಕಶ್ಚಿದ್ಭ್ರತತಿ ಸಿದ್ಧಯೇ .

ಯತತಾಮಪಿ ಸಿದ್ಧಾನ್ಯಾಂ ಕಶ್ಚಿನ್ಯಾಂ ವೇತ್ತಿ ತತ್ತ್ವತಃ” . - (ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ ೨.೩) ..

ಇತಿ ನ್ಯಾಯೇನ ಯತ್ರ ಕ್ವಾಪಿ ಯದಾ ಕದಾಚಿದ್ಯೋಗೀಪರಮಹಂಸೋ
ಯದಿ ಕಶ್ಚಿಲ್ಲಭ್ಯತೇ ತರ್ಹಿ ಸ ಏವ ನಿತ್ಯಪೂತಸ್ಥೋ ಭವತಿ . ನಿತ್ಯಪೂತಃ
ಪರಮಾತ್ಮಾ “ಯ ಆತ್ಮಾಪಹತಪಾಪ್ಮಾ” (ಛಾಂ ಉಪಂ ೮.೧) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ
ಏವಕಾರೇಣ ಕೇವಲಯೋಗೀ ಕೇವಲ ಪರಮಹಂಸಶ್ಚ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯತೇ
ಕೇವಲಯೋಗೀ ನಿತ್ಯಪೂತಂ ನ ಜಾನಾತಿ . ಕೇವಲ ಪರಮಹಂಸೋ
ಜಾನನ್ನಪಿ ಚಿತ್ತವಿಶ್ರಾಂತ್ಯಭಾವಾದ್ಬಹಿರ್ಮುಖೋ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ನ ತಿಷ್ಠತಿ .
ವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಃ ಪುರುಷೋ ವೇದಪುರುಷಃ . ವಿದುಷೋ ವಿದ್ವಾಂಸೋ
ಬ್ರಹ್ಮಾನುಭವಚಿತ್ತವಿಶ್ರಾಂತಿಪ್ರತಿಪಾದಕಶಾಸ್ತ್ರಪಾರಂಗತಾ ಯೋಗಿನಃ . ಪರಮಹಂಸಸ್ಯ
ಬ್ರಹ್ಮನಿಷ್ಠತ್ವಂ ಸರ್ವೇ ಜನಾ ಮನ್ಯಂತೇ . ಯಥೋಕ್ತಾ ವಿದ್ವಾಂಸಸ್ತು
ತದಪ್ಯಸಹಮಾನಾ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಮೇವ ಮನ್ಯಂತೇ . ತಥಾ ಚ ಸ್ಮರ್ಯತೇ-

“ದರ್ಶನಾದರ್ಶನೇ ಹಿತ್ವಾ ಸ್ವಯಂ ಕೇವಲರೂಪತಃ .

ಯಸ್ತಿಷ್ಠತಿ ಸ ತು ಬ್ರಹ್ಮನ್ಬ್ರಹ್ಮ ನ ಬ್ರಹ್ಮವಿತ್ಸ್ವ ಯಂ” .. ಇತಿ .

ಅತೋ ನ ಪ್ರಯೋಜನಾಭಾವಃ ಶಂಕಿತುಮಪಿ ಶಕ್ಯತೇ .

ನಿತ್ಯಪೂತಸ್ಥತ್ವಂ ವೇದಪುರುಷತ್ವಂ ಚ ಮುಖತೋ ವಿಶದಯನ್ನರ್ಥಾತ್ “ಕಾ ಸ್ಥಿತಿಃ
?” ಇತಿ ಪ್ರಶ್ನಸ್ಯೋತ್ತರಂ ಸೂತ್ರಯತಿ -

“ಮಹಾಪುರುಷೋ ಯಚ್ಚಿತ್ತಂ ತತ್ಸರ್ವದಾ ಮಯ್ಯೇವಾವಸ್ಥಾಪಯತಿ,
(ಮಯ್ಯೇವಾವತಿಷ್ಠತೇ ಇತಿ ವಾ) ತಸ್ಮಾದಹಂ ಚ ತಸ್ಮಿನ್ನೇವಾವಸ್ಥಿತಃ (ತಸ್ಮಿನ್ನೇವಾವಸ್ಥಿಯತೇ
ಇತಿ ವಾ)” ಇತಿ . (ಪರಮಹಂಸೋಪನಿಷದಿ ೧) ..

ವೈದಿಕಜ್ಞಾನಕರ್ಮಾಧಿಕಾರಿಷು ಪುರುಷೇಷು ಮಧ್ಯೇ ಯೋಗಿನಃ ಪರಮಹಂಸಸ್ಯಾತ್ಯಂತಮು
ಸ ಚ ಮಹಾಪುರುಷೋ ಯಚ್ಚಿತ್ತಂ ಸ್ವಕೀಯಂ ತತ್ಸರ್ವದಾಮಯ್ಯೇವಾವಸ್ಥಾಪಯತಿ,

ಸಂಸಾರಗೋಚರಾಣಾಂ ತದೀಯಚಿತ್ತವೃತ್ತೀನಾಮಭ್ಯಾಸವೈರಾಗ್ಯಾಭ್ಯಾಂ

ನಿರುದ್ಧತ್ವಾತ್ . ಅತ ಏವ ಭಗವಾನ್ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ ಶಾಸ್ತ್ರಸಿದ್ಧಂ ಪರಮಾತ್ಮಾನಂ

ಸ್ವಾನುಭವೇನ ಪರಾಮೃಶನ್ಮಯೀತಿ ವ್ಯಪದಿಶತಿ . ಯಸ್ಮಾದ್ಯೋಗೀ ಮಯ್ಯೇವ

ಚಿತ್ತಂ ಸ್ಥಾಪಯತಿ ತಸ್ಮಾದಹಮಪಿ ಪರಮಾತ್ಮಸ್ವರೂಪತ್ವೇನ ತಸ್ಮಿನ್ನೇವ

ಯೋಗಿನ್ಯಾವಿಭೂತೋಽವಸ್ಥಿತೋಽಸ್ಮಿ ನೇತರೇಷ್ವಜ್ಞಾನಿಷು, ತೇಷಾಮವಿದ್ಯಾವೃತ್ತತ್ವಾತ್

. ತತ್ತ್ವವಿತ್ಸ್ವಪ್ಯಯೋಗಿಷು ಬಾಹ್ಯಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಭಿರಾವೃತ್ತತ್ವಾನ್ನಾಸ್ತ್ಯಾವಿಭಾವಃ .

ಇದಾನೀಂ ಕೋಽಯಂ ಮಾರ್ಗ ಇತಿ ಪೃಷ್ಟಂ ಮಾರ್ಗಮುಪದಿಶತಿ -

“ಅಸೌ ಸ್ವಪುತ್ರಮಿತ್ರಕಲತ್ರಬಂಧ್ವಾದೀೞೞಿಖಾಯಜ್ಞೋಪವೀತೇ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಂ

ಚ ಸರ್ವಕರ್ಮಾಣಿ ಸಂನ್ಯಸ್ಯಾಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಂ ಚ ಹಿತ್ವಾ ಕೌಪೀನಂ

ದಂಡಮಾಚ್ಛಾದನಂ ಚ ಸ್ವಶರೀರೋಪಭೋಗಾರ್ಥಾಯ ಲೋಕಸ್ಯೋಪಕಾರಾರ್ಥಾಯ

ಚ ಪರಿಗ್ರಹೇತ್” (ಪರಮಂ ಉಪಂ ೧) ಇತಿ .

ಯೋ ಗೃಹಸ್ಥಃ ಪೂರ್ವಜನ್ಮಸಂಚಿತಪುಣ್ಯಪುಂಜೇ ಪರಿಪಕ್ವೇ ಸತಿ ಮಾತೃಪಿತೃಜ್ಞಾದಿನಾ

ನಿಮಿತ್ತೇನ ವಿವಿಧಿಷಾಸನ್ಯಾಸರೂಪಂ ಪರಮಹಂಸಾಶ್ರಮಮಸ್ವೀಕೃತ್ಯೈವ ಶ್ರವಣಾದಿಸಾಧನಾನ್ಯನುಷ್ಠಾಯ ತತ್ತ್ವಂ ಸಮ್ಯಗವಗಚ್ಛತಿ. ತತೋ ಗೃಹಸ್ಥಸ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತೈರ್ಲೌಕಿಕವೈದಿಕವ್ಯವಹಾರಸಹಸೈಶ್ಚಿತ್ತೇ ವಿಕ್ಷಿಪ್ತೇ ಸತಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿಸಿದ್ಧಯೇ ವಿದ್ವತ್ಸನ್ಯಾಸಂ ಚಿಕೀರ್ಷತಿ, ತಂ ಪ್ರತಿ ಸ್ವಪುತ್ರಮಿತ್ರೇತ್ಯಾದ್ಯುಪದೇಶಃ, ಪೂರ್ವಮೇವ ವಿವಿಧಿಷಾಸನ್ಯಾಸಂ ಕೃತ್ವಾ ತತ್ತ್ವಂ ವಿದಿತವತೋ ವಿದ್ವತ್ಸನ್ಯಾಸಂ ಚಿಕೀರ್ಷೋಃ ಪುತ್ರಕಲತ್ರಾದಿಪ್ರಸಂಗಾಭಾವಾತ್ .

ನನ್ವಯಂ ವಿದ್ವತ್ಸನ್ಯಾಸಃ ಕಿಮಿತರಸನ್ಯಾಸವತ್ಪ್ರೈಷೋಚ್ಚಾರಣಾದಿವಿದ್ಯುಕ್ತಪ್ರಕಾರೇಣ ಸಂಪಾದನೀಯಃ, ಕಿಂ ವಾ ಜೀರ್ಣವಸ್ತುಸೋಪದ್ರವಗ್ರಾಮಾದಿತ್ಯಾಗವಲ್ಲೌಕಿಕತ್ಯಾಗಮಾತ್ರಮ್ ? ನಾದ್ಯಃ, ತತ್ತ್ವವಿದಃ ಕರ್ತೃತ್ವರಾಹಿತೈಃನ ವಿಧಿ-ನಿಷೇಧಾನಧಿಕಾರಾತ್ . ಅತ ಏವ ಸ್ಮರ್ಯತೇ -

“ಜ್ಞಾನಾಮೃತೇನ ತೃಪ್ತಸ್ಯ ಕೃತಕೃತ್ಯಸ್ಯ ಯೋಗಿನಃ .

ನೈವಾಸ್ತಿ ಕಿಂಚಿತ್ಕರ್ತವ್ಯಮಸ್ತಿ ಚೇನ್ನ ಸ ತತ್ತ್ವವಿತ್ .. ಇತಿ . - (ಜಾಬಾಲದರ್ಶನೋಪನಿಷದಿ ೧.೨೩) ಇತಿ ..

ನ ದ್ವಿತೀಯಃ . ಕೌಪೀನದಂಡಾದ್ಯಾಶ್ರಮಲಿಂಗವಿಧಾನಶ್ರವಣಾತ್ .

ನೈಷ ದೋಷಃ, ಪ್ರತಿಪತ್ತಿಕರ್ಮವದುಭಯರೂಪತ್ವೋಪಪತ್ತೇಃ . ತಥಾ ಹಿ - ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠೋಮೇ ದೀಕ್ಷಿತಸ್ಯ ದೀಕ್ಷಾಂಗನಿಯಮಾನುಷ್ಠಾನಕಾಲೇ ಕಂಡೂಯಿತುಂ ಹಸ್ತಂ ಪ್ರತಿಷಿದ್ಯ ಕೃಷ್ಣವಿಷಾಣಾ ವಿಹಿತಾ “ಯದ್ಧಸ್ತೇನ ಕಂಡೂಯೇತ ಪಾಮಾನಂಭಾವುಕಾಃ ಪ್ರಜಾಃ ಸ್ಯುರ್ಯತ್ನಯೇತ ನಗ್ನಂಭಾವುಕಾಃ” (ತೈತ್ತಿರೀಯಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಇತಿ, “ಕೃಷ್ಣವಿಷಾಣಯಾ ಕಂಡೂಯತೇ” (ತತ್ತ್ವವ ೬.೧.೩) ಇತಿ ಚ . ತಸ್ಯಾಶ್ಚ ಕೃಷ್ಣವಿಷಾಣಾಯಾಃ ಸಮಾಪ್ತೇ ನಿಯಮೇ ಪ್ರಯೋಜನಾಭಾವಾದ್ ವೋಡುಮಶಕೃತ್ವಾಚ್ಚ ತ್ಯಾಗಃ ಸ್ವತ ಏವ ಪ್ರಾಪ್ತಃ . ತಂ ಚ ತ್ಯಾಗಂ ಸಪ್ರಕಾರಂ ವೇದೋ ವಿದಧಾತಿ - “ನೀತಾಸು ದಕ್ಷಿಣಾಸು ಚಾತ್ವಾಲೇ ಕೃಷ್ಣವಿಷಾಣಾಂ ಪ್ರಾಸ್ಯತಿ” (ತತ್ತ್ವವ ೬.೧.೩) ಇತಿ . ತದಿದಂ ಪ್ರತಿಪತ್ತಿಕರ್ಮ ಲೌಕಿಕಂ ವೈದಿಕಂ ಚೇತ್ಯುಭಯರೂಪಂ . ಏವಂ ವಿದ್ವತ್ಸನ್ಯಾಸೋಽಪ್ಯುಭಯರೂಪಃ . ನ ಚ ತತ್ತ್ವವಿದಿ ಶಂಕನೀಯಃ, ಚಿದಾತ್ಮನ್ಯಾರೋಪಿತಸ್ಯ ಕರ್ತೃತ್ವಸ್ಯ ವಿದ್ಯಯಾಽಪೋಹಿತತ್ವೇಽಪಿ ಚಿಚ್ಛಾಯೋಪೇತೇಽಂತಃಕರಣೋಪಾಧೌ ವಿಕ್ರಿಯಾಸಹಸ್ರಯುಕ್ತೇ ಸ್ವತಃಸಿದ್ಧಸ್ಯ ಕರ್ತೃತ್ವನ್ಯಾತ್ಯಂತಾಭಾವಃ ಯಾವದ್ವ್ಯಭಾವಿತಯಾಽನಪೋಹಿತತ್ವಾತ್ . ನ ಚ “ಜ್ಞಾನಾಮೃತೇನ” (ಜಾಬಾಲದರ್ಶನೋಪನಿಷದಿ ೧.೨೩) ಇತ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧಃ, ಸತ್ಯಪಿ ಜ್ಞಾನೇ ವಿಶ್ರಾಂತಿರಹಿತಸ್ಯ ತೃಪ್ತಭಾವೇನ ವಿಶ್ರಾಂತಿಸಂಪಾದನಲಕ್ಷಣಕರ್ತವ್ಯಶೇಷಸಂಕೃತಕೃತ್ಯತ್ವಾಭಾವಾತ್ .

ನನು ತತ್ತ್ವವಿದೋಽಪಿ ವಿದ್ಯಂಗೀಕಾರೇ ಸತಿ ತೇನಾಪೂರ್ವೇಣ ದೇಹಾಂತರಮಾರಭ್ಯೇತ

ಮೈವಂ ತಸ್ಯಾಪೂರ್ವಸ್ಯ ಚಿತ್ತವಿಶ್ರಾಂತಿಪ್ರತಿಬಂಧನಿವಾರಣಲಕ್ಷಣಸ್ಯ ದೃಷ್ಟಫಲಸ್ಯ ಸಂಭವೇ ಸತ್ಯದೃಷ್ಟಫಲಕಲ್ಪನಾಯಾ ಅನ್ಯಾಯ್ಯತ್ವಾತ್; ಅನ್ಯಥಾ ಶ್ರವಣಾದಿವಿಧಿಷ್ಟಪಿ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನೋತ್ಪತ್ತಿಪ್ರತಿಬಂಧನಿವಾರಣರೂಪಂ ದೃಷ್ಟಫಲಮುಪೇಕ್ಷ್ಯ ಜನ್ಮಾಂತರಹೇತುತ್ವಂ ಕಲ್ಪ್ಯೇತ .

ತಸ್ಮಾದ್ವಿದ್ಯಂಗಳಿಕಾರೇ ದೋಷಾಭಾವಾದ್ವಿವಿಧಿಷುರಿವ ವಿದ್ವಾನಪಿ ಗೃಹಸ್ಥೋ ನಾಂದೀಮುಖಶ್ರಾದ್ಧೋಪವಾಸ-ಜಾಗರಣಾದಿವಿಧಿಮನುಸೃತ್ಯೈವ ಸಂನ್ಯಸ್ಯೇತ್ . ಯದ್ಯಪ್ಯತ್ರ ಶ್ರಾದ್ಧಾದಿಕಂ ನೋಪದಿಷ್ಟಂ ತಥಾಪ್ಯಸ್ಯ ವಿದ್ವತ್ಸನ್ಯಾಸಸ್ಯ ವಿವಿಧಿಷಾಸನ್ಯಾಸವಿಕೃತಿತ್ವಾತ್ “ಪ್ರಕೃತಿವದ್ವಿಕೃತಿಃ ಕರ್ತವ್ಯಾ” ಇತಿ ನ್ಯಾಯೇನ ತದೀಯಾ ಧರ್ಮಾಃ ಸರ್ವೇಽಪ್ಯತ್ರ ಪ್ರಾಪ್ತುವಂತಿ, ಯಥಾಗ್ನಿಷ್ಟೋಮಸ್ಯ ವಿಕೃತಿಷ್ಟತಿರಾತ್ರಾದಿಷು ತದೀಯಧರ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಸ್ತದ್ವತ್ . ತಸ್ಮಾದಿತರಸನ್ಯಾಸವದತ್ರಾಪಿ ಪೈಷಮಂತ್ರೇಣ ಪುತ್ರಮಿತ್ರಾದಿತ್ಯಾಗಂ ಸಂಕಲ್ಪಯೇತ್ . ಬಂಧ್ವಾದೀನಿತ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇನ ಭೃತ್ಯಪಶುಗೃಹಕ್ಷೇತ್ರಾದಿಲೌಕಿಕಪರಿಗ್ರಹಾದಿವಿಶೇಷಾಃ ಸಂಗೃಹ್ಯಂತೇ . ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಂ ಚೇತಿ ಚಕಾರೇಣ ತದರ್ಥನಿರ್ಣಯೋಪಯುಕ್ತಾನಿ ಪದವಾಕ್ಯಪ್ರಮಾಣಶಾಸ್ತ್ರಾಣಿ ವೇದೋಪಬೃಂಹಕಾಣೀತಿಹಾಸಪುರಾಣಾದೀನಿ ಚ ಸಮುಚ್ಚಿನೋತಿ . ಚಿತ್ಸುಕ್ಯನಿವೃತ್ತಿ-ಮಾತ್ರಪ್ರಯೋಜನಾನಾಂ ಕಾವ್ಯನಾಟಕಾದೀನಾಂ ತ್ಯಾಗಃ ಕೈಮುತಿಕನ್ಯಾಯಸಿದ್ಧಃ . ಸರ್ವಕರ್ಮಾಣೀತಿ ಸರ್ವಶಬ್ದೇನ ಲೌಕಿಕವೈದಿಕನಿತ್ಯನೈಮಿತ್ತಿಕನಿಷಿದ್ಧಕಾಮ್ಯಾನಿ ಸಂಗೃಹ್ಯಂತೇ . ಪುತ್ರಾದಿತ್ಯಾಗೇನೈಹಿಕಭೋಗಃ ಪರಿಹೃತಃ . ಸರ್ವಕರ್ಮತ್ಯಾಗೇನ ಚಾಮುಷ್ಮಿಕಭೋಗಾಶಾ ಚಿತ್ತವಿಕ್ಷೇಪಕಾರಿಣೀ ಪರಿಹೃತಾ . ಅಯಮಿತಿ ಛಾಂದಸವಿಭಕ್ತಿಲಿಂಗವ್ಯತ್ಯಯೇನೇದಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಮಿತಿ ಯೋಜನೀಯಂ . ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡತ್ಯಾಗೋ ನಾಮ ತತ್ಪ್ರಾಪ್ತಿಹೇತೋರ್ವಿರಾಡುಪಾಸನಸ್ಯತ್ಯಾಗಃ . ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಂ ಚೇತಿ ಚಕಾರೇಣ ಸೂತ್ರಾತ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಹೇತೋರ್ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭೋಪಾಸನಸ್ಯ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಹೇತೂನಾಂ ಶ್ರವಣಾದೀನಾಂ ಚ ಸಮುಚ್ಚಯಃ . ಸ್ವಪುತ್ರಾದಿಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭೋಪಾಸನಂ ಚ ಸುಖಸಾಧನಂ ಸರ್ವಂ ಪೈಷಮಂತ್ರೋಚ್ಚಾರಣೇನ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ಕೌಪೀನಾದಿಕಂ ಪರಿಗೃಹ್ಣೀಯಾತ್ . ಆಚ್ಛಾದನಂ ಚೇತಿ ಚಕಾರೇಣ ಪಾದುಕಾದೀನಿ ಸಮುಚ್ಚಿನೋತಿ . ತಥಾ ಚ ಸ್ಮೃತಿಃ-

“ಕೌಪೀನಯುಗಲಂ ವಾಸಃ ಕಂಠಾಂ ಶೀತನಿವಾರಿಣೀಂ .

ಪಾದುಕೇ ಚಾಪಿ ಗೃಹ್ಣೀಯಾತ್ಕುರ್ಯಾನ್ಮಾನ್ಯಸ್ಯ ಸಂಗ್ರಹಂ” ..-(ಹಾರೀತಸಂಹಿತಾಯಾಂ ೬.೨೨೮; ಲಘುವಿಷ್ಣುಸ್ಮೃತೌ ೪.೨) ಇತಿ ..

ಸ್ವಶರೀರೋಪಭೋಗೋ ನಾಮ ಕೌಪೀನೇನ ಲಜ್ಜಾವ್ಯಾವೃತ್ತಿಃ . ದಂಡೇನ ಗೋಸರ್ಪಾದ್ಯುಪದ್ರವಪರಿಹಾರಃ . ಆಚ್ಛಾದನೇನ ಶೀತಾದಿಪರಿಹಾರಃ .

ಚಕಾರಾತ್ಪಾದುಕಾಭ್ಯಾಮುಚ್ಚಿಷ್ಟದೇಶಸ್ವರ್ಶಾದಿಪರಿಹಾರಂ ಸಮುಚ್ಚಿನೋತಿ .
ಲೋಕಸ್ಯೋಪಕಾರೋ ನಾಮ ದಂಡಾದಿಲಿಂಗೇನೈತದೀಯಮುತ್ತಮಾಶ್ರಮಂ
ಪರಿಜ್ಞಾಯ ತದುಚಿತಾಭಿವಂದನಭಿಕ್ಷಾಪ್ರದಾನಾದಿಪ್ರವೃತ್ತ್ಯಾ ಸುಕೃತಸಿದ್ಧಿಃ .
ಚಕಾರೇಣಾಶ್ರಮಮರ್ಯಾದಾಯಾಃ ಶಿಷ್ಟಾಚಾರಪ್ರಾಪ್ತಾಯಾಃ ಪಾಲನಂ
ಸಮುಚ್ಚಿನೋತಿ .

ಕೌಪೀನಾದಿಪರಿಗ್ರಹಸ್ಯಾನುಕೂಲತ್ವಮಭಿಪ್ರೇತ್ಯ ಮುಖ್ಯತ್ವಂ ಪ್ರತಿಷೇಧತಿ -

“ತಚ್ಚ ನ ಮುಖ್ಯೋಽಸ್ಮಿ” ಇತಿ (ಪರಮಂ ಉಪಂ .೧) ..

ಯತ್ಕೌಪೀನಾದಿಪರಿಗ್ರಹಣಮಸ್ತಿ ತದಪ್ಯಸ್ಯ ಯೋಗಿನಃ ಪರಮಹಂಸಸ್ಯ ಮುಖ್ಯಃ
ಕಲ್ಪೋ ನ ಭವತಿ, ಕಿಂ ತ್ವನುಕಲ್ಪ ಏವ . ವಿವಿಧಿಷಾಸಂನ್ಯಾಸಿನಸ್ತು ದಂಡಗ್ರಹಣಂ
ಮುಖ್ಯಮಿತಿ ಕೃತ್ವಾ ದಂಡವಿಯೋಗಸ್ಯ ನಿಷೇಧಃ ಸ್ಮರ್ಯತೇ-

“ದಂಡಾತ್ಮನೋಸ್ತು ಸಂಯೋಗಃ ಸರ್ವದೈವ ವಿಧೀಯತೇ .

ನ ದಂಡೇನ ವಿನಾ ಗಚ್ಛೇದಿಷುಕ್ಷೇಪತ್ರಯಂ ಬುಧಃ” .. - (ಸನ್ಯಾಸೋಪನಿಷದಿ ೨.೧೧)

ಇತಿ ..

ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಮಪಿ ದಂಡನಾಶೇ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮಶತಂ ಸ್ಮರ್ಯತೇ - “ದಂಡತ್ಯಾಗೇ
ಶತಂ ಚರೇತ್” ಇತಿ .

ಯೋಗಿನಃ ಪರಮಹಂಸಸ್ಯ ಮುಖ್ಯಂ ಕಲ್ಪಂ ಪ್ರಶೋತ್ತರಾಭ್ಯಾಂ ದರ್ಶಯತಿ -

“ಕೋಽಯಂ ಮುಖ್ಯ ಇತಿ ಚೇದಯಂ ಮುಖ್ಯಃ, ನ ದಂಡಂ ನ ಶಿಖಂ ನ
ಯಜ್ಞೋಪವೀತಂ ನಾಚ್ಛಾದನಂ ಚರತಿ ಪರಮಹಂಸಃ” (ಪರಮಂ ಉಪಂ .೧-
೨) ಇತಿ .

ನ ಶಿಖಮಿತಿ ಛಾಂದಸೋ ಲಿಂಗವ್ಯತ್ಯಯೋಽನುಸಂಧೇಯಃ . ಯಥಾ
ವಿವಿಧಿಷುಃ ಪರಮಹಂಸಃ ಶಿಖಾಯಜ್ಞೋಪವೀತಾಭ್ಯಾಂ ರಹಿತೋ ಮುಖ್ಯಸ್ತಥಾ
ಯೋಗೀ ದಂಡಾಚ್ಛಾದನಾಭ್ಯಾಂ ರಹಿತಃ ಸನ್ಮುಖ್ಯೋ ಭವತಿ, ದಂಡಸ್ಯ
ವೈಣವತ್ವಾದಿಲಕ್ಷಣಮಾಚ್ಛಾದನಸ್ಯ ಕಂಠಾತ್ಪಾದಿಲಕ್ಷಣಂ ಚ ಪರೀಕ್ಷಿತಂ
ದಂಡಾದಿಕಂ ಸಂಪಾದಯಿತುಂ ರಕ್ಷಿತುಂ ಚ ಚಿತ್ತೇ ವ್ಯಾಪೃತೇ ಸತಿ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿನಿರೋಧಲಕ್ಷಣೋ

ಯೋಗೋ ನ ಸಿದ್ಧೇದಿತಿ . ತಚ್ಚ ನ ಯುಕ್ತಂ, “ನ ಹಿ ವರವಿಘಾತಾಯ
ಕನ್ಯೋದ್ವಾಹಃ” ಇತಿ ನ್ಯಾಯಾತ್ . ಆಚ್ಛಾದನಾದ್ಯಭಾವೇ ಶೀತಾದಿಬಾಧಾಯಾಃ
ಕಃ ಪ್ರತೀಕಾರ ಇತ್ಯಾಶಂಕ್ಯಾಹ -

“ನ ಶೀತಂ ನ ಚೋಷ್ಣಂ ನ ಸುಖಂ ನ ದುಃಖಂ ನ ಮಾನಾವಮಾನೌ ಚ
ಷಡೂರ್ಮಿವರ್ಜಂ” (ಪರಮಂ ಉಪಂ .೨) ಇತಿ .

ನಿರುದ್ಧಾಶೇಷಚಿತ್ತವೃತ್ತೇರ್ಯೋಗಿನಃ ಶೀತಂ ನಾಸ್ತಿ, ತತ್ಪ್ರತೀತ್ಯಭಾವಾತ್ . ಯಥಾ
ಲೀಲಾಯಾಮಾಸಕ್ತಸ್ಯ ಬಾಲಸ್ಯಾಚ್ಛಾದನಾದಿರಹಿತಸ್ಯಾಪಿ ಹೇಮಂತಶಿಶಿರಯೋಃ
ಪ್ರಾತಃಕಾಲೇಽಪಿ ಶೀತಂ ನಾಸ್ತಿ, ತಥಾ ಪರಮಾತ್ಮನ್ಯಾಸಕ್ತಸ್ಯ ಯೋಗಿನಃ

ಶೀತಾಭಾವಃ . ಘರ್ಮಕಾಲ ಉಷ್ಣಾಭಾವಶ್ಚ ತಥೈವಾವಗಂತವ್ಯಃ . ವರ್ಷಾಸು ತದಭಾವಸಮುಚ್ಚಯಾರ್ಥಶ್ಚಕಾರಃ . ಶೀತೋಷ್ಣಯೋರಪ್ರತೀತೌ ತಜ್ಜನ್ಯಯೋಃ ಸುಖದುಃಖಯೋರಭಾವ ಉಪಪನ್ನಃ . ನಿದಾಘೇ ಶೀತಂ ಸುಖಜನಕಂ ಹೇಮಂತೇ ದುಃಖಜನಕಂ . ಉಕ್ತವಿಪರ್ಯಯ ಉಷ್ಟೇ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಃ . ಮಾನಃ ಪುರುಷಾಂತರೇಣ ಸಂಪಾದಿತಃ ಸತ್ಕಾರಃ . ಅವಮಾನಸ್ತಿಸ್ಕಾರಃ . ಯದಾ ಯೋಗಿನಃ ಸ್ವಾತ್ಮವ್ಯತಿರಿಕ್ತಂ ಪುರುಷಾಂತರಮೇವ ನ ಪ್ರತೀಯತೇ ತದಾ ಮಾನಾವಮಾನೌ ದೂರಾದಪೇತೌ . ಚಕಾರಃ ಶತ್ರುಮಿತ್ರರಾಗದ್ವೇಷಾದಿದ್ವಂದ್ವಾಭಾವಂ ಸಮುಚ್ಚಿನೋತಿ . ಷಡೂರ್ಮಯಃ - ಕ್ಷುತ್ರಿಪಾಸೇ ಶೋಕಮೋಹೌ ಜರಾಮರಣೇ ಚ . ತೇಷಾಂ ತ್ರಯಾಣಾಂ ದ್ವಂದ್ವಾನಾಂ ಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರಾಣಮನೋದೇಹಧರ್ಮತ್ವಾದಾತ್ಮತತ್ತ್ವಾ ಭಿಮುಖಸ್ಯ ಯೋಗಿನಸ್ತದ್ವರ್ಜನಂ ಯುಜ್ಯತೇ .

ನನ್ವಸ್ತೈವಂ ಸಮಾಧಿದಶಾಯಾಂ ಶೀತಾದ್ಯಭಾವಃ ವ್ಯುತ್ಥಾನದಶಾಯಾಂ ತು ನಿಂದಾದಿಕ್ಲೇಶಃ ಸಂಸಾರಿಣಮಿವೈನಂ ಬಾಧೇತ್ಯೇವೇತ್ಯಾಶಂಕ್ಯಾಹ - "ನಿಂದಾಗರ್ವಮತ್ಸರದಬ್ಧ್ಯ ದೀಂಶ್ಚ ಹಿತ್ವಾ" (ಪರಮ೦ ಉಪ೦ ೨) ಇತಿ .

ವಿದ್ಯೈಃ ಪುರುಷೈಃ ಸ್ವಸ್ಮಿನ್ನಾಪಾದಿತಾ ದೋಷೋಕ್ತಿನಿಂದಾ . ಅನ್ಯೈರ್ಭ್ಯೋಽಧಿಕೋಽಹಮಿತಿ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿರ್ಗರ್ವಃ . ವಿದ್ಯಾಧನಾದಿಭಿರನ್ಯಸದೃಶೋ ಭವಾಮೀತಿ ಬುದ್ಧಿರ್ಮತ್ಸರಃ . ಪರೇಷಾಮಗ್ರೇ ಜಪಧ್ಯಾನಾದಿಪ್ರಕಟನಂ ದಂಭಃ . ಭರ್ತ್ಸನಾದಿಷು ದೃಢಬುದ್ಧಿರ್ದರ್ಪಃ . ಧನಾದ್ಯಭಿಲಾಷ ಇಚ್ಛಾ . ಶತ್ರುವಧಾದಿಷು ಬುದ್ಧಿದ್ವೇಷಃ . ಅನುಕೂಲದ್ರವ್ಯಾದಿಲಾಭೇನ ಬುದ್ಧಿಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯಂ ಸುಖಂ . ತದ್ವಿಪರ್ಯಯೋ ದುಃಖಂ . ಯೋಷಿದಾದ್ಯಭಿಲಾಷಃ ಕಾಮಃ . ಕಾಮಿತಾರ್ಥವಿಘಾತಜನ್ಯೋ ಬುದ್ಧಿಕ್ಷೋಭಃ ಕ್ರೋಧಃ . ಲಬ್ಧಸ್ಯ ಧನಸ್ಯ ತ್ಯಾಗಾಸಹಿಷ್ಣುತ್ವಂ ಲೋಭಃ . ಹಿತೇಷ್ವಹಿತಬುದ್ಧಿರಹಿತೇಷು ಚ ಹಿತಬುದ್ಧಿರ್ಮೋಹಃ . ಚಿತ್ತಗತಸುಖಾಭಿವ್ಯಂಜಿಕಾ ಮುಖವಿಕಾಸಾದಿಹೇತುರ್ಧೀವೃತ್ತಿರ್ಹರ್ಷಃ . ಪರಕೀಯಗುಣೇಷು ದೋಷತ್ವಾರೋಪಣಮಸೂಯಾ . ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾದಿಸಂಘಾತೇಷ್ವಾತ್ಮ . ಆದಿಶಬ್ದೇನ ಭೋಗ್ಯವಸ್ತುಷು ಮಮಕಾರಸಮೀಚೇನತ್ವಾದಿಬುದ್ಧಯೋ ಗೃಹ್ಯಂತೇ . ಚಕಾರೋ ಯಥೋಕ್ತನಿಂದಾದಿವಿಪರೀತಂ ಸ್ತುತ್ಯಾದಿಕಂ ಸಮುಚ್ಚಿನೋತಿ . ಏತಾನ್ ಸರ್ವಾನ್ ನಿಂದಾದೀನ್ ಹಿತ್ವಾ ಪೂರ್ವೋಕ್ತವಾಸನಾಕ್ಷಯಾಭ್ಯಾಸೇನ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯಾವತಿಷ್ಠೇತೇತಿ ಶೇಷಃ .

ನನು ವಿದ್ಯಮಾನೇ ಸ್ವದೇಹೇ ತತ್ಪರಿತ್ಯಾಗೋ ನ ಸಂಭವತೀತ್ಯಾಶಂಕ್ಯಾಹ - "ಸ್ವವಪುಃ ಕುಣಪಮಿವ ದೃಶ್ಯತೇ ಯತಸ್ತದ್ವಪುರಪದ್ವಸ್ತಂ" (ಪರಮ೦ ಉಪ೦ ೨) ಇತಿ .

ಪೂರ್ವಂ ಯತ್ಸ್ವ ಕೀಯಂ ವಪುಸ್ತದಿದಾನೀಂ ಯೋಗಿನಾ ಸ್ವಾತ್ಮಚೈತನ್ಯಾತ್ಪ್ರಥಗ್ಗೂತತ್ವೇನ ಕುಣಪಮಿವಾವಲೋಕ್ಯತೇ . ಯಥಾ ಶ್ರದ್ಧಾಲುಃ ಸ್ಪರ್ಶನಭೀತ್ಯಾ ಶವದೇಹಂ ದೂರೇ ಸ್ಥಿತೋಽವಲೋಕಯತಿ, ತಥಾಽಯಂ ಯೋಗೀ ತಾದಾತ್ಮ್ಯಭ್ರಾಂತ್ಯದಯಭೀತ್ಯಾ

ಸಾವಧಾನೋ ದೇಹಂ ಚಿದಾತ್ಮನಃ ಸಕಾಶಾನ್ನಿರಂತರಂ ವಿವಿನಕ್ತಿ . ಯತಃ ಕಾರಣಾತ್ ತದ್ವಪುರಾಚಾರ್ಯೋಪದೇಶಾಗಮಾನುಭವೈರಪದ್ವಸ್ತಂ ಚಿದಾತ್ಮನಃ ಸಕಾಶಾನ್ನಿರಾಕೃತಂ . ತತಶ್ಚೈತನ್ಯವಿಯುಕ್ತಸ್ಯ ದೇಹಸ್ಯ ಶವತುಲ್ಯತಯಾ ದೃಶ್ಯಮಾನತ್ವಾತ್ ಸತ್ಯಪಿ ದೇಹೇ ನಿಂದಾದಿತ್ಯಾಗೋ ಘಟತ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ

ನನೂತ್ಪನ್ನೋ ದಿಗ್ಭ್ರಮಃ ಸೂರ್ಯೋದಯದರ್ಶನೇನ ವಿನಷ್ಟೋಽಪಿ ಯಥಾ ಕದಾಚಿದನುವರ್ತತೇ, ತಥಾ ಕದಾಚಿದಾತ್ಮನಿ ದೇಹಾತ್ಮಸಂಶಯಾದ್ಯನುವೃತ್ತೌ ನಿಂದಾದಿಕ್ಲೇಶಃ ಪುನಃ ಪುನಃ ಪ್ರಸಜ್ಯತೇ - ತ್ಯಾಶಂಕ್ಯಾಹ-
“ಸಂಶಯವಿಪರೀತಮಿಧ್ಯಾಜ್ಞಾನಾನಾಂ ಯೋ ಹೇತುಸ್ತೇನ ನಿತ್ಯನಿವೃತ್ತಃ” (ಪಂ ಉಪ೦ ೨) ಇತಿ .

ಆತ್ಮಾ ಕರ್ತೃತ್ವಾದಿಧರ್ಮೋಪೇತಸ್ತದ್ವಹಿತೋ ವೇತ್ಯಾದಿಕಂ ಸಂಶಯಜ್ಞಾನಂ . ದೇಹಾದಿರೂಪ ಏವಾತ್ಮೇತಿ ವಿಪರೀತಜ್ಞಾನಂ . ಏತದ್ಭಯಂ ಭೋಕ್ತೃವಿಷಯಂ . ಮಿಧ್ಯಾಜ್ಞಾನಂ ತು ಭೋಗ್ಯವಿಷಯಮತ್ರ ವಿವಕ್ಷಿತಂ . ತಚ್ಚಾನೇಕವಿಧಂ-
“ಸಂಕಲ್ಪಪ್ರಭವಾನ್ಯಾಮಾನ್” (ಭಗವದ್ಗೀತಾಯಾಂ ೬.೨೪) ಇತ್ಯತ್ರ ಸ್ಪಷ್ಟೀಕೃತಂ . ತದ್ಧೇತುಶ್ಚತುರ್ವಿಧಃ, “ಅನಿತ್ಯಾಶುಚಿದುಃಖಾನಾತ್ಮಸು ನಿತ್ಯಾಶುಚಿಸುಖಾತ್ಮಖ್ಯಾತಿರವಿದ್ಯಾ” (ಯೋಗಸೂತ್ರೇಷು ೨.೫) ಇತಿ ಸೂತ್ರಣಾತ್ . ಅನಿತ್ಯೇ ಗಿರಿನದೀಸಮುದ್ರಾದೌ ನಿತ್ಯತ್ವಭ್ರಾಂತಿರೇಕಾ . ಅಶುಚೌ ಪುತ್ರಭಾರ್ಯಾದಿಶರೀರೇ ಶುಚಿತ್ವಭ್ರಾಂತಿರ್ದ್ವಿತೀಯಾ . ದುಃಖೇ ಕೃಷಿವಾಣಿಜ್ಯಾದೌ ಸುಖತ್ವಭ್ರಾಂತಿಸ್ತತೀಯಾ . ಗೌಣಮಿಧ್ಯಾತ್ಮನಿ ಪುತ್ರಭಾರ್ಯಾದಾವನ್ನಮಯಾದಿಕೇ ಚಾನಾತ್ಮನಿ ಮುಖ್ಯಾತ್ಮತ್ವಭ್ರಾಂತಿಶ್ಚತುರ್ಥೀ . ಏತೇಷಾಂ ಸಂಶಯಾದೀನಾಂ ಹೇತುರದ್ವಿತೀಯಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮತತ್ತ್ವಾ ವರಕಮಜ್ಞಾನಂ ತದ್ವಾಸನಾ ಚ . ತಚ್ಚಾಜ್ಞಾನಂ ಯೋಗಿನಃ ಪರಮಹಂಸಸ್ಯ ಮಹಾವಾಕ್ಯಾರ್ಥಬೋಧೇನ ನಿವೃತ್ತಂ; ವಾಸನಾ ತು ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸೇನ ನಿವೃತ್ತಾ . ಉದಾಹೃತಾಯಾಂ ದಿಗ್ಭ್ರಾಂತಾವಜ್ಞಾನೇ ನಿವೃತ್ತೇಽಪಿ ವಾಸನಾಯಾಃ ಸದ್ಭಾವಾದ್ಯಥಾಪೂರ್ವಂ ಭ್ರಾಂತಿವ್ಯವಹಾರಃ . ಯೋಗಿನಸ್ತು ಭ್ರಾಂತಿಹೇತುದ್ವಯರಾಹಿತ್ಯಾತ್ಮತಃ ಸಂಶಯಾದೀನ್ಯನುವರ್ತೇರನ್ ? ತಮೇನಮನುವೃತ್ತಭಾವಮಭಿಪ್ರೇತ್ಯ ತೇನ ಹೇತುದ್ವಯೇನ ಯೋಗೀ ನಿತ್ಯನಿವೃತ್ತ ಇತ್ಯುಕ್ತಂ . ಸತ್ಯಾಮಪ್ಯಜ್ಞಾನತದ್ವಾಸನಾನಿವೃತ್ತೌ ತಸ್ಯಾ ನಿವೃತ್ತೇರ್ವಿನಾಶಾಭಾವಾನಿತ್ಯತ್ವಂ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಂ . ತನ್ನಿತ್ಯತ್ವೇ ಹೇತುಮಾಹ -
“ತನ್ನಿತ್ಯಬೋಧಃ” (ಪರಮ೦ ಉಪ೦ ೨) .

ಸರ್ವನಾಮತ್ವಾತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧಾರ್ಥವಾಚೀ ತಚ್ಚಬೋಧತ್ರ ಸರ್ವವೇದಾಂತಪ್ರಸಿದ್ಧಂ ಪರಮಾತ್ಮಾನಮಾಚಷ್ಟೇ . ತಸ್ಮಿನ್ನರಮಾತ್ಮನಿ ನಿತ್ಯೋ ಬೋಧೋ ಯಸ್ಯ ಯೋಗಿನಃ ಸೋಽಯಂ ತನ್ನಿತ್ಯಬೋಧಃ . ಯೋಗೀ ಹಿ “ತಮೇವ ಧೀರೋ ವಿಜ್ಞಾಯ ಪ್ರಜ್ಞಾಂ ಕುರ್ವೀತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ” (ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷದಿ ೪.೪.೨೧)

ಇತಿ ಶ್ರುತಿಮನುಸೃತ್ಯ ಚಿತ್ತವಿಕ್ಷೇಪಾನ್ಯೋಗೇನ ಪರಿಹೃತ್ಯ ನೈರಂತರ್ಯೇಣ
ಪರಮಾತ್ಮವಿಷಯಾಮೇವ ಪ್ರಜ್ಞಾಂ ಕರೋತಿ . ಅತೋ ಬೋಧಸ್ಯ ನಿತ್ಯತ್ವಾದ್ಲೋಧವಿನಾಶ
ನಿತ್ಯೇತ್ಯರ್ಥಃ .

ಬುದ್ಧ್ಯಮಾನಸ್ಯ ಪರಮಾತ್ಮನಸ್ಮಾರ್ಕಿಕೇಶ್ವರವತ್ಪ್ರತಿಷ್ಠಶಂಕಾಂ ವಾರಯತಿ -

“ತತ್ತ್ವಯಮೇವಾವಸ್ಥಿತಃ” (ಪರಮ೦ ಉಪ೦ .೨) ಇತಿ .

ಯದ್ವೇದಾಂತವೇದ್ಯಂ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತಿ ತತ್ತ್ವಯಮೇವ ನ ತು ಸ್ವಸ್ಮಾದನ್ಯದಿತ್ಯೇವಂ
ನಿಶ್ಚಿತ್ಯ ಯೋಗಿನೋಽವಸ್ಥಿತಿರ್ಭವತಿ .

ತಸ್ಯ ಯೋಗಿನೋ ಬ್ರಹ್ಮಾನುಭವಪ್ರಕಾರಂ ದರ್ಶಯತಿ -

“ತಂ ಶಾಂತಮಚಲಮದ್ವಯಾನಂದವಿಜ್ಞಾನಘನ ಏವಾಸ್ಮಿ ತದೇವ ಮಮ ಪರಮಂ
ಧಾಮ” (ಪರಮ೦ ಉಪ೦ .೨) ಇತಿ .

ತಮಿತ್ಯಾದಿಪದತ್ರಯೇ ದ್ವಿತೀಯಾ ಪ್ರಥಮಾರ್ಥೇ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಾ . ಯಃ ಪರಮಾತ್ಮಾ
ಶಾಂತಃ ಕ್ರೋಧಾದಿವಿಕ್ಷೇಪರಹಿತಃ, ಅಚಲೋ ಗಮನಾದಿಕ್ರಿಯಾರಹಿತಃ,
ಸ್ವಗತಸಜಾತೀಯವಿಜಾತೀಯಭೇದಶೂನ್ಯಃ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದೈಕರಸೋಽಸ್ತಿ ಸ
ಏವಾಹಮಸ್ಮಿ . ತದೇವ ಬ್ರಹ್ಮತತ್ತ್ವಂ ಮಮ ಯೋಗಿನಃ ಪರಮಂ ಧಾಮ ವಾಸ್ತವಂ
ಸ್ವರೂಪಂ; ನ ತ್ವೇತತ್ಕರ್ತೃತ್ವಭೋಕ್ತೃತ್ವಾದಿಯುಕ್ತಂ, ಏತಸ್ಯ ಮಾಯಾಕಲ್ಪಿತತ್ವಾತ್ .
ನನ್ವಾತ್ಮನಃ ಪರಬ್ರಹ್ಮತ್ವ ಆನಂದಾವಾಪ್ತಿರಿದಾನೀಂ ಕುತೋ ನೇತ್ಯತ್ರಾನಂದಾವಾಪ್ತಿಃ
ಸದೃಷ್ಟಾಂತಮುಕ್ತಾಭಿಯುಕ್ತೈಃ -

“ಗವಾಂ ಸರ್ಪಿಃ ಶರೀರಸ್ಥಂ ನ ಕರೋತ್ಯಂಗಪೋಷಣಂ .

ತದೇವ ಕರ್ಮರಚಿತಂ ಪುನಸ್ತಸ್ಯೈವ ಭೇಷಜಂ ..

ಏವಂ ಸರ್ವಶರೀರಸ್ಥಃ ಸರ್ಪಿವತ್ಪರಮೇಶ್ವರಃ .

ವಿನಾ ಚೋಪಾಸನಾಂ ದೇವೋ ನ ಕರೋತಿ ಹಿತಂ ನೃಷು .” - (ಬೃಹದ್ರೋಗೀಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಸ್ಮ
೯.೩೦-೩೧) ಇತಿ ..

(**ಯಥಾ ಸರ್ಪಿಃ ಶರೀರಸ್ಥಂ ಗವಾಂ ನ ಕುರುತೇ ಬಲಂ .

ನಿರ್ಗತಂ ಕರ್ಮಸಂಯುಕ್ತ ದತ್ತಂ ತಾನಾಂ ಮಹಾಬಲಂ ..

ತಥಾ ವಿಷ್ಣುಃ ಶರೀರಸ್ಥೋ ನ ಕರೋತಿ ಹಿತಂ ನೃಣಾಂ .

ವಿನಾರಾಧನಯಾ ದೇವಃ ಸರ್ವಗಃ ಪರಮೇಶ್ವರಃ .. - (ಗರುಡಪುರಾಣೇ ೨೨೭.೨,೩)

..

ಯದಿ ಯೋಗಿನಃ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮಪ್ರಸಿದ್ಧಾ ಆಚಾರ್ಯಪಿತೃಭ್ರಾತ್ರಾದಯಃ
ಕರ್ಮಿಣಃ ಶ್ರದ್ಧಾಜಡಾಃ ಶಿಖಾಯಜ್ಞೋಪವೀತಸಂಧ್ಯಾ-ವಂದನಾದಿರಾಹಿತೈನ
ಪಾಷಂಡಿತ್ವಮಾರೋಪ್ಯ ವ್ಯಾಮೋಹಯೇಯುಸ್ತದಾ ವ್ಯಾಮೋಹಾನುತ್ಪತ್ತಯೇ
ಯೋಗಿನೋ ವರ್ತಮಾನಂ ನಿಶ್ಚಯಂ ದರ್ಶಯತಿ-

“ತದೇವ ಚ ಶಿಖಾ ತದೇವೋಪವೀತಂ ಚ ಪರಮಾತ್ಮಾತ್ಮನೋರೇಕತ್ವಜ್ಞಾನೇನ ತಯೋರ್ಭೇದ ಏವ ವಿಭಗ್ನಃ ಸಾ ಸಂಧ್ಯಾ” (ಪರಮ೦ ಉಪ೦ ೨) ಇತಿ .
ಯದ್ವೇದಾಂತವೇದ್ಯಸ್ಯ ಪರಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜ್ಞಾನಂ ತದೇವ ಕರ್ಮಾಂಗಭೂತಬಾಹ್ಯಶಿಖಾಯಜ್ಞೇ .
ಅನ್ಯೇ ಚ ಮಂತ್ರದ್ರವ್ಯಲಕ್ಷಣೇ ಕರ್ಮಾಂಗಭೂತೇ ಚಕಾರಾಭ್ಯಾಂ ಸಮುಚ್ಚೇಯೇತೇ .
ಶಿಖಾದ್ಯಂಗಸಾಧ್ಯೈಃ ಕರ್ಮಭಿರುತ್ಪನ್ನಂ ಯತ್ಸ್ವರ್ಗಾದಿಸುಖಂ ತತ್ಸರ್ವಂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನೇನೈವ ಲಭ್ಯತೇ, ವಿಷಯಾನಂದಸ್ಯ ಸರ್ವಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದಲೇಶತ್ವಾತ್ .
“ಏತಸ್ಯೈವಾನಂದಸ್ಯಾನ್ಯಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಮಾತ್ರಾಮುಪಜೀವಂತಿ” (ಬೃ. ಉಪ೦ ೪.೩.೩೨) ಇತಿ ಶ್ರುತಿಃ . ಏತದೇವಾಭಿಪ್ರೇತ್ಯಾಥರ್ವಣಿಕಾ ಬ್ರಹ್ಮೋಪನಿಷದ್ಯಾಮನಂತಿ-

“ಸಶಿಖಂ ವಪನಂ ಕೃತ್ವಾ ಬಹಿಃಸೂತ್ರಂ ತ್ಯಜೇದ್ಬುಧಃ .
ಯದಕ್ಷರಂ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ತತ್ಸೂತ್ರಮಿತಿ ಧಾರಯೇತ್ .. (ಬ್ರಹ್ಮೋಪನಿಷದಿ ೬) ..
“ಸೂಚನಾತ್ಸೂತ್ರಮಿತ್ಯಾಹುಃ ಸೂತ್ರಂ ನಾಮ ಪರಂ ಪದಂ .
ತತ್ಸೂತ್ರಂ ವಿದಿತಂ ಯೇನ ಸ ವಿಪ್ರೋ ವೇದಪಾರಗಃ .. (ತತ್ತ್ವೈವ ೭) ..
“ಯೇನ ಸರ್ವಮಿದಂ ಪ್ರೋತಂ ಸೂತ್ರೇ ಮಣಿಗಣಾ ಇವ .
ತತ್ಸೂತ್ರಂ ಧಾರಯೇದ್ಯೋಗೇ ಯೋಗವಿತ್ತತ್ತ್ವದರ್ಶಿವಾನ್ .. (ತತ್ತ್ವೈವ ೮) ..
“ಬಹಿಃಸೂತ್ರಂ ತ್ಯಜೇದ್ವಿದ್ವಾನ್ ಯೋಗಮುತ್ತಮಮಾಸ್ಥಿತಃ .
ಬ್ರಹ್ಮಭಾವಮಿದಂ ಸೂತ್ರಂ ಧಾರಯೇದ್ಯಃ ಸ ಚೇತನಃ .
ಧಾರಣಾತ್ಸಸ್ಯ ಸೂತ್ರಸ್ಯ ನೋಚ್ಛಿಷ್ಟೋ ನಾಶುಚಿರ್ಭವೇತ್ .. (ತತ್ತ್ವೈವ ೯) ..
“ಸೂತ್ರಮಂತರ್ಗತಂ ಯೇಷಾಂ ಜ್ಞಾನಯಜ್ಞೋಪವೀತಿನಾಂ .
ತೇ ವೈ ಸೂತ್ರವಿದೋ ಲೋಕೇ ತೇ ಚ ಯಜ್ಞೋಪವೀತಿನಃ .. (ತತ್ತ್ವೈವ ೧೦) ..
“ಜ್ಞಾನಶಿಖಾ ಜ್ಞಾನನಿಷ್ಠಾ ಜ್ಞಾನಯಜ್ಞೋಪವೀತಿನಃ .
ಜ್ಞಾನಮೇವ ಪರಂ ತೇಷಾಂ ಪವಿತ್ರಂ ಜ್ಞಾನಮುಚ್ಯತೇ .. (ತತ್ತ್ವೈವ ೧೧) ..
“ಅಗ್ನೇರಿವ ಶಿಖಾ ನಾನ್ಯಾ ಯಸ್ಯ ಜ್ಞಾನಮಯೀ ಶಿಖಾ .
ಸ ಶಿಖೀತ್ಯುಚ್ಯತೇ ವಿದ್ವಾನ್ ನೇತರೇ ಕೇಶಧಾರಿಣಃ .. (ತತ್ತ್ವೈವ ೧೨) ..
“ಕರ್ಮಣ್ಯಧಿಕೃತಾ ಯೇ ತು ವೈದಿಕೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಯಃ .
ತೈರ್ವಿಧಾರ್ಯಮಿದಂ ಸೂತ್ರಂ ಕರ್ಮಾಂಗಂ ತದ್ಧಿ ವೈ ಸ್ಮೃತಂ .. (ತತ್ತ್ವೈವ ೧೩) ..
“ಶಿಖಾ ಜ್ಞಾನಮಯೀ ಯಸ್ಯೋಪವೀತಂ ಚಾಪಿ ತನ್ಮಯಂ .
ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಂ ಸಕಲಂ ತಸ್ಯ ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮವಿದೋ ವಿದುಃ .. (ತತ್ತ್ವೈವ ೧೪) ..
“ಇದಂ ಯಜ್ಞೋಪವೀತಂ ಚ ಪರಮಂ ಯತ್ಪರಾಯಣಂ .
ವಿದ್ವಾನ್ಯಜ್ಞೋಪವೀತೀ ನ್ಯಾತ್ತಜ್ಞಾಸ್ತಂ ಯಜ್ಞಿನಂ ವಿದುಃ” .. (ತತ್ತ್ವೈವ ೧೫) ಇತಿ ..

ತನ್ಮಾದ್ಯೋಗಿನಃ ಶಿಖಾಯಜ್ಞೋಪವೀತೇ ಯಥಾ ವಿದ್ಯೇತೇ ತಥೈವ ಸಂಧ್ಯಾಪಿ ವಿದ್ಯತೇ . ಯಃ ಶಾಸ್ತ್ರಗಮ್ಯಃ ಪರಮಾತ್ಮಾ ಯಶ್ಚಾಹಂಪ್ರತ್ಯಯಗಮ್ಯೋ ಜೀವಾತ್ಮಾ ತಯೋರೇಕತ್ವಜ್ಞಾನೇನ ಮಹಾವಾಕ್ಯಜನ್ಯೇನ ಭ್ರಾಂತಿಪ್ರತೀತೋ ಭೇದೋ ವಿಶೇಷೇಣ ಭಗ್ನ ಏವ . ಪುನರ್ಭ್ರಾಂತ್ಯನುದಯೋ ಭಂಗಸ್ಯ ವಿಶೇಷಃ . ಯೇಯಮೇಕತ್ವಬುದ್ಧಿಃ ಸೇಯಮುಭಯೋರಾತ್ಮನೋಃ ಸಂಧೌ ಜಾಯಮಾನತ್ವಾತ್ ಸಂಧ್ಯೇತ್ಯುಚ್ಯತೇ . ಅಹೋರಾತ್ರಯೋಃ ಸಂಧಾವನುಷ್ಠೇಯಾ ಕ್ರಿಯಾ ಯಥಾ ಸಂಧ್ಯಾ ತದ್ವತ್ . ಏವಂ ಚ ಸತಿ ಯೋಗೀ ಶ್ರದ್ಧಾಜಡೈರ್ನ ವ್ಯಾಮೋಹಯಿತುಂ ಶಕ್ಯಃ .

“ಕೋಽಯಂ ಮಾರ್ಗಃ ? “ಇತಿ ಪ್ರಶ್ನಸ್ಯ “ಅಸೌ ಸ್ವಪುತ್ರ” (ಪರಮ೦ ಉಪ೦. ೧) ಇತ್ಯಾದಿನೋತ್ತರಮುಕ್ತಂ . “ಕಾ ಸ್ಥಿತಿಃ” ? ಇತ್ಯೇತಸ್ಯ “ಮಹಾಪುರುಷ -” ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತೋತ್ತರಮುಕ್ತಾ “ಸಂಶಯವಿಪರೀತ -” ಇತ್ಯಾದಿನಾ ತದೇವ ಪ್ರಪಂಚ್ಯೇದಾನೀ-

ಮುಪಸಂಹರತಿ - “ಸರ್ವಾನ್ಕಾಮಾನ್ವರಿತ್ಯಜ್ಯ ಅದ್ವೈತೇ ಪರಮಾ ಸ್ಥಿತಿಃ” . (ಪರಮ. ಉಪ೦. ೩) ಇತಿ ..

ಕ್ರೋಧಲೋಭಾದೀನಾಂ ಕಾಮಪೂರ್ವಕತ್ವಾತ್ ಕಾಮಪರಿತ್ಯಾಗೇನ ಚಿತ್ತದೋಷಾಃ ಸರ್ವೇಽಪಿ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯಂತೇ . ಏತದೇವಾಭಿಪ್ರೇತ್ಯ ವಾಜಸನೇಯಿಭಿರಾಮ್ನಾತಂ - “ಅಥೋ ಖಲ್ವಾಹುಃ ಕಾಮಮಯ ಏವಾಯಂ ಪುರುಷಃ” (ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷದಿ ೪.೪.೫) ಇತಿ . ಅತೋ ನಿಷ್ಕಾಮಸ್ಯ ಯೋಗಿಚಿತ್ತಸ್ಯಾದ್ವೈತೇ ನಿರ್ವಿಘ್ನಾ ಸ್ಥಿತಿರುಪಪದ್ಯತೇ .

ನನು ದಂಡಗ್ರಹಣವಿಧಿವಾಸನಯೋಪೇತಾ ವಿವಿಧಿಷಾಸಂನ್ಯಾಸಿನೋ ಯೋಗಿನಂ ದಂಡರಹಿತಂ ಪರಮಹಂಸಂ ನಾಭ್ಯುಪಗಚ್ಛಂತೀತ್ಯಾಶಂಕ್ಯಾಹ-

“ಜ್ಞಾನದಂಡೋ ದೃತೋ ಯೇನ ಏಕದಂಡೇ ಸ ಉಚ್ಯತೇ .

ಕಾಷ್ಠದಂಡೋ ದೃತೋ ಯೇನ ಸರ್ವಾಶೀ ಜ್ಞಾನವರ್ಜಿತಃ .

ಸ ಯಾತಿ ನರಕಾನ್ಪೋರಾನ್ಮಹಾರೌರವಸಂಜ್ಞಕಾನ್ ..

ತಿತಿಕ್ಷಾಜ್ಞಾನವೈರಾಗ್ಯಶಮಾದಿಗುಣವರ್ಜಿತಃ .

ಭಿಕ್ಷಾಮಾತ್ರೇಣ ಯೋ ಜೀವೇತ್ಸ ಪಾಪೀ ಯತಿವೃತ್ತಿಹಾ ..

ಇದಮಂತರಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಸ ಪರಮಹಂಸಃ” (ಪರಮ೦ ಉಪ೦ .೩.೩) ಇತಿ .

ಪರಮಹಂಸಸ್ಯ ಯೋಽಯಮೇಕದಂಡಃ ಸ ದ್ವಿವಿಧಃ - ಜ್ಞಾನದಂಡಃ ಕಾಷ್ಠದಂಡಶ್ಚೇತಿ

. ಯಥಾ ತ್ರಿದಂಡಿನೋ ವಾಗ್ಗಂಡೋ ಮನೋದಂಡಃ ಕರ್ಮದಂಡಶ್ಚೇತಿ

(“ಕಾಯದಂಡಶ್ಚೇತಿ” ಇತಿ ವಾ ಪಾಠಃ) ತ್ರೈವಿಧ್ಯಂ ತದ್ವತ್ . ವಾಗ್ಗಂಡಾದಯೋ

ಮನುನಾ ಸ್ಮರ್ಯಂತೇ-

“ವಾಗ್ಗಂಡೋಽಥ ಮನೋದಂಡಃ ಕರ್ಮದಂಡಸ್ತಥೈವ ಚ .

ಯಸ್ಯೈತೇ ನಿಯತಾ ಬುದ್ಧೌ ಸ ತ್ರಿದಂಡೀತಿ ಚೋಚ್ಯತೇ ..

ತ್ರಿದಂಡಮೇತನ್ನಿಕ್ಷಿಪ್ಯ ಸರ್ವಭೂತೇಷು ಮಾನವಃ .

ಕಾಮಕ್ರೋಧೌ ತು ಸಂಯಮ್ಯ ತತಃ ಸಿದ್ಧಿಂ ನಿಗಚ್ಛತಿ” .. - (ಮನು .೧೨.೧೦, ೧೧) ಇತಿ

..

ತೇಷಾಂ ಸ್ವರೂಪಂ ದಕ್ಷಃ ಸ್ಮರತಿ -

“ವಾಗ್ಗಂಡೋಽಥ ಮನೋದಂಡಃ ಕರ್ಮದಂಡಸ್ತಥೈವ ಚ .

ಯಸ್ಯೈ ನಿಯತಾ ದಂಡಾಸ್ತ್ರಿದಂಡೀತಿ ಸ ಉಚ್ಯತೇ .

ವಾಗ್ಗಂಡೇ ಮೌನಮಾತಿಷ್ಠೇತ್ ಕರ್ಮದಂಡೇ ತ್ವನೀಹತಾಂ .

ಮಾನಸಸ್ಯ ತು ದಂಡಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮೋ ವಿಧೀಯತೇ” .. ಇತಿ .

“ಕರ್ಮದಂಡೋಽಲ್ಪಭೋಜನಂ” ಇತಿ ಸ್ಮೃತ್ಯಂತರಪಾರಃ . ಈದೃಶಂ ತ್ರಿದಂಡಿತ್ವಂ ಪರಮಹಂಸಸ್ಯಾಪ್ಯಸ್ತಿ .

ತದೇತದಭಿಪ್ರೇತ್ಯ ಪಿತಾಮಹಃ ಸ್ಮರತಿ -

“ಯತಿಃ ಪರಮಹಂಸಸ್ತು ತುರ್ಯಾಖ್ಯಃ ಶ್ರುತಿಚೋದಿತಃ .

ಮೈಚ ನಿಯಮೈರ್ಯುಕ್ತ ವಿಷ್ಟುರೂಪೀ ತ್ರಿದಂಡಭೃತ್” .. ಇತಿ .

ಏವಂ ಸತಿ ಮೌನಾದೀನಾಂ ವಾಗಾದಿದಮನಹೇತುತ್ವಾದ್ಯಥಾ ದಂಡತ್ವಂ ತಥೈವಾಜ್ಞಾನತತ್ಕಾರ್ಯದಮನಹೇತೋರ್ಜ್ಞಾನಸ್ಯ ದಂಡತ್ವಂ . ಅಯಂ

ಜ್ಞಾನದಂಡೋ ಯೇನ ಪರಮಹಂಸೇನ ದೃತಃ ಸ ಏವ ಮುಖ್ಯ ಏಕದಂಡೀತ್ಯುಚ್ಯತೇ . ಮಾನಸಸ್ಯ ಜ್ಞಾನದಂಡಸ್ಯ ಕದಾಚಿಚ್ಛಿತ್ತವಿಕ್ಷೇಪೇಣ ವಿಸ್ಮೃತಿಃ ಪ್ರಸಜ್ಯೇತೇತಿ

ತನ್ನಿವಾರಣಾರ್ಥಂ ಸ್ಮಾರಕಃ ಕಾಷ್ಠದಂಡೋ ದ್ವಿಯತೇ . ತದೇತಚ್ಚಾಸ್ತಾರ್ಥ-

ಹಸ್ಯಮಬುದ್ಧ್ವಾ ವೇಷಮಾತ್ರೇಣ ಪುರುಷಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿಮಭಿಪ್ರೇತ್ಯ ಕಾಷ್ಠದಂಡೋ ಯೇನ ಪರಮಹಂಸೇನ ದೃತಃ ಸ ಪುರುಷೋ ಬಹುವಿಧಯಾತನೋಪೇತತ್ವಾದ್ಭೋರಾನ್ಮಹಾ

. ತತ್ರ ಹೇತುರಚ್ಯತೇ?? - ಪರಮಹಂಸವೇಷಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಜ್ಞಾನಿತ್ವಭ್ರಾಂತ್ಯಾ ಸರ್ವೇ ಜನಾಃ ಸ್ವಸ್ವಗೃಹೇ ತಂ ಭೋಜಯಂತಿ . ಅಯಂ ಚ ಜಿಹ್ವಾಲಂಪಟೋ

ವರ್ಜ್ಯಾವರ್ಜ್ಯವಿವೇಕಮಕೃತ್ವಾ ಸರ್ವಮನ್ನಮಶ್ನಾತಿ . ತೇನ ಪ್ರತ್ಯವಾಯಂ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ . ಯಾನಿ ತು “ನಾನ್ನದೋಷೇಣ ಮಸ್ಕರೀ” (ಸಂನ್ಯಾಸೋಪನಿಷದಿ ೨೨)

, “ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯಂ ಚರೇದ್ಭಿಕ್ಷಂ” ಇತ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತಿವಚನಾನಿ ತಾನಿ ಜ್ಞಾನಿವಿಷಯಾಣಿ . ಅಯಂ ಚ ಜ್ಞಾನವರ್ಜಿತ ಇತಿ ಯುಕ್ತೋಽಸ್ಯ ನರಕಃ . ಅತ ಏವ ಜ್ಞಾನಹೀನಸ್ಯ

ಯತೇರ್ಭಿಕ್ಷಾನಿಯಮಮಾಹ ಮನುಃ-

“ನ ಚೋತ್ಪಾತನಿಮಿತ್ತಾಭ್ಯಾಂ ನ ನಕ್ಷತ್ರಾಂಗವಿದ್ಯಯಾ .

ನಾನುಶಾಸನವಾದಾಭ್ಯಾಂ ಭಿಕ್ಷಾಂ ಲಿಪ್ಸೇತ ಕರ್ಹಿಚಿತ್ .. ೫೦..

ಏಕಕಾಲಂ ಚರೇದ್ಭಿಕ್ಷಂ ನ ಪ್ರಸಜ್ಯೇತ ವಿಸ್ತರೇ ..

ಭೈಕ್ಷೇ ಪ್ರಸಕ್ತೋ ಹಿ ಯತಿರ್ವಿಷಯೇಷ್ಟಪಿ ಸಜ್ಜತಿ” .. ೫೫.. - (ಮನು ೦ ೬.೫೦, ೫೫) ..
ಜ್ಞಾನಾಭ್ಯಾಸಿನಂ ಪ್ರತಿ ತ್ವೇವಂ ಸ್ಮರ್ಯತೇ-

“ಏಕವಾರಂ ದ್ವಿವಾರಂ ವಾ ಭುಂಜೀತ ಪರಹಂಸಕಃ .

ಯೇನ ಕೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣ ಜ್ಞಾನಾಭ್ಯಾಸೀ ಭವೇತ್ಸದಾ” .. ಇತಿ .

ಏವಂ ಚ ಸತಿ ಜ್ಞಾನದಂಡಕಾಷ್ಟದಂಡಯೋರ್ಯದಂತರಮುತ್ತಮತ್ಪ್ರಾಧಮತ್ಪರೂಪಂ
ತದಿದಮವಗತ್ಯೋತ್ತಮಂ ಜ್ಞಾನದಂಡಂ ಯೋ ಧಾರಯತಿ ಸ ಏವ ಮುಖ್ಯಃ
ಪರಮಹಂಸ ಇತ್ಯಭ್ಯುಪಗಂತವ್ಯಂ .

ನನ್ನಸ್ವ ಭಿಜ್ಜಸ್ಯ ಪರಮಹಂಸಸ್ಯ ಜ್ಞಾನದಂಡೋ ಮಾಭೂತ್ಪ್ರಕಾಷ್ಟದಂಡನಿರ್ಬಂಧಃ,
ಇತರಾ ತು ಚರ್ಯಾ ಸರ್ವಾ ಕೀದೃಶೀತ್ಯಾಶಂಕ್ಯಾಹ -

“ಆಶಾಂಬರೋ ನ ನಮಸ್ಕಾರೋ ನ ಸ್ವಧಾಕಾರೋ ನ ನಿಂದಾ ನ ಸ್ತುತಿಯಾದೃಚ್ಛಿಕೋ
ಭವೇದ್ ಭಿಕ್ಷುರ್ನಾವಾಹನಂ ನ ವಿಸರ್ಜನಂ ನ ಮಂತ್ರಂ ನ ಧ್ಯಾನಂ ನೋಪಾಸನಂ
ನ ಲಕ್ಷ್ಯಂ ನಾಲಕ್ಷ್ಯಂ ನ ಪೃಥಜ್ಞಾಪೃಥಜ್ಞ್ ನ ಚಾಹಂ ನ ತ್ವಂ ನ ಚ ಸರ್ವಂ
ನ ಚಾನಿಕೇತಸ್ಥಿತಿರೇವ ಸ ಭಿಕ್ಷುಃ ಸೌವರ್ಣಾದೀನ್ಮೈವ ಪರಿಗ್ರಹೇನ್ನ ಲೋಕಂ
ನಾವಲೋಕಂ ಚ” (ಪರಮ ೦ ಉಪ ೦ .೪) ಇತಿ .

ಆಶಾ ದಿಶಃ, ತಾ ಏವಾಂಬರಂ ವಸ್ತ್ರಮಾಚ್ಛಾದನಂ ಯಸ್ಯಾಸಾವಾಶಾಂಬರಃ . ಯತ್ತು
ಸ್ಮೃತಿವಚನಂ-

“ಜಾನೋರೂರ್ಧ್ವಮಧೋ ನಾಭೇಃ ಪರಿಧಾಯೈಕಮಂಬರಂ .

ದ್ವಿತೀಯಮುತ್ತರಂ ವಾಸಃ ಪರಿಧಾಯ ಗೃಹಾನಟೇತ್” ..

ಇತಿ, ತದಿದಮಯೋಗಿವಿಷಯಂ . ಅತ ಏವ ಪೂರ್ವಂ “ತಚ್ಚ ನ ಮುಖ್ಯೋಽಸ್ತಿ”
ಇತ್ಯುಕ್ತಂ .

ಯದ್ಯಪಿ ಸ್ಮೃತ್ಯಂತರಂ -

“ಯೋ ಭವೇತ್ಪೂರ್ವಸಂನ್ಯಾಸೀ ತುಲ್ಯೋ ವೈ ಧರ್ಮತೋ ಯದಿ .

ತಸ್ಮೈ ಪ್ರಣಾಮಃ ಕರ್ತವ್ಯೋ ನೇತರಾಯ ಕದಾಚನ” ..

ಇತಿ, ತಥಾಪಿ ತಸ್ಯಾಯೋಗಿವಿಷಯತ್ವಾನ್ನಾಸ್ಯ ನಮಸ್ಕಾರಃ ಕರ್ತವ್ಯೋಽಸ್ತಿ . ಅತ
ಏವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಲಕ್ಷಣೇ “ನಿರ್ನಮಸ್ಕಾರಮಸ್ತುತಿಂ” (ಮಹಾಭಾರತೇ ಶಾಂತಿಪರ್ವಣಿ
ಮೋಕ್ಷಧರ್ಮೇ ೨೩೭.೨೪) ಇತ್ಯುದಾಹೃತಂ .

ಗಯಾಪ್ರಯಾಗಾದಿತಿರ್ಥೇಷು ಶ್ರದ್ಧಾಜಾಡ್ಯಾತ್ಪ್ರಾಪ್ತಃ ಸ್ವಧಾಕಾರೋ ನಿಷಿದ್ಧತೇ .
ಪೂರ್ವತ್ರ “ನಿಂದಾಗರ್ವ -” (ಪರಮ ೦ ಉಪ ೦ .೨) ಇತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯೇನಪರಕೃತಯಾ
ಸ್ವನಿಂದಯಾ ಕ್ಲೇಶೋ ನಿವಾರಿತಃ, ಅತ್ರ ತು ಸ್ವಕರ್ತೃಕೇ ಅನ್ಯವಿಷಯೇ ನಿಂದಾಸ್ತುತೀ
ನಿಷಿದ್ಧತೇ . ಯಾದೃಚ್ಛಿಕತ್ವಂ ನಿರ್ಬಂಧರಾಹಿತಂ . ನ ಕ್ಷಚಿದಪಿ ವ್ಯವಹಾರೇ
ನಿರ್ಬಂಧಂ ಕುರ್ಯಾತ್ . ಯಸ್ತು ದೇವಪೂಜಾಯಾಂ ನಿರ್ಬಂಧಃ ಸ್ಮರ್ಯತೇ-

“ಭಿಕ್ಷಾಟನಂ ಜಪಃ ಶೌಚಂ ಸ್ನಾನಂ ಧ್ಯಾನಂ ಸುರಾರ್ಚನಂ .

ಕರ್ತವ್ಯಾನಿ ಷಡೇತಾನಿ ಸರ್ವಥಾ ನೃಪದಂಡವತ್” ..

ಇತಿ, ತಸ್ಯಾಪ್ಯಯೋಗಿವಿಷಯತ್ವಮಭಿಪ್ರೇತ್ಯ ನಾವಾಹನಮಿತ್ಯಾದ್ಯಾಮೃತಂ .

ಸಕೃತ್ಸ್ಮರಣಂ ಧ್ಯಾನಂ, ನೈರಂತರಯೇಣಾನುಸ್ಮರಣಮುಪಾಸನಮಿತಿ ತಯೋರ್ಭೇದಃ

. ಯಥಾ ಯೋಗಿನಃ ಸ್ತುತಿನಿಂದಾದಿ-ಲೌಕಿಕವ್ಯವಹಾರಾಭಾವಃ, ಯಥಾ ವಾ ದೇವಪೂಜಾದಿಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವ್ಯವಹಾರಾಭಾವಃ, ತಥಾ ಲಕ್ಷ್ಯತ್ವಾಲಕ್ಷ್ಯತ್ವಾದಿ-ಜ್ಞಾನಶಾಸ್ತ್ರವ್ಯವಹಾರೋಽಪಿ ನಾಸ್ತಿ . “ಯತ್ನಾಕ್ಷಿಚೈತನ್ಯಮಸ್ತಿ ತದಿದಂ ತತ್ತ್ವಮಸೀತಿ ವಾಕ್ಯೇ ತ್ವಂಪದೇನ ಲಕ್ಷ್ಯಂ; ದೇಹಾದಿವಿಶಿಷ್ಟಂ ಚೈತನ್ಯಂ ಲಕ್ಷ್ಯಂ ನ ಭವತಿ, ಕಿಂ ತು ವಾಚ್ಯಂ; ತಚ್ಚ ವಾಚ್ಯಂ ತತ್ಪದಾರ್ಥತ್ವೃಥಕ್, ಲಕ್ಷ್ಯಂ ತ್ವಪೃಥಕ್; ಸ್ವದೇಹನಿಷ್ಕೋ ವಾಚ್ಯೋಽರ್ಥೋಽಹಮಿತಿ ವ್ಯವಹಾರಾರ್ಹಃ, ಪರದೇಹನಿಷ್ಕಸ್ತ್ವಮಿತಿ ವ್ಯವಹಾರಾರ್ಹಃ

. ಲಕ್ಷ್ಯಂ ವಾಚ್ಯಮಿತ್ಯುಭಯವಿಧಂ ಚೈತನ್ಯೋಪೇತಂ, ಅನ್ಯಜ್ಞಡಂ ಜಗತ್ಸರ್ವಮಿತಿ ವ್ಯವಹಾರಾರ್ಹಂ” ಇತ್ಯೇತಾದೃಶೋ ವಿಕಲ್ಪೋ ನ ಕೋಽಪಿ ಯೋಗಿನೋಽಸ್ತಿ, ತದೀಯಚಿತ್ತಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ವಿಶ್ರಾಂತತ್ವಾತ್ . ಅತ ಏವ ಸ ಭಿಕ್ಷುರನಿಕೇತಸ್ಥಿತಿರೇವ . ಯದಿ ನಿಯತನಿವಾಸಾರ್ಥಂ ಕಂಚಿನ್ನೆಲಂ ಸಂಪಾದಯೇತ್, ತದಾನೀಂ ತಸ್ಮಿನ್ನಮತ್ಸೇ ಸತಿ ತದೀಯಹಾನಿವೃದ್ಧಯೋಶ್ಚಿತ್ತಂ ವಿಕ್ಷಿಪ್ಯೇತ . ಏತತ್ಸರ್ವಮಭಿಪ್ರೇತ್ಯ ಗೌಡಪಾದಾಚಾರ್ಯಾ ಆಹುಃ-

“ನಿಃಸ್ತುತಿರ್ನಿರ್ನಮಸ್ಕಾರೋ ನಿಃಸ್ವಧಾಕಾರ ಏವ ಚ

ಚಲಾಚಲನಿಕೇತಶ್ಚ ಯತಿಯಾದೃಚ್ಛಿಕೋ ಭವೇತ್” .. - (ಮಾಂಡೂಕ್ಯಕಾರಿಕಾಯಾಂ

೨.೩೭) ಇತಿ ..

ಯಥಾ ಮಠೋ ನ ಪರಿಗ್ರಹೀತವ್ಯಸ್ತಥಾ ಸೌವರ್ಣರಾಜತಾದೀನಾಂ ಭಿಕ್ಷಾಚಮನಾದಿಪಾತ್ರಾಃ

ನ ಗೃಹ್ಣೀಯಾತ್ . ತದಾಹ ಯಮಃ-

“ಹಿರಣ್ಮಯಾನಿ ಪಾತ್ರಾಣಿ ಕಾಷ್ಟಾಯಸಮಯಾನಿ ಚ .

ಯತೀನಾಂ ತಾನ್ಯಪಾತ್ರಾಣಿ ವರ್ಜಯೇತ್ತಾನಿ ಭಿಕ್ಷುಕಃ” .. ಇತಿ

ಮನುರಪಿ-

“ಅತೈಜಸಾನಿ ಪಾತ್ರಾಣಿ ತಸ್ಯ ಸ್ಯುರ್ನಿರ್ವ್ರಣಾನಿ ಚ .

ತೇಷಾಮದ್ಭಿಃ ಸ್ಮೃತಂ ಶೌಚಂ ಚಮಸಾನಾಮಿವಾದ್ಧರೇ ..

ಅಲಾಬುದಾರುಪಾತ್ರಂ ವಾ ಮೃನ್ಮಯಂ ವೈಣವಂ ತಥಾ .

ಏತಾನಿ ಯತಿಪಾತ್ರಾಣಿ ಮನುಃ ಸ್ವಾಯಂಭುವೋಽಬ್ರವೀತ್” .. - (ಮನು ೬.೫೩,

೫೪) ಇತಿ ..

ಬೋಧಯನೋಪಿ -

“ಸ್ವಯಮಾಹೃತಪರ್ಣೇಷು ಸ್ವಯಂ ಶೀರ್ಣೇಷು ವಾ ಪುನಃ .

ಭುಂಜೀತ ನ ವಟಾಶ್ವತ್ಥಕರಂಜಾನಾಂ ಚ ಪರ್ಣಕೇ ..
 ಆಪದ್ಯಪಿ ನ ಕಾಂಸ್ಯೇಷು ಮಲಾಶೀ ಕಾಂಸ್ಯಭೋಜನಃ .
 ಸೌವರ್ಣೇ ರಾಜತೇ ತಾಮ್ರೇ ಮೃನ್ಮಯೇ ತ್ರಪುಸೀಸಯೋಃ” .. ಇತಿ .
 ತಥಾ ಲೋಕಂ ಜನಂ ಶಿಷ್ಯವರ್ಗಂ ನ ಗೃಹ್ಣೀಯಾತ್ . ತದಾಹ ಮನುಃ -
 “ಏಕ ಏವ ಚರೇನ್ನಿತ್ಯಂ ಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥಮಸಹಾಯಕಃ .
 ಸಿದ್ಧಿಮೇಕಸ್ಯ ಪಶ್ಯನ್ನಿ ತಜ್ಜಹಾತಿ ನ ಹೀಯತೇ” .. - (ಮನು ೬.೪೨) ಇತಿ ..
 ಮೇಧಾತಿಥಿರಪಿ-
 “ಆಸನಂ ಪಾತ್ರಲೋಪಶ್ಚ ಸಂಚಯಃ ಶಿಷ್ಯಸಂಗ್ರಹಃ .
 ದಿವಾಸ್ವಾಪೋ ವೃಥಾಲಾಪೋ ಯತೇರ್ಬಂಧಕರಾಣಿ ಷಟ್” ..
 “ಏಕಾಹಾತ್ವರತೋ ಗ್ರಾಮೇ ಪಂಚಾಹಾತ್ವರತಃ ಪುರೇ .
 ವರ್ಷಾಭ್ಯೋನ್ಯತ್ರ ಯತ್ಸಾನ್ಮಾನಮಾಸನಂ ತದುದಾಹೃತಂ ..
 “ಉಕ್ತಾಲಾಬ್ಧಾದಿಪಾತ್ರಾಣಾಮೇಕಸ್ಯಾಪಿ ನ ಸಂಗ್ರಹಃ .
 ಭಿಕ್ಷೋರ್ಭೈಕ್ಷಭುಜಶ್ಚಾಪಿ ಪಾತ್ರಲೋಪಃ ಸ ಉಚ್ಯತೇ ..
 “ಗೃಹೀತಸ್ಯ ತು ದಂಡಾದೇರ್ದ್ವಿತೀಯಸ್ಯ ಪರಿಗ್ರಹಃ .
 ಕಾಲಾಂತರೋಪಭೋಗಾರ್ಥಂ ಸಂಚಯಃ ಪರಿಕೀರ್ತಿತಃ ..
 “ಶುಶ್ರೂಷಾಲಾಭವೂಜಾರ್ಥಂ ಯಶೋರ್ಥಂ ವಾ ಪರಿಗ್ರಹಃ .
 ಶಿಷ್ಯಾಣಾಂ ನ ತು ಕಾರುಣ್ಯಾತ್ ಜ್ಞೇಯಃ ಶಿಷ್ಯಸಂಗ್ರಹಃ .
 “ವಿದ್ಯಾ ದಿನಂ ಪ್ರಕಾಶತ್ವಾದವಿದ್ಯಾ ರಾತ್ರಿರುಚ್ಯತೇ .
 ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸೇ ಪ್ರಮಾದೋ ಯಃ ಸ ದಿವಾಸ್ವಾಪ ಉಚ್ಯತೇ ..
 “ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕೀಂ ಕಥಾಂ ಮುಕ್ತಾ ಭೈಕ್ಷಚರ್ಯಾಂ ಸುರಸ್ತುತಿಂ .
 ಅನುಗ್ರಹಃ ಪಥಿಪ್ರಶೋ ವೃಥಾಲಾಪಃ ಸ ಉಚ್ಯತೇ” ..
 ಲೋಕಂ ಶಿಷ್ಯಜನರೂಪಂ ನ ಗೃಹ್ಣೀಯಾದಿತ್ಯೇತಾವದೇವ ನ ಭವತಿ, ಕಿಂ ತು ತಸ್ಯ
 ಲೋಕಸ್ಯಾವಲೋಕಂ ದರ್ಶನಮಪಿ ನ ಕುರ್ಯಾತ್, ತಸ್ಯ ಬಂಧಹೇತುತ್ವಾತ್ .
 ನ ಚೇತ್ಯನೇನಾನ್ಯದಪಿ ಸ್ಮೃತಿನಿಷಿದ್ಧಂ ನ ಕುರ್ಯಾದಿತ್ಯಭಿಪ್ರೇತಂ . ತಚ್ಚ ನಿಷಿದ್ಧಂ
 ಮೇಧಾತಿಥಿರ್ದರ್ಶಯತಿ-
 “ಸ್ಥಾವರಂ ಜಂಗಮಂ ಬೀಜಂ ತ್ರೈಜನಂ ವಿಷಮಾಯುಧಂ .
 ಷಡೇತಾನಿ ನ ಗೃಹ್ಣೀಯಾದ್ಯತಿಮೂತ್ರಪುರೀಷವತ್” ..
 ರಸಾಯನಂ ಕ್ರಿಯಾವಾದಂ ಜ್ಯೋತಿಷಂ ಕ್ರಯವಿಕ್ರಯಂ .
 ವಿವಿಧಾನಿ ಚ ಶಿಲ್ಪಾನಿ ವರ್ಜಯೇತ್ಪರದಾರವತ್” .. ಇತಿ .
 ಯೋಗಿನೋ ಲೌಕಿಕವೈದಿಕವ್ಯವಹಾರಗತಾನಿ ಯಾನಿ ಬಾಧಕಾನಿ ಸಂತಿ ತೇಷಾಂ
 ವರ್ಜನಮಭಿಹಿತಂ . ಅಥ ಪ್ರಶೋತ್ತರಾಭ್ಯಾಮತ್ಯಂತಬಾಧಕಂ ಪ್ರದರ್ಶ್ಯ
 ತದ್ವರ್ಜನಮಾಹ-

“ಆಬಾಧಕಃ ಕ ಇತಿ ಚೇದಾಬಾಧಕೋಸ್ತೇವ . ಯಸ್ಮಾದ್ಭಿಕ್ಷುಹಿರಣ್ಯಂ ರಸೇನ ದೃಷ್ಟಂ ಚೇತ್ಸ ಬ್ರಹ್ಮಹಾ ಭವೇತ್ . ಯಸ್ಮಾದ್ಭಿಕ್ಷುಹಿರಣ್ಯಂ ರಸೇನ ಸ್ಪೃಷ್ಟಂ ಚೇತ್ಸ ಪೌಲ್ಕಸೋ ಭವೇತ್ . ಯಸ್ಮಾದ್ಭಿಕ್ಷುಹಿರಣ್ಯಂ ರಸೇನ ಗ್ರಾಹ್ಯಂ ಚೇತ್ಸ ಆತ್ಮಹಾ ಭವೇತ್ . ತಸ್ಮಾದ್ಭಿಕ್ಷುಹಿರಣ್ಯಂ ರಸೇನ ನ ದೃಷ್ಟಂ ಚ ನ ಸ್ಪೃಷ್ಟಂ ಚ ನ ಗ್ರಾಹ್ಯಂ ಚ” (ಪರಮ೦ ಉಪ೦ .೪) ಇತಿ .

ಆಕಾರೋಽಭಿವ್ಯಾಪ್ಯರ್ಥಃ, “ಆಜೀಷದರ್ಥೇಭಿವ್ಯಾಪ್ತೌ” ಇತ್ಯಭಿಹಿತತ್ವಾತ್ . ಅಭಿವ್ಯಾಪ್ತೌ ಬಾಧಕೋಽತ್ಯಂತಬಾಧಕಸ್ತಸ್ಯ ಸದ್ಭಾವಂ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಯ ಹಿರಣ್ಯಸ್ಯ ತಥಾವಿಧಬಾಧಕತ್ವಮುಚ್ಯತೇ . ರಸೇನಾಭಿಲಾಷಯುಕ್ತೇನಾದರೇಣ ಹಿರಣ್ಯಂ ಯದಿ ದೃಷ್ಟಂ ಸ್ಯಾತ್ತದಾನೀಂ ಸ ದ್ರಷ್ಟ್ವಾ ಭಿಕ್ಷುಬ್ರಹ್ಮಹಾ ಭವೇತ್ . ಹಿರಣ್ಯಾಸಕ್ತ್ಯಾ ತತ್ಸಂಪಾದನರಕ್ಷಣಯೋಃ ಸರ್ವದಾ ಪ್ರಯತಮಾನಸ್ತದ್ವೈಯರ್ಥ್ಯಪರಿಹಾರಾಯ ಪ್ರಪಂಚಮಿಥ್ಯಾತ್ವಪ್ರತಿಪಾದಕಾನ್ ವೇದಾಂತಾಂದೂಷಯಿತ್ವಾ ತತ್ಸತ್ಯತ್ವಮವಲಂಬತೇ . ತತಃ ಶಾಸ್ತ್ರಸಿದ್ಧಮದ್ವಿತೀಯಂ ಬ್ರಹ್ಮತೇನ ಭಿಕ್ಷುಣಾ ಹತಮೇವ ಭವತಿ . ತಸ್ಮಾದಸೌ ಬ್ರಹ್ಮಹಾ ಭವೇತ್ .

ತಥಾ ಚ ಸ್ಮರ್ಯತೇ-

“ಬ್ರಹ್ಮ ನಾಸ್ತೀತಿ ಯೋ ಬ್ರೂಯಾದ್ವೇ ಳ್ಷಿ ಬ್ರಹ್ಮವಿದಂ ಚ ಯಃ .

ಅಭೂತಬ್ರಹ್ಮವಾದೀ ಚ ತ್ರಯಸ್ತೇ ಬ್ರಹ್ಮಘಾತಕಾಃ .” ಇತಿ .

“ಬ್ರಹ್ಮಹಾ ಸ ತು ವಿಜ್ಞೇಯಃ ಸರ್ವಧರ್ಮಬಹಿಷ್ಕೃತಃ .” ಇತಿ ಚ .

ಅಭಿಲಾಷಪೂರ್ವಕಂ ಹಿರಣ್ಯಂ ಸ್ಪೃಷ್ಟಂ ಚೇತ್ತದಾ ತತ್ಸ್ಪೃಷ್ಟಾ ಭಿಕ್ಷುಃ ಪತಿತತ್ವಾತ್ ಪೌಲ್ಕಸೋ ಮ್ಲೇಚ್ಛಸದೃಶೋ ಭವೇತ್ . ಪಾತಿತ್ಯಂ ಚ ಸ್ಮರ್ಯತೇ-

“ಪತತ್ಯಸೌ ಧ್ರುವಂ ಭಿಕ್ಷುರ್ಯಸ್ಯ ಭಿಕ್ಷೋರ್ವ್ಯಯಂ ಭವೇತ್ .

ಧೀಪೂರ್ವಂ ರೇತ ಉತ್ಸರ್ಗೋ ದ್ರವ್ಯಸಂಗ್ರಹ ಏವ ಚ” .. ಇತಿ .

ಅಭಿಲಾಷಪುರಃಸರಂ ಹಿರಣ್ಯಂ ನ ಗ್ರಾಹ್ಯಂ . ಗೃಹೀತಂ ಚೇತ್ತದಾ ಸ ಭಿಕ್ಷುರ್ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾದಿಸಾಕ್ಷಿಣಮಸಂಗಂ ಚಿದಾತ್ಮಾನಂ ಹತವಾನ್ಭವೇತ್, ಅಸಂಗತ್ವಮಪೋಹ್ಯ ಸ್ವಾತ್ಮನೋ ಹಿರಣ್ಯಾದಿದ್ರವ್ಯಂ ಪ್ರತಿ ಭೋಕ್ತೃತ್ವೇನ ಪ್ರತಿಪನ್ನತ್ವಾತ್ . ತಸ್ಯಾಶ್ಚಾನ್ಯಥಾಪ್ರತಿಪತ್ತೇಃ ಸರ್ವಪಾಪರೂಪತ್ವಂ ಸ್ಮರ್ಯತೇ-

“ಯೋಽನ್ಯಥಾ ಸಂತಮಾತ್ಮಾನಮನ್ಯಥಾ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ .

ಕಿಂ ತೇನ ನ ಕೃತಂ ಪಾಪಂ ಚೋರೇಣಾತ್ಮಾಪಹಾರಿಣಾ” .. - (ಮಹಾಭಾರತೇ ೧.೬೮.೨೬) ಇತಿ ..

ಕಿಂ ಚಾತ್ಮಘಾತಿನಃ ಸುಖಲೇಶೇನಾಪಿ ರಹಿತಾ ಬಹುವಿಧದುಃಖೇನಾವೃತ್ತಾ ಲೋಕಾಃ ಶೂಯಂತೇ-

“ಅಸುರ್ಯಾ ನಾಮ ತೇ ಲೋಕಾ ಅಂಧೇನ ತಮಸಾವೃತಾಃ .

ತಾಂಸ್ತೇ ಪ್ರೇತ್ಯಾಭಿಗಚ್ಛಂತಿ ಯೇ ಕೇ ಚಾತ್ಮಹನೋ ಜನಾಃ .” - (ಈಶೋಪನಿಷದಿ ೩)
ಇತಿ ..

ದೃಷ್ಟಂ ಚೇತ್ಯನೇನ ಚಕಾರೇಣ ಶ್ರುತಂ ಚ ಸಮುಚ್ಚೇಯತೇ . ಸ್ವಪ್ನಂ
ಚೇತ್ಯನೇನ ಕಥಿತಸ್ಯ ಸಮುಚ್ಚಯಃ . ಗ್ರಾಹ್ಯಂ ಚೇತ್ಯನೇನ ವ್ಯವಹೃತಂ
ಚೇತಿ ಸಮುಚ್ಚೇಯತೇ . ದರ್ಶನಸ್ಪರ್ಶನಗ್ರಹಣವದಭಿಲಾಷಪೂರ್ವಕಾ
ಹಿರಣ್ಯವೃತ್ತಾಂತಶ್ರವಣತದ್ಗುಣಕಥನ-ತದೀಯಕ್ರಯಾದಿವ್ಯವಹಾರಾ ಅಪಿ
ಪ್ರತ್ಯವಾಯಹೇತವ ಯಸ್ಮಾತ್ಸಾಭಿಲಾಷಹಿರಣ್ಯದರ್ಶನಾದಯೋ ದೋಷಕಾರಿಣಸ್ತಸ್ಮಾದ್ಭಿಕ್ಷ
ಹಿರಣ್ಯದರ್ಶನಾದಯೋ ವರ್ಜನೀಯಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ . ಹಿರಣ್ಯವರ್ಜನಸ್ಯ ಫಲಮಾಹ-
“ಸರ್ವೇ ಕಾಮಾ ಮನೋಗತಾ ವ್ಯಾವರ್ತಂತೇ ದುಃಖೇ ನೋದ್ವಿಗ್ನಃ ಸುಖೇ
ನಿಃಸ್ವಹಸ್ತ್ಯಾಗೋ ರಾಗೇ ಸರ್ವತ್ರ ಶುಭಾಶುಭಯೋರನಭಿನ್ನೇಹೋ ನ
ದ್ವೇಷ್ಠಿ ನ ಮೋದತೇ ಚ ಸರ್ವೇಷಾಮಿಂದ್ರಿಯಾಣಾಂ ಗತಿರುಪರಮತಿ ಯ
ಆತ್ಮನ್ಯೇವಾವತಿಷ್ಠತೇ” (ಪರಮ೦ ಉಪ೦ .೪) ಇತಿ .

ಪುತ್ರಭಾರ್ಯಾಗೃಹಕ್ಷೇತ್ರಾದಿಕಾಮಾನಾಂ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಹಿರಣ್ಯಮೂಲತ್ವಾದ್ಧಿರಣ್ಯೇ
ಪರಿತ್ಯಕ್ತೇ ಸತಿ ತೇ ಕಾಮಾ ಮನೋಗತಾ ಮನಸ್ಯವಸ್ಥಾನಾದ್ವ್ಯಾವರ್ತಂತೇ
ವ್ಯಾವೃತ್ತಾ ಭವಂತಿ . ಕಾಮನಿವೃತ್ತೌ ಸತ್ಯಾಂ ಕರ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಯೋರ್ದುಃಖಸುಖಯೋರುದ್ವೇಗಸ್ಯ
ನ ಭವತಃ . ಏತಚ್ಚ ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞಪ್ರಸ್ತಾವೇ ಪ್ರಪಂಚಿತಂ . ಐಹಿಕಯೋಃ ಸುಖದುಃಖಯೋರ್ವಿಕ್ಷೇಪ
ತ್ಯಾಗೋ ಭವತಿ . ಐಹಿಕ ಸುಖಸ್ಯ ಹಾಯುಕ್ತೋ ಹಿ ತದ್ಧೃಷ್ಟಾಂತೇನಾನುಮಿತ
ಆಮುಷ್ಮಿಕೇ ಸುಖೇ ರಾಗವಾನ್ಭವತಿ . ತಸ್ಮಾದೈಹಿಕೇ ನಿಷ್ಪ್ರಹಸ್ಯಾಮುಷ್ಮಿಕೇ
ರಾಗಾಭಾವೋ ಯುಜ್ಯತೇ . ಏವಂ ಸತಿ ಸರ್ವತ್ರ ಲೋಕದ್ವಯೇಪಿ ಯೌ
ಶುಭಾಶುಭಾವನುಕೂಲಪ್ರತಿಕೂಲವಿಷಯೌ ತಯೋರನಭಿನ್ನೇಹಃ . ಏತಚ್ಚ
ದ್ವೇಷರಾಹಿತ್ಯಸ್ಯಾಪ್ಯುಪಲಕ್ಷಣಂ . ತಾದೃಶೋ ವಿದ್ವಾನಶುಭಕಾರಿಣಂ ಕಂಚಿದಪಿ
ಪುರುಷಂ ನ ದ್ವೇಷ್ಠಿ . ಶುಭಕಾರಿಣಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ನ ಚ ಮೋದಂ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ
 . ದ್ವೇಷಮೋದರಹಿತೋ ಯಃ ಪುಮಾನಾತ್ಮನ್ಯೇವ ಸರ್ವದಾವತಿಷ್ಠತೇ ತಸ್ಯ
ಸರ್ವೇಷಾಮಿಂದ್ರಿಯಾಣಾಂ ಗತಿಃ ಪ್ರವೃತ್ತಿರುಪರಮತಿ . ಇಂದ್ರಿಯೋಪರತೌ ನ
ಕದಾಚಿದಪಿ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಸಮಾಧೇರ್ವಿಘ್ನೋ ಭವತಿ . “ತೇಷಾಂ ಕಾ ಸ್ಥಿತಿಃ ?” ಇತಿ
ಪ್ರಶ್ನಸ್ಯ ಸಂಕ್ಷೇಪವಿಸ್ತರಾಭ್ಯಾಮುತ್ತರಂ ಪೂರ್ವಮುಕ್ತಂ; ತದೇವಾತ್ರ ಪುನರಪಿ
ಹಿರಣ್ಯನಿಷೇಧಪ್ರಸಂಗೇನ ಸ್ಪಷ್ಟೀಕೃತಂ .

ಅಥ ವಿದ್ವತ್ಸಂನ್ಯಾಸಮುಪಸಂಹರತಿ -

“ಯತ್ಪೂರ್ಣಾನಂದೈಕಬೋಧಸ್ತದ್ವ್ಯಹ್ಮಾಹಮಸ್ಮೀತಿ ಕೃತಕೃತ್ಯೋ ಭವತಿ ಕೃತಕೃತ್ಯೋ
ಭವತಿ” (ಪರಮ೦ ಉಪ೦ .೪) ಇತಿ .

ಯದ್ಭಕ್ತ ವೇದಾಂತೇಷು ಪೂರ್ಣಾನಂದೈಕಬೋಧಃ ಪರಮಾತ್ಮೇತಿ ನಿರೂಪಿತಂ

ತದ್ಬ್ರಹ್ಮಾಹಮಸ್ಮೀತ್ಯೇವಂ ಸರ್ವದಾನುಭವನ್ನಯಂ ಯೋಗೀ ಪರಮಹಂಸಃ
ಕೃತಕೃತ್ಯೋ ಭವತೀತಿ . ಯಥಾ ಚ ಸ್ಮರ್ಯತೇ —
“ಜ್ಞಾನಾಮೃತೇನ ತೃಪ್ತಸ್ಯ ಕೃತಕೃತ್ಯಸ್ಯ ಯೋಗಿನಃ .
ನೈವಾಸ್ತಿ ಕಿಂಚಿತ್ಕರ್ತವ್ಯಮಸ್ತಿ ಚೇನ್ನ ಸ ತತ್ತ್ವವಿತ್” .. ಇತಿ ..
ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿವಿವೇಕೇನ ತಮೋ ಹಾರ್ದಂ ನಿವಾರಯನ್ .
ಪುಮರ್ಥಮಖಿಲಂ ದೇಯಾದ್ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥಮಹೇಶ್ವರಃ .. ೧..
ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಪ್ರಣೀತೇ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿವಿವೇಕೇ ವಿದ್ವತ್ಸಂನ್ಯಾಸನಿರೂಪಣಂ
ನಾಮ ಪಂಚಮಂ ಪ್ರಕರಣಂ .. ೫..
ಸಂಪೂರ್ಣಾರ್ಣಯಂ ಶ್ರೀಮದ್ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಪ್ರಣೀತೋ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿವಿವೇಕಃ .

Proofread by Manish Gavkar

—
Jivanmuktivivekah

pdf was typeset on August 19, 2025

—

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

